טור אבן העזר

ארבעה טורים

geulaquiz.com

הקדמה

א יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם מרומם על כל וכבודו מעין כל נסתר ונעלם. ואף כי כבודו מלא עולם. איזה עין תשורהו. ולשון מי תכילהו. ולב מי ימצאהו. ואיזה שכל אשר ידעהו. ותבונות מי תבינהו. וחכמת מי תשיגהו. עמוק עמוק מי יעלהו. גבוה גבוה מי יורידהו. רחוק מי יקרבהו. קרוב מי ירחקהו. אבל כח מעשיו יגידוהו. עלילותיו יודיעוהו. ונפלאותיו ישיגוהו. נוראותיו יסהדוהו. גודל מפעליו יעידוהו. כי אלהי האלהים ואדוני האדונים הוא לבדו ואין עוד כמוהו. השמים וכל צבאם כבודו יספרוהו. חיות ואופנים ינשאוהו. שרפים ואראלים יעריצוהו. כרובים ומלאכים יאמצוהו. עירין וקדישין יקדישוהו. שמש וירח יצלצלוהו. הכוכבים ממסילותם יסלסלוהו. תבל ומלואה תהילותיו יהללוהו. בני יעקב יבחרוהו. ערב ובקר ייחדוהו. עדת לאומים ימליכוהו. קהל עם ירוממוהו. מושב זקנים יאמירוהו. ישישים יזמירוהו. נערים יגדלוהו. עוללים יקלסוהו. גמולי חלב יפארוהו. יונקי שדים יברכוהו. גבורים יגבירוהו. חלשים יאמצוהו. ימים וכל רומש בם ישבחוהו. עצי היער ירננוהו. חיות השדה יכבדוהו. כל עוף כנף ישגבוהו. עשבות הרים יאדירוהו. תנובות שדי יחזקוהו. דגי הים יעלוהו. אילי נביות ישרתוהו. צאן קדר ימשילוהו. בהמות בהררי אלף יפחדוהו. זיז שדי יהדרוהו.

ב כי ששת ימים עשה את השמים ואת הארץ הימים וכל אשר בהם הכל לכבודו בראו. ובאחרית כל ברא האדם יפה בעתו יצרו אף עשאו. כחתן שעושה סעודה ואחר כך יביא קרואיו. כי אחרי שברא השמים וכסיליהם הארץ ותולדותיה הימים וכל אשר בהם ברא את האדם והמשילו על כל התחתונים כדכתיב תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו. גם את העליונים נתן לשמשו כדכתיב והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ.

ג ועוד הפליא והגדיל עמו בעזר אשר עזרו. ובעטרה אשר עטרו. וכחתן פארו. וישם עליו ציץ נזרו. ועל הכל האשה אשר ממנו לוקחה. ולא כשאר הברואים אשר בראם שנים שנים. אבל בראו לבדו. ויקח אחת מצלעותיו ויבן אותה לאשה ויביאה לו למען היותה לו לעזר ולהועיל. כאשר כתב החכם רבי אברהם ב״ר דוד בספר הנפש. כי לטובת האדם ולהנאתו הגדולה אשר זה. שאילו נברא זכר ונקבה כשאר הברואים היתה האשה אצל האדם כנקבות הבהמה אצל הזכר שאינה מקבלת שלטונות הזכר ולא עומדת אצלו לשמשו. אך זה חוטף מזה וזה בועט בזה ואיש למעברו יפנו. וגם אינם מיוחדים זה לזה. לפי שבתחלה נבראו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. ולכן ראה הבורא יתברך צורך האדם והנאותיו. וברא אותו יחידי. ולקח אחת מצלעותיו. ובנה האשה ממנה. והביאה אל האדם להיות לו לאשה. ולהיותה לו לעזר ולמסעד. מפני שהיא נחשבת לו כאחד מאבריו אשר לו לשמשו. וכי יהיה מושל עליה כמושלו על אבריו. וכי תהיה משתוקקת אליו כאשר אבריו משתוקקים להנאת גופו. וזהו מה שאמר הכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו. מציאה זו אינה אחר בדיקה וחיפוש כשאר כל המציאות. שאין נכון לדבר כן כנגד הבורא יתברך. אך היא במציאות המחשבה הקדמונית. כאשר ברא את הנבראים מן האדמה זכר ונקבה. והביט וראה בטובת האדם. ולא מצא עזר לאדם בבריאה ההיא. ואמר לא טוב היות האדם לבדו. כלומר אין טוב שיהיה האדם מתבודד עם האשה כמו הבהמות שהם מתבודדים ואין הנקבות מיוחדות לזכרים. אעשה לו עזר ממנו כנגדו. כלומר אבראנו בענין שיהיה לו עזר ממנו. ושתהיה מיוחדת לו. וזהו כנגדו. כלומר שתעמוד אצלו יום ולילה עכ״ל הרב.

ד ועל כן הפליגו רבותינו ז״ל מאד לדבר במי שאין לו אשה. עד שאמרו כל מי שאין לו אשה שרוי בלא טובה. בלא שמחה. בלא ברכה. בלא דירה. בלא תורה. בלא חומה. בלא שלום. בלא טובה דכתיב לא טוב היות האדם לבדו. בלא שמחה דכתיב ושמחת בחגך אתה וביתך. בלא ברכה דכתיב להניח ברכה אל ביתך. בלא דירה דכתיב אעשה לו עזר כנגדו. בלא תורה דכתיב האם אין עזרתי בי ותושיה נדחה ממני. בלא חומה דכתיב נקבה תסובב גבר. בלא שלום דכתיב וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוך ולא תחטא.

ה והאדם בראותו אותה וידע כי ממנו לוקחה אמר על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד. כלומר ראויה זו שתהיה מיוחדת לאדם. ואדם אליה. ועל כן ראוי לאדם לאהוב את אשתו כגופו. ולכבדה יותר מגופו. ולרחם עליה ולשמרה. כאשר ישמור אחד מאבריו. וכן היא חייבת לעובדו ולאוהבו כנפשה. כי ממנו לוקחה. ועל כן צוה הכתוב על האדם שארה כסותה ועונתה לא יגרע. ועוד מצות רבות נצטוו בענין חבור האדם עם אשתו כל ימי היותם יחד עד הפרדם. ועוד תקנות רבות נתקנו בהן אחרי כן. ואמרתי לחבר בהן ספר. וראיתי בספרים. ובינותי בדברי המחברים. ולקטתי בעמרים. מאחרי הקוצרים. וחברתי את הספר הזה וקראתיו אבן העזר וזה סדורו.

ו תחילה אבאר חיוב האדם לישא וגודל שכרו. את מי ראוי שישא. ואיזו חזקה מועלת לענין כהונה. ושאינן ראויות לינשא לישראל ולכהן. או מחמת פסול שבגופן. או חסרון שבגופן. או מחמת מקרה שאירע בהן. או מחמת איסור ערוה. ואיסור גויה ושפחה. והיתר אשת איש בעדות שמת בעלה. ובאיזה ביאה מתחייב האיש והאשה. והרחקת מן העריות. ואיסור יחוד. ואיסור הוצאת זרע לבטלה. וכיצד יתנהג עם אשתו. וחיוב עונתו עמה. והלכות קידושין. וכל דין הארוסה כל מה שנוהג בה עד שתנשא. ודין הסבלונות. והחופה. וברכת נשואין. ומצות שמחת חתן וכלה. ושיעור הכתובה לכל אחת

ואחת. וטענת בתולים. וחיוב האיש בכתובה. וכל תנאיה. והיאך נגבית. ומה שהוא זוכה מכח אשתו. והלכות גירושין. ומיאון. והלכות יבום וחליצה. והלכות אונס ומפתה ומוציא שם רע. והלכות סוטה.

ז וראיתי עוד לעשות סימנים לכלול כל ענין וענין במלות קצרות. ולכותבם בתחלת הספר במנין. למען היות נקל למצוא כל ענין וענין.

ח ואל אלהים יודע וישראל הוא ידע. כי לא בעבור מעלה עשיתי הדבר הזה. וגם לא עשיתי דבר שיהיה כדי עילוי. שאיני אלא כתלמיד הלומד מפי המלמד. וכותב דבריו כדי להתלמד. וכלוקט המלקט מאחרי הקוצרים. וכמאסף מבין העמרים אחת הנה ואחת הנה ביני חטי לקוטי בתר לקוטי.

ט ואבקש מאל העוזר להיות לי לעזר כדכתיב עזרי מעם ה׳ עושה שמים וארץ. וכתיב יראי ה׳ בטחו בה׳ עזרם ומגינם הוא. וכתיב ה׳ עוזי ומעוזי בו בטח לבי ונעזרתי ויעלוז לבי ומשירי אהודנו. וכתיב ואני עני ואביון ה׳ יחשוב לי עזרתי ומפלטי אתה אלהי אל תאחר. וכתיב ה׳ לי בעוזרי ואני אראה בשונאי. וכתיב דחה דחיתני לנפול וה׳ עזרני. וכתיב קומה ה׳ עזרתה לנו ופדנו למען חסדך. וכתיב הבה לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם. וכתיב ויקרא שמו אבן העזר לאמר עד הנה עזרני ה׳.

סימן א

א הלכות פריה ורביה

יתברך שמו של הקב״ה שהוא חפץ בטוב בריותיו שידע שאין טוב לאדם להיות לבדו ועל כן עשה לו עזר כנגדו ועוד כי כוונת הבריאה באדם כדי לפרות ולרבות וזה אי אפשר בלא העזר ועל כן צוהו לדבק בעזר שעשה לו לכך חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות שכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים דכתיב שופך דם האדם וסמיך ליה ואתם פרו ורבו וכאילו ממעט הדמות דכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם ואתם פרו ורבו וגורם לשכינה שתסתלק מישראל וכל מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא טובה בלא ברכה בלא דירה בלא תורה בלא חומה בלא שלום ואמר ר״א כל מי שאין לו אשה אינו אדם וכיון שנשא אשה עונותיו מתפקקים שנאמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מיי׳ ומצוה גדולה היא עד מאד שאין מוכרים ס״ת אלא כדי ללמוד תורה ולישא אשה ומצוה על האדם שישא אשה כשהוא בן י״ח שנים דתנן בן י״ח לחופה אבל המקדים לישא כשהוא בן י״ג מצוה מן המובחר ת״ר המשיא בניו ובנותיו סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו׳ ואמר אביי הא דעדיפנא מחבראי משום דנסיבנא מבר שיתסר ואי נסיבנא בר ארביסר הוה אמינא גירא בעיניה דשטנא אבל קודם י״ג לא ישיאם דהוי כזנות ובשום ענין לא יעבור כ׳ שנה בלא אשה דאמר רבא וכן תנא דבי רבי ישמעאל עד כ׳ שנה הקב״ה ממתין לו לאדם שמא ישא אשה וכיון שעברו כ׳ שנה ולא נשא אומר הקב״ה תפחנה עצמותיו וכתב א״א ז״ל רווק שעברו עליו כ׳ שנה ואינו רוצה לישא ב״ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פ״ו ומיהו מי שא״א לו ללמוד אם ישא אשה אינו חייב לישא בשנת כ׳. לשון הרמב״ם ז״ל ואם עוסק בתורה וטרוד בה ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויתבטל מן התורה מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בת״ת מי שחשקה נפשו בתורה תמיד כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו ואומר א״א הרא״ש ז״ל הא דאמר ואם א״א לו ללמוד ילמוד ואח״כ ישא אשה קצבה לאותו לימוד לא ידענא שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה ע״כ כיון שיש לאדם זכר ונקבה קיים מצות פריה ורביה היה הבן סריס או הנקבה אילונית לא קיים פריה ורביה היו לו בנים ומתו לא קיים פריה ורביה אבל אם מתו והניחו בנים כיון שיש לו לבן בן או בת או בן או בת לבת קיים פ״ו אבל מת א׳ מהם בלא בנים ויש לשני בן ובת לא קיים היו לו בנים בכותיותו ונתגייר הוא והם קיים פ״ו אבל עבד שהיו לו בנים ונשתחרר הוא והם לא קיים ואע״פ שקיים פריה ורביה אסור לו לעמוד בלא אשה דאמר רב נחמן אע״פ שיש לו לאדם כמה בנים אסור לו לאדם לעמוד בלא אשה שנאמר לא טוב היות האדם לבדו וא״ר יהושע נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בזקנותו שנא׳ בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך ואין חילוק בין יש לו בנים לשאין לו אלא לענין מכירת ס״ת שלעולם צריך שישא אשה בת בנים אם יש ספק בידו אפי׳ יש לו כמה בנים ואם אין ספק בידו לישא אשה בת בנים אלא א״כ ימכור ס״ת אם אין לו בנים ימכור כדי שישא בת בנים אבל אם יש לו בנים לא ימכור אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אשה וי״א שאפי׳ אם יש לו בנים ימכור ס״ת כדי שישא אשה בת בנים ואין חילוק אם יש לו בנים לשאין לו בנים אלא לענין נשא אשה ושהה עמה י׳ שנים ולא ילדה שאם אין לו בנים חייב לגרשה כדי לקיים פריה ורביה ואם יש לו בנים אינו חייב לגרשה דרבי יהושע לא קאמר אלא לכתחלה ישא אשה בזקנותו שהיא בת בנים אבל אינו חייב לגרשה אם אינה בת בנים וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל: נושא אדם כמה נשים דאמר רבא נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו ומ״מ נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מד׳ נשים כדי שיגיע לכל

אחת עונה בחדש ובמקום שיש תקנה שלא ישא אלא אשה אחת הולכין אחר המנהג אשה אינה מצווה על פריה ורביה לפיכך אם שואלת גט בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו אין שומעין לה כאשר יתבאר לקמן באלו שכופין אותן להוציא כדאית׳ בהל׳ גירושין:

סימן ב

א לא ישא אדם אשה אלא הוגנת לו פירוש שלא יהא בה שום פיסול שכל הנושא אשה שאינה הוגנת לו כשהקדוש ברוך הוא מעיד על השבטים אינו מעיד עליו וכאילו חרשו לעולם כולו וזרעו כלה פירוש שמביא שממה לעולם והויין לו בנים שאינם מהוגנים ואין הקב״ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסים פי׳ שאין בהן שמץ פסול ואיזהו סימן היחס זה השומע חרפתו ושותק דאמר רב יחסותא דבבל שתיקותא מ״מ משפחה שנתערב בה ספק פסול אין צריך לרחקה שכולן טהורים לעתיד לבא בד״א לישראל אבל כהן לא ישא מהן כדלקמן וכל הארצות סתמן בחזקת כשרות הן עומדות ואיש או אשה שיבא לינשא אין צריך לבדוק אחריהם כלל אבל רש״י פי׳ איש שבא לישא אשה צריך לבדוק אחריו קודם שישיאוהו וכ״כ הרמ״ה ופירוש הא דאמר כל המשפחות בחזקת כשרות היינו מאן דאית ליה חזקת כשרות א״צ לבדוק אחריו אבל מאן דלית ליה חזקת כשרות כגון שאין משפחתו ידועה צריך ראיה ליוחסים ואין עד אחד נאמן אע״פ דלא הוזהרו כשרות מלינשא לפסולים ה״מ פסולי כהונה אבל פסולי קהל אם בא לישא ישראלית לא שבקינן עד דמייתי ראיה שמא עבד הוא ע״כ ול״נ דלישנא דכל המשפחות בחזקת כשרות אינו משמע כדבריו דאיירי במאן דאית ליה חזקה ור״ת פירש שאין בדיקה אלא לכהונה ודקתני הנושא צריך שיבדוק בד׳ אמותיה פירוש שאין בנו כשר לשמש על המזבח ואין בתו כשרה לכהן המשמש על המזבח אלא א״כ ישא אשה בדוקה ואפילו לכהונה דווקא האיש בודק אחר האשה אבל אשה כהנת אינה צריכה לבדוק אחר האיש שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין אבל ליוחסין שאין בו צד כהונה לא בעי בדיקה ע״כ ומשמע מדבריו דליוחסי כהונה בעי בדיקה וכן כתב הרמב״ם ז״ל כל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם ואינם אוכלין אלא בקדשי הגבול והוא שיהיה תרומה של דבריהם כגון חלה ותרומה בזמן הזה אבל תרומה של תורה אין אוכלין אותה אלא כהן מיוחס ואיזהו כהן מיוחס שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופב״פ הכהן עד איש שא״צ בדיקה והוא ששימש ע״ג מזבח שאילו לא בדקו ב״ד הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד ע״כ ונראה דאפי׳ ליוחסי כהונה א״צ בדיקה דהא מסיק על ההיא משנה דהנושא אשה צריך לבדוק בד׳ אמותיה אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר׳ מאיר אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשרות הן ואמר רב אחא בר גוריא אמר רב אם קרא עליו ערער צריך לבדוק אחריו אלמא דמסתמא אין צריך שום בדיקה ומיהו אפשר אע״ג דלחכמים אין צריך בדיקה הלכה כסתם משנה שצריך בדיקה לכהונה באשה: כתב הרמב״ם ז״ל אע״ג שכל המשפחות בחזקת כשרות הן ומותר לישא מהם לכתחלה שתי משפחות מתגרות זו בזו תמיד או משפח׳ שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד או איש שהוא מרבה מריבה תמיד עם הכל והוא עז פנים ביותר חוששין להם וראוי להתרחק מהם שאלו הן סימני פסלות. וכן כל הפוסל אחרים תמיד כגון שנותן שמץ פסול במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהם ממזרים חוששין לו שמא ממזר הוא ואם אומר עליהם שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא שכל הפוסל במומו פוסל: וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא הבריות ואינו גומל חסד חוששין לו שמא גבעוני הוא שסימני ישראל עם קדוש ביישנין רחמנים וגומלי חסד כל שקורין לו ממזר או נתין או חלל או עבד ושותק חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאין מהם נשים בלא בדיקה וכן כל משפחה שקרא עליה ערער והוא שיעידו שנים שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן עבדות הרי זו ספק ואם ממשפחות כהנים לא ישא ישראל אשה ממנה עד שיבדוק עליה ד׳ אמהות שהן שמנה אמה ואם אמה ואם אבי אמה ואם אם אבי אמה וכן הוא בודק על אם אביה ואם אם אביה ואם אבי אביה ואם אם אבי אביה ואם המשפחה שקורין עליה ערער לויים או ישראלים מוסיף לבדוק זוג אח׳ ונמצא בודק י׳ אמהות שהעירוב בלוים וישראלים יותר מבכהנים אבל א״צ לבדוק במשפחת האב של אשה אע״פ שקרא עליה ערער ואשה הניסת להם אין צריכה לבדוק שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים ע״כ מ״ש כל שקורין לו ממזר או נתין וכו׳ פר״י ז״ל היינו דוקא כשנתערב במשפחה ממזר או נתין ואחד מן המשפחה קורא אותו ממזר או נתין ושותק אז הוי הוכחה שהוא הוא אבל אדם בעלמא שקורין אותו ממזר או נתין ושותק לא הויא שתיקתו הודאה: לעולם ישתדל אדם לישא בת ת״ח ולהשיא בתו לת״ח שאם מת או גולה מובטח לו שיהיו בניו ת״ח לא מצא בת ת״ח ישא בת גדולי הדור לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות ואל ישיא בתו לעם הארץ ולא ישא בת ע״ה שהן שקץ ונשותיהן שקץ ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה ולא בכל ע״ה קאמר אלא במי שהוא חשוד לעבור להכעיס: לא ישא אדם אשה לא ממשפחות מצורעים ולא ממשפחות נכפין והוא שהוחזקו ג׳ פעמים שיבאו בניהם כך אבל אם לא הוחזקו אלא ב׳ פעמים שרי: ע״ה לא ישא כהנת ואם נשא אין זיווגם עולה יפה שתמות הוא או היא מהרה או תקלה יבא ביניהם אבל ת״ח שנושא כהנת ה״ז נאה ומשובח תורה וכהונה במקום אחד: לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה שדבר זה גורם לזנות: לא ישא אדם

אשה ודעתו לגרשה וכתב הרמב״ם ז״ל ואם הודיעה תחלה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר: לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו מותר:

סימן ג

א מי שבא ואמר כהן אני אינו נאמן אפי׳ בזמן הזה ואין מעלים אותו לכהונה לא לקרות בתורה ראשון ולא לישא כפיו ולא לאכול אפילו בתרומה בזמן הזה אבל אוסר עצמו בגרושה זונה וחללה ואינו מטמא למת ואם נשא או נטמא לוקה והנבעלת לו היא ספק חללה ואם הוא מסיח ל״ת נאמן כיצד כגון שמסיח לפי תומו ואומר זכורני כשהייתי תינוק מורכב על כתפו של אבא הטבילני לאכול בתרומה אבל אם עד אחד מעיד עליו נאמן להאכילו בתרומה בזמן הזה ולקרות בתורה ראשון ולישא כפיו ואפילו אביו נאמן עליו ואפילו משטרות מעלין לכהונה בזמ״ה כיצד כתוב בשטר פלוני כהן לוה מנה מפלוני כהן ועדים חתומים עליו הרי זה בחזקת כהן במה דברים אמורים בזמן הזה אבל אין מעלין משטרות להחזיקו בכהן לשמש על המזבח וכן מי שהעידו עליו שראוהו שנושא כפיו הוא בחזקת כהן בזמן הזה אפילו באו שנים לפנינו וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן נאמנים ולא חיישי׳ לגומלין נאמן הגדול לומר זכורני כשהייתי תינוק שראיתי לפלוני טובל ואוכל בתרומה ומעלין אותו על פיו מי שבא ואמר כהן אני ועד אחד מעיד שיודע באביו שהוא כהן אין מעלין אותו לכהונה על פיו שמא חלל הוא עד שיעיד העד על עצמו שהוא כהן אבל אם הוחזק אביו בכהן או שהעידו עליו שנים שהוא כהן הרי הוא בחזקת אביו מי שהוחזק אביו בכהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה חוששין לקול ומורידין אותו בא עד אחד והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה על פיו באו אח״כ שנים והעידו עליו שהוא חלל מורידים אותו בא אח״כ עד אחד להעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה על פיו שזה האחרון מצטרף עם הראשון והרי שנים מעידים עליו שהוא כשר מי שלא שהתה אחר בעלה ג׳ חדשים וניסת וילדה ואין ידוע אם בן ט׳ לראשון או בן ז׳ לאחרון והיה א׳ מהם כהן הרי זה ספק כהן וכן אם נתערב הולד כהן בולד ישראל והגדילו התערובות כל אחד מהם ספק כהן ונותנין עליו חומרי ישראל וחומרי כהן נושאין נשים הראויות לכהונה ואין מטמאין למתים ואין אוכלים בתרומת ואם נשאו גרושה מוציאין ואין לוקין שני כהנים שנתערבו ולדותיהן או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים וניסת לכהן אחד וילדה ואין ידוע אם בן ט׳ לראשון או בן שבעה לאחרון נותנין על הולד חומרי שניהם הוא אונן עליהם והם אוננין עליו הוא אינו מטמא להם והם אין מטמאין לו ועולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק ואם היו שניהם במשמר אחד ובבית אב אחד נוטל חלק אחד בד״א בזמן שבאין מכח נישואין אבל בזנות משתיקין אותו מדין כהונה הואיל ואין ידוע ודאי מי הוא אביו כיצד עשרה כהנים שפירש אחד מהם ובעל אע״פ שהוא ודאי בן כהן אין לו דין כהן ואינו עובד ואינו אוכל בתרומה ומיהו אם נטמא למת או נשא גרושה לוקה אף על פי שהוא נאמן על בנו לומר שהוא כהן אינו נאמן עליו ליוחסין היה הוא ואשתו בחזקת מיוחסין ויצא הוא והיא למדינת הים ובא ואמר אשתי שיצתה עמי זו היא ואלו בניה א״צ להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים בד״א שהם קטנים וכרוכים אחריה אבל אם הם גדולים או קטנים ואין כרוכים אחריה או אפי׳ קטנים וכרוכים אחריה והיו לו שתי נשים צריך להביא ראיה על הבנים שהם בניה של זו אף על פי שהביא ראיה עליהם והם כרוכים אחריה מתה ואלו בניה צריך להביא ראיה על הבנים שהם בניה וא״צ להביא ראיה על האשה: אשה נשאתי במדינת הים הרי היא זו ואלו בניה צריך להביא ראיה על האשה וא״צ להביא ראיה על הבנים הקטנים הכרוכים אחריה מתה ואלו בניה צריך להביא ראיה על האשה שהיתה מיוחסת ועל הבנים שהם בניה וחזקה זו אפי׳ ליוחסין שהרי שורפין וסוקלין על החזקה:

סימן ד

א אלו שאין ראויין לישא או מחמת פסול יוחסין או מחמת דבר שבגופן או מחמת ערוה ישראל אסור בממזרת ונתינה והיא מן הגבעונים שגזר יהושע עליהם ואסור בעמוני ומואבי ומצרי ואדומי ממזרים ונתינים אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות לא שנא זכרים ולא שנא נקבות עמון ומואב הזכרים אסורים איסור עולם אבל הנקבות מותרות מיד מצרי ואדומי אחד זכרים ואחד נקבות אסורים שני דורות לאחר שנתגייר הוא ובנו אסורים אבל בן בנו מותר מצרית מעוברת שנתגיירה בנה מצרי שני ישראל שבא על אחת מאלו הולד כמותה ואחד מאלו חוץ ממזר הבא על בת ישראל הולד כשר לקהל אלא שפגום לכהונה נתגיירה אחת מאלו וניסת לישראל או שנתגייר אחד מאלו ונשא אשה ישראלית הולד הולך אחר הפסול לפיכך גר עמוני או מצרי שני שנשא ישראלית הבת כשרה שאחר איזה מהן שנלך היא כשרה ואפילו לכהונה אע״פ שביאתו בעבירה מצרי שני שנשא מצרית ראשונה בנו שני מצרי ראשון שנשא מצרית שנייה בנו שלישי שהכל הולך אחר האם עמוני שנשא מצרית הולד עמוני ומצרי שנשא עמונית הולד מצרי שבאומות הלך אחר הזכרים נתגיירו הולד הולך אחר הפגום שבשניהם כמו גר עמוני שנשא גיורת מצרית או גר מצרי שנשא גיורת עמונית וילדה בן דינו כעמוני להיות אסור לעולם ילדה בת דינה כמצרית ליאסר שני דורות ובשאר כל העכו״ם מיד לאחר שנתגייר הרי הוא כישראל מיד כתב הרמב״ם האידנא בין

מצרי בין עמוני מותרין מיד שעלה סנחריב ובלבל כל העכו״ם וכל דפריש מרובא פריש ואנו תולין ברוב העכו״ם שמותרין וא״א הרא״ש ז״ל כתב שעמוני ומואבי ואדומי מותרים מיד אבל מצרי גם עתה הוא אסור עד דור שלישי: עבד שהוטבל לשם עבדות אסור בישראלית וישראל אסור בשפחה שהוטבלה לשם שפחות בין אם היא שלו או של אחר ולאחר ששחררו רבו או הפקירו או שהניח לו רבו תפילין או שהיה רבו ש״צ וקראו לעלות לתורה הרי הוא כישראל לכל דבר אבל אם הוא בעצמו הניח תפילין לפני רבו או קרא לפניו בתורה לא יצא לחירות ואם השיאו רבו ישראלית או אפי׳ הוא בעצמו נשא׳ לפני רבו תופסין הקידושין דודאי שחררו כיון שהניחו לישא ישראלית וכ״ש אם הוא נושא שפחתו שקידושין תופסין לו בה: איזהו ממזר זה הבא על אחת מכל העריות בין מחייבי מיתות בית דין בין מחייבי כריתות חוץ מהבא על הנדה שאינו ממזר אפילו מדרבנן כתב הרמב״ם היה בעלה במדינת הים וילדה הרי זה בחזקת ממזר שאין הולד משתהה במעי אמו יותר מי״ב חדש ובה״ג כתב שאינו בחזקת ממזר שאנו תולין לומר שמא בצינעא בא ובעל אשת איש שיצא עליה קול שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים שרוב בעילות תולין בבעל אבל היא בעצמה חוששין לה משום זונה ואם היא פרוצה ביותר חוששין אף לבנים האשה שהלך בעלה למדינת הים ונשאת והרי בעלה קיים הולד מהשני ממזר גמור ומותר בממזרת ואם הראשון חזר ובא עליה וילדה הוא ממזר מדרבנן ואסור בממזרת גמורה ומותר בממזרת דרבנן כיוצא בו מי שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על אשת איש הולד ממזר וכתב הרמב״ם שאסור אפילו בשפחה משום צד כשרות שבו ובניו כמוהו לעולם ישראל שנשא ממזרת או ממזר שנשא ישראלית הולד ממזר לעולם עכו״ם ועבד שבא על הממזרת הולד ממזר ואם באו על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש ופגום לכהונה ממזר הבא על עכו״ם הולד עכו״ם ואם נתגייר הרי הוא כישראל ואם בא על שפחה הולד עבד נשתחרר הרי הוא כשאר עבד המשוחרר לפיכך ממזר נושא שפחה לכתחלה להתיר בניו שישתחררו ויהיו מותרים בישראל גר ועבד משוחרר מותרין בממזרת וכן ממזר מותר בגיורת ובמשוחררת והולד ממזר ואפילו היתה הורתו ולידתו בקדושה כגון שהיה אביו גר ונשא גיורת אפ״ה מותר בממזרת ודוקא עד י׳ דורות אבל מכאן ואילך אסור שכבר נשתקע ממנו שם גירות ויבאו לומר ישראל נושא ממזרת גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת הולד הוא כישראל לכל דבר ממזר נושא ממזרת בד״א בששניהם ודאין אבל אם האחד ודאי והשני ספק או אפילו שניהם ספק אסורים זה בזה דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר וכיצד ספק ממזר כגון שבא מספק ערוה שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קידושין או שנתגרשה ספק גירושין יבמה שלא שהתה אחר בעלה ג׳ חדשים ונתיבמה וילדה ספק בן ט׳ לראשון או בן ז׳ לאחרון הולד כשר והשני הוא ספק ממזר פנויה שנתעברה וילדה אם אינה לפנינו לבודקה או שהיא שוטה או אלמת הרי זה ספק ממזר ואפי׳ אם אומרת של פלוני הוא שהוא ודאי ממזר אפי׳ הכי אינו אלא ספק אפילו מודה אותו פלוני שנבעלת לו כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת והולד כשר ומ״מ אין אנו מחזיקין אותו כבנו ודאי ליורשו אבל חוששין לדבריה ואסור בקרובות אותו פלוני: ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה אם היא אומרת שמהארוס נתעברה אם הוא מודה או שאינו בפנינו הולד כשר ואם אינו מודה אלא מכחישה שאינו ממנו הוי ממזר ודאי ואם אינה בפנינו לשאול אותה או שאומרת איני יודעת ממי הוא הוי ספק ממזר והאשה אינה בחזקת זונה אלא נאמנת לומר לארוס נבעלתי ואפילו הוא מכחישה ואם נישאת לכהן לא תצא והולד ממנו כשר היו העם מרננין אחריה שזינתה עם ארוסה ועם אנשים אחרים אע״פ שבא עליה ארוסה בבית חמיו הולד ספק ממזר שכשם שהפקירה עצמה לארוס כך הפקירה עצמה לאחרים ואם נבדקה ואומרת לארוס נבעלתי הולד כשר. אשת איש שאומרת על העובר שאינו מבעלה אינה נאמנת לפוסלו אבל האב שאומר על העובר שאינו ממנו או על א׳ מבניו שאינו בנו נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי ואם יש בנים לבן אינו נאמן שלא האמינתו תורה אלא על בנו ולא על בן בנו ואם היא אומרת מעכו״ם או מעבד נתעברתי הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בזה כתב הרמב״ם האומר על עצמו שהוא ממזר נאמן לאסור עצמו בבת ישראל ואסור בממזרת עד שיודע בודאי שהוא ממזר ובנו כמוהו ואם יש לו בני בנים אינו נאמן לפסול בני בניו ולא יפסול אלא לעצמו עד כאן. אסופי שנאסף מן השוק הוי ספק ממזר וכגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה בין שיש הוכחה בגופו כגון שהוא מהול או שאיבריו מתוקנין ומיוסדין כמו שעושין לנערים או משוח בשמן או ששמו לו כחול או תלו לו קמיע בין שיש הוכחה במקום כגון שנמצא במקום שרבים מצויים שם או שתלוי באילן במקום שאין החיה מגעת שם אין בו משום אסופי כיון שחוששין עליו לשומרו ולא הושלך שם אלא משום רעבון: האסופי כל זמן שהוא בשוק בא אחד ואמר בני הוא ואני השלכתיו נאמן וכן אם באתה אשה ואומרת בני הוא נאמנת אבל לאחר שנאסף מן השוק אינן נאמנים שכבר הוחזק באסופי ובשנת רעבון אפילו אחר שנאסף מן השוק נאמנין שמחמת רעבון הושלך שם: נמצא בעיר שיש בה עכו״ם בין שרובה עכו״ם בין שרובה ישראל הרי זה ספק עכו״ם לענין יוחסין ואם קדש אשה צריכה גט מספק: היתה רוב העיר עכו״ם מותר להאכילו נבלות רובה ישראל הרי הוא כישראל מחצה על מחצה מצוה להחיותו כישראל ומפקחין עליו את הגל בשבת והרי הוא לענין נזיקין ככל ספק ממון והמוציא מחבירו עליו הראיה כ״כ הרמב״ם ז״ל ונראה דאפי׳ ברוב עכו״ם נמי מפקחין עליו הגל בשבת ואין מצווין עליו להחיותו ולפרנסו אלא ברוב ישראל ולענין נזיקין אפילו ברוב ישראל ואם נגח תורא דידיה לתורא דישראל פלגא משלם ליה ואידך פלגא אמר אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ואתן לך אפי׳ במחצה עכו״ם

ומחצה ישראל: ב׳ נשים אחת כשרה ואחת פסולה שילדו כאחת ונתערבו ולדותיהן נאמנת החיה לומר זה בן הכשרה וזה בן הפסולה או אם אחת כהנת ואחת ישראלית או לויה בד״א שלא קרא עליו ערער אבל קרא עליו ערער שוב אינה נאמנת: כל אלו הספקות כגון ספק ממזר ואסופי ושתוקי וכותי אסורים זה בזה ואם נשאו יוציאו והולד כאבותיו ואין להם תקנה אלא שישאו מהגרים והולד הולך אחר הפגום כיצד שתוקי או אסופי שנשא גיורת או משוחררת או גר או משוחרר שנשא שתוקית ואסופית הולד שתוקי ואסופי ממזרים ונתינים ודאי מותרים אלו באלו כתב הרמב״ם יראה לי שכל מדינה שיש בה שפחה או כותית שראויה לילד הואיל ואסופי הנמצא בה ספק עכו״ם או עבד כשישא גיורת הרי זו ספק אשת איש והבא עליה פטור שאין הורגין מספק וכן יראה לי שהשתוקי שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה לו הרי הוא כספק אשת איש שאין קדושין תופסים בעריות ואיזו היא אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו וכל אשה שנתגרשה או נתאלמנה שמא אשת אביו היא או אשת אחי אביו ע״כ ודין הכתובה אם עברה וניסת אחת מאלו לאסור לה יתבאר לקמן בדין היוצאת בלא כתובה:

סימן ה

א פצוע דכא וכרות שפכה אסורים לישא ישראלית ומותרים בגיורת ומשוחררת ואפי׳ כהן פצוע דכא וכן מותרים בנתינה והרמב״ם כתב שאינו מותר אלא בנתינה ובספקות אבל אסור בממזרת שהוא דאורייתא ואינו נראה דהא דשרי בנתינה דריש לה מקרא לא יבא ממזר בקהל ה׳ דהיינו בישראל לא יבא אבל באחריני שרי ואין חילוק ואיזהו פצוע דכא כל שנפצע הגיד בסכין או במכת חרב או הבצים או אפילו אחד מהם או החוטים שהבצים תלוים בהם וכן אם נתמעך הגיד או הבצים או החוט או שנכרת הגיד או אפילו אחת מהבצים או החוט או אפילו ניקבה ביצה אחת או חסרה בכל שהוא בכל אלו אם נעשה בידי אדם או אפילו מעצמו ע״י חולי פסול אבל נולד כך ממעי אמו או שנעשה בידי שמים כגון ע״י רעם וכיוצא בו כשר והרמב״ם ז״ל מכשיר בנעשה על ידי חולי ורש״י פוסל וכן דעת א״א הרא״ש ז״ל ור״ת מכשיר אם ניטלה ביצה אחת אפילו בידי אדם ובלבד שהיתה שלמה קודם שניטלה וגם שהנשארת היא של ימין אבל אם נפצע ואח״כ ניטלה פסולה ואין דעת רב אלפס כן: בראש הגיד יש בשר ובחיבורו לגיד הוא גבוה ומקיף סביב הגיד ונקרא עטרה ואותו היקף אינו בעיגול ישר אלא בעליונו של גיד מארכת העטרה כלפי הגוף ומתקצרת והולכת בתחתיתו עד קרוב לראשו של גיד ואותו הבשר אינו דינו כשאר הגיד שאפי׳ אם נחתך כולו ולא נשאר אלא מלא החוט על פני רוב העטרה לצד הגוף כשר לפיכך ניקב למטה מהעטרה לצר הקרקע כשר ניקב העטרה עצמה אם הנקב גדול ששכבת זרע יוצא משם כשרואה קרי פסול ואי לאו כשר נסתם הנקב חוזר להכשירו ניקב נקב מפולש בראש הגיד בענין שבעליונו של גיד שהעטרה מארכת כלפי הגוף הוא למטה מהעטרה ובתחתיתו של גיד הוא למעלה מהעטרה פסול נחתך מהגיד למעלה מהעטרה בשיפוע כקולמוס כשר כמרזב שניטל חללו של גיד ונשארו הדפנות פסול והרמב״ם ז״ל מכשיר ורש״י פירש כסברא ראשונה וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל. המטיל מים משני מקומות במקום הוצאת מי רגלים ובמקום הוצאת הזרע כשר נסתם מקום הזרע ויוצא במקום יציאת מי רגלים אם הוא ממעי אמו ממילא כשר ואם הוא על ידי חולי או לקוי פסול כתב הרב ר׳ אליעזר בניקב הגיד דפסול וכן בנסתם מקום הזרע לאו אגברא קאי אלא אולד קאי פירוש פסול הולד הנולד לו שאינו מוליד ובודאי ממזר הוא אבל הוא כשר לבא בקהל דלאו כרות שפכה הוא ואין הלשון משמע כן. אסור לפצוע הגיד או הבצים או הגידין התלויין בהם בין באדם בין בבהמה חיה ועוף טמאים או טהורים בין בארץ בין בחוץ לארץ ועובר בלאו דכתיב ומעוך וכתות ונתוק וכרות וגו׳ ובארצכם לא תעשו ואפי׳ המסרס אחר המסרס לוקה כגון אם אחד כרת הגיד ובא אחר וכרת הבצים או נתקן ובא אחר וכרת חוטי הביצים או שאחד מעך הגיד ובא אחר ונתקן ובא אחר וכרתו כולן לוקין בין באדם בין בבהמה אע״פ שלא סירס האחרון אלא המסורס ואסור לשתות כוס של עיקרין אפילו אינו מכוין אלא לרפואה וכן אסור להשקותו לבהמה ואשה מותרת לשתותו כדי שלא תלד. כתב הרמב״ם ז״ל הרי שכפה את האדם ושיסה בו את הכלב או שאר חיות עד שנעשה כרות שפכה או שהושיבו במים או בשלג עד שנטלה ממנו אברי התשמיש אינו לוקה עד שיסרס בידיו וראוי להכותו מכת מרדות ע״כ אסור לומר לעכו״ם לסרס בהמה של ישראל ואם מעצמו עשאו מותר בד״א שאין שום ערמה בדבר אבל אם הערים ישראל בדבר או אפילו לא הערים והעכו״ם מכירו ומכוין לטובת ישראל אסור וקונסין אותו למוכרו לאחר ומיהו אפילו אם מוכר לבנו קטן סגי ואין קונסין אותו למוכרו לשחיטה אלא יכול למוכרו אף לחרישה:

סימן ו

א כהן הדיוט אסור מן התורה בגרושה זונה וחללה ואסור בחלוצה מדרבנן לפיכך אם עבר ונשא ספק חלוצה אין צריך להוציא אבל בגרושה אפילו אינה אלא ספק גרושה צריך להוציא ול״ש נתגרשה מן האירוסין או מן הנשואין ואפילו ריח הגט פוסל בכהונה ה״ד ריח הגט כגון שאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם ואע״פ שלא הותרה בזה הגט אפ״ה פסולה אבל אם נתן לה גט על תנאי ולא נתקיים התנאי אינו כלום ואינו

פוסל: קטנה שמיאנה בבעלה מותרת לכהן ואם גרשה אסורה ואם אחר שגירש׳ החזירה ומיאנה בו מותרת לכהן שהמיאון מבטל הגט ונ״ל דה״ה נמי אם אחר שגירשה ניסת לאחר ומיאנה בו שמותרת לכהן ואע״ג דקי״ל מיאון דחבריה לא מבטל גיטא דידיה ה״מ לענין שלא תחזור לו דטעמא משום דמכרת ברמיזותיו ובקריצותיו אזל ומשבש לה ועבד דממאנת בחבריה והדר אזיל ונסיב לה אבל לענין להתירה לכהן אין חילוק בין מיאון דחבריה למיאון דידיה: יצא קול פלוני כהן גירש לאשתו והרי היא יושבת תחתיו ומשמשתו אין מוציאין מידו שאין חוששין לקלא דבתר נישואין ואם מת וניסת לכהן אחר תצא יצא קול פלוני כהן כתב גט לאשתו אם קורין באותו מקום לנתינת הגט כתיבה הוי כאילו יצא הקול פלוני גירש אשתו ואם אין קורין לנתינת גט כתיבה אין חוששין: יצא קול על אשה שנתקדשה ונתגרשה מיד חוששין לקול לאוסרה לכהן ודוקא שיצא הקול בלא אמתלאה שלא נזכר בו שום צד לבטל הקידושין או הגירושין אבל אם יש בו שום צד לבטל כגון שיצא הקול שקידשה או גרשה על תנאי או שזרק לה קידושיה או הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה אין חוששין לקול ואם יש אמתלאה בגירושין ולא בקידושין חוששין לקול הקידושין לאוסרה לעלמא ואין חוששין לקול הגירושין לאוסרה לכהן ודוקא שיצא האמתלאה עם הקול מיד אבל אם יצא הקול ברור ולאחר זמן יצא האמתלאה אינה מבטלת הקול ואם אחר כך נתברר שהיה קול שקר מבטלין אותו וכל קול שלא הוחזק בבית דין פירוש כשיצא הקול בדקו בית דין אחריו ולא מצאוהו נכון או שאינו ברור כמו שמפורש לקמן בסימן מ״ו אינו קול לאסור בשבילו: כהן שגירש לאשתו לא תדור עמו במבוי וחוץ למבוי מותר ואם היו דרים בשכירות או בחצר של שניהם היא נדחת מפניו ואם החצר שלה הוא נדחה מפניה לוה ממנה קודם שגרשה לא יפרע לה אלא על ידי אחרים ואם שניהם באין לפנינו והוא תובעה מנגדינן להו בד״א שגירשה מן הגישואין אבל אם גירשה מן האירוסין לא ואם רגילין זה עם זה אפי׳ גירשה מן האירוסין נמי איזו היא זונה זו שנבעלה לאחד מן העריות לא שנא חייבי מיתות בית דין לא שנא חייבי כריתות בין באונס בין ברצון בין בזדון בין בשוגג בין כדרכה בין שלא כדרכה משהערה בה עשאה זונה ובלבד שתהיה מבת שלשה שנים ויום אחד ומעלה ויהיה הוא מבן תשעה שנים ויום אחד ומעלה חוץ מבא על הנדה שלא עשאה זונה אפילו מדרבנן אבל הבא על חייבי לאוין אפילו חייבי לאוין דשאר לא עשאה זונה כיון דתפשי בהו קידושין חוץ מהבא על יבמה שעשאה זונה דאיהי נמי לא תפסי בה קידושין לפיכך נעשית זונה בביאת זר והרמב״ם ז״ל כתב הנבעלת לאחד מחייבי לאוין השוין לכל ואינן מיוחדים לכהנים או מאיסורי עשה עשאה זונה וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה: הנבעלת לבהמה לא עשאה זונה: גיורת משוחררת אפילו נתגיירו ונשתחררו פחותות מבת ג׳ שנים ויום אחד הויין כזונות ואסורות לכהונה: אשת כהן שנבעלה אפילו באונס אסורה לו ולוקה עליה משום זונה ומשום טומאה אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמותרת לבעלה אסורה לכהונה: אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או שגגתי ובא עלי אדם אחד או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזינתה בין באונס בין ברצון אינה אסורה לו שמא עיניה נתנה באחר ואסורה לכהן אחר בעדותה אחרי מות בעלה דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו וסמכה דעתו לדבריהם יוציא כדי לצאת ידי ספק: כהן שקדש אשה בין גדולה בין קטנה ולאחר זמן בא עליה וטען שלא מצא לה בתולים נאסרה עליו מספק שמא לאחר הקידושין נבעלה אבל ישראל שטען טענה זו אינה נאסרת עליו כאשר יתבאר לקמן בדין טענת בתולים בעזרת השם: אשה שקינא לה בעלה ונסתרה ולא שתתה אסורה לכהן משום ספק זונה בין שלא רצתה היא לשתות או שלא רצה היא להשקותה בין יש שם עדות שמונעה מלשתות בין שהיא מן הנשים שאינן ראוים לשתות ואפילו קנאו לה ב״ד כל זמן שלא שתתה אסורה לכהונה משום ספק זונה אשה שיצא עליה שם שהיא מזנה אין חוששין לה לפוסלה לכהונה: פנויה שראוה שנבעלה והלך לו הבועל או אם באת לפנינו מעוברת ואומרת שלכשר נבעלתי נאמנת והיא ובתה כשרות לכהונה אפי׳ רוב פסולים אצלה ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה שבא כהן לפנינו לימלך אין מתירין לו לישא אותה עד שיהו רוב כשרים אצלה בד״א כשאומרת לכשר נבעלתי אבל אם אינה יודעת מי הוא הבועל או שהיא שוטה שאין בה דעת או אלמת אפי׳ בדיעבד תצא עד שתהיה תרי רובי רוב העיר כשרים ורוב שיירא של כשרים הבאה ממקום אחר עוברים שם כתב הרמב״ם דוקא שנבעלה בפרשת דרכים שאין שם דבר קבוע אבל ראוה שנבעלה בעיר או שנתעברה בעיר אפי׳ לא שוכן בה אלא עכו״ם או עבד אחד לא תנשא לכתחילה שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואם ניסת לא תצא הואיל ואומרת לכשר נבעלתי עד כאן ונראה דאפילו נתעברה בעיר אם הלך הבועל אליה תנשא לכתחילה כיון דאיכא רוב העיר ורוב סיעות כשרים אא״כ הלכת היא אליו וסתמא נמי שאין ידוע מי הלך למי נראה דתנשא לכתחילה:

סימן ז

א שבויה שנשבית יתירה מבת ג׳ שנים ויום אחד אסורה לכהן שהיא ספק זונה שמא נבעלה לעכו״ם ואם יש עדים שלא נבעלה לעכו״ם אפילו אשת או עבד או שפחה אפילו היא שפחת בעלה או אביה ואמה ואחותה נאמנין אבל בנה ובתה ועבדה ושפחתה אין נאמנין ואין מסיחין לפי תומן כההיא עובדא באחד שנשבה הוא ואמו והיה מסיח לפי תומו ואמר נשבינו לבין העכו״ם אני ואמי יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי נאמנין אבל היא עצמה ובעלה אין נאמנין אפילו מסיחין לפי תומם היו השבויות שתים וכל אחת מודה על חברתה נאמנות ולא חיישינן לגומלין כהן שמעיד על השבויה שהיא

טהורה לא ישאנה חיישינן שמא נתן עיניו בה ואם פדאה והעיד בה ישאנה שאילו לא ידע שהיא טהורה לא היה נותן בה מעותיו: אשה שאין לה עדים שנשבית ובאת לפנינו ואומרת נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואפילו היא אומרת יש לי עדים שטהורה אני אין צריך להמתין עד שיבואו העדים אלא מתירין אותה מיד וכתב הרמב״ם ז״ל אפילו יצא קול שיש עליה עדי טומאה מתירין אותה מיד התירוה ואחר כך באו עדים שנשבית אפי לא נשאת עדיין תנשא ואפי׳ נכנס השבאי אחריה והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה לא תצא מהתירה הראשון ומשמרין אותה עד שתפדה ואם באו עדי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא כתב הרמב״ם ז״ל אפי׳ יש עד אחד שמעיד שהיא שבויה היא נאמנת אבל אם יש שני עדים שנישבית אינה נאמנת עד שיעיד עד אחד שהיא טהורה היו שני עדים שנשבית ועד אחד מעיד שנטמאה ועד אחד מעיד שהיא טהורה מותרת אפילו זה שמעיד בה הוא עבד או שפחה האב שאמר על בתו שנשבית ופדיתיה אינו נאמן לאוסרה בין אם היא קטנה או גדולה שלא האמינתו תורה לאוסרה אלא בענין אישות דכתי׳ את בתי נתתי לאיש הזה אבל לא לפוסלה משום זנות אשה שנחבשה בידי עכו״ם בשביל ממון מותרת אפילו לכהונה בשביל נפשות כגון שבעלה רוצה ונגמר דינו להריגה אסורה אפילו לבעלה ישראל בד״א שעל ידי ממון מותרת בשיד ישראל תקיפה אבל אם יד עכו״ם תקיפה אפי׳ על ידי ממון אסורה לכהונה: עיר שבא במצור ונכבשה כל הנשים שבה פסולות לכהונה כשבויות שמא נבעלו לעכו״ם לשון הרמב״ם ועיר שנכבשה אם היו מקיפים אותה מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אפילו אשה אחת עד שיראו אותה ותעשה רצונם כל הנשי׳ שבתוכה פסולות כשבויות ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה או שהיתה בעיר מחבואה אחת אפי׳ אינו מחזיק אלא אשה אחת הרי זה מציל על הכל אפילו אינה אומרת שנחבית אלא אומרת לא נחבאתי ומ״מ טהורה אני וי״א אם אין המחבא מחזיק אלא אחת לכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא רב אלפס פסק שתנשא לכתחלה וכן דעת א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמב״ם ז״ל בד״א שהנשים אסורות בגדוד של אותו מלכות שהם מתישבים בעיר ואין יראים אבל בגדוד של מלכות אחרת לא נאסרו הנשים לפי שהם פושטים והולכין ואין להם פנאי לבעול ורב אלפס לא חילק אלא אסורין בכל ענין וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל: אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה מותר לדור עמה בחצר ובלבד שיהיו בניו ובני הבית תמיד עמם בחצר לשומרם: איזו היא חללה זו שנולדה מאיסורי כהונה כגון כ״ג שבא על אלמנה או כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה הולד חלל ל״ש הוא זכר או נקבה והיא עצמה נתחללה בביאתו משהערה בה בין שבא עליה בשוגג בין במזיד או שבא עליה באונס או ברצון והוא שיהיה כהן מבן ט׳ שנים ויום אחד ומעלה והנבעלת מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה אבל כהן שקדש אחת מאיסורי כהונה ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין לא נתחללה אבל מן הנשואין אע״פ שלא נבעלה נתחללה שכל נשואה בחזקת בעולה היא אע״פ שנמצאת בתולה כהן שבא על אחת מן העריות אין הולד חלל אבל עשאה זונה ואם חזר ובא עליה הולד חלל וכן אם בא על יבמה לשוק אבל הבא על גיורת או משוחררת הולד חלל שנשא כשרה זרעו ממנה חלל עד סוף כל הדורות וכן בן בנו כולם חללים שבן הזכר החלל הוא חלל לעולם ואם ילדה בת אסורה לכהונה אבל בתה של אותה הכת כשרה לכהונה אם ניסת לישראל שישראל שנשא הללה הולד כשר: עכו״ם ועבד הבא על בת ישראל אע״פ שהולד כשר לבא בקהל פגום הוא לכהונה והיא נתחללה בביאתו חלוצה אסורה לכהן מדרבנן לפיכך אם בא עליה הויא חללה מדבריהם וגם הולד חלל מדבריהם כהן הבא על ספק גרושה או ספק חלוצה הרי זו ספק חללה והולד ספק חלל ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים ואינו אוכל תרומה ואינו מטמא למתים ונושא אשה הראויה לכהונה ואם אכל תרומה או נטמא או נשא גרושה מכין אותו מכת מרדות וכן הדין בחלל של דבריהם אבל החלל של תורה הודאי הרי הוא כזר לכל דבר גר שנשא גיורת וילדה בת לא תנשא לכתחלה לכהן אפילו בת בתה עד כמה דורות אע״פ שהורתה ולידתה בקדושה אבל אם ניסת לכהן לא תצא ואם יש בה צד אחד של ישראל כגון גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת הבת מותרת לכהן לכתחלה הכהנים דוקא הוזהרו שלא לישא גרושה זונה וחללה אבל הכהנות לא הוזהרו לפיכך כהנת מותרת בגר ועבד משוחרר: משפחה שנתערב בה ספק חלל כל אלמנה שמאותה משפחה לא תנשא לכהן דשמא היא אלמנת החלל ואם ניסת לא תצא דהוה ליה ספק ספקא אבל אם נתערב ודאי חלל אפי׳ אם ניסת תצא עד שיבדוק שאינה מאותה התערובת וכ״ש אם נתערב בה ממזר או ספק ממזר שאסור לכהן שישא מאותו משפחה ואפי׳ ישראל שנתערב בה ספק איסור שאסור לישראל כגון ממזרת ונתינה אסור לישא ממנה ואם נשא הוי הולד ספק ממזר:

סימן ח

א כהנים לוים וישראלים מותרים זה בזה והולד הולך אחר הזכר בן הכהן כהן בן הלוי לוי בן הישראל ישראל וחללי גרים וחרורי מותרין זה בזה וגר ומשוחרר שנשא לויה או ישראלית או חללה הולד הולך גם כן אחר הזכר לא שנא גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת אבל כל הניסת באיסור הולד הולך אחר הפגום כמו הנולדים מפסולי כהונה כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט הולד פגום לכהונה וישראל שנשא

ממזרת או ממזר שנשא ישראלית הולד ממזר ולד שפחה ועכו״ם ולדן כמותן לא שנא נתעברו מכשר או מפסול ודין הכתובה באחד מאלו שעברו ונשאו לפסולים יתבאר לקמן בדין היוצאת בלא כתובה בע״ה:

סימן ט

א אשה שנשאת לשנים ומתו לא תינשא לג׳ שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים ואם ניסת לשלישי כתב א״א ז״ל שכופין אותו להוציא דחמירתא סכנתא מאיסורא וכמו שב״ד חייבין להפריש האדם מאיסור כך חייבין למונעו שלא יפשע בעצמו ואם הכיר בה יש לה כתובה לא הכיר בה אין לה כתובה אבל משני יש לה כתובה אע״פ שלא הכיר בה ואיש שמתו לו שתי נשיו א״צ למנוע מלישא השלישית:

סימן י

א המגרש אשתו ונשאת לאחר וגרשה או מת אפילו לא ניסת לאחר אלא נתארסה לאחר אסורה לחזור לראשון ואסור לו לדור עמה בכל השכונה ואם גרשה השני או נתאלמנה מותר לדור עמה בשכונה ובלבד שיהיה חוץ למבוי ואם לוה ממנה קודם לכן דינה כדפרישית לעיל בכהן שלוה מאשתו גרושה אבל זינתה אחר הגירושין מותרת לחזור לו: המוציא אשתו משום שם רע שיצא עליה או מפני שהיא אילונית או שהיא נדרנית לא יחזיר ודוקא שאמר לה משום שם רע או משום אילונית או נדרנית אני מוציאך וכפל דבריו לומר אילמלא השם רע או אילונית או הנדר לא הייתי מוציאך ואז יאמרו לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע או משום אילונית ונדר לא יחזיר אבל לא כפל דבריו יכול להחזירה והרמ״ה ז״ל כתב שאם אמר לה משום שם רע ואילונית ונדר אני מוציאך אף ע״פ שלא כפל דבריו אינו יכול להחזירה וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה אבל האיש שהוציא אשתו משום נדר שנדר להוציאה יכול להחזירה:

סימן יא

א הנחשד על האשה והוציאוה ב״ד מבעלה על זה לא ישאנה הנחשד ואם נשאה אם יש עידי טומאה תצא אפילו יש לה בנים מהבעל אין עדים בדבר אלא שיצא הקול שזינתה מפני שראו בה דבר מכוער כמו שראו אותה חוגרת בסינר אחר שיצא הנחשד מהבית או שראו רוק למעלה מהכילה או מנעליה הפוכים תחת המטה אחר שיצא הנחשד ועבר ונשאה אם יש לה בנים מהבעל לא תצא ואם אין לה בנים מהבעל תצא אפי׳ לא ראו עדים הדבר המכוער אלא שהבעל ראה אותו ובלבד שיהא ממשות בדבר בקול כגון שלא הוציאוהו אויבים ולא פסק עד יום וחצי אבל אם אין בקול ממשות כגון שהוציאוהו אויבים או שבתוך יום וחצי יצא קול על לעז הראשון שהוא שקר אז אין מוציאין ממנה אא״כ ראו העדים דבר מכוער אבל לא בראיית הבעל ומיהו על ידי עדים שראו הביעור אסורה בין לבעל בין לנחשד מדעת ר״ת אבל לרב אלפס כשאין בקול ממש אז אין מוציאין לא מבעל ולא מנחשד אלא בעידי טומאה וכשיש בקול ממש אם יש עידי כיעור מוציאין בין מבעל בין מנחשד אם אין לה בנים אבל בראיית הבעל לחוד לא מפקינן אע״פ שיש ממש בקול וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל הוציאה הבעל בעידי כיעור וניסת לאחר וגירשה לא תינשא אחר כן לנחשד לכתחלה ואם ניסת לא תצא אפילו אין לה בנים הנחשד משפחה וכותית ונתגיירו ונשתחררו לא יכנוס ואם כנס לא יוציא:

סימן יב

א המביא גט ממדינת הים שצריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם או שמעיד על בעלה שמת או שאמר הרגתיו לא ישאנה משום חשד ואם כנס לא יוציא אבל המביא גט בארץ ישראל כיון שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ישא: אשה שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאה לפני חכם להתירה ואסרה שלא מצא לה פתח להתירה לא ישאנה שמא יאמרו אסרה כדי שישאנה ואם כנס לא יוציא מיאנה או חלצה בפני בית דין יכול אחד מהם לישאנה כיון שהם שלשה לא היו אחרים חוטאים בשבילו וכל אלו שאסורים לישא משום חשד אם היו להם נשים לחכם בשעה שאסרה ולזה בשעה שהביא הגט או מעיד בה ומתו מותרים לינשא להם דהשתא ליכא חשד כיון דבאותה שעה היתה אשתו קיימת גרשו לנשותיהן אם גרמו הם הגירושין אסורות ואם נשותיהן גרמו הגירושין מותרות וכולן מותרות לקרוביהם שאינם חשודים להוציאן מבעליהם בשביל קרוביהם:

סימן יג

א כל הנשים שמתו בעליהם או גרשום לא יתארסו עד שיהו להן ג׳ חדשים אחר מיתת הבעל או אחר הגירושין חוץ מיום המיתה והגירושין וחוץ מן היום שנתארסו בו אפילו נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אפילו היה לה כעס עם בעלה או שהיה הוא או היא חולה שודאי לא שמשו או קטנה או זקנה או עקרה ואילונית כולן צריכות להמתין שלשה חדשים ואם נשתהה הגט בין כתיבה לנתינה כתב רב אלפס שמונין ג׳ חדשים משעת כתיבה וא״א הרא״ש ז״ל כתב משעת נתינה מעשה באחת שנתגרשה ויצא קול של פסול על הגט והצריכה ר״ת גט אחר מפני הלעז אע״פ שכשר היה והתירה לינשא מיד ולא הצריכה להמתין ג׳ חדשים אחר הגט השני כיון שלא הצריכה הגט השני אלא לבטל הקול ור״י אומר שצריך להמתין ג׳ חדשים אחר הגט השני וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל ואפילו אחר ביאת זנות כגון שנאנסה או נתפתתה צריכה להמתין שלשה חדשים ודוקא גדולה אבל קטנה שנאנסה או נתפתתה או יוצאת במיאון אינה צריכה להמתין וגיורת שנתגיירה ושפחה שנשתחררה אפילו גדולות אינן צריכות להמתין אבל גר וגיורת שנתגיירו ביחד צריכות להמתין ושבויות אפילו גדולות כתב הרמ״ה שאינן צריכות להמתין וא״א הרא״ש ז״ל כתב שצריכין להמתין ואם קדש או נשא תוך ג׳ חדשים צריך לגרש ומשמתינן ליה אי לא מגרש אבל אין כופין אותו בשוטים ואפי׳ אם הוא כהן שתאסר עליו צריך לגרש ואם הוא ישראל יחזירנה אחר שלשה חדשים ואם קדש תוך שלשה חדשים וברח ליה אין כופין אותו ליתן גט כיון שגילה בדעתו שאינו רוצה לכונסה והורה ה״ר יחיאל ב״ר יוסף שלכתחלה אומרים לו ברח ובהכי סגי וכתב א״א ז״ל ויראה דבריחה זו צריכה שתהיה למרחוק שירחיק עד שיהא שיעור חזרתו אחר שלשה חדשים דלא מסתבר שיקדש בעיר זו ויברח לעיר אחרת דאם כן בטלה תקנת חכמים ולא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו עד שיהא לולד ארבעה ועשרים חדשים חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו ל״ש אם היא אלמנה או גרושה אפי׳ אם גמלה הנער או נתנתו למינקת אסורה אפילו נשבעה המינקת או נדרה על דעת רבים שלא תחזור בה אפילו אם נשבעה לאדם גדול כמו אלו שהולכים בחצר המלך ולא אמרינן כיון שאדם גדול הוא תירא המינקת לחזור בה אבל אם מת הולד או שגמלתו בחיי הבעל או שאינה חולבת לעולם כגון שיש לה צימוק דדים או שפסק חלבה בחיי בעלה או ששכרו לה מינקת בחיי בעלה כתב אדוני אבי הרא״ש ז״ל שאינה צריכה להמתין עבר ונשאה או קדשה יגרשנה וצריך ליתן לה כתובה אם תתבענה לו ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס אם ישראל הוא וצריך לכתוב לה כתובה אחרת וכתב הר״ר מאיר מרוטנבורק ז״ל אפילו אם הדיר הנאת תשמיש עליו על דעת רבים עד שעה שיגיע זמנו לכנוס אפ״ה צריך להוציא ואם ברח והרחיק נדוד עד מקום שאינו יכול לחזור תוך כ״ד חדשים אין צריך להוציא: שאלה לא״א הרא״ש ז״ל הבא על נערה ונתעברה ממנו והודו שניהם שממנו נתעברה ואומר שבא עליה לשם קידושין ואח״כ נתקדשה לשמעון וגירשה שמעון ורצתה לינשא לראובן אם צריכה להמתין ג״ח אחר גירושי שמעון כיון שידוע שהיתה מעוברת מראובן לא שייך הבחנה ואינה צריכה להמתין ג׳ חדשים או לא תשובה צריכה להמתין ג׳ חדשים שקידושי ראובן לא היו כלום כיון שלא היו בעדים וקידושי שמעון היו קידושין גמורים אע״פ שהיתה מעוברת מראובן תחלה לא חלקו חכמים אלא בכל הנשים הצריכו להמתין שלשה חדשים:

סימן יד

א אסור לו לאדם לארס תוך ל׳ יום של אבילות ומי שיש לו בנים קטנים ואין לו מי ישמשנו מותר לכנוס אפילו תוך שבעה ומיהו לא יבא עליה עד לאחר שלשים יום ומי שאין לו בנים או שלא קיים עדיין פריה ורביה אסור לכנוס תוך ז׳ אבל לאחר ז׳ מותר לכנוס ולבעול אפילו מתאבל הוא על אביו ועל אמו ולאחר שלשים יום כל אדם מותר אפי׳ קיים פריה ורביה ואין לו בנים קטנים אפי׳ הוא מתאבל על אביו ועל אמו שידך אשה ואירעה אבל והוא לא קיים פריה ורביה מותר לכונסה תוך שלשים לאבלה:

סימן טו

א אלו שאינן בני קידושין מחמת ערוה מהן מן התורה ומהן מדרבנן אותם שהן מן התורה לא תפסו בהו קידושין כלל ואותן שהן מדרבנן או שהן ספק ערוה כאשר יתבאר לקמן בע״ה צריכות גט: אמו אסורה לו מן התורה ואם אמו אסורה לו מדרבנן וכן אם אם אמו עד עולם ואם אבי אמו אסור לו מדרבנן אבל אם אם אבי אמו ואם אבי אמו מותרת לו אם אביו אסורה לו מדרבנן וכן אם אם אביו עד עולם אם אבי אביו אסורה לו מדרבנן אבל מכאן ואילך כגון אם אם אבי אביו או אם אבי אבי אביו מותרת לו: אשת אביו אסורה לו מן התורה בין שהיא אשתו מן האירוסין בין שהיא אשתו מן הנישואין בין בחיי אביו בין כשמת אביו או גירשה אבל אם אנס אביו אשה מותרת לו ואשת אבי אביו אסורה לו מדרבנן וכן אשת אבי אבי אביו עד עולם ואשת אבי אמו אסורה לו מדרבנן אבל מכאן ואילך כגון אשת אבי אבי אמו או אשת אבי אם אמו מותרת לו: אחותו אסורה לו מן התורה לא שנא

אחותו מאביו או מאמו בין אחותו מן הנשואין או מהזנות או אפילו בא אביו על הערוה והוליד ממנה אחותו היא וחייב עליה חוץ מאחותו מן השפחה וכותית בד״א שפחה דעלמא אבל אם בא אביו על שפחתו והוליד ממנה אחותו היא ומותר בבת אשת אביו ואפילו חורגה הגדלה בבית מותרת לאחיו ולא חיישינן למראית העין לומר שנראית כאחותם: בתו אסורה לו מן התורה וכן בת בנו ובת בתו ובת בת בנו ובת בת בתו או בת בן בנו או בת בן בתו אסורות לו מדרבנן אבל מכאן ואילך כגון בת בת בת בנו ובת בת בת בתו כתב הרמב״ם שהן מותרות לו ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל אלא כולן אסורות לו עד עולם: בת אשתו אסורה לו מן התורה וכן בת בנה ובת בתה ודוקא בת אשתו מן הנשואין אבל בת אנוסתו מותרת לו לאחר מיתתה ובת בת בת אשתו ובת בת בן אשתו אסורה לו מדרבנן אבל מכאן ואילך כגון בת בת בת אשתו ובת בן בן בן אשתו כתב הרמב״ם ז״ל שמותרת לו וא״א הרא״ש ז״ל כתב שהן אסורות לו עד עולם ואם אשתו אסורה לו מן התורה וכן אם אשתו ואם אבי אשתו אבל אם אם אשתו ואם אם אבי אשתו ואם אבי אבי אשתו אסורות לו מדרבנן מכאן ואילך כגון אם אם אם אשתו ואם אם אבי אשתו כתב הרמב״ם שמותרות ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב שאסורות לו לעולם אחות אביו ואחות אמו אסורות לו מן התורה לא שנא היא אחותו מן האב או מן האם ומותר בבת אחי אביו ובבת אחי אמו ואחי אביו ואחי אמו מותר באשתו ובבתו אבל הוא אסור מן התורה באשת אחי אביו ומדרבנן באשת אחי אמו ודוקא שהוא אחי אביו מן האב אבל אשת אחי אביו מן האם ואשת אחי אמו בין מן האב בין מן האם אין אסורות אלא מדרבנן ומכאן ואילך כגון אשת אחי אבי אביו מן האם ואשת אחי אם אמו בין מן האב בין מן האם מותרות ובאשת אחי אבי אביו מן האב ואחות אבי האב בין מן האם בין מן האב ואחות אם האם פסק ר״י שהן אסורות מדרבנן ובשאלתות פסק שהן מותרות וכן פסק רבינו תם ומסקנת אדוני אבי הרא״ש ז״ל בדברי ר״י אשת בנו אסורה לו מן התורה ואשת בן בנו אסורה לו מדרבנן וכן אשת בן בן בנו עד עולם אשת בן בתו אסורה לו מדרבנן אבל מכאן ואילך כגון אשת בן בן בתו מותרת לו: אשת בן אשתו מותרת לו ובן אשתו מותר באשתו אשת אחיו אסורה לו מן התורה בין אם הוא אחיו מן האב או מן האם בין מן הנישואין בין מן הזנות אלא שאשת אחיו מן האם אסורה לו מן התורה לעולם ואשת אחיו מן האב מותרת לו אם מת אחיו בלא בנים כאשר יתבאר לקמן בהלכות יבום בע״ה: ב׳ חורגין הגדלין יחד בבית מותר כ״א באשת חבירו ולא חיישינן למראי׳ העין לומר שנראה באשת אחיו: אשת חמיו אסורה לו וגם חמיו אסור באשתו ומותר באשת בן אחיו ובאשת בן אחותו: אחות אשתו אסורה לו מן התורה כ״ז שאשתו קיימת ל״ש אם היא אחותה מן האב או מן האם ואפי׳ גירש את אשתו אבל לאחר מיתתה מותר באחותה: הלכה אשתו למ״ה ואמרו לו שמתה ונשא אחותה ואח״כ באתה אשתו אם היתה אשתו נשואה לו מותרת לחזור לו שהכל יודעים שבמעות נשא את אחותה דאין זנות שמזנה עם אחותה אוסר אשתו עליו אפילו במזיד וכן בכל הקרובות הנאסרות ע״י אשתו אם מזנה עמהם לא נאסרה אשתו עליו ומותר בקרובות שניה היתה ארוסתו ואמרו לו שמתה ונשא אחותה ואח״כ באת ארוסתו אסור בשתיהן מתה הראשונה מותר בשנייה אמרו לו מתה אשתו ונשא אחותה ואח״כ אמרו לו קיימת היתה הולד הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר היתה אחות אשתו נשואה והלכה אשתו ובעל אחות אשתו ואמרו לו מתה אשתך וגיסך ונשא אחות אשתו ואח״כ באו אשתו וגיסו אשת גיסו צריכה גט ל״ש נשאת לו בב׳ עדים או בעד א׳ ואסורה לגיסו ואשתו אסורה עליו ל״ש היתה נשואה לו או ארוסתו:

סימן טז

א כותית אע״פ שאין בה לאו אסורה מדרבנן ואם בא עליה בזנות דרך מקרה מכין אותו מכות מרדות ואם יחדה לו בזנות חייב עליה מדרבנן משום נדה ומשום שפחה ומשום עכו״ם ומשום זונה כתב הרמב״ם ז״ל בא על הכותית משאר העכו״ם דרך אישות לוקה מן התורה או ישראלית שנבעלה לעכו״ם דרך אישות לוקה מן התורה משום לא תתחתן בם אחד ז׳ עכו״ם ואחד כל העכו״ם באיסור זה ע״כ ונ״ל שאינו אלא בז׳ עכו״ם דלא קי״ל כרבי שמעון דאמר כי יסיר לרבות כל המסירין ואפילו בז׳ עכו״ם אין לוקין משום לא תתחתן אלא לאחר שנתגיירו אבל בעודם עכו״ם לא שייך בהו חתנות ואינו לוקה עד שיבעול ואז לוקה עליה משום לא תקח ואם בא עליה בפרהסיא לעיני י׳ מישראל היו קנאים פוגעים בו פירוש הממהר וזריז להורגו ה״ז הי׳ משובח והוא שמעצמו יקנא לה׳ ויפגע בו אבל אם בא לב״ד לשאול אין מורין לו לעשות ואין רשאין לפגוע בו אלא בשעת מעשה אבל פירש ממנה אין הורגין אותו וההורגו נהרג עליו ולא עוד אלא אפילו בא הקנאי להרוג הבועל ונשמט הבועל והרג הקנאי להציל עצמו מידו אין הבועל נהרג עליו לא פגעו בו קנאין ולא הלקהו ב״ד הרי עונשו מפורש בקבלה שהוא בכרת שנא׳ כי חלל יהודה את קדש ה׳ אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה׳ לאיש אשר יעשנה וכתב הרמב״ם עון זה אע״פ שאין בו מיתת ב״ד אל יהי קל בעיניך אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמוהו שבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל הוא ובנו מן הכותית אינו בנו ומסיר אותו להיות אחר עכו״ם ודבר זה גורם לידבק בעכו״ם שהבדילנו ה׳ מהם ולשוב מאחרי ה׳ ולמעול בו ושפחה שהוטבלה לשם עבדות אסורה לבן חורין אחד שפחתו ואחד שפחת חבירו והבא עליה מכין אותו מכת מרדות גם בזה כתב הרמב״ם ז״ל אל יהי עון זה קל בעיניך מפני שאין בו מלקות מן התורה שגם זה גורם לבן לסור מאחרי ה׳ שהבן הוא עבד ונמצא גורם לזרע הקדש להתחלל ולהיות׳

עבדים והבא על השפחה אפילו בפרהסיא אין קנאין פוגעין בו נתערב ולד של ישראל בולד שפחה שניהן עבדים וכופין בעל השפחה ומשחרר שניהן ואם היה הבן מן האדון של העבד כשיגדלו ישחררו זה את זה ויהיו מותרין לבא בקהל היו התערובות בנות שתיהן ספק שפחות והבא על אחד מהן הולד ספק עבד וכן אם נתערב ולד כותית בולד ישראלית מטבילין את שניהן לשם גרות וכל אחד מהם גר:

סימן יז

א אשת איש בכלל עריות ולא תפשי בה קידושין בד״א בודאי אשת איש אבל ספק אשת איש כגון שקבלה גט או קידושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה או שגירשה בגט הכתוב בכתב ידו ואין עליו עדים כלל או עד אחד או שיש עליו עדים ואין בו זמן אם קדשה אחר צריכה גט משניהם וכן כל פסול שאירע בגט כגון שגרשה בגט קרח והיה במזרח וכתב במערב או ששלחו לה בח״ל ולא אמר בפני נכתב ובפני נחתם ושאר פסולי גט דרבנן שיתבארו לקמן בה׳ גיטין בע״ה אם קדשה אחר צריכה גט משניהם ואם נשאת לשני יש מהן שתצא ויש מהן שלא תצא כאשר יתבאר לקמן בע״ה: אשת איש שקבלה קידושין בפני בעלה מקודשת דכאילו אמרה גירשתני דמי והאשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה אבל אם נתקדשה לאחר שלא בפני בעלה או אפילו בפניו ויש עד אחד שמעיד כדבריה אינה נאמנת שאז מעיזה בין שהעד מסייעה ואין הקידושין כלום: אשה שהלך בעלה למ״ה והעידו עליו שמת אפי׳ עד אחד אפילו העד עבד או שפחה או אשה או קרוב מותרת לינשא ואפילו עד מפי עד או אשה מפי אשה או עבד או שפחה כשרים לעדות זה ופסולי עדות אם פסולים מדרבנן כגון משחק בקוביאות ומפריחי יונים וכיוצא בהם כשרים לעדות זה אבל פסולי עדות דאורייתא פסולים ואם משיחים לפי תומם כשרים בא אחד מהם ואמר הרגתיו תנשא דאין אדם משים עצמו רשע ופלגינן דבוריה כתב א״א ז״ל בתשובה אם שנים מעידים שמת אפי׳ אם יש הכחשה בדבריהם נושאים את אשתו כיון ששניהם מעידים על מיתתו אפי׳ לא שמעו אלא קול שאמרה פלוני מת והלכו שם ולא מצאו שום אדם משיאין את אשתו והוא שראו צל צלו דאי לאו הכי חיישינן שמא שד הוא בד״א בשדה או בעיר בבור וכיוצא בו שהוא מקום חרוב אבל בעיר שלא בבור אפי׳ לא ראו צל משיאים את אשתו כתב גאון האידנא לא בקיאין בבואה דבבואה היכי הוי הלכך לא עבדינן בה עובדא: כתוב בשטר איש פלוני מת איש פלוני נהרג פליגי בה בירושלמי חד אמר משיאים את אשתו וחד אמר אין משיאין אשתו וא״א הרא״ש ז״ל הביא דברי שניהם ולא אסיק כחד מינייהו ולכאורה נראה דאזלינן לחומרא והרמב״ם כתב מצאו כתוב בשטר מת פלוני נהרג פלוני וידוע שהוא כתב ישראל תינשא אשתו וכן מי שנשתתק בודקין אותו אם נמצאת דעתו מכוונת וכתב מת פלוני בן פלוני סומכין עליו ותינשא אשתו אפי׳ שמעו מן התינוקות שאמרו מת פלוני בן פלוני בין כיונו לשם עדות בין כיונו שלא לשם עדות משיאין את אשתו ואם שומעין מהם שאומרים הרי אנו באים מקבורתו ואין סומכים עליהם להשיא אשתו אא״כ יאמרו כך וכך ספדנים היו שם וכך וכך הלכו אחר המטה שיש דבר שמורה על הענין שהוא אמת: עכו״ם שמסיח לפי תומו שמת ואין מכוין לשם עדות משיאין את אשתו וכן השומע ממנו ובא והעיד בפני ב״ד משיאין את אשתו כיצד מסיח לפי תומו כגון שאמר אני ראיתי לפלוני שמת כמה היה נאה או כמה טובה עשה עמי וכיוצא בזה שמוכיח שאינו מכוון לשם עדות אבל אם מכוין לשם עדות או שנראה שאמר כן כדי שירא מפניו כגון שאמר עשה דבר פלוני ואם לאו אהרוג אותך כמו שהרגתי לפלוני אינו נאמן כתב הרמב״ם יצא ישראל ועכו״ם מעמנו למקום אחר ובא עכו״ם והסיח לפי תומו איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו אע״פ שאין העכו״ם יודע את האיש והוא שאמר קברתיו ע״כ ואיני יודע למה צריך שיאמר קברתיו התחיל העכו״ם להסיח לפי תומו וחזר ושאלו לו ואח״כ פירש כל הענין קרוי שפיר מסיח לפי תומו כתב הרמב״ם ז״ל שמע מערכאות של עכו״ם הרגנו לפלוני אינן נאמנין ויראה מדבריו שאם אמרו נהרג בדין ושלא על ידם נאמנים ומדברי א״א הרא״ש ז״ל יראה שאפי׳ אמרו נהרג שלא על ידם אינם נאמנים בא אחד ואמר אמרו לי כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יוסף בן שמעון ובא ואמר כן ואנו מכירים פלוני הידוע בשם זה אשתו מותרת אע״פ שלא אמר בו סי׳ שנכירנו על ידו ואין אנו חוששין שמא אחר היה ששמו כך וי״א דוקא כשלא הוחזק אחר באותו מקום בזה השם וגם לא שכיח שיירו׳ שעוברים שם הא איכא חד מינייהו אין משיאין ורב אלפס כתב אפילו שכיח תרי בהאי שמא או שכיחי שיירות משיאין עד דאיכא תרווייהו לריעותא וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל: כתב הרמב״ם ז״ל ישראל שאמר מת יהודי עמנו במקום פלוני וכך צורתו וכך וכך סימניו אין אומרים באומד דעתן פלוני הוא עד שיעיד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו אבל אם אמר שיצא מעמנו מעיר פלוני ומת מחפשין באותה העיר אם לא יצא אלא הוא תינשא ע״כ וטעמא משום דקי״ל סימנין לאו דאורייתא ולא סמכינן בהו לענין איסורא: יש נשים שאין סומכין על עדותן אם העידה לאשה שמת בעלה מפני ששונאות זו את זו מתכוונת לקלקלה לאוסרה על בעלה ואלו הן חמותה ואפילו אינה חמותה עתה אלא מצפה להיות חמותה כגון שהיא אם יבמה ולא אם בעלה ומעידה שמת בעלה אינה נאמנת וכן הכלה לא תעד לחמותה ואפילו באה ואמרה מת בעלי ואח״כ מת חמי שלפי דבריה אינה עוד חמותה אפ״ה אינה נאמנת ובת חמותה וצרתה ואשת אחי בעלה שמא ימות בעלה או אחי בעלה ויהו צרות זו לזו ובת בעלה לא תעיד לה ולא היא לבת בעלה: כל הבא להעיד על עדות אשה א״צ דרישה וחקירה ומעידין לאור הנר ולאור הלבנה שאפילו לא

ראו אותו אלא לאור הנר והלבנה והכירוהו המעידים עליו שהוא הוא ראו אחד שאמר על עצמו שהוא פלוני בן פלוני ממקום פלוני והרי הוא מת שנחש נשכו והלכו שם ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו משיאין את אשתו: אין מעידין עליו אא״כ ראו פרצופו שלם עם פדחתו וחוטמו וכתב ר״ת דוקא כשאין שם אלא הראש אז אין יכולין להכירו בטביעת עין אם לא יהא כל פרצוף שלם עם החוטם אבל אם כל גופו שלם אפילו אין כאן פרצוף ופדחת וחוטם יכולין להכירו בטביעת עין או ע״י סימנין מובהקין שיש להם בגופו ושומא לא הוי סימנין מובהקין להכיר על ידה לפי שעשויה להשתנות ואם אין מכירין אותו בטביעת עין אפילו יש להם סימנין בכליו ובגופו אין סומכין עליהם אם אינן מובהקין אין מעידין עליו אא״כ ראה אותו אותו תוך ג׳ ימים למיתתו בד״א שהוא ביבשה אבל אם היה במים אפילו שהה שם כמה ימים מעידים עליו שהמים מעמידין אותו שלא ישתנה צורתו והוא שראוהו מיד אחר עלייתו מן המים וגם שאין בו מכה אבל יש בו מכה או שלא ראוהו מיד בעלייתו מן המים משתנה ואפילו אם היה ביבשה אם אינו חבול בפניו מעידים עליו לאחר כמה ימים ע״י טביעת עין של גופו וצורתו ואפי׳ היה חבול בפניו שאין מעידין עליו אלא עד שלש׳ ימים אם מצאוהו הרוג ומכירין אותו בטביעת עין ואין יודעין מתי נהרג תולין שנהרג תוך ג׳ ימים ומעידים עליו: נפל לגוב אריות אין מעידין עליו שאפשר שלא אכלוהו נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים או לתוך כבשן האש או לתוך יורה מלאה יין או שמן מרותחת על גבי האש מעידין עליו ראוהו צלוב או מלא פצעים אפי׳ במקום שנעשה טרפה או שהיה אוכלת בו אין מעידין עליו עד שראוהו שתצא נפשו וכתב הרמ״ה דוקא שראוהו מגוייד בסכין המלובנת באור וה״ה נמי בסכין שאינה מלובנת ונכוה אח״כ כדקאמר רבי שמעון בן אלעזר מפני שיכול לכוות ולהחיות אחרי כן אבל אם נחתכו גידי שוקיו ולא נכוה מעידים עליו כרבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן אלעזר וכן הלכה ע״כ ואין נראה כן מדברי א״א הרא״ש ז״ל: בד״א שאין מעידין על מי שחיה אוכלת בו במקום שאין נפש יוצאת בו אבל אם ראוהו אוכל בו החיה במקום שנפשו יוצאת בו כגון בלב או במוח או במעים מעידים עליו: ראוהו שנשחט בו שנים או רוב שנים מעידים עליו: ראוהו שנפל למים שאין להם סוף הרי הם גדולים כל כך עד שהעומד על שפתו אינו יכול לראות כל ד׳ רוחות אין מעידין עליו שמא יצא לצד אחר ואם עד אחד מעיד ראיתיו מיד אחר שהועלה והכרתיו ע״י סימנין שהיה לו בגופו נאמן אבל אם אינו אומר שהכירו ע״י סימנין אלא ע״י טביעת עין אינו נאמן בד״א שראהו העד שנפל שם דכיון שראהו העד שנפל שם אומר בדדמי ואמר שהוא הוא אפילו אינו ברור לו לפיכך אינו נאמן אלא אם כן שראהו מיד אחר שהועלה ומכירו על ידי סימנים אבל אחר שלא ראהו שטבע נאמן אפי׳ לא ראהו מיד אחר שהועלה ואפילו בטביעת עין בלא סימנים והוא שיראנו שלם בכל גופו אבל אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם לא סמכינן אטביעת עין לחוד בלא סימנין: ניסת ע״י שהעידו עליו במים שאין להם סוף לא תצא נפל למים שיש להם סוף ושהה שם כדי שתצא נפשו תנשא לכתחילה וכן אם נפל למים שאין להם סוף ובאו להעלותו והעלו ממנו אבר שאי אפשר שינטל אותו אבר מן החי והיה מעידים עליו להשיא את אשתו: עיר שהקיפוה כרקום וספינה המטורפת בים והיוצא לדון הרי הן בחזקת חיים לפיכך אין מעידים על אחד מאלו שמת להתיר את אשתו ואפילו על מי שבעיר שכבשה כרקום וספינה שטבעה בים והיוצא ליהרג נמי אין מעידים שהם בספק חיים ונותנים עליהם חומרי מתים וחומרי חיים: עד אחד אומר מת והתירוה להנשא ובא עד אחר ואמר לא מת אפילו קודם שנשאת מותרת לינשא אלא משום לזות שפתים לא תנשא אבל אם בא השני קודם שהתירוה לא תנשא ואם באו שנים פסולים לבסוף ואומרים שלא מת חשובים כאחד ואם התירוה קודם שבאו לא תצא מהיתרה הראשון לא התירוה עד שבאו לא יתירוה אשה אומרת מת ושתים אומרות לא מת אע״פ שנשאת תצא שתים אומרות מת ואחת אומרת לא מת אע״פ שלא נשאת תינשא אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת או עד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת ב׳ אומרים מת ושנים אומרים לא מת בכולן לא תינשא ואם נשאת למי שאינו מעיד תצא ואם נשאת לאחד מעידיה והיא אומרת ברי לי שמת לא תצא נשאת על פי עד כשר ואחר כך באו ב׳ ואמרו לא מת או נשאת ע״פ אשה ואח״כ בא עד כשר ואומר לא מת אפילו נשאת לאחד מעידיה תצא: האשה בעצמה נאמנת לומר שמת בעלה ותינשא או תתיבם על פיה ונותנים לה כתובתה ואם תתיבם נכנס היבם לנחלה על פיה בד״א שאומרת מת בעלי והתירוני לינשא לבד אבל אם אומרת תנו לי כתובתי והתירוני לינשא או אפילו התירוני לינשא ותנו כתובתי אין מתירין אותה לינשא והרמב״ם ז״ל כתב בשניהם מתירין אותה לינשא אלא שיש חילוק ביניהם לענין הכתובה כדלקמן וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה: יש לה צרה אין עדותה מועיל להתיר צרתה אע״פ שהיא מותרת הצרה אסורה וחשבינן ליה כחי לגבי צרה ואוכלת בשבילו תרומה אם הוא כהן: באו ב׳ הצרות אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא ואותה שאומרת לא מת לא תנשא אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג שתיהן מותרות בד״א שהיא נאמנת על עצמה כשיש שלום בינו לבינה ושלום בעולם אבל יש קטטה בינו לבינה כגון שאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני ובאו פלוני ופלוני והעידו שאינו אמת אינה נאמנת אפי׳ יש שלום בעולם לא שנא התחילה היא הקטטה או שהתחיל הוא ואפילו אם עד מסייעה אינה נאמנת ואם נשאת כתב הרמב״ם ז״ל לא תצא כיון שהעד מסייעה וכן אם יש מלחמה ואמרה מת אפי׳ בסתם אינה נאמנת אע״פ שיש שלום בינו לבינו ואפילו לא ידענו שיש מלחמה אלא על פיה והיא אומרת מת במלחמה אינה נאמנת והרמב״ם ז״ל כתב בזה שאם נשאת לא תצא וא״א הרא״ש ז״ל לא כתב כן: כתב הרמב״ם כיון שיש מלחמה בעולם אפילו אומרת מת וקברתיו אינה נאמנת ואינו נראה כן בגמרא אלא אפילו היא אומרת מת על מטתו

נאמנת אף על פי שיש מלחמה בעולם כ״ש מת וקברתיו ואם יש מלחמה בעולם ובא עד אחד ואומר מת במלחמה אינו נאמן וכתב הרמב״ם ז״ל שאם נשאת לא תצא ואם אמר העד מת וקברתיו נאמן וכתב הרי״ף דה״ה נמי בשנים במלחמה דאינם נאמנים אא״כ אומרים מת וקברנוהו וראב״ד כתב דאפי׳ אחד נאמן אפילו אם אינו אומר קברתיו וא״א הרא״ש ז״ל כתב דאחד אינו נאמן אא״כ אומר מת וקברתיו אבל שנים נאמנים אפילו אם אינם אומרים קברנוהו: ואם יש רעב בעולם ובאה ואמרה מת אינה נאמנת אפילו אומרת מת על מטתו עד שתאמר וקברתיו ואם באה ואמרה מת תחת המפולת שנפלה עליו או שיש שילוח נחשים ועקרבים ואומרת שנשכו נחש או עקרב או שיש דבר בעולם ובאה ואמרה שמת בכל אלו דינו כמלחמה ואינה נאמנת ואם אומרת עישנו עלינו את הבית והוא מת ואני נצלתי אינה נאמנת נפלו עלינו עכו״ם או לסטים והוא מת ואני נצלתי נאמנת שאין דרכן להרוג הנשים: בא בעלה אחר שניסת ל״ש ניסת ע״פ עד אחד או ע״פ ב׳ עדים תצא מזה ומזה וצריכה גט משניהם ואין לה כתובה משניהם ולא פירות שאכל מנכסי מלוג שלה אע״פ שאינם חייבין בפרקונה ודוקא שאכל השני קודם שבא הראשון אבל מה שאכל אחר שבא הראשון צריך לחזור ואינו חייב ליתן הבלאות מנכסי צאן ברזל שלה והוא שבלו לגמרי אבל מה שיש מהן בעין נוטלתו ואם נטלה מזה או מזה כתובה או פירות צריכה להחזיר ודוקא שנטלה מהשני אחר שבא הראשון אבל אם נטלה ממנו קודם שבא הראשון צריכה להחזיר ושניהם אין מטמאין לה אם הם כהנים ואין זכאין במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ונפסלה מהכהונה ומהתרומה ומהמעשר אם היתה בת לוי מתו אחין של זה ושל זה חולצין ולא מייבמין והולד מן השני הוא ממזר מן התורה בד״א שלא גירשה הראשון אבל אם גירשה או מת אז לא הוי משני אלא ממזר דרבנן ואם החזיר הראשון הולד ממזר מדבריהם ואם אחר שניסת אמרו לה בעלה היה קיים ומת בן שנולד קודם שמת ממזר מן התורה ושנולד אחר שמת ממזר מדרבנן ואם לא ניסת לשני אלא נתקדשה לבד ובא בעלה אינה צריכה גט מהשני ומותרת לחזור לראשון וכן מותרת לשני אם מת הראשון או גירשה:

סימן יח

א חייבי לאוין וחייבי עשה וכ״ש שניות דרבנן תפסי בהו קדושין לפיכך אחד מאלו שנתקדשה בין אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט או ממזרת ונתינה לישראל או מחזיר גרושתו משנישאת לאחר בכולן צריכות גט ואפילו מקדש יבמה לשוק נמי כאשר יתבאר לקמן בעזרת השם:

סימן יט

א מי שהוחזק בשאר בשר דנין ע״פ חזקה זו אע״פ שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב ומלקין וחונקין וסוקלין על חזקה זו כיצד הרי שהוחזק שזו אחותו או בתו או אמו ובא עליה בעדים ה״ז לוקה או נשרף או נסקל אע״פ שאין ראיה שזו אחותו או בתו או אמו אלא חזקה זו בלבד. איש ואשה שבאו ממדינת הים היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזק בעיר ל׳ יום שהיא אשתו הורגין עליה משום אשת איש אבל תוך ל׳ יום אין הורגין עליה משום אשת איש:

סימן כ

א הבא על אחת מן העריות או שבעל ביאה אסורה בין כדרכה בין שלא כדרכה משהערה בה חייבים שניהם או כרת או מלקות או מיתת ב״ד בין שהיו שוכבים או עומדים ומה היא העראה משהכניס העטרה מהגיד אע״פ שפירש מיד ולא גמר ביאתו ולא הוציא זרע חייבים חוץ משפחה חרופה לפי שאין חייבים עליה אלא בגמר ביאה אבל מי שבעל בלא קושי באבר מת והכניסו בידו אין חייבים כלום וכתב הרמב״ם אבל מכין אותו מכת מרדות ואם בעל בעילת איסור במתעסק כגון שהיה סבור שהוא ביאת היתר ועלה בידו ביאת איסור חייב חטאת אבל הבא על הערוה והיא מתה פטור והבא על הטריפה ואפילו נשחטה ברוב שנים שודאי לה למות בחולי זה חייב עד שתמות או עד שיתיז את ראשה הבא על אחד מן העריות דרך איברים או שחבק או שנשק ונהנה בקירוב בשר ה״ז לוקה מן התורה שנא׳ לא תקרבו לגלות ערוה דברים המביאים לידי גילוי ערוה והעושה דבר מחוקות אלו ה״ז חשוד על העריות נשים המסוללות זו בזו פי׳ מתחברות זו בזו דרך תשמיש אסור וזה מעשה ארץ מצרים שהוזהרנו עליו שנאמר כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו ואמרו חכמים ז״ל מה היו עושים איש נושא איש ואשה נושאת אשה ואשה נשאת לשני אנשים ואף על פי שהוא אסור אין לוקין עליו ואין האשה נאסרת על בעלה בכך אבל ראוי לנדותה ולהכותה מכת מרדות הואיל ועשו איסור ויש לאיש להקפיד על אשתו בדבר זה ולמנוע הנשים הידועות בכך מליכנס לה ושלא לצאת היא אליהן כל האשה האסורה אם היא בת ג׳ שנים ולמעלה גדול הבא עליה חייב והיא פטורה אא״כ היא גדולה אבל אם היא פחותה מזה שניה׳ פטורי׳ שאין ביאתה ביאה וכן אשה גדולה שבא עליה קטן אם הוא בן ט׳ שנים ומעלה היא חייבת והיא פטור ואם הוא מבן ט׳

שנים ולמטה שניהם פטורין היה אחד מהם ער וא׳ ישן הער חייב והישן פטור א׳ מזיד וא׳ שוגג המזיד חייב והשוגג מביא קרבן אחד אונס ואחד רצון האונס פטור ואין העדים המעידים צריכים שיראו שיכנסו כמכחול בשפופרת אלא משיראו אותם דבוקים זה בזה כדרך המנאפים הרי אלו נהרגין בראיה זו:

סימן כא

א צריך אדם להתרחק מן הנשים מאד מאד ואסור לו לקרוץ בידיו וברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות ואסור לשחוק עמה או להקל ראשו כנגדה או להביט ביופיה ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה ואסור להסתכל אפילו בבגדי צבעונין של אשה שהוא מכירה אפילו אינן עליה שמא יבא להרהר בה פגע באשה בשוק אסור להלך אחריה אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחריו ולא יעבור בפתח אשה זונה אפילו ברחוק ארבע אמות והמסתכל אפי׳ באצבע קטנה של אשה ונתכוון ליהנות ממנה כאילו מסתכל בבית התורף שלה ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערה המתכוון לאחד מאלו הדברים מכין אותו מכת מרדות ואלו הדברים אסורים גם חייבי לאוין לא ילכו בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת א״א ומותר להסתכל בפני הפנויה לבודקה אם היא יפה שישאנה בין שהיא בתולה או בעולה ולא עוד אלא שראוי לעשות כן אבל לא יסתכל בה דרך זנות ועל זה נאמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה וכן מותר אדם להביט באשתו אע״פ שהיא נדה והיא ערוה לו אע״פ שיש לו הנאה בראייתה הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול אבל לא ישחוק ולא יקל ראש עמה ואסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה בין שפחה בין משוחררת שמא יבא לידי הרהור עבירה באיזה שמוש אמרו ברחיצת פניו ידיו ורגליו אפי׳ ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו רגליו אפי׳ אינה נוגעת בו והצעת המטה בפניו ומזיגת הכוס שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו לבד ואין שואלים בשלום אשה כלל אפילו ע״י שליח ואפילו ע״י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים אבל מותר לשאול לבעלה איך שלומה והמחבק או המנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן כגון אחותו הגדולה ואחות אביו וכיוצא בהן אע״פ שאין לו שום הנאה כלל ה״ז מגונה ביותר ודבר זה אסור שאין קרבים לערוה כלל בין גדולה בין קטנה חוץ מהאב לבתו והאם לבנה כיצד האב מותר לחבק לבתו ולנשק ולישן עמה בקירוב בשר וכן האם עם בנה כל זמן שהם קטנים הגדילו שיש לבת י״א שנה ולבן י״ב שנים זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה ואם הבת בושה לעמוד בפני אביה ערומה או נתקדשה אפילו היא קטנה אסורה וכן אם האם בושה לעמוד ערומה בפני בנה אסור אפילו הוא קטן:

סימן כב

א אסור מן התורה לאיש שיתייחד עם הערוה בין ילדה בין זקנה וחכמים גזרו על כל יחוד אפילו של פנויה וכותית ובלבד שתהא מבת ג׳ שנים ומעלה חוץ מן האב שמותר להתיחד עם בתו והאם עם בנה והבעל עם אשתו נדה וחתן שפירסה אשתו נדה קודם שבעל אסור להתייחד עמה אבל אחר שבעל בעילה אחת מותר לו להתיחד עמה והמתייחד אפילו עם פנויה בין כותית בין ישראלית מלקין אותו אבל היא לא נפסלה אם נתייחדה עם הפוסל בביאתו והמתייחד עם אשת איש אין מלקין אותו שלא להוציא לעז על בניה שהם ממזרי׳ כתב הרמב״ם ז״ל לא תתייחד אשה אחת עם אנשים הרבה עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם וכן לא יתייחד איש אחד אפילו אם נשים הרבה ונשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין משום יחוד ע״כ ואיני מבין דבריו כיון שאוסר אשה אחת עם אנשים הרבה מאי נ״מ שאשתו של אחד מהם שם אכתי איכא למיחש לאחריני וא״א ז״ל כתב שאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים כשרים בעיר ובשדה עם ג׳ אבל בפריצים אפילו בעיר ובי׳ נמי לא ורש״י מתיר לאיש אחד עם נשים הרבה אא״כ עסקו עמהם שאז אסור אפילו עם נשים הרבה כיון שלבו גס בהם ור״ת פירש דאפילו איש אחד עם נשים הרבה אסור אא״כ אשתו עמו ואם עסקו עמהם שלבו גס בהם אסור אע״פ שאשתו עמו ב׳ בתים זה לפנים מזה ונשים בפנימי ואנשים בחיצון או בהפך ופירש אשה לבין אנשים או איש לבין הנשים חוששין משום יחוד מי שאשתו עמו מותר להתייחד עם הנשים שאשתו משמרתו אבל ישראלית לא תתייחד עם עכו״ם אע״פ שאשתו עמו שאין אשתו משמרתו לפי שאין להם בושת: אשה שבעלה בעיר אין חוששין להתייחד עמה מפני שאימת בעלה עליה כתב הרמב״ם ז״ל ואם זה גס בה כגון שגדלה עמו או שהיא קרובתו לא יתייחד עמה אף על פי שבעלה בעיר בית שפתחו פתוח לרשות הרבים אין חשש להתייחד שם עם הערוה: מותר להתייחד עם ב׳ יבמות או עם ב׳ צרות או עם אשה וחמותה או עם אשה ובת בעלה או עם אשה ובת חמותו מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו על זו וכן עם אשה שיש עמה קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה שאינה מזנה לפניה לפי שהיא מגלה את סודה כתב הרמב״ם ז״ל תינוק פחות מבן ט׳ שנים מותר להתייחד עם הנשים שלא גזרו אלא באיש הראוי לביאה אנדרוגינוס אינו מתייחד עם הנשים ואם מתייחד אין מכין אותו מכת מרדות לפי שהוא ספק אבל האיש מתייחד עם האנדרוגינוס ועם הטומטום: תקנו חכמים שיהו הנשים מספרות זו עם זו בבית הכסא כדי שלא יכנס שם איש ויתייחד עמהן לא

תלך אשה בשוק ובנה אחריה שמא יתפסו בנה ותלך אחריו להחזירו ויתעוללו בה הרשעים שתפסוהו אין ממנין אפילו אדם נאמן וכשר להיות שומר בחצר שיש בו נשים אפילו הוא עומד בחוץ שאין אפוטרופוס לעריות לא ימנה אדם אפוטרופוס על ביתו שלא ינהיג אשתו לדבר עבירה לא ידור תלמיד חכם בחצר שיש בו אלמנה אפילו אינו מתייחד עמה מפני החשד אא״כ אשתו עמו: אלמנה לא תגדל כלב ולא תקנה אשה עבדים זכרים אפי׳ קטנים מפני החשד מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות מפני שאמותיהם של הבנים באות לבית הספר ונמצא מתגרה בנשים וכן אשה לא תלמד קטנים מפני אבותיהם שבאו בשביל בניהם ונמצא שמתייחדים עמה ואם יש לו אשה למלמד יכול ללמוד תינוקות אפילו אינה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו:

סימן כג

א אסור להוציא שכבת זרע לבטלה לפיכך לא יהא דש מבפנים וזורה מבחוץ ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד ואלו שמנאפים ביד ומוציא שכבת זרע לבטלה לא די לו באיסור הגדול שעושה אלא שהוא בנדוי ועליהן נאמר ידיכם דמים מלאו וכאילו הורג הנפש ואסור לאדם שיקשה לדעת או שיביא עצמו לידי הרהור ואם יבא לידי הרהור יסיח נפשו מדברי הבאי והשחתה לד״ת שהיא אילת אהבים ויעלת חן לפיכך אסור לישן על ערפו ופניו למעלה עד שיטה מעט כדי שלא יבא לידי קישוי ולא יסתכל בבהמה חיה ועוף בשעה שנזקקין זה לזה ומותר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת מפני שהן טרודין במלאכתן ולא יבואו לידי הרהור כתב הרמב״ם ז״ל אסור למי שאינו נשוי לשלוח יד במבושיו כדי שלא יבא לידי הרהור ואפילו מתחת טיבורו לא יכניס ידו כדי שלא יבא לידי הרהור ואם ישתין מים לא יאחוז באמה וישתין ואם הוא נשוי מותר ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו באמה כלל אלא בשעה שנצרך לנקביו ואני כתבתי בא״ח דאף נשוי אסור אם לא מהעטרה ולמטה לצד הארץ:

סימן כד

א ישראל לא נחשדו על משכב זכור ועל משכב בהמה לפיכך מותר להתייחד עמהן והמחמיר עצמו שלא להתייחד אפילו עם בהמה ולא עם אביו ה״ז משובח העכו״ם חשודים על הכל לפיכך אין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר או אומנות ואין מעמידין בהמה בפונדקאות שלהם אפי׳ זכרים אצל זכרים ולא נקבות אצל נקבות ואין מוסרין בהמה לרועה שלהם אפילו זכרים לזכר ונקבות לנקבות מפני שכולם הם בחזקת מנאפים וכשיבא הזכר לשכב עם הנקבה ישכב עם הבהמה ור״ת פסק שמותר להעמיד בהמות אצלם דקי״ל שאינן חשודים על הרביעה:

סימן כה

א כתב הרמב״ם אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב בני אדם לפרוש ממנו יותר מן העריות ומביאות האסורות ואמרו רבותינו (חגיגה יא,ב) גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן, ועוד אמרו רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל באבק לשון הרע.לפיכך ראוי לו לאדם לכוף יצרו בדבר הזה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעת נכונה כדי להנצל מהם, ויזהר מהיחוד שהוא הגורם הגדול. גדולי חכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו בדבר זה ויתרחקו מן היחוד. וכן יתרחק מן השחוק ומהשכרות ומדברי עוגבים שאלו גורמים גדולים הם והם מעלות של עריות, ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה יתירה, וגדולה מכל זאת אמרו יפנה אדם עצמו ומחשבתו לד״ת וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבות העריות מתגברות אלא בלב הפנוי מן החכמה, ובחכמה מה הוא אומר אילת אהבים ויעלת הן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד. ואשתו של אדם מותרת לו לפיכך כל מה שירצה לעשות באשתו עושה בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר שירצה, ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה בין דרך אברים, ובלבד שלא יוציא ש״ז לבטלה, ור״י פירש דאפילו בהוצאת ש״ז נמי מותר לשמש שלא כדרכה ובלבד שלא יהא רגיל כן אלא אקראי בעלמא שמתאוה לאשתו לשמש שלא כדרכה אלא אסור להיות רגיל בכך. עוד מדברי הרמב״ם ז״ל: מדת חסידות שלא יקל ראשו בכך וישיקדש עצמו בשעת תשמיש ולאיסור מדרך העולם ושאין דבר זה אלא כדי לפרות ולרבות ולא ירבה בתשמיש להיות מצוי אצל אשתו תמיד שדבר זה פגום הוא מאד ומעשה בורות הוא, אלא כל הממעט בתשמיש ה״ז משובח, ובלבד שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו, ע״כ. ואיזהו העונה האמורה בתורה, הטיילים שפרנסתם מצוי להם ואין פורעין מס עונתם בכל יום, הפועלים שעושים מלאכה בעיר אחרת ולנים בכל לילה בבתיהם פעם אחת בשבוע, ואם עושין מלאכה בעירם פעמים בשבוע, והחמרים אחת בשבוע , והגמלים אחת לשלשים יום, והספנים אחת לששה חדשים, ועונת ת״ח מליל שבת לליל שבת, וכל אדם חייב לפקוד את אשתו בליל טבילתה ובשעה שהוא יוצא

לדרך. כתב עוד הרמב״ם ז״ל בענין ריחוק התשמיש: שכבת זרע הוא כח הגוף ומאור עינים וכל זמן שתצא ביותר הגוף כלה וכחו כלה וחייו אובדים, וזהו שאמר שלמה בחכמתו אל תתן לנשים חילך, וכל השטוף בבעילה זקנה קופצת עליו וכחו תשש ועיניו כהות וריח רע נודף מפיו ומשיחיו ושאר ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושרו׳ ושער זקנו ושיחיו ושער רגליו רבה ושיניו נופלים והרבה כאבים חוץ מאלו באים עליו. אמרו חכמי הרופאים אחד מאלף מת בשאר חולאים והאלף ברוב התשמיש, לפיכך צריך אדם ליזהר בדבר אם רוצה לחיות בטובה לא יבעול אלא כשימצא גופו בריא וחזק ביותר והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו ומסיח דעתו לדבר אחר והקישוי כשהיה וימצא כובד ממתניו ולמטה וכאילו חוטי הבצים נמשכין ובשרו חם, זה צריך לבעול ורפואה לו שיבעול.לא יבעול אדם והוא שבע או רעב אלא לאחר שיתעכל המזון במיעיו, ויבדוק נקביו קודם בעילה ואחר בעילה, ולא יבעול מעומד ולא מיושב ולא בבית המרחץ ולא ביום שנכנס למרחץ ולא ביום הקזה ולא ביום יציאה לדרך או ביום ביאתו מן הדרך לא לפניהם ולא לאחריהם ע״כ. ואף כשישמש בשעת העונה לא יכוין להנאתו אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב בעונתו ולקיים מצות בוראו בפריה ורביה ושיהו לו בנים עוסקין בתורה ומקיימין מצות בישראל. ולא יבעול אלא מרצונה, ואם אינה מרוצה יפייסנה עד שתתרצה. ויהיה צנוע מאד בשעת התשמיש ולא ישמש בפני כל חי. גרסינן בנדה בפרק כל היד: רבה מקרקש זגי דכלתי׳ אביי באלי דדבי פירוש היו מבריחים אפילו הצרעים והזבובים שסביב מטותיהם בשעת תשמיש מיהו הם היו מחמירים על עצמן דגרסינן נמי התם אמר ליה רב יהודה לשמואל אפילו בפני עכברים פירוש שאל לו על מה שאין משמש מטתו בפני כל חי אם אסור אפילו בפני עכברים אמר ליה לא אלא כגון של בית פלוני שמשמשים מטותיהן בפני עבדיהן אלמא שמותר בפני עכברים אלא שהם היו מחמירים על עצמן הילכך מותר אפילו בפני בהמה וחיה ועוף ותינוק שאינו יודע לדבר כבהמה דמי והא דאסור בפני כל חי דוקא בניעור אבל בישן שפיר דמי ויש להסתפק אי מהני בהפסקת מחיצת עשרה ומסתברא דלא מהני אע״ג דמהני גבי ס״ת הכא כיון דטעמא משום צניעות הוא לא מהני: בית שיש בו ס״ת לא ישמש עד שיעשה בפניו מחיצה עשרה ואם יש לו בית אחר צריך שיוציאנו ואם יש בו תפילין או שאר ספרים ל״ש חומשין או ספרי תלמוד אסור עד שיתן אותם בכלי תוך כלי והוא שלא יהיה כלי השני מיוחד לו אבל אם הוא מיוחד לו אפילו מאה כחד חשיב ואם פירש טלית על הארגז חשיב ככלי תוך כלי ויעשה הדבר באימה וביראה לא בתחילת הלילה ולא בסופה כדי שלא ישמע קול בני אדם ויבא לחשוב באשה אחרת אלא באמצע הלילה כדאיתא בנדרים בפרק אלו נדרים שאלו לאימא שלום אשתו של ר״א מפני מה בניך נאים ביותר אמרה מפני שאינו מספר עמי לא בתחילת הלילה ולא בסופה אלא באמצע הלילה פירוש מספר בשעת תשמיש וכשהוא מספר מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד פירוש באימה וביראה כמי שכפאו שד כתב הראב״ד י״מ מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט הנאתו ודומה כמי שכפאו שד שעושה הדבר מאונס ונ״ל מגלה טפח באשה כלומר מגלה אותה לצורך תשמיש ועכשיו מכסה אותה כלומר שלא היה מאריך באותו מעשה כמי שכפאו שד ונבעת והניח המעשה כל כך היה מקצר בתשמיש ואם תקשה לך א״כ לא היה משהא על הבטן ואמרו חכמים (נדה לא:) שכר פרי הבטן בשכר שמשהין עצמן על הבטן עד שיזרעו נשותיהן הויין להו בנים זכרים יש לתרץ כי כל לבבות דורש ה׳ וכל המעשים שהם לשם שמים טובים הם מי שיודע בעצמו שיוכל לעשות המעשה ולא תכנס בו מחשבה אחרת והוא משהה עצמו כדי שתהנה האשה מן המעשה ותזריע היא תחלה מכוין לעשות מצוה ועושה אותה הקב״ה משלם לו שכרו בבנים זכרים ומי שאינו בטוח בעצמו וממהר כדי להנצל מן החטא גם הוא עושה מצוה והקב״ה משלם לו שכרו בבנים זכרים ע״כ וי״מ מגלה טפח על הסינר שהיא חוגרת בו שאף בשעת תשמיש היה מצריכה לחגור בו מגלה רק טפח ממנו ומכסה מיד לאחר תשמיש כדי למעט הנאתו גרסינן במסכת כלה הוא למטה והיא למעלה זו דרך עזות שמשו שניהם זה דרך עיקש ואל יספר עמה לא בשעת תשמיש ולא קודם לכן כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת ואם ספר עמה ושימש מיד עליו נאמר מגיד לאדם מה שיחו אפילו שיחה בטלה שבין אדם לאשתו מגידין לו בשעת הדין אבל בעניני תשמיש יכול לספר עמה כדי להרבות תאותו כדאיתא בברכות פרק הרואה רב כהנא עייל גנא תותי פוריא דרב שמעיה שח ושיחק ועשה צרכיו או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס יכול לספר עמה כדי לרצותה כתב הרמב״ם ז״ל אסור לשמש בשווקים וברחובות ובגנים ובפרדסים אלא בבית דירה שלא יראה כזנות וירגילו עצמן לזנות והבועל אשתו במקומות אלו מכין אותו מכת מרדות ע״כ: אסור לשמש מטתו ביום ובלילה לאור הנר ובבית אפל מותר ביום ות״ח כיון שצנוע בכל דרכיו מאפיל בטליתו ושפיר דמי: אסור לשמש בשנת רעבון אלא לחשוכי בנים: אכסנאי אל ישמש עד שיבא לביתו: מדברי הראב״ד צריך לברר איזו מחשבה נכונה שצריך שתהיה לאדם בשעת תשמיש ודרשתי וחקרתי ומצאתי תוכן המעשה הזה על ארבעה כוונות ג׳ מהם עיקר קבול השכר והרביעית קרובה לקבול שכר ושכרה מועט מן הג׳ ראשונה לשם פריה ורביה והיא הנכונה שבכולן לקיים מצות עשה השנייה לתקון הולד כמו שאמרו רז״ל שלשה חדשים הראשונים קשה לאשה וקשה לולד אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד אחרונים יפה לזה ולזה שמתוך כך יצא הולד מלובן ומזורז וגם זו הכוונה נמשכת לכוונת פ״ו השלישית אם ילדה אשתו והיא מינקתו ומשתוקקת אליו והוא מכיר שמשדלתו ומרצה אותו והיא מתקשטת לפניו כדי שיתן דעתו עליה וכן בצאתו לדרך שהיא משתוקקת אליו גם באלו יש קבול שכר והיא מצות עונה האמורה בתורה והרביעית שהוא מכוין לגדור עצמו מן העבירה כדי שלא יתאוה לעשות

עבירה כי רואה יצרו גובר ומתאוה על דבר ההוא גם בזו יש שכר אך לא כראשונות לפי שהיה יכול לדחות את יצרו ולכבוש אותו כענין שאמרו חכמים אבר קטן יש באדם מרעיבו משביעו ומ״מ מי שכוונתו לכך שישבע מן ההיתר כדי שלא ירעב ויתאוה אל האיסור כוונתו לטובה ויש לו שכר כאדם שיכול להתענות יום אחד בלא טורח גדול שלא יחלה ושלא יצטער הרבה אעפ״כ הוא אוכל מעט כדרך שאר בני אדם שאינו נתפס באותה אכילה ומקבל עליה שכר שמראה לנפשו מעט הנאה ואינו רוצה לצער אותו כענין שאומר (משלי יא) גומל נפשו איש חסד ונא׳ (שם יג) צדיק אוכל לשובע נפשו אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו מתגבר עליו והוא מעורר תאותו ומביא עצמו לידי תאות קישוי כדי שישביע את יצרו ולמלא תאותו מתאות העולם הזה הוא עצת יצר הרע ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור ועל זה אמרו רז״ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ופריך ולימא אסור דמגרי יצר הרע בנפשיה וזה דומה לאדם שהוא שבע ואוכל ושותה יותר מדאי עד שמשתכר ומקיא ודומה לבהמה שאוכלת עד שיאחזנה דם ותמות ויש עוד מחשבות המפסידות את שכרו והן בני תשע מדות בני אנוסה בני שנואה בני נידוי בני תמורה בני מורדת ע״א בני מריבה בני שכרות בני גרושת הלב בני ערבוביא בני חצופה ותניא לא תתורו אחרי לבבכם מכאן א״ר נתן שלא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר ואמר רבינא לא נצרכא אלא אפי׳ לשתי נשיו: בני אנוסה אין צ״ל שאם אנס אשה והוליד ממנה בן אלא אפי׳ אנס אשתו וכן שנינו במסכת כלה מפני מה הויין לאדם בנים בעלי מומין מפני שתובעה ואינה נתבעת לו פירוש אינה מתרצה לו ורבי יהודה אומר מפני שאומרת לו בשעת תשמיש אנוסה אני ואיכא בינייהו רוצה ואינו רוצה נמצא כי האונס גם באשתו אסור אלא אם הוא צריך לאשתו יפייס ואח״כ יבעול: בני שנואה — כמשמעו, והוא ששנאה בשעת התשמיש, אבל אם רצויה בשעת תשמיש שרי אע״פ שהיא שנואה. בני נידוי - בני נדה אע״פ שאינו ממזר מן התורה, וי״מ שהוא או היא בנידוי שאסורים בתשמיש המטה, וה״ה נמי אם אחד מהם אבל: בני תמורה - שהיה מכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו, וי״מ אפילו שתי נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה לו אחרת: בני מורדת - דאמרה ליה לא בעינא לך ואעפ״כ משמש עמה והרי היא אצלו כמו זונה אע״פ שהוא מדעת: בני מריבה - שהם מתקוטטים יחד בכל פעם דהוי ביאה זו כמו זנות כיון שאינה מתוך אהבה: בני שכרות - שהוא או היא שכורים: בני גרושת הלב - שבלבו לגרשה אפי׳ אין בלבו שנאה, כגון מאותן שכופין להוציא וגמר בלבו לגרשה ואח״כ בא עליה: בני ערבוביא - שמשמש עם אשתו ונתן דעתו על אחרת אפי׳ שתיהן נשיו: בני חצופה - שתובעו בפה והרי היא כזונה ואסור לקיימה, אבל מי שאשתו מרצה אותו בדברי ריצוי ומתקשטת לפניו כדי שיתן דעתו עליה על זה ארז״ל שיבואו ממנה בנים חכמים כלאה שיצא ממנה ישששכר. וכל אלו מדות אפי׳ צריכים לפריה ורביה כגון שאינה מעוברת אפ״ה באלו המדות פוגם הולד ונקרא רשע: ויש עוד דברים שפוגמים המעשה ומקלקלים אותו, והן מה שפירש בנדרים, א״ר יוחנן בן דהבאי ד׳ דברים שחו לי מלאכי השרת, חגרין מפני מה הויין, מפני שהופכים שלחנם פירוש שנוהגין כמעשה בהמה. סומין מפני מה הויין מפני שמסתכלים באותו מקום בשעה שהם רוצים לשמש אע״פ שבשעת המעשה מצניע עצמו אם ביום מאפיל בטליתו ובלילה מכבה הנר מ״מ נוהג בה מנהג הפקר וכ״ש כשמסתכל שלא בשעת התשמיש שהוא משסה יצה״ר בעצמו אלמין מפני מה הויין מפני שנושקין באותו מקום חרשין מפני מה הויין מפני שמספרין בשעת תשמיש הראשונות מפני שנוהג בה מנהג הפקר הרביעית מפני שנותן דעתו באשה אחרת ומה שאמר ר׳ יוחנן אין הלכה כרבי יוחנן בן דהבאי שאוסר אינו אלא על הפיכת שלחן אבל כל האחרים אסורים והפיכת שלחן נמי שהתירו דוקא שהיא מתרצה לו אבל אם הוא כופה אותה לכך קורא אני עליו גם בלא דעת נפש לא טוב שהרי אמרו אין ברגלים חוטא זה הבועל ושונה ופריך והאמר רבא הרוצה לעשו׳ בניו זכרים יבעול וישנה ומשני כאן לדעת כאן שלא לדעת השתא אפילו זה שבועל כדי לעשות בניו זכרים אם הוא שלא לדעת אסור כ״ש אם הופך שלחנו שלא לדעת שנקרא חוטא ויש מקשין מהא דאמר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת כיון שנתנו חכמים עונה לכל איש לפי כחו כדאיתא בכתובות א״כ מה תהא עוד דחיית השמאל והקרבת הימין ויש לתרץ שלא אמרו כן אלא על הטיילים שעונתן בכל יום שעליהם אמר תהא השמאל דוחה למעט מהן ברשותה כדי שלא יתגבר יצרו עליו אבל מעונת תלמיד חכם אין למעט וכל שכן מעונות אחרות כגון הגמלים והספנים ועוד יש לומר כי עונות שנתנו חכמים למלאות תשוקת האשה אינו רשאי למעט מהן שלא מדעתה אבל אם יצטרך להרבות כדי להנצל מן העבירה הרשות בידו ועל הדרך הזה הזהיר שיעמוד כנגד יצרו ולא ימלא כל תאותו אלא תהא שמאל דוחה וימין מקרבת ולא דחייה גמורה כי שמא מתוך לוחמו עם יצרו לדחותו יבטל עונתו אלא תהא ימין מקרב לקיים עונתו ועוד י״ל כי העונות שקבעו חכמים ז״ל ע״ד סתם קבעו אותם כי אמרו דעת האשה מתפייסת בכך אבל אם רואה שהיא מבקשת יותר ע״י קישוטה והשתדלותה חייב לשמחה בדבר מצוה כדאיתא בפסחים אמר רבא חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה אפילו שלא בשעת עונתה ואפילו היא מעוברת וכשהיא צריכה לאותו מעשה קאמר. אר״י בן לוי היודע באשתו שהיא יראת חטא ואינו פוקדה נקרא חוטא, ואם בשעת עונתה פשיטא דאורייתא היא אלא אפילו שלא בשעת עונתה קאמר.ואמרי׳ נמי חייב אדם לפקוד אשתו בשעה שיוצא לדרך אפי׳ בשעת וסתה, ואיתא נמי במסכת כלה מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים יעשה חפצי שמים וחפצי אשתו, חפצי שמים - יפזר מעותיו לעניים, חפצי אשתו - ר״א אומר יפתנה בשעת תשמיש, ר׳ יהודה אומר ישמחנה בדבר מצוה, ואחר שצריך לעשות חפצי אשתו לשמחה

בדבר מצוה בכל שהיא צריכה ע״כ הזהירו שתהא שמאל דוחה פן תסיתנו לעבור על המדה הזאת ותמשיכהו אחריה להבלי העולם, ע״כ מדברי הראב״ד ז״ל:

סימן כו

א הלכות קידושין

אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קדושין שנתקדשה כראוי אבל אם בא עליה אדם בלא קידושין לשם זנות לוקה משום לא תהיה קדשה והיא זונה האמורה בתורה ואפילו לא בא עליה לשם זנות אלא לשם אישות בינו לבינה אינה נחשבת כאשתו אפי׳ אם יחדה אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל בתשובה פנויה המשרתת בבית ראובן ויצא קלא דלא פסיק שמתייחד עמה לא מיבעיא שבני משפחתה יכולין למחות בידו שהוא פגם להם שתהיה פלגשו אלא בית דין כופין אותו להוציאה מביתו שדבר ידוע שהיא בושה לטבול ונמצא שבועל נדה ואפי׳ אם הכניסה לחופה אינו קונה להיות כאשתו ור״ח כתב שאם הכניסה לחופה צריכה גט מספק ומשנתקדשה נחשבת כאשת איש לחייב הבא עליה וצריכה גט אבל אינה חשובה כאשת איש לכל דבר כאשר יתבאר לקמן בעזרת האל: דבר תורה היא מתקדשת בכסף או בשטר או בביאה אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות ולא עוד אלא שהמקדש בביאה מלקין אותו אבל קדושיו קידושין ואפילו המקדש בכסף או בשטר ולא שידך תחלה או אפילו שידך וקידש בשוק אמר רב שמלקין אותו וכ״כ הרמב״ם ז״ל אבל א״א הרא״ש ז״ל כתב שאין הלכה כרב אלא בהא הלכה כרב שמלקין על המקדש בביאה ולא באינך:

סימן כז

א בכסף כיצד נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה בין כסף והוא משקל חצי שעורה בין כל דבר ואומר לה הרי את מקודשת לי או הרי את מאורסת לי או הרי את לי לאנתו וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קידושין ודאי באותו מקום ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קידושין ואם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין ונתנו לה אפילו בשתיקה הוו קידושין והוא שעדיין עסוקים באותו ענין וכ״ש אם אמר לשון קידושין ודאי אלא שאינה מבינה אותו דהוו קידושין אמר לה הרי את אשתי הרי את זקוקתי הרי את קנויה לי הרי את ארוסתי הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את לקוחתי מקודשת אמר לה הרי את מיועדת לי מיוחדת לי עזרתי נגדי צלעתי סגורתי תחתי עצורתי תפוסתי שהן ספק אם הן לשון קידושין אם היה מדבר תחלה על עסקי קידושין אז הוויין ספק קידושין ואם לאו אינן כלום אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי אינו כלום ואם היה מדבר עמה על עסקי קידושין הוו ודאי קידושין וכתב הרמ״ה אבל אם קידש תחלה אשה אחת קידושין גמורים ואמר לאחרת בפניה תהא מקודשת ולא אמר לי ידים מוכיחות נינהו וחוששין לקדושין: אמר לה הריני אישך הריני בעליך הריני ארוסיך אינו כלום אפי׳ היה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין נתנה לו היא ואמרה לו הריני מקודשת לך בזה אינה מקודשת ואם נתן הוא ואמרה היא אם היה מדבר עמה על עסקי קידושין הוו ודאי קידושין ואם לאו הוי ספק קידושין וכתב הרמ״ה וכ״ש אם ענה הבעל הן בשעת נתינה דהוי ודאי קדושין אפי׳ אם אין עסוקים באותו ענין ואם נתנה היא ואמר הוא הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך אם הוא אדם חשוב מקודשת שהיא נהנית במה שמקבל מתנה ממנה כאילו נתן לה שוה פרוטה ואם אינו אדם חשוב אינה מקודשת וכתב א״א הרא״ש ז״ל וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם חשוב להתירה בלא גט והרמב״ם ז״ל כתב נתנה היא ואמר הוא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא מקודשת מספק וסברא ראשונה היא סברת רב אלפס וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל:

סימן כח

א הכסף שמקדש בו צריך שיהיה שלו אבל אם גנב או גזל וקדש בו קודם שנתייאשו הבעלים אפילו שידך אותה תחלה שנתרצתה לקדש לו ואמר לה התקדשי לי בזה ואמרה אין אינה מקודשת אבל קדשה לאחר יאוש מקודשת אפילו לא שידך וכתב הרמ״ה דוקא בגזל דעלמא מקודשת לאחר יאוש דאיכא יאוש ושינוי רשות אבל אם גנב או גזל משלה ולא שידך אותה תחלה וכשנתנו לה אמר לה התקדשי לי בזה וקבלה אותו ושתקה אינן קידושין אבל אם שידך תחלה או אפילו לא שידך תחלה וכשאמר לה התקדשי לי בזה ונתנו בידה אמרה אין הוי קדושין אבל אם אחר שבא לידה אמר התקדשי לי בו ואמרה אין אינה מקודשת: וכן הדין אם קדשה בחוב שהיה לה בידו שאמר לה כנסי סלע זו שאני חייב לך וחזר ואמר התקדשי לי בו אם שידך אפי׳ קבלתו בשתיקה מקודשת וכן אם אמרה אין אפילו לא שידך תחלה מקודשת קבלתו בשתיקה ולא שידך תחלה אינה מקודשת: א״ל כנסי סלע זה

בפקדון חזר וא״ל התקדשי לי בו אם אמר כן בשעה שנתנו לידה או קודם לכן אפילו קבלתו בשתיקה מקודשת דכיון דשתקה וקבלתו איכא הוכחה שנתרצית בקידושין וכתב הרמ״ה דוקא דשקלתינהו ואישתקה אבל זרק לה קידושיה אפי׳ לתוך חיקה ולא שקלתינהו אלא אישתקה ואזלא לעלמא שתיקה כה״ג לאו כלום היא דהא דתנן זרק לה קידושין קרוב לה מקודשת ה״מ היכא דארצאי מעיקרא לאקדושי ליה אבל סתמא אפי׳ ספק קידושין לא הוי ואם לאחר שנתנו לידה בתורת פקדון אמר לה התקדשי לי בו ואמרה אין מקודשת שתקה אינה מקודשת בד״א שבא לידה בתורת פקדון אבל בא לידה בתורת קידושין שאמר לה התקדשי לי בחפץ זה ואמרה לו והרי אינו שוה פרוטה אם אמר יש לי בתוכו שוה פרוטה התקדשי לי בו ושתקה הוי ספק קידושין: היה לו פקדון בידה או שהשאילה חפצים ואמר לה התקדשי לי בזו ונמצא שנגנב או נאבד אם נשתייר ממנו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת וכתב א״א הרא״ש ז״ל דוקא שאינה יודעת סכום הפקדון ומתרצית להתקדש לו הן אם רב הוא או מעט אבל אם יודעת סכום הפקדון ונגנב או נאבד ממנה אינה מקודשת שאינה מתרצית להתקדש אלא בסכום הפקדון שיודעת שהוא בידה וגם הוא אינו חייב להשלים לה כיון שלא הזכיר לה סכום הקידושין: היה לו מלוה אצלה אפי׳ הוא בשטר ואמר לה הרי את מקודשת לי במלוה שיש לי אצלך אינה מקודשת אפילו עדיין המעות בידה ולא שלחה בהן יד דהני מעות דידה נינהו דמלוה להוצאה ניתנה ולא יהיב לה השתא מידי ל״ש מלוה ל״ש שכירות ואפי׳ הגיע זמן השכירות והמלוה לגבות ואפי׳ החזיר לה השטר כתב הרמב״ם ז״ל שאינה מקודשת אפי׳ יש בו ש״פ כיון דלא אדכרה בעידן קידושין לקדושי ביה סתמא כמקדש במלוה לחודיה דמי אבל אם אמר התקדשי לי בשטר חוב זה ונתנו לה שמין הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו הוי ספק קדושין אבל אם אמר התקדשי לי בהנאת מחילת מלוה מקודשת אפילו לא מחל לה המלוה אלא אמר לה הרי את מקודשת לי במה שאני מרויח לך הזמן מקודשת שיש בהנאה זו ש״פ ואסור לעשות כן משום ריבית ובעל העיטור כתב שאין בו איסור אא״כ אמר לה הריני מלוה לך מנה עד זמן פלוני ע״מ שתתקדשי לי בההוא הנאה וכיון דלא קץ לאו ריבית הוא אלא אבק ריבית עד דאמר לה ד׳ בה׳ וכ״כ ר״ח שאם היה מלוה בידה ומרויח לה הזמן ומקדש בה אינה מקודשת אלא כשמלוה לה עתה עד זמן פלוני וכתב הרמב״ם וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אם קדשה בהרווחת זמן מלוה דמעיקרא הוי ספק קידושין ולא שריא לעלמא בלא גט ואם קבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם אבל אם היה לו משכון ממנה במלוה שיש לו אצלה וקידש בו מקודשת ואפי׳ משכנה בשעת הלואה ואפי׳ לא החזיר לה המשכון אלא אמר לה התקדשי לי במלוה שיש לי אצלך כיון שיש לו משכון מקודם והרמ״ה כתב דוקא כשהחזיר לה המשכון וכתב עוד דוקא דמטא לידיה דמקדש בתורת משכון אבל אי לא מטא לידיה בתורת משכון אע״ג דמדינא מצי למיתפשיה אזוזי דכל כמה דלא גלי דעתיה דנקטיה ליה בתורת משכון אינה מקודשת ואם יש לו מלוה אצל אחרים ויש לו משכון מהם וקדשה בו גם בזה כתב הרמב״ם שבכל ענין מקודשת וא״א ז״ל כתב דוקא שמשכנו שלא בשעת הלואה אבל אם משכנו בשעת הלואה אינה מקודשת היה לו מלוה על אחרים ואמר לה הרי את מקודשת לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתן מקודשת אפי׳ היא מלוה על פה אבל אם לא אמר לה במעמד שלשתן אפי׳ היא מלוה בשטר והקנה לה השטר כראוי בכתיבה ובמסירה אינה מקודשת אלא שמין בנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ודאי ואם לאו הוי ספק קידושין היה לו מלוה אצלה ונתן לה עתה פרוטה ואמר לה התקדשי לי במלוה ופרוטה זו מקודשת דדעתה אפרוטה לפיכך אם אמרה לו עשה לי שירים ונזמים ואתקדש אני לך בשכר המלאכה אינה מקודשת דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ומיד כשעשה קצת המלאכה היא מתחייבת לו בשכירות והוה ליה מקדש במלוה וכתב הרמ״ה לא שנא אם הוא שכיר יום על המלאכה ולא שנא אם הוא קבלן דקי״ל אין אומן קונה בשבח כלי וה״ל מלוה וכ״כ הרי״ף אבל ר״י כתב דקי״ל דאומן קונה בשבח כלי ואין כאן מלוה דכשנותן לה הכלי מתקדשת בשבח שיש לו וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל: ואם נותן שום דבר משלו לצורך המלאכה מקודשת דהו״ל מלוה ופרוטה: קדש במלוה ובעל סתם בפני עדים צריכה גט דודאי לשם קידושין בעל מי שלקח מפירות חבירו בלא דעתו וקדש בהם אפילו מצאו חבירו וא״ל למה לא לקחת מהיותר יפות ונמצא שם יפות מהן אינם קדושין שאין כאן הוכחה שהוא חפץ במה שלקחן אלא מבושה אומר כן וכתב הרמב״ם ז״ל קדש בדבר שאין מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הוי ספק קדושין וכתב הרמב״ם ז״ל אריס שנטל מן הפירות קודם חלוקה וקדש בהן אינן קדושין ואם נטל במדה וקדש הוי קידושין: ומי שיש לו סחורה בשותפות עם חבירו ולקח בלא דעת חבירו וקדש בם אינן קדושין דכיון שצריך שומת ב״ד: השואל חפץ מחבירו וקידש בו כתב בה״ע איכא מאן דמדמי ליה למתנה ע״מ להחזיר ואינה מקודשת ואיכא מ״ד סתם שאל׳ יום ובההיא הנאה מקדשה ומספיקא לא עבדינן בה עובדא ע״כ ורבינו שמשון כתב בתשובה שהיא מקודשת וא״א הרא״ש ז״ל כתב אם השאילו החפץ ולא ידע המשאיל שרוצה לקדש בו האשה אינה מקודשת אא״כ השאילו לזמן ידוע ונתן לו רשו׳ להשאילו לאחר וכשקדש בו האשה הודיעה שהוא שאול עד זמן פלוני ושמין אם יש בהנאת אותו קישוט שוה פרוטה מקודשת אע״פ שאין החפץ שלו ואם לאו אינה מקודשת אבל אם המשאיל יודע ששאל החפץ לקדש בו האשה מקודשת בכל ענין דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו האשה אנן סהדי שגמר בלבו ליתנו לו באותו ענין שיועיל לענין הקידושין שתהא מקודשת בו אם לא יועיל בלשון שאלה שיהיה בלשון מתנה ולכל הפחות תהי׳ אותה מתנה ע״מ להחזיר ותהא מקודשת ויקנהו מהאשה ויחזירנו או יחזיר דמיו שאם נתנו מתנה לאדם על מנת להחזיר וקידש בו האשה מקודשת רק כשיחזיר המתנה למי שנתנו לו או דמיה:

כתב הרמב״ם ז״ל המקדש באיסורי הנאה אפי׳ דרבנן כגון חמץ בשעה ששית אינה מקודש׳ עבר ומכרו וקדש בדמיו מקודש׳ אפי׳ באיסור דאורייתא חוץ מדמי ע״ז וא״א ז״ל כתב המקדש באיסורי הנאה דרבנן כגון חמץ בשעה ששית או בשאר איסורי דרבנן מקודשת ומיהו המקדש בחמץ דרבנן מו׳ שעות ולמעלה אינה מקודשת: והמוכר איסורי דאורייתא ומקדש בדמיהן דמקודשת דוקא כשמכרו לעכו״ם או לישראל ויודע הלוקח שהוא איסורי הנאה אבל אם אינו יודע לא חל המכר והמעות גזל ביד המוכר:

סימן כט

א הכסף של הקידושין צריך שיתנהו לה במתנה גמורה ואם נתנו לה ע״מ שתחזירהו לו אינן קידושין בין אם החזירתו או לא החזירתו אמרה לו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך ונתנו ואמר לה התקדשי לי במנה שנתתי לפלוני מקודשת אמרה תן מנה לפלוני ואקדש אני לו ונתנו לו ואמר לה אותו פלוני הרי את מקודשת לי באותה מנה שקבלתי מפלוני בשבילך מקודשת כתב הרמ״ה ואי נמי לא אמר פלוני הרי את מקודשת וכו׳ אלא עשה לבעל המעות שליח לקדש לו אשה ואמרה לו האשה תן מנה לפלוני ואקדש אני לו וענה בתרה הן אי נמי היו עסוקין באותו ענין אפילו לא ענה הן מקודשת אמרה לו הילך מנה ואקדש אני לך וקבלו ואמר לה הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך אם הוא אדם חשוב מקודשת כדפרי׳ לעיל אמר לה הילך מנה והתקדשי לפלוני ואותו פלוני עשאו שליח או שלא עשאו שליח ואמר לה אותו פלוני התקדשי לי במנה שנתן לך פלוני מקודשת אמר לה התקדשי לי בדינר ונתן לה משכון עד שיתן הדינר אינה מקודשת אמר לה הרי את מקודשת לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת מיד והוא ישלים לה המנה אבל אם אמר לה במנה זו או אפילו במנה סתם והיה מונה והולך אינה מקודשת עד שישלים לה כל המנה ואם היה חסר דינר אינה מקודשת ואם אמר לה דינר החסר יהא עלי במלוה מקודשת: היה בו דינר רע או של נחושת אם הכירה בו וקבלה אותו סברה וקבלה לא הכירה בו כגון שהיה לילה או שדרך המטבע להיות מעורב בו רעים ולא הכירה בו אם יכולה להוציאו ע״י הדחק מקודשת וצריך להחליפו ואם אינה יכולה להוציאו אינה מקודשת וכתב הרמ״ה ואם אמר לה בתר הכי תתקדשי לי בו ושתקה הוי ספק קידושין הוא אומר התקדשי לי במנה והיא אומרת לא אתקדש לך אלא במאתים והלך הוא לביתו והיא לביתה ואח״כ תבעו זה את זה וקדשה אם האיש תבעה יעשו כדבריה ואם היא תבעתו יעשו כדבריו אמר לה התקדשי לי בכוס זה והיה בו מים ונתנו לה זכתה בכוס ולא במים היה בו יין זכתה ביין ולא בכוס היה בו שמן זכתה בשניהם לפירש״י ור״ח אבל הרמב״ם ז״ל כתב היה בו מים זכתה בשניהם היה בו יין זכתה בכוס ולא ביין היה בו שמן זכתה בשמן ולא בכוס: היו לו מיני כלים או מיני מאכל או שאר כל דבר ובאת אשה ואמרה תן לי מהם ואמר לה אם אתן לך מהן התקדשי לי ואמרה הן ונתן לה הרי זו מקודשת ואם אמרה נתן תתן או תתן לבד וקבלה אינה מקודשת שרצונה לומר רק תתן פעם אחת ולא נתרצית בקידושין וכל כיוצא בזה שמשמעותו לא תשחק עמי בדברים רק תתן וכתב א״א הרא״ש ז״ל אם אומר בשעה שנתנו לה הרי את מקודשת לי וקבלה מקודשת:

סימן ל

א אין צריך שיתן הקידושין לתוך ידה אלא אפי׳ זרק לה מדעתה לתוך חיקה או לתוך חצרה המשתמרת לדעתה מקודשת אפילו אינה עומדת אצלו ואם היא עומדת ברשות הבעל צריך שיתנם לתוך ידה או לתוך חיקה השאיל לה הבעל מקום חשוב הרי הוא כשלה ואם זרק לה בו קידושיה מקודשת היה במקום שהשאיל לה מקום חלוק בפני עצמו שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות או שגבוה עשרה טפחים ואין בו ארבע על ארבע או שהוא חלוק בשמו אפילו אין בו ארבע על ארבע ואינו גבוה עשרה אינו שאול לה ואם זרק לה שם הקידושין אינה מקודשת היתה עומדת בסימטא או בצידי ר״ה וזרק לתוך ארבע אמותיה מקודשת ואם נשארו תוך ארבע אמותיו אינה מקודשת אפילו נכנסה היא לתוך ד׳ אמותיו כיון שקדם הוא לתוכן זכה בהם והם שלו כ׳ הרמב״ם ז״ל היו שניהם עומדים ברה״ר וברשות שאינו של שניהם וזרק לה קרוב לה מקודשת קרוב לו אינה מקודשת מחצה על מחצה או שהוא ספק אם קרוב לו אם קרוב לה הוי ספק קידושין כיצד קרוב לו וקרוב לה כל שהוא יכול לשומרו ולא היא זהו קרוב לו היא יכולה לשומרו ולא הוא זהו קרוב לה שניהם יכולין לשומרו זהו מחצה על מחצה ע״כ: אמר לה התקדשי לי במנה ונטלתו וזרקתו לאור או לכל דבר האבוד או אפילו שלא לדבר האבוד אלא זרקתו לפניו אינה מקודשת שזה מוכיח שאינה חפצה בקידושין אמרה תנהו לפלוני או לאבא או לאביך ונתנו להם ואמר לה התקדשי לי במנה שנתתי להם אינה מקודשת אבל אם אמרה תנהו לפלוני או לאבא או לאביך שיקבלו לי מקודשת אפי׳ לא חזר ואמר התקדשי לי במנה שנתתי להם: אמר לה התקדשי לי במנה אמרה לו תנהו על הסלע אינה מקודשת ואם הסלע שלה מקודשת וכתב הרמ״ה כגון שיחדה לו הסלע אבל אם אמרה לו תנהו על הסלע סתם אפילו נתנו על שלה אינה מקודשת ואם הסלע של שניהם הוי ספק קידושין ומפרשים התוספות דמיירי שנתנו לתוך חיקה אחר שאמרה לו תנהו על הסלע אפילו הכי אינה מקודשת דכיון שאמרה לו תנהו על גבי הסלע הוי כאילו אמרה איני חפץ בקידושיך ואפילו זרקו לתוך חיקה

בשתיקה כיון שגלתה בדעתה שאינה רוצה להתקדש יכולה לומר בתורת מתנה קבלתיו אבל אי אמרה תנהו על הסלע שהוא שלה וזרקה אח״כ לתוך חיקה מקודשת שזו מוכיח שהיתה חפצה בקידושין ובסלע של שניהם הוי ספק אם חפצה בקידושין לענין שאם יזרקנה לתוך חיקה שתהא מקודשת או לאו: התקדשי לי בככר זה תנהו לכלב אינה מקודשת היה שלה מקודשת אינו שלה ורץ אחריה לנושכה מיבעיא והוי ספק גם בזה מפרשים התוספות דמיירי בכי האי גוונא שזרקו לה לתוך חיקה אחר שאמרה תנהו לכלב התקדשי לי בככר זה תנהו לפלוני עני אינה מקודשת אפילו בעני המוטל עליה לפרנסו גם זה מיירי בכה״ג כתב א״א ז״ל יש אומרים אם אמרה תן ככר לכלב או תן מנה על גבי סלע ואקדש אני לך שהיא מקודשת כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך ונ״ל שאינה מקודשת וראוי להחמיר בדבר:

סימן לא

א אין מקדשין בפחות משוה פרוטה ומיהו אם קדשה בחפץ סתם אין צריך לשום אותו תחילה אם שוה פרוטה אלא אם שוה פרוטה מקודשת ואפילו אם אמר לה התקדשי לי בהפץ זה ששוה נ׳ זוז וקדשה בו ולא שמו אותו תחלה אם נמצא אח״כ ששוה חמשים זוז מקודשת וכתב ר״ת דוקא בחפץ ששומתו ידוע קצת כמו מלבושים ואין רגילות לטעות בו כל כך אבל אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהן שאין בקיאין בשומתן ופעמים טועין בהן הרבה ואמר לה התקדשי לי באבן ששוה נ׳ זוז צריך שומא דלא סמכה דעתה ולכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן וכתב א״א הרא״ש ז״ל ומיהו לא ברירא לי האי טעמא למה נהגו העולם להסיר האבן מהטבעת דלא בעינן שומא אלא כשמזכירים הסכום ואין דרך להזכיר הסכום בטבעת של הקדושין קדשה בדבר שאינו שוה פרוטה הוי ספק קידושין וצריכה גט מספק להתירה לעלמא ואם רוצה לקיימה צריכה קידושין אחרים ואם קדשה אחר קדושין גמורים יגרש ראשון ונושא שני אבל לא יגרש שני וישא ראשון וכתב הרמ״ה אם ילדה משני ולא גירש הראשון הולד כשר דנהי דחיישינן לקידושי ראשון להצריכה גט ולהוציאה משני אבל לא לפסול הולד ממנו והטעם משום שמא שוה פרוטה בשום מקום וכתב הרמב״ם ז״ל אם קדשה בתבשיל או בירק וכיוצא בו שאינו מתקיים אם אינו שוה פרוטה באותו מקום אינה מקודשת כלל שהרי אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד ולא יהיה שוה שם כלום ע״כ ולפי דבריו אם ידוע ששוה פרוטה בשום מקום מקודשת מן התורה אבל ר״י כתב שאפילו ידוע ששוה פרוטה בשום מקום לא הוי קדושין ודאי ולעולם הוי קידושי ספק אפילו אינה מתקיימת להוליכו למקום ששוה פרוטה וכך היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמ״ה אי קדיש במידי דלא ידעינן השתא אי הוה שוה פרוטה בעידן קידושין או לא אזלינן בתר השתא ואי אית בה שוה פרוטה השתא הוי קידושין ודאי עד דמתברר בסהדי דלא הוה בעידן קידושין שוה פרוטה ואם אפשר להתברר ע״י עדים שהיה שוה פרוטה בשעת קידושין חיישינן להו ולא שרינן לה אפי׳ העדים רחוקים מכאן הרבה לא מיבעיא אם ידוע שיש עדים שיודעין אלא אפי׳ יצא קול שיש עדים שיודעים שהיה שוה פרוטה חיישינן להו אבל לא אסרינן לה ע״פ אשה או ע״פ קרוב שאומר שהיו יודעים שהיה שוה פרוטה באותה שעה א״ל התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בתמרה זו אם אין באחת מהן ש״פ אינה מקודש׳ ודאי שאינן מצטרפות כיון שהזכיר בכל אחת לבד קידושין אם אמר לה התקדשי לי בזו ובזו כולן מצטרפות לשוה פרוטה היתה אוכלת ראשונה ראשונה אותן שאכלה כבר אינן מצטרפות שאותן שאכלה נעשו כמלוה שלא חלו הקדושין עד שיגמור דבריו נמצא שלא קבלתן בתורת קדושין והוה להו כמלוה ואין מקדשין במלוה ואם יש בנשארות שוה פרוטה מקודשת דהוה ליה כמלוה ופרוטה שדעתה אפרוטה אמר לה התקדשי לי באלו ואכלה אותם ראשונה ראשונה גם אותם שאכלה מצטרפות לשוה פרוטה כיון שגמר כל דבריו קודם שנתן לה כלום א״כ כשנתן לה הראשונה בתורת קדושין באה לידה ומדידה קאכלה וכתב הרמ״ה ה״ה נמי כי אמר בזו ובזו אם גמר כל דבריו קודם שקבלה אותן כולן מצטרפות אפי׳ אכלה ראשונה ראשונה ור״י פירש דאפילו גמר כל דבריו קודם שקבלה אותן אינן מצטרפות כיון שחלקו זו מזו אמר לה התקדשי לי חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה או שאמר לה חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה או חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר או שני חצייך בפרוטה או שאמר לחברו ב׳ בנותיך לשני בני בפרוטה או בתך ופרתך בפרוטה או בתך וקרקעתך בפרוטה בכולהו כתב ר״ח דהוי ספק קדושין ועבדינן לחומרא והרמב״ם כתב דחצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה או חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה הוו קדושין ודאי ואידך הוו קדושין ספק ודעת א״א הרא״ש ז״ל כדברי ר״ח הרי את מקודשת לי לחצאין מקודשת אבל אי אמר חצייך מקודשת לי או הרי את מקודשת לי ולפלוני אינן קדושין מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש בת חורין הוו ספק קדושין וצריכה גט מספק המקדש מי שחצייה שפחה וחציה בת חורין הוו קדושין לחייב עליה אשם וצריכה גט חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה ואח״כ קדשה אחר שניהם הוו ספק קדושין וצריכה גט משניהם או אחד מגרש ואחד נושא ואם מתו אחיו של אחד חולץ והשני מיבם קדשה בפחות משוה פרוטה ושלח לה אחר כך סבלונות לא חיישינן שמא שלח לה לשם קידושין ואפי׳ ספק קידושין לא הוו וכתב הרמ״ה ודוקא דקדיש בכספא אבל קדיש במידי אחרינא דיקיר וזילא אפילו אין בו שוה פרוטה חיישינן שמא שוה פרוטה במדי אבל אם קידשה בפחות מש״פ ואח״כ בא עליה סתם בפני עדים צריכה גט שודאי בעל לשם קידושין:

סימן לב

א בשטר כיצד כותב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי או באחד מהלשונות ונתנו לה בפני שני עדים וצריך לכותבו מדעתה ולשמה ואם שלא לשמה כותבו אינן קדושין כתבו שלא מדעתה רבא ורבינא אמרי מקודשת רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת ופסק רב אלפס כרב פפא ורב שרביא וכ״כ ר״ח וכתב עוד וי״א שהלכה כרבא ורבינא וצריך עיון וכ״פ בה״ג כרבא ורבינא וכתב א״א הרא״ש ז״ל וכיון דאיפליגו בה רבוותא עבדינן לחומרא וכ״כ הרמ״ה דמקודשת מספק וכ׳ עוד אע״פ שהשטר פסול לקדש בו שמין הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם אין בו שוה פרוטה הוי ספק קידושין:

סימן לג

א בביאה כיצד אמר הרי את מקודשת לי בביאה זו או בא׳ מהלשונות ונתייחד מיד עמה בפני עדים ובעלה בין כדרכה בין שלא כדרכה והויא לה כארוסתו לכל דבר שאינו יורשה ואינו מטמא לה ואם לא גמר ביאתו לא הוו קידושין עד גמר ביאה שאם קבלה קידושין מאחר קודם שגמר הוא מקודשת לשני אבל הערה בה ופירש מיד או שאמר תחילה שדעתו לקנות בהעראה קנה מיד:

סימן לד

א המקדש האשה מברך וכן אם קדשה על ידי שליח מברך השליח מאי מברך בא״י אמ״ה אקב״ו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע״י חופה וקידושין בא״י מקדש ישראל וכתב א״א הרא״ש ז״ל ונהגו האידנא לומר מקדש ישראל ע״י חופה וקידושין כ׳ הרמב״ם ז״ל נהגו העם להסדיר אותה על כוס של יין או של שכר ומברכין תחילה על הכוס ואח״כ מברכין אותה ואם אין שם יין או שכר מברך בפני עצמו וכתב עוד מברך קודם הקידושין ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין דזו ברכה לבטלה היא דמה שעשה כבר נעשה ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב יש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין כדאמרינן כל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן ויש שכתבו שצריך לברך אחר הקידושין דלמא הדרא בה האשה והוי ברכה לבטלה ועוד שכל המצות לפי שמזכירים עשיית המצוה מברך עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מברכין אקב״ו לקדש אשה וכיון שאין המברך מזכיר עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן כתב רב שרירא גאון המארס בלא ברכה חיסר את אירוסיו ברכה שהיא מצוה והמברך ברכת אירוסין בבית חתנים ברכה שאינה צריכה היא ועובר משום לא תשא ורבינו ניסים הורה שאם לא בירך ברכת אירוסין בשעת אירוסין יברך אותה עם ברכות של נישואין וכן כתב אדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב רב שמואל הנגיד שאין ברכת אירוסין צריכה עשרה ורב האי כתב שצריכה עשרה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל:

סימן לה

א האיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה בין אשה סתם בין אשה פלונית ויאמר לה השליח הרי את מקודשת לפלוני אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמה אסור לקדשה ע״י שליח אלא אם כן מכירה שמא אחר כן ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו והשליח נעשה עד לפיכך אם עשה שני שלוחים לקדש לו אשה אין צריך עדים אחרים בד״א כשאין שם כפירת ממון כגון שקדשה בשטר או אפילו בכסף והם אומרים שנתנוהו לשם קידושין והיא אומרת לשם פיקדון אבל אם יש שם כפירת ממון שאמרה שלא קבלתי כלל אינן נאמנין כתב הרמב״ם ז״ל שא״צ עדות במינוי השליחות רק אם השליח והמשלח מודים בדבר אבל בשליחות האשה שהיא עושה שליח לקבל קידושיה צריך שיהיה בעדים והראב״ד כתב שגם שליחות האיש צריך שיהיה בעדים וא״א הרא״ש ז״ל כתב כדברי הרמב״ם והיה מפקפק לומר שאף שליחות האשה אין צריך עדים וכתב א״א הרא״ש ז״ל דאפי׳ לא מינוהו שליח בהדיא אלא שגילה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לו לשדכה לו והלך וקדשה בלא מינוי שליחות שהיא מקודשת לו אבל אם לא אמר לשדכה לו והלך וקדשה לו אינה מקודשת ולא חיישינן שמא עשאו שליח לא שנא אם המקדש אביו או איש נכרי לו ואפילו נתרצה בו בקידושין כששמע אינו כלום וכתב הרמ״ה אם האב הרצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדשה לו ושתק הבן והלך האב וקדשה לו הוו קידושין גמורים דמחמת כיסופא דאב שתק ועשה שליח לקדשה לו אבל באינש אחרינא כי ה״ג הוו ספק קידושין: כתב הרמב״ם ז״ל הכל כשרים לשליחות זה חוץ מחש״ו לפי שאינם בני דעת והעכו״ם לפי שאינו מאמונתינו וכן העבד לפי שאינו בתורת קידושין ע״כ: אמר לשליח קדש לי אשה במקום פלוני וקדשה לו במקום אחר אינה מקודשת וכן בכל מה שישנה שאם אמר לו לקדש סתם וקדשה על תנאי או שאמר לו לקדשה על תנאי וקדשה סתם או ששינה בתנאי אינה מקודשת

אמר לו קדשה לי והרי היא במקום פלוני וקדשה במקום אחר מקודשת שאינו מקפיד אלא מראה לו מקום השולח לחבירו לקדש לו אשה וקדשה לעצמו ה״ז רמאי ומה שעשה עשוי אפילו אמר לה תחילה פלוני שלחני לקדשך לו ובשעת נתינת הקידושין אמר לה הרי את מקודשת לי סלקא דעתא אמינא לי דאמר לעשות שליחותי לקדשך למי ששלחני לקדשך ותהא מקודשת לראשון אפ״ה מקודשת לשני ודוקא שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקידושין שאמר הרי את מקודשת לי שאם לא כן אדעתא שאמר תחלה לקדש לפלוני קבלה הקידושין ואם טעה השליח וכשהיה לו לומר הרי את מקודש׳ לפ׳ אמר לי אין כאן בית מיחוש ואם לא רצתה להתקדש למשלח וקדשה השליח לעצמו אין נקרא רמאי ומיהו צריך להודיע אם יוכל העושה שליח לקדש לו אשה סתם ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם שיש להם קרובות שהן ערוה עמה כגון אם או בת או אחות שמא קידש לו השליח קרובות ובאשה שאין לה קרובות פנויות בשעת השליחות מותר בה אפילו אם הם פנויות עתה קודם שמת השליח כיון שלא היו פנויות בשעת מינוי השליחות לא חל עליהן השליחות כיון שהוא בעצמו לא היה יכול לקדשה בשעת השליחות אמר לשליח קדש לי אשה פלונית והלך הוא בעצמו וקדש את אמה או בתה ואין ידוע איזו נתקדשה ראשונה שתיהן צריכות גט ואסורות עליו עשה שליח וביטל השליחות קודם הקידושין הרי הוא בטל ואם אין ידוע אם ביטל השליחות קודם או אחר הקידושין הוו ספק קידושין כתב הרמב״ם ז״ל העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה השליח אמר לעצמי קדשתי והאשה אומרת לראשון ששלחו נתקדשתי אם לא עשה השליחות בעדים הרי השליח אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו והאשה אסורה בקרובי המשלח והמשלח מותר בקרובותיה ואם הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לראשון אמרה איני יודע למי נתקדשתי אם למשלח או לשליח אם לא הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לשני ואם הוחזק שהוא שלוחו שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס ע״כ וכתב א״א ז״ל בירושלמי בריש פירקין מצאתי דברים הללו ואינם מובנים לי דנהי דהוחזק השליח בעדים היאך נתקדשה לראשון הרי עומד וצווח אע״פ שמיננ שליח בפני עדים חזרתי משליחותי ולעצמי קדשתי וברישא נמי למה הותר המשלח בקרובותיה הרי הוא אומר שעשאו שליח וגם האשה אמרה שנתקדש׳ לו ומאי נפקא מינה במה שלא הוחזק השליח בעדים הרי הודה שעשאו שליח ע״כ וצריך עיון:

סימן לו

א האשה ג״כ יכולה לעשות שליח לקבל לה קדושיה ומצוה היא שתתקדש ע״י עצמה אם תוכל אבל איסור ליכא כמו שיש באיש כדפרי׳ ואומר האיש לשליח הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי וכתב הרמב״ם ז״ל שהשליח אומר קדשתיה לך ואם אומר הן דיו אפי׳ שתק אם היו עסוקים באותו ענין ונתן לשליח ולא פירש ולא אמר דבר דיו ואם מקדשה בשטר אינו כותבו אלא מדעת השליח וכן בכל הדברים של הקידושין דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה אמרה לשליח קבל הקידושין במקום פלוני והוא קבלם במקום אחר או בכל דבר שישנה בשליחותה אינה מקודשת אמרה לו הרי הוא במקום פלוני וקבלם במקום אחר מקודשת שמראה מקום היא לו חזרה ובטלה השליחות קודם שקבלה הקידושין הרי הוא בטל ואינה מקודשת ואם אין ידוע אם בטלה השליחות קודם קבלת הקידושין אם לאו הוי ספק קידושין ואם היא בעצמה קבלה הקידושין מאחר ואין ידוע איזה קודם אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס בד״א ברחוקים אבל אם קידשה השליח לאב וקידשה היא בעצמה לבן או לאח שניהם נותנין גט ואסורה לשניהם האשה נעשית שליח לחבירתה לקבל לה הקידושין אע״פ שנעשית לה צרה שמקדש לשתיהן ולא מיבעיא אם עשתה שליח בפירוש והיא נתרצית להיות שלוחה אלא אפי׳ לא נתרצית לה היא אלא כשאמרה לה חבירתה קבלי קידושין בשביל שנינו ושתקה וקבלה בסתם אפי׳ הכי אמרינן בשביל שתיהן קבלה ואם היא שליח לקבל קידושין לחבירתה ולאחר שנתן הקידושין לידה א״ל את נמי או וכן את וכיוצא בזה שתיהן מקודשות אבל אם לא אמר לה אלא ואת הרי זו שקבלה הקידושין ספק מקודשת דשמא לא כיון אלא לראות מה בלבה וכאילו אמר לה ואת מה תאמר בדבר זה כתב הרשב״א שאין האב יכול ליעשות שליח לקדש בתו בוגרת וכתב א״א הרא״ש ז״ל יכול ליעשות שלוחה והביא מדברי בעל העיטור ראיה לדבריו שכתב היכא דקידש ראובן בתו בוגרת לשמעון ולא שויתיה שליח וידוע מילתא דאביה קדשה ושמעון שדר סבלונות לבתו דראובן אע״ג דלית לאביה רשות בה לקדשה אי קבלתה לסבלונות חיישינן דילמא מצבתיה בהני קידושין וצריכה גט מספק ואפי׳ לא שדר סבלונות צריכה גט מספק והכי שדר גאון ע״כ וסיים א״א הרא״ש ז״ל מתוך תשובה זו למדת שהאב נעשה שליח לקדש בתו הגדולה:

סימן לז

א האב זכאי בבתו לקדשה משעה שתולד עד שתבגר בין בכסף בין בשטר בין בביאה וכסף קידושיה שלו וכן זכאי במציאתה ובמעשה ידיה אלא שבכסף יכול לקדשה מיד אחר שתולד וקידושיו קידושין גמורין והיא באשת איש אבל אינו יכול למוסרה לביאה עד שתהיה בת ג׳ שנים ויום א׳ ומשבגרה אין לו רשות בה קדשה אביה בבקר והיא קדשה עצמה בערב ושניהם ביום שנשלם בו ו׳ חדשים של ימי נערות ובדקנוה ומצאנוה בוגרת

מחזיקין אותה בחזקת מהבקר וקידושי האב אינן כלום אפילו אינה מכחישתו לומר שבאו הסימנים בבקר והרמ״ה כתב דוקא במכחישתו אבל אם אינה מכחישתו צריכה גט משניהם אבל בתוך הו׳ חדשים אם קדש׳ אביה שלא לדעת׳ והיא קדש׳ עצמה שלא לדעת אביה ונמצאו לה סימנים הוי ספק וצריכה גט משניהם: קידשה ונתארמלה או נתגרשה קודם שתבגר חוזרת לרשות אביה אפי׳ כמה פעמים אבל אם השיאה ונתאלמנה או נתגרשה קודם שתבגר אין לו עוד רשות בה וכשם שיכול לקדשה בעצמו כך יכול לקדשה ע״י שלוחו או על ידי עצמה שיאמר לה צאי וקבלי קידושיך בין בכסף בין בשטר ומ״מ מצוה שלא יקדשנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה ואם נתן רשות לשלוחו לקדשה והלך גם הוא וקבל קידושיה איזה מהם שקדם הויין קידושין אין ידוע איזה קודם אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם וכתב הרמ״ה אי שוי שליח אחרינא לקדושין ולא בטליה לשליח קמא בפירוש ואזל כל חד מינייהו וקדש דבתרא הוי קדושין ולא דקמא דכיון דשויה שליח לבתרא בטליה לקמא וסיום דבריו הדין הוא סברא דילן ומיהו לענין מעשה לא מורינן הלכה למעשה אלא בעיא גט מתרוייהו: קטנה או נערה שקידשה עצמה או נשאת בלא דעת אביה אינו כלום ואפילו מיאון אינה צריכה ואפילו שדכה אביה תחלה וכתב רב אלפס אפי׳ נתרצה האב כשידע ואפילו נתקדשה בפניו אינו כלום ואם נתגרשה מאותן נישואין מותרת לכהונה וכ״ש אם מת המקדש ונפלה לפני אחיו שאינה צריכה לא חליצה ולא מיאון וא״א ז״ל תמה על רב אלפס שכתב אפילו נתרצה האב וכ״כ הרמ״ה דוקא סתם דלא ידעינן אם נתרצה אם לא כגון ששמע ושתק אבל אם נתברר שנתרצה כששמע הוו קידושין משעת שמיעה אפי׳ אם לא שידך ואפי׳ אם לא נתרצה מיד כששמע אלא שתק ולא מיחה ואח״כ נתרצה הוכיח סופו על תחילתו והוו קידושין משעת שמיעה אפילו אם נתאכלו המעות קודם שמיעה בד״א שלא מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה אבל אם מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה לא הוו קידושין אפילו נתרצה האב אח״כ וקטנה שקדשה עצמה למי שגילה האב דעתו שהיה חפץ לקדשה חיישינן שמא נתרצה והוו קידושין כל זמן שלא שדכה עם אחר וטרח לחזור ולשדכה לשני ואם נתקדשה לדעת אביה ונישאת שלא לדעתו ואביה כאן או שהלך למדינת הים אינן נישואין ואם כהן הוא אינה אוכלת בתרומה ואם מתה אינו יורשה ואינו מטמא לה קטנה שהלך אביה למדינת הים והשיאוה אחיה ואמה כתוב בשאלתות דהוו קידושין וצריכה מיאון וכדאתי אבוה לא בעיא קידושין אחריני והתוספות כתבו שאינן קידושין ואפי׳ מיאון אינה צריכה ומ״מ אין לאסרה עליו משום דתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות כיון דדרך קידושין ונישואין היא אצלו: המקדש בתו סתם או שאמר לו אחת מבנותיך מקודשת לי אין הבוגרת בכלל אפי׳ נתנה לו רשות לקבל קידושיה ושיהיה הכסף שלו והוו קידושי הקטנה ודאי וכתב הרמ״ה ודווקא דשויתיה שליח לקבל קידושי סתם ולא אמרה לפלוני אבל אמרה ליה מפלוני מסתמא כי קביל מיניה אדעתא דידה בלחוד הוא דקביל ואפ״ה לא מכרע מילתא לאפוקי שאר בלא גט אלא היא וכל הקטנות והנערות מקודשות מספק ושאר הבוגרות אינם בכלל וכן אם שידך בתו הגדולה והיו לו בנות אחרות ואמר לו המשדך בתך מקודשת לי ועשתה אותו שליח לקבל הקידושין אין דעתו על האחרות והוי מקודשת קידושין ודאין ואפי׳ לא שידך ואמר לו בתך הגדולה מקודשת לי ואין לו בנות אלא מאשה אחת ודאי דעתו על הגדולה והיא מקודשת בודאי ועוד היה אומר ר״ת אפשר לומר אפילו לא אמר לו בתך הגדולה אלא בתך סתם דעתו על הגדולה אפילו בלא שידוכין דלא חשיב קידושין שאין מסורים לביאה אלא כשאמר אחת מבנותיך ומ״מ לא להורות הלכה למעשה אמר כן כתוב בשאלתות ראובן היו לו ד׳ בנות ונתן לו שמעון קידושין סתם על אחת מבנותיו ולא פירש למי היה נוטל בתו הגדולה ברשותו ואינה מקודשת ואותן שהן קטנות שהן ברשותו לקדשן נאמן לומר לזו נתכוונתי ועליה קבלתי הקידושין ואם אינו יודע ששכח כולן צריכות גט: שאלה לא״א הרא״ש ז״ל על ראובן שהיו לו שתי בנות קטנות רחל ולאה וקידש רחל לבן אחיו ושידך לאה עם כהן אחד ושוב לא נשא הכהן חן בעיניו והסכים בדעתו לקדש לאה לאחר לפוסלה על הכהן ובא אחי ראובן למקום שראובן אחיו מצוי ולאה בתו והוציא טורטנייש ואמר לראובן בפני עדים הילך קידושין לבתך ולא פירש איזה מבנותיו ולא למי קדשה ולא דיבר בענין קידושין כלום בפני עדים קודם המעשה אך אחר שפירשו משם שאלו אחד מהעדים למי קדשה והשיב לעצמו קדשה והשיב שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט: מי שיש לו שתי כיתי בנות מב׳ נשים וכולן ברשותו לקדשן ואמר קדשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות ואם גדולה שבקטנות או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות וכן אם אמר קדשתי את בתי הקטנה ואיני יודע אם הקטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מהקטנות שבגדולות כולן מותרות חוץ מהקטנה שבקטנות מי שיש לו ה׳ בנים ועשו כולם את אביהם שליח לקדש להם נשים ואמר אבי הבנים למי שיש לו חמשה בנות אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני וקיבל האב הקידושין כל אחת צריכה גט מכל האחים הואיל וכולם נתנו רשות לקדש להם מת אחד מהם כל אחת צריכה ד׳ גיטין וחליצה אחת מאחד מהן: האב שאמר קדשתי את בתי ואיני יודע למי אסורה לכל העולם עד שיאמר נודע לי למי קדשתיה ואפילו לא נודע לו עד שבגרה בא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן ומותרת לו כיון שהאב אומר איני יודע אבל אם האב מכחישו אינו נאמן אפילו להצריכה גט ממנו באו שנים וכל אחד אומר קדשתיה שניהם נותנים לה גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס בא אחד וכנסה ואח״כ בא אחר ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לאוסרה עליו האשה

שאמרה קדשתי את עצמי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני קדשתיך נאמן ליתן לה גט להתירה לעלמא אבל לא לכונסה האב שאומר על בתו בעודה קטנה או נערה קדשתיה וגירשתיה נאמן לפוסלה לכהונה אבל לאחר שבגרה אמר קדשתיה וגירשתיה כשהיתה קטנה אינו נאמן:

סימן לח

א המקדש על תנאי אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לא נתקיים התנאי אינה מקודשת בין שהיה התנאי מהאיש או מהאשה ובלבד שיהא התנאי כהלכתו אבל אם אינו כהלכתו אינו כלום והקידושין קידושין אע״פ שלא נתקיים התנאי וכיצד הלכות התנאי צריך שיהיה כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ושיוכל לקיימו ע״י שליח כגון שאמר לה אם תתני לי מנה הרי את מקודשת לי בדינר זה ואם לא תתני לא תהיה מקודשת נתנה לו מנה מקודשת לא נתנה לו מנה אינה מקודשת אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי אם תתני לי מנה ואם לא תתני לי מנה לא תהיה מקודשת אינו תנאי כיון שהקדים המעשה דהיינו הרי את מקודשת קודם לתנאי אע״פ שלא נתן הקידושין לידה עד שהשלים כל תנאו ומלשון הרמב״ם יראה שאם השלים כל תנאו קודם שנתן לידה הקידושין דהוי תנאי שכתב אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר לידה והשלים ואמר אם תתני לי מנה הרי את מקודשת לי ואם לא תתני לא תהיה מקודשת הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואח״כ התנה אף על פי שהכל היה בתוך כדי דיבור הרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום ולא נהירא דמילתא דפשיטא היא שאם נתן בידה בלא תנאי שהיא מקודשת בלא תנאי וכן אם לא כפל אלא אמר אם תתני לי מנה תהיה מקודשת ולא כפל או שלא התנה בדבר אחר אלא אמר אם הדינר שאני מקדשך בו שלי תהיה מקודשת ואם לאו לא תהיה מקודשת או שהקדים הלאו שאמר אם לא תתני לי מנה לא תהיה מקודשת ואם תתני לי תהיה מקודשת בכל אלו לא הוי תנאי והקידושין חלין אף על פי שלא יתקיים התנאי וכן תנאי שאי אפשר לקיימו כגון אם תעלה לרקיע או תעבור הים ברגליך תהיה מקודשת לי ואם לאו לא תהיה מקודשת אינו תנאי שלא כיון אלא להפליגה בדברים אבל אם התנה על דבר שאפשר לקיימה אע״פ שהתורה אוסרתו הרי תנאי כגון אם תאכל חזיר או חלב תהיה מקודשת לי בדינר זה ואם לאו לא תהיה מקודשת אם לא אכלה אינה מקודשת שאפשר לה שתאכל ותלקה ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה שהרי אפשר לה שלא תאכל ולא תתקדש התנה עמה בשעת קידושין ע״מ שתבעל לאבא הוי כמו שתעלה לרקיע ותנאו בטל שאינו בידה שיבא אביו על הערוה ונמצא מתנה במה שאין בידה לקיימו אבל אם התנה עליה שיתן לו פלוני חצרו או שישיא בתו לבנו וכיוצא בזה תנאו קיים שהרי בידה לקיימו ותתן לפלוני ממון הרבה עד שיתן לו פלוני חצרה או ישיא בתו לבנו כתב הרמב״ם כל האומר מעכשיו אינו צריך לכפול תנאו ולא להקדים התנאי למעשה אלא אף על פי שהקדים המעשה התנאי קיים אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ואין צריך לכופלו ולא להקדימו למעשה ור״ח כ׳ דאפילו במעכשיו ובעל מנת לא הוי תנאי עד שיהיה בו כל דיני התנאי ולזה הסכים א״א הרא״ש וי״א דלא בעי תנאי כפול ולא שאר דיני תנאים אלא באיסור כגון בקדושין וגיטין אבל בממון הוי תנאי בלא כל זה וא״א הרא״ש ז״ל כתב דבכל מקום שהזכירו תנאי בין באיסור בין בממון צריך כל דיני התנאי וכ״כ הרמב״ם התנה בשעת הקידושין שלא יהא עליו שאר או כסות תנאו קיים ואינו מתחייב לה בהם אבל אם התנה שלא יתחייב בעונתה תנאו בטל וחייב בה נתן לה פרוטה ואמר לה ע״מ שאתן לך מנה התקדשי לי כשיתקיים התנאי יחולו הקידושין למפרע אע״פ שלא אמר מעכשיו דכל האומר ע״מ כאומר מעכשיו דמי ואם קבלה קידושין מאחר קודם שנתקיים התנאי ואח״כ נתקיים אין קידושי השני כלום ואם אמר לה על מנת שאתן לך מנה תוך ל׳ יום אם נתן לה תוך שלשים יום הוו קדושין למפרע לא נתן לה תוך שלשים יום אינה מקודשת ואם לא אמר לה על מנת אלא אמר אם אתן לך מנה תוך שלשים יום תהא מקודשת לי בדינר זה אין הקידושין חלין אלא משעה שנתנו לה לפיכך אם קדשה אחר קודם שיתקיים התנאי מקודשת לשני אמר לה תהא מקודשת לי על מנת שירצה אבא ר״ל על מנת שישתוק אבא כשישמע לפיכך אם שמע ושתק חלו הקידושין מיד אפילו אם אמר בתר הכי לא וכן אם מת ולא שמע מקודשת מיד אבל אם מיחה כששמע אינה מקודשת אמר על מנת שלא ימחה אבא אפילו שמע ושתק לא חלו הקידושין שאם ימחה אחר כך אינן קידושין אבל אם אמר אין פעם אחת שוב אין יכול למחות ואם מת ולא מיחה מקודשת אם מת הבן מלמדין את האב שימחה כדי שלא תזקק ליבם והרמב״ם כתב על מנת שירצה אבא לא רצה או שתק או מת קודם שמיעה אינה מקודשת ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה ואם אמר על מנת שיאמר אין כתב הרמ״ה מתי שיאמר אין מקודשת אפילו אמר תחילה לא הילכך לעולם הוי ספק עד שימות האב ואם מת הבן אפילו אמר האב איני רוצה או חולצת או מתייבמת אבל לא מיפטרה בלא חליצה דילמא הדר ואמר אין ומקיימא תנאה אמר לה תהא מקודשת לי בפרוטה על מנת שאעשה עמך כפועל או שאדבר עליך לשלטון אם יש עדים שעשה עמה כפועל ודבר עליה לשלטון מקודשת בודאי ואם אין עדים מקודשת מספק ופירשו התוספות שכיון שדבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואינה יכולה לומר למלאכה זו לא הייתי חפצה לדברים הללו לא חפצתי ובתוספתא קתני אם דבר עליה כדרך המדברים מקודשת משמע שהדברים ידועים הם שיש לו לדבר עליה כשאומר ע״מ שאדבר עליך לשלטון לא נתן לה כלום ואמר לה התקדשי לי בשכר שאדבר עליך לשלטון אינה מקודשת שישנה לשכירות

מתחילה ועד סוף והוה ליה מקדש במלוה: ע״מ שיש לי מנה אם ידוע בעדים שיש לו מנה מקודשת בודאי ואם אין ידוע מקודשת מספק אפילו הוא אומר אין בידי ע״מ שיש לי מנה ביד פלוני אם ידוע בעדים שיש לו מנה ביד פלוני מקודשת בודאי ואם אין ידוע מקודשת מספק אפילו אומר אותו פלוני אין לו בידי ע״מ שיאמר פלוני שיש לי מנה בידו אמר יש לו בידי מקודשת לא אמר יש לו בידי אינה מקודשת ע״מ שאראך מנה אינה מקודשת עד שיראנה מנה שלו ואם יש לו מאחרים בעיסקא אינה מקודשת וכתב הרמ״ה אפילו איכא סהדי דיכול לאחזויי לה לא הוו קידושין עד דמחזי לה דלהכי אמר לה ע״מ שאראך ולא אמר לה ע״מ שיש לי דלא ניחא לה למסמך אסהדי עד דמחזי לה ומכי מחזי לה איגלאי מילתא דמעיקרא תפשי בה קידושין ויש לה קולא מצד אחד דאילו בע״מ שיש לי אם יש עדים שיש לו בשעת קידושין מקודשת ודאי ואי לא הוו קידושין ספק דיש לו בשעת קידושין משמע ואילו בע״מ שאראך להבא נמי משמע ואע״ג דמחזי לה ממציאה דאשכח או ממתנה שניתן לו אח״כ הוו קידושין ומיהו לא חיישי׳ דילמא אחזי לה בתר הכי למיהוי ספק קידושין: ע״מ שאראך בית כור עפר אם ידוע שיש לו משלו מקודשת בודאי ואם אין ידוע הוו קידושין ספק היה לו בית כור עפר ויש בו סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדין עמו היו בקעים עמוקים י׳ אם הם מלאים מים הרי הם כסלעים ואין נמדדין עמו ואם אין מלאין מים נמדדים עמו ע״מ שיש לי בית כור עפר במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם אין לו באותו מקום כתב הרמב״ם דהוו ספק קידושין וא״א הרא״ש ז״ל כתב דאפי׳ ספק קידושין לא הוו על מנת שיש לי מנה במקום פלוני ויש לו במקום אחר י״א שהיא מקודשת משום דזוזי נקל להוליכם ממקום למקום והרמב״ם כתב שגם בזה אינה מקודשת וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל על מנת שאני עשיר ונמצא עני או עני ונמצא עשיר ע״מ שאני כהן ונמצא לוי או לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר ממזר ונמצא נתין בן עיר ונמצא בן כרך או בן כרך ונמצא בן עיר ע״מ שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק רחוק ונמצא קרוב ע״מ שיש לי בת או שפחה גדולה ונמצא שאין לו ע״מ שאין לו ויש לו או ע״מ שיש לו בנים ואין לו או ע״מ שאין לו ויש לו או שאמר התקדשי לי בכוס של יין ונמצא של דבש כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אח״כ שאילו ראתה אותו וקבלתו סברה וקבלה או דבש ונמצא יין בכולן אפי׳ אומרת בלבי היה להתקדש לו אפי׳ לא יתקיים התנאי אינה מקודשת לא שנא אם קבלה היא הקידושין ל״ש אמרה לשליח לקבלם בתנאי ושינה השליח וכתב הרמ״ה דווקא שאמרה בלבי היה ולא הוציאה בשפתה אבל אם אומרת כן בשעת קדושין הוו קדושין כיון ששמע הבעל ושתק נתבטל התנאי וכן אם היא הטעתו אינן קדושין אבל אם כנסה סתם ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והיא לויה או לויה והיא כהנת עשירה והיא ענייה ענייה והיא עשירה ה״ז מקודשת על מנת שאני קורא אינה מקודשת אא״כ קורא ג׳ פסוקים בתרגום אונקלוס ואם אמר קראה אנא עד דקרי אורייתא נביאי וכתיבי בדיוקא ע״מ שאני שונה לרב אלפס עד שישנה משניות ולדעת א״א הרא״ש ז״ל אם יודע מדרשי התורה מקודשת ואם אמר תנאה אנא עד דידע הלכתא ספרא וספרי ותוספתא ע״מ שאני תלמיד איני אומר כבן עזאי אלא כל ששואלים אותו דבר אחד בתלמודו ואומרו ואפילו בהל׳ החג שהם דברים קלים שמלמדים אותן ברבים ע״מ שאני חכם אין אומר כר״ע וחביריו אלא כל ששואלין אותו דבר חכמה פירוש דבר התלוי בסברא בכ״מ ואומר על מנת שאני גבור אין אומר כאבנר ויואב אלא כל שבני עירו יראים ממנו מפני גבורתו על מנת שאני עשיר אין אומרים כאלעזר בן חרסום אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עושרו על מנת שאני צדיק אפילו הוא רשע גמור הוי ספק קידושין שמא הרהר תשובה בלבו על מנת שאני רשע אפי׳ הוא צדיק גמור הוי ספק קדושין שמא הרהר עכו״ם בלבו על מנת שאני בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך על מנת שאני בשם ונמצא בשם ובורסקי על מנת ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון מקודשת שאיני אלא בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך שאיני אלא בשם ונמצא שהוא בשם ובורסקי שאין שמי אלא יוסף ונמצא שהוא שמו יוסף ושמעון אינה מקודשת כתב הרמב״ם המקדש ע״ת וחזר בו אחר כמה ימים ובטלו ה״ז מקודשת סתם אע״פ שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי וכן אם היה מן האשה ובטלה אותו אח״כ בינו לבינה בטל לפיכך המקדש על תנאי וכנס אח״כ סתם או בעל סתם צריכה גט אע״פ שלא נתקיים התנאי שמא בטל התנאי כשבעל או כנס וכ״כ הר״מ נרבוני בע״מ שאתן לך מאתים זוז אם אמר המקדש שאין רוצה לקיים תנאו לעולם אין כופין אותו לקיימו אלא קידושין בטלים ואינה צריכה גט ומ״מ בעל נפש לא ישאנה בלא גט שמא אח״כ יאמר שרוצה לקיים התנאי לקלקל על השני ואם אמר שעדיין רוצה לקיימו אין יכולין לכופו כל י״ב חדש כדין זמן שנותנין לבתולה ומי״ב חדש ואילך כותבין עליו אגרת מרד ואם מת קודם שיקיים התנאי אפי׳ חליצה לא בעיא ואם מחלה היא התנאי בחיי המקדש גמרו הקידושין מיד כאילו קיימו וכל הני תנאי מיירי בשלא כנסה אבל כנסה מקודשת מיד דמסתמא בשעת כניסתה לחופה אחלה לתנאו כדאמרי׳ במקדש על התנאי ובעל חייב ליתן לה כתובתה ממה נפשך אם מחלה הרי נישואיה גמורים ואם לא מחלה באותה שעה הרי עדיין יכולה למחול וכשתמחול איגלאי מילתא דנישואין גמורים הוו וכתובה יש לה וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל בתשובה באחד שהלך למדינת הים וקידש על תנאי אם באתי מכאן ועד י״ב חדש תהיה מקודשת מעכשיו וקודם שהלך נתרצו שניהם להאריך הזמן ועברו י״ב חדש ולא בא ובא קודם הזמן האחרון וכתב דהוו קידושין דכל מעשה שנעשה על תנאי יכול לבטל התנאי ואפילו נתאכלו המעות הוו קידושין למפרע כשנתקיים תנאי השני אמר לה תהא מקודשת לי חוץ מפלוני שלא תיאסר עליו אלא תהיה כאשת איש לכל העולם חוץ

מפלוני שתהיה לו כפנויה אינם קידושין והרמב״ם כתב שהן ספק קידושין אבל אם אמר ע״מ שלא תיאסר לפלוני אינו תנאי והוו קידושין גמורין ואסורה לו:

סימן לט

א קדשה ע״מ שאין עליה נדרים ונמצא עליה אחת מג׳ נדרים אלו שלא תאכל בשר או שלא תשתה יין או שלא תתקשט בבגדי צבעונין אינן קדושין ואינה צריכה גט אבל אם נמצאו עליה שאר נדרים הוו קדושין אפילו אם הוא אומר שמקפיד בד״א שהתנה סתם על מנת שאין עליה נדרים אבל אם אמר לה על מנת שלא יהא עליה שום נדר אפילו נמצא עליה נדר כל שהוא כגון שנדרה שלא לאכול חרובין אינה מקודשת היו עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה מקודשת אפילו אם היא אשה חשובה צריכה גט ולא אמרי׳ לא ניחא ליה דליהוי קדושין כדי שלא יאסר בקרובותיה במה דברים אמורים שהתירה חכם קודם שנודעו לבעל אבל אם נודעו לבעל קודם שהתירה מיד נתבטלו הקדושין: ואם קדש על תנאי ובעל סתם ויש עדים על היחוד צריכה גט מספק אפילו בעל לאלתר לאחר הקידושין שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קידושין אבל כתובה אין לה ואם ניסת לאחר צריכה גט משניהם וכן נמי בלא בעל אם לא התנה בשעת קידושין ונמצא עליה נדרים צריכה גט מספק ואין לה כתובה: וכן אם קדשה סתם ונמצא עליה מומין צריכה גט מספק אבל קידשה ע״מ שאין עליה מומין ונמצאו עליה אחד מכל מומין הפוסלים בכהנים אינה מקודשת ויתר על מומין הפוסלים בכהנים כגון זיע׳ וריח הפה וקול עבה ודדין גסים עבים טפח מחברותי׳ וטפח בין דד לדד ונשיכת כלב ונעשה מקומו צלקת שכל אלו מבטלים הקדושין אע״פ שאין פוסלים בכהנים ואם יש בה שומא שיש בה שער אפילו היא קטנה הרבה או גדולה כאיסר אפילו אין בה שער בכל מקום שהיא בגופה הרי זה מום ואם היא קטנה מכאיסר ואין בה שער ועומדת בפדחתה תחת כיפה שבראשה פעמים נראית ופעמים אינה נראית הרי זה מום ואם עומדת במקום אחר אינו מום ואם בכל פעם נראית סבר וקביל שאין מומין מבטלין הקידושין אא״כ הם במקום סתר שיכול לומר לא ידעתים אבל אם הוא במקום גלוי אין מבטלין הקדושין ואם יש מרחץ בעיר אפילו מומין שבסתר אין מבטלין וכתבו הגאונים אפי׳ הוא גר שאין לו קרובות בעיר אי אפשר שלא יהא לו ריעים ומיודעים ובודק ע״י נשותיהן והרמב״ם כתב דוקא שיש לו קרובים שאין מוציא מה שבלבו מאלו הדברים אלא לקרוביו ועוד שאין דעתו סומכת אלא לדברי קרוביו וא״א הרא״ש ז״ל כתב כדברי הגאונים בד״א שדרך הבנות לילך למרחץ בגלוי אבל במקום שאין דרכן לצאת ואף למרחץ אינן הולכות אלא בלילה בהחבא אפי מומין שבגלוי מבטלין נכפה אם הוא לזמן ידוע הוי מום שבסתר ואם אינו לזמן ידוע הוי מום שבגלוי נמצאו בה מומין לאחר שנתארסה והיא עדיין בבית אביה והאב טוען שלאחר שנתארסה נולדו ומזלו גרם עליו להביא ראיה ואם אין לו ראיה תצא בלא כתובה ואפילו הקידושין צריכה להחזיר ואם לא נמצאו עד אחר שכנסה אז האב נאמן ועל הבעל להביא ראיה שהיו בה קודם שנתארסה אבל אם הביא ראיה שהיו בה המומין בבית אביה לאחר שנתארסה לא מהני ליה בד״א שעל האב להביא ראיה בנערה אבל בוגרת אפי׳ היא בבית אביה על הבעל להביא ראיה נמצאו בה מומין שבודאי היו קודם כגון אצבע יתירה וכיוצא בו על האב להביא ראיה שידע בהן הבעל ונתרצה או שחזקתו שידע בהן הבעל ואם לא תצא בלא כתובה כתב הרמב״ם בא עליה ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה אפילו הוא בתוך הקמטים או בכף הרגל אין שומעין לו חזקה אין אדם שותה בכוס פגום אא״כ בודקו יפה וחזקתו שידע ונתרצה נמצאו בה מומין והלכה אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת אבל נתקדשה לו ע״מ שלא יהא בה מומין ונמצאו בה מומין ורפאן הרופא הרי זו מקודשת:

סימן מ

א קדשה לאחר זמן כגון שנתן לה פרוטה ואמר לה תהא מקודשת לי לאחר ל׳ יום הרי זו מקודשת לאחר ל׳ יום אפילו נתאכלו המעות שאינן בעין לאחר ל׳ יום ואם חזר בו הוא או היא תוך ל׳ יום בטלו הקידושין בא אחר וקדשה תוך ל׳ יום מקודשת לשני ובטלו קידושי ראשון אפי׳ מת השני או גרשה תוך ל׳ יום וי״א שאם מת השני או גרשה תוך ל׳ יום שחזרו קידושי הראשון ולא נהירא לא״א ז״ל אמר לה מעכשיו ולאחר ל׳ יום ובא אחר וקדשה תוך שלשים יום אסורה לשניהם לעולם אא״כ יתן לה האחד גט ותהא מותרת לשני אבל לעלמא אסורה עד שיתנו שניהם גט ואם אמר לה הראשון מעכשיו ולאחר ל׳ יום ואמר השני מעכשיו ולאחר כ׳ יום ואמר השלישי מעכשיו ולאחר י׳ ימים לדעת ר״ח ורב אלפס צריכה גט משלשתן וכ״כ הרמב״ם ולדעת א״א ז״ל אינה צריכה גט אלא מראשון ומאחרון אמר לה תהא מקודשת לי לאחר שאתגייר או לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך אינה מקודשת ואם אמר ליבמה לאחר שיחלוץ ליך יבמיך הוו ספק קידושין נתן לה שתי פרוטות ואמר לה באחת התקדשי לי עתה ובאחת לאחר שאגרשך הרי זו מקודשת ולכשיגרשנה הרי זו מקודשת עד שיגרשנה פעם שני מקידושי פרוטה שנייה אבל אם נתן פרוטה לאשת איש ואמר לה תהא מקודשת לי לאחר שתתגרש או אם נתן פרוטה לאשתו ואמר לה תהא מקודשת לי לאחר שאגרשך אינו כלום

והרמ״ה כתב דהויא ספק מקודשת האומר אם תלד אשתך נקבה תהא מקודשת לי אינו כלום וכתב הרמב״ם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר העובר הבת מקודשת ויראה לי שצריך לחזור ולקדשה מאביה לאחר שתלד כדי שיכנסנה בקידושין שאין בהן דופי והרמ״ה כתב דאפילו הוכר העובר אינה מקודשת:

סימן מא

א מקדש אדם כמה נשים כאחת והוא שיהא בשוה פרוטה לכל אחת ואחת מהן יכולה לקבל הקדושין בשביל כולן לדעתן המקדש אשה ובתה או שתי אחיות כאחד שאומר הרי שתיכן מקודשות לי אינן מקודשות ואין שום אחת מהן צריכה גט ואם לא קדש אלא אחת ולא פירש איזו כגון שאמר לאב אחת משתי בנותייך מקודשת לי או שאחת עשתה שליח לחבירתה לקבל קידושי׳ ונתן בידה ואמר לה אחת מכם תהא מקודשת לי הוו קדושין ואסור בשתיהן בכל אחת שמא היא אחות אשתו ונותן גט לשתיהן היו עמהן נכריות ואמר כולכם מקודשות לי וקבלה אחת מהן בשביל כולן לרב אלפס אחיות אינן מקודשות ונכריות כולן מקודשות ולבעל הלכות אף נכריות אינן מקודשות אלא אם יאמר הראויה מכם לביאה תתקדש לי ואז כל אחת מן הנכריות הוו מקודשות ואם אמר אחת מכולכם מקודשת לי כולן מקודשות מספק וכ״כ הרמב״ם וא״א הרא״ש ז״ל כתב כהרי״ף וכן אם אמר כולכם מקודשות לי והיה בהן שפחה או כותית או א״א או אחת מכל העריות:

סימן מב

א אין האשה מתקדשת אלא לרצונה נתקדשה שלא לרצונה אינן קידושין נשאל לא״א הרא״ש ז״ל לאה שאמרה לראובן תן לי מנה שאתה חייב לי ונתן לידה ג׳ פשיטים וכשנתנם לידה אמר לה הרי את מקודשת לי וכששמעה השליכה המעות ואמרה איני רוצה לקדש ועדים מעידים בזה והשיב שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט וכתב הרמב״ם ז״ל אבל האיש שאנסוהו וקידש קידושיו קידושין ורי״ף כתב שאין קידושיו קידושין וכ״כ בעל העיטור: המקדש שלא בעדים ואפילו בפני עד אחד אינם קידושין ואפילו שניהם מודים בדבר ובספר המצות כ׳ שחוששין לקדושין להצריכה גט אבל קדש בפני עדים אפי׳ לא אמר להם אתם עדי שפיר דמי המקדש בפסולי עדות דאורייתא אינם קדושין וכתב הרמב״ם אבל בפסולי עדות דרבנן או בעדים שהם ספק פסולי תורה אם רוצה לכנוס חוזר ומקדש בעדים כשרים ואם לא רוצה לכנוס צריכה גט מספק ואפי׳ אם כפרה האשה ואומרת לא קדשתני כופין אותו ליתן גט:

סימן מג

א קטן שקדש או נשא אינו כלום דלא תקינו רבנן נישואין לקטן ואפי׳ שלח לה סבלונות משהגדיל אינו כלום דלא חיישינן שמא שלח לה לשם קדושין ולאחר שיגדיל חלין הקדושין ואפי׳ אין עדים שבא עליה משהגדיל אלא שנתייחד עמה צריכה גט ואם קיימה משהגדיל כתובתה קיימת וא״צ לכתוב לה כתובה אחרת ודוקא מנה ומאתים אבל תוספת אין לה המקדש קטנה אינן קדושין אבל לאחר שתגדיל חלין הקדושין ואינה צריכה קדושין אחרים ומיהו תקנו לה נשואין ע״י אחיה ואמה שאם אין לה אב או שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה שאין לו עוד רשות בה והשיאוה אחיה ואמה לדעתה הוו קדושין ומ״מ אם רצתה לצאת ממנו אינה צריכה גט אלא יוצאה במיאון כאשר יתבאר לקמן בהלכות מיאון בע״ה ודוקא שיש בה קצת דעת להבחין בין טוב לרע כגון שאם נותנין לה צרור זורקתו אגוז נוטלתו כך יש בה דעת לשמור קידושיה אבל אם אין בה דעת כזה או אפילו יש בה דעת והשיאוה אמה ואחיה שלא לדעתה לא הוו קדושין כלל והרמב״ם כתב דפחות מבת שש אפי׳ היא נבונת לחש ביותר ומכרת ומבחנת אינם קדושין ואינה צריכה מיאון ואם יתרת מבת י׳ אפי׳ היא סכלה ביותר הואיל ונתקדשה לדעת צריכה מיאון היתה מבת ו׳ ועד סוף י׳ בודקין אותה אם מכרת ומבחנת עסק הקידושין והנשואין צריכה מיאון ואם לאו אינה מתקדשת ואינה צריכה מיאון וכל זמן שלא תמאן בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה וחייב במזונותיה ובפדיונה כל זמן שהיא תחתיו ואוכל פירותיהן אבל אם הלך למ״ה ולותה ואכלה או לצורך פדיונה ועמדה ומיאנה אינו חייב לשלם אע״פ שאוכל פירותיה ואפי׳ הן בעין עדיין שליקטן ומונחין ברשותו אינו מחזירן ודינן בענין הכתובה יתבאר לקמן בדין היוצאת בלא כתובה:

סימן מד

א חרש וחרשת אינן בני קידושין מן התורה ל״ש נשאו כיוצא בהן ל״ש חרש שנשא פקחת או חרשת שנישאת לפקח אבל חכמים תקנו לה נישואין וכתב הרמב״ם לפיכך אם בא פקח וקדש אשת חרש הפקחת הרי זו מקודשת לשני קידושין גמורים ונותן גט והיא מותרת לבעלה החרש ומ״מ אינה יכולה למאן שאם היתה יכולה למאן לעולם לא היה שום אדם נושא אותה וכתובה לא תקנו לה כאשר יתבאר לקמן בע״ה ושוטה ושוטה אין להן קידושין לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים לא שנא נשאו עם כיוצא בהן לא שנא עם פקחים כתב הרמב״ם שיכור שקדש קידושיו קידושין אפי׳ נשתכר הרבה הגיע לשכרותו של לוט אין קידושיו קידושין ומתיישבין בדבר זה וכתב עוד סריס שקדש בין סריס חמה בין סריס אדם וכן איילונית שנתקדשה הוו קידושין והתוספות כתבו דאיילונית שנתקדשה לא הויין קידושין אפילו מדרבנן ואינה צריכה גט בד״א באיילונית שיש לה סימני איילונית שאין לה דדים או שהתשמיש קשה לה או שקולה עבה כקול האיש או שאין לה בשר גבוה ועגול כמין כף למעלה מאותו מקום שבאחד מאלו חשובה איילונית אבל ספק איילונית צריכה גט וטומטום ואנדרוגינוס שקדשו או שקדשם איש כתב הרמב״ם שקידושיהן ספק וצריכין גט מספק וכן כתב רב אלפס והתוספות כתבו דאנדרוגינוס ודאי זכר הוא וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמב״ם המקדש אחת מכל העריות לא עשה ולא כלום שאין קידושין תופסין בהן חוץ מהנדה שהמקדש נדה מקודשת קידושין גמורין ואין ראוי לעשות כן: המקדש אחת מן השניות או מאיסורי לאוין או מאיסורי עשה וכן היבם שקדש צרת יבמה הרי זו מקודשת קידושין גמורים אע״פ שאסור לו לכנוס אחת מכל אלו הרי זה מגרש בגט חוץ מיבמה שנתקדשה לזר שהיא מקודשת מספק ע״כ: המקדש עכו״ם או שפחה אינו כלום שאינן בני קדושין וכן עכו״ם ועבד שקדשו ישראלית אינו כלום: ישראל מומר שקידש קדושיו קידושין וצריכה ממנו גט וי״א דמומר לחלל שבת בפרהסיא ולעבוד כו״ם דינו כעכו״ם גמור ואין קדושיו קדושין ולא נהירא וכותי הוה עובדא ואצרכיה גט רב יהודאי ומר רב שמואל ריש כלה וכתב הרמב״ם מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש ישראלית הוו קידושי ספק וצריכה גט כתב הרמב״ם המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת קידושין גמורים עד שתשתחרר ולאחר שתשתחרר אינה צריכה קידושין אחרים וא״א הרא״ש ז״ל אמר דהוו קדושין גמורים וצריכה גט ומיהו הבא עליה אינו חייב מיתה כמו על שאר אשת איש אלא חייב אשם ואם נשתחררה לגמרי וקדשה אחר מקודשת לשניהם וצריכה גט משניהם או אחד מגרש ואחד נושא ואם מתו אחיו של אחד חולץ ואחיו של שני חולץ או מיבם:

סימן מה

א חוששין לסבלונות ופירש״י שאם שדכה תחילה ואח״כ שלח לה סבלונות בעדים אנו חוששין שמא שלחם לה לשם קדושין וצריכה גט לפיכך אם רוב העיר רגילים לקדש ואח״כ שולחים סבלונות חוששין שמא לשם קידושין שלחם אבל אם רוב העיר רגילים לשלוח תחילה ואח״כ מקדשין אין חוששין ור״ח פסק אפילו הרוב שולחים הסבלונות תחילה ואח״כ מקדשין אין חוששין למיעוט שמקדשין תחלה להחמיר ופירש ג״כ חוששין לסבלונות שמא קדשה בפני עדים והלכו להם למדינת הים ולפי זה אפילו לא שלחם בעדים חוששין להם ויצא גם כן קולא מתוך זה הפירוש שאם יש עדים שלא קדשה אחר השידוכין שאין חוששין באלו הסבלונות משום קידושין ולפירש״י חוששין הלכך טוב לחוש לשני הפירושין להחמיר וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל וחוששין לכתובה שאם כתב לה כתובה ולא הגיע עדיין לידה רואין אם דרך מקצת אנשי העיר שמקדשין ואח״כ כותבין כתובה חוששין שמא נתקדשה אע״פ שאין שם סופר מצוי ואין אומרים שמא הסופר נזדמן לו וקדם וכתב ואי דרך כל אנשי העיר שכותבים הכתובה קודם הקידושין אין חוששין לקידושין:

סימן מו

א פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה חוששין לו וצריכה גט והוא שהקול ברור והוחזק בב״ד פי׳ כשיצא הקול בדקו ב״ד אחריו ומצאוהו נכון אבל אם אינו ברור או לא הוחזק בב״ד לא וכיצד הקול הברור כגון שבאו עדים והעידו שראו נרות דולקות ומטות מוצעות ונשים שמחות לה ואומרות נתקדשה פלוני׳ היום לפלוני או שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני ופ׳ ופ׳ מפלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ודוקא תרי מתרי כדפרישית כגון ששמע ראובן משמעון ולוי ושמעון ולוי מיששכר ויהודה אבל חד מחד או תרי מחד לא אבל חד מתרי כתב הרמב״ן דהוי קלא אפילו אשה שאמרה מפי תרי ודוקא שתלו בשנים שהלכו למדינת הים דמרתתי היום או למחר אתו אבל אם תולין בשנים שמתו לא הוי קלא וא״א ז״ל כתב דלא מהני אלא תרי מתרי וכן אם אינם מזכירים שנתקדשה לפלוני אלא שנתקדשה סתם או אפילו אומרים נתקדשה לפלוני ואומרים שנתקדשה לו בעיר אחרת או שאומרים פלונית תתקדש היום לפלוני אינו קול ואם יצא הקול שנתקדשה לפלוני וגירשה אין חוששין לאוסרה משום הקידושין ואסורה לכהן משום קול

הגירושין וכל קול שיש לו אמתלא ששוברת אותו כגון שיצא הקול שקדשה על תנאי או שזרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה או אפילו אם יש לחוש לאמתלא לבטל הקול כגון שיש להסתפק אם יש בקידושין ש״פ או שמא קטן היה אין חוששין לקול וכגון שיצא האמתלא מיד עם הקול אבל אם יצא הקול ברור ולאחר זמן יצא האמתלא אינה מבטלת הקול והרמב״ם כתב יצא הקול שנתקדשה ולאחר ימים יצא האמתלא אם נראין הדברים לב״ד שהן סומכין על האמתלא לא הוחזקה מקודשת ואם לא הואיל ולא נשמע האמתלא בעת שנשמעו הקידושין אין חוששין לאמתלא ע״כ נתברר אח״כ ע״י אותם שהוציאו קול שהוא שקר מבטלין אותו וכתב הרמ״ה דוקא שנתברר בודאי ששקר היה כגון אותם שתלו בהן הקידושין שנתקדשה בפניהם אמרו לא היה הדבר מעולם אבל אם לא נתברר ששקר היה אלא באמתלא וצד ספק אע״פ שנתברר שהיה האמתלא מעיקרא אינה מבטלת הקול כיון שלא יצאת עם הקול ממש: וקול שיוצא אחר הנשואין שנתקדשה לאחר תחלה אפילו אחר האירוסין אין חוששין לו להצריכה גט מראשון יצא קול שהיתה מקודשת לפלוני וקדשה אחר קדושין גמורין בודקין על קדושין הראשונים שהם בקול אם באו עדים על קדושין הראשונים שהם בקול שהם גמורים אז אין הקידושין השניים כלום ואינה צריכה גט משני לא נתאמתו קידושין הראשונים מגרש ראשון דלא מבטלינן לקלא דקידושין הראשונים אע״פ שנישאת ונושא שני אם ירצה ויתן לה עתה קדושין גמורים ודוקא שקדשה השני ולא כנסה אבל אם כנסה אסורה לו עד אחר שגירשה הראשון שכיון שמצריכין אותה גט מראשון הרי היא בחזקת שהיתה אשתו ונמצא שבא עליה השני בזנות ואסורה עליו עולמית אבל לא יגרש שני וישא ראשון שלא יאמרו מחזיר גרושתו מן האירוסין אחר שנתארסה לשני אבל אם לא קדשה השני קדושין גמורים אלא שיצא לה קול גם ממנו שקדשה אחר שיצא לה קול מהראשון אחד מגרש ואחד נושא בין ראשון בין שני. שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ראובן היה לו בת ומיראתו עליה פייס משמעון שיתן לה קידושין בשם לוי וכן עשה ולוי לא היה בעיר וכשבא לעיר נתרצה בדבר ויצא לה קול בעיר שהיא מקודשת ללוי תשובה צריכה גט מלוי אפילו אם הוא כופר ואומר שמעון לא היה שלוחו ואפי׳ אם גם שמעון אומר כן: אחרת לו לאה שיצא עליה קול שנתקדשה ולא הוחזק הקול בב״ד אלא שהיה קול הברה שבלילה בצאתם מן המרחץ בא פלוני וקדשה בלא דעת קרובים ולא נשמע דבר זה מפי עדים וקרובי לאה הכריחו למקדש ליתן גט ושוב נתקדשה לאחר קדושין ודאין וגירשה האחר ורוצה לינשא לראשון שיצא עליו קול בקידושין והשיב שאסורה לינשא לו:

סימן מז

א שנים אומרים ראינו שנתקדשה וב׳ אומרים לא ראינו שנתקדשה הרי זו מקודשת אפי׳ כולם דרים עמה בחצר לא ראינו אינו ראיה שאפשר שנתקדשה בצינעה שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ל״ש שזרק לה קדושיה שנים אומרים קרוב לו ושנים אומרים קרוב לה ל״ש אמרו השנים שמעולם לא הוו לה ספק קדושין לא תנשא ואם ניסת לאחד מעידיה ואומר ברי לי שלא נתקדשה לא תצא הא לאו הכי תצא אחד אומר נתקדשה ואחד אומר לא נתקדשה אם אמר שמעולם לא היה בה ספק קידושין תנשא לכתחלה ואם זרק לה קדושין אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה לא תנשא ואם ניסת לא תצא אמרה היא בעצמה נתקדשתי וחזרה ואומרת פנויה אני תוך כדי דיבור נאמנת לאחר כדי דיבור אינה נאמנת ואם נותנת אמתלא לדבריה שאמרה כן תחילה כדי שלא יקפצו עליה אנשים שאינם מהוגנים וכיוצא בזה נאמנת ואם לאו אינה נאמנת כתב הרמב״ם ואם קדשה עצמה לאחר הוי ספק קידושין לפיכך נותן גט ותהא אסורה עליו ועל הכל עד שיבא ארוסה:

סימן מח

א אמר לאשה קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ואם היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך היא אסורה בקרוביו והוא מותר בקרובותיה הוא אומר קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי הוא אסור בקרובי האם והיא מותרת בקרוביו והבת מותרת בקרוביו והוא מותר בקרובותיה שאין האשה נאמנת על בתה קטנה לומר שקדשה כדי לאוסרה קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי הוא אסור בקרובי הבת והיא מותרת בקרוביו ומותר בקרובי האם והיא אסורה בקרוביו וכשאומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך מבקשין אותו שיתן גט להתירה ואם מעצמו נותן גט כופין אותו ליתן כתובה מעשה באחד שאמר קדשתי אחות אשתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים קודם שקדשתי את אשתי ולא גירשתיה והרי היא נשואה ויש לה בנים וכתב ר״ת שאינו נאמן לאוסרה על בעלה כל זמן שלא יביא עדים ואפילו אם תאמר אמת שקדשתני אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה ואפילו יביא עדים שקדשה אם הוא היה בחופת אחות אשתו מותרת לבעלה כיון שנתקדשה לפניו שהאשה שנתקדשה לאחד בפני בעלה הוה קדושין וזה אסור באשתו כיון שאמר שקדש לאחותו תחילה ואסור בקרובות שתיהן:

סימן מט

א המקדש אחת מה׳ נשים ואינו יודע איזו מהן קידש וכל אחת ואחת אומרת אותי קידש אסור בקרובות כולן ונותן גט לכל אחת ומניח כתובה ביניהן ומסתלק בד״א כשקדש בכסף או בשטר אבל אם קידש בביאה קנסוהו חכמים שיתן כתובה לכל אחת ואחת וכגון שהדבר ידוע שהכתוב׳ של אחת מהם נאבדה וכל אח׳ אומרת קדשתני ואבדה כתובתי: המקדש אשה וחזר בו מיד ואומר שהמעות יהיו מתנה אפילו תוך כדי דבור אין חזרתו כלום וצריכה גט: כל מי שאינו יודע בטיב קדושין לא יהיה לו עסק עמהן להורות בהן שבקל יכול לטעות ויתיר הערוה וגורם להרבות ממזרים בישראל:

סימן נ

א קידש האשה ונתבטלו הקדושין אין כסף הקדושין חוזר אליו ל״ש מת הארוס או הארוסה או חזר בו הוא או אפילו חזרה בה היא והדורונות ששלח פעמים חוזרין ופעמים אינן חוזרין כיצד שלח לה בגדים וכלי מילת דברים שעומדים להשתמש בהם בבית אביה ואפשר שתשמש בהן עד שיבלו ושמשה בהן בבית אביה וכן אם שלח לה מיני מאכל או משתה אם אכל ושתה בבית חמיו שוה דינר כששלחם שכך דרך להאכילו כששולח הדורון אז אינה צריכה להחזירם אפילו הן עדיין בעין ואפילו הן שוה מאה מנה לא אכל שם כלל או שאכל שם פחות מדינר צריכה להחזירם בד״א שחוזר בו הוא אבל אם היא חוזרת בה אפילו כישי דירקי חוזרת אפילו אם אכל שם וכשמשלמת לו מנכה השליש ממה שהיתה שוה ופורעת שני חלקים שלח לה כלי כסף וכלי זהב ובגדים שאינם עומדים ליבלות בבית אביה חוזרים בכל ענין אפילו אכל שם שלחו לו לאכול בביתו כששלח הדורון או ששלח הדורון ע״י שלוחו והאכילו לשליח מביעיא אם חשוב כאילו אכל שם ולא איפשיטא ותו מיבעיא אם אכל שם שוה חצי דינר אם מחל על חציה ותו מיבעיא אם השביחו הסבלונות אם אותו השבח חוזר עם הסבלונות וכשהן חוזרים ולא איפשיטא ואין מוציאין מספק ואין חוזרים.

כתב הרמב״ם: הורו רבותי אם מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לרעיו או יחלק מעות לשמשין וכיוצא בזה ועשה כדרך שעושים כל העם וחזרה בה משלמת לו הכל שהרי גרמה לו לאבד ממונו וכל הגורם לאבד ממון חבירו משלם לו והוא שיהיה לו עדים כמה הוציא שאין זה נשבע ונוטל והשיג עליו הראב״ד וכתב אינו משוה עם רבותיו בזה דגרמא זו דומה למוכר זרעוני גינה ולא צמחו שאינו משלם לו הוצאה כללו של דבר איבוד ממון שבעל הממון עושה אע״פ שזה גורם לו פטור ע״כ.

שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ראובן שידך בתו לשמעון ופסק עמו ליתן סכום ידוע ומאותו הסכום נתן לו שלש מאות זהובים ושמעון שלח למשודכת תכשיטין שעלו ק״כ זהובים והלך ראובן ושידך בתו לאחר ותובע משמעון שיחזיר לו השלשה מאות זהובים והוא יחזיר לו בלאות התכשיטים ששלח ושמעון משיב אתה פסקת ליתן לי סכום ידוע וממנו נתת לי ג׳ מאות זהובים והוצרכתי לשלוח בשביל זה תכשיטים והוצאות אחרות שהוצרכתי ואח״כ חזרת בך וביישתני ואני עומד בדבורי וכיון שחזרת בך אין לי להחזירך הג׳ מאות זהובים ותכשיטים אני אומר שיש לך להחזיר לי וההוצאה שהוצאתי בתכשיטים והבלאות יהא שלך כי לא שלחתי לה אלא על דעת שתהיה אשתי וכיון שחזרת תחזיר לי שלי עוד טוען כי שלח שלש טבעות ולא היו שלו והיו מבקשים לו בהם סכום גדול ואומר שיחזיר לו הכל ויפסיד הג׳ מאות זהובים בדמי בושתו תשובה מה שנשאר ביד שמעון מהשלשה מאות זהובים יותר מהסבלונות ששלח למשודכתו יחזור לראובן שידוע שלא נתנה לו אלא אדעתא שתינשא לו בתו וכיון שנתקדשה לאחר צריך להחזיר ודמי הסבלונות יהיו בחשבון תשלומים ולא מצי ראובן למימר החזר מעותי משלם וקח סבלונות שלך כמה שהן שוין עתה דאמדינן דעתו של שמעון שלא שלח סבלונות אלא על מנת שתינשא לו ולא שתבלם ותנשא לאחר ותחזיר לו הבלאות הלכך כיון שחזרה בה חשבינן דמי הסבלונות מעיקרו בחשבון וישבע שמעון כמה הוציא בקניית הסבלונות וכמה היו שוים הטבעות והמותר ישלם ואם הטבעות ישנן בעין תחזירם לו עוד שאלה לו ראובן שידך בתו לבן שמעון וקבע זמן לחופה והתנה ביניהם שכל שיעבור המועד שיפרע סכום ידוע לקנס וקודם שהגיע זמן החופה יצתה בת ראובן אחות המשודכת מן הכלל וכפרה בעיקר ובשביל פגם זה לא אבה שמעון שיכניס בנו את משודכתו לחופה והעביר המועד וראובן תובע הקנס ושמעון אומר דאדעתא דאונס גדול כזה שישא בנו אחות מומרת להשחית נחלתו ולפגום משפחתו לא אתני יראה שהדין עם שמעון אע״פ שלא פירש שום תנאי בשעת עשיית הקנס כיון שאירע אונס כזה דאנן סהדי שאם היה יודע שדבר זה עתיד ליעשות לא היה משדך בנו לבתו והוי כאילו פירש מעיקרא בשעת מעשה שאם יארע דבר כזה שיתבטלו השידוכין ואם חזקו שטרות על עצמם ונתנם ביד שליש יחזיר לכל אחד שטרו ואם שלח סבלונות יחזירם לו כתב ר״י שכל קנסות שעושין בענין שידוכין שמי שחוזר בו יתחייב לחבירו כך וכך דלא הוי אסמכתא הילכך אם כל אחד עשה שטר על עצמו והשלישום ביד שליש בתנאי שכל מי שיחזור בו שיתנם למי שכנגדו יעשה שליש שלישותו ואם כל א׳ נותן משכון לחבירו על הקנס שמתחייב לו אם אמר זה לזה אם אחזור בי אני נותן לך כך וכך והרי זה החפץ בידך בשביל הקנס שאתחייב לך אם אחזור בי אינו כלום דכי האי גוונא לא קנה במשכון כל זמן שלא נתחייב לו כלום שאדם יכול לשעבד נכסיו בדבר שכבר נתחייב אבל בדבר שלא נתחייב בו לא יחול בו שיעבוד אלא צריך להקנות לו בסודר דלא כאסמכתא בבית

דין חשוב כדי שיתחייב לו מן הדין אם יחזור בו ואז יתן לו החפץ במשכון ואז יחול השיעבוד על המשכון כיון שנתחייב לו בקנס אם יחזור בו או יאמר לו אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף חפץ זה:

סימן נא

א שנים שיש ביניהם שידוכין בנו של זה לבתו של זה ואמר זה לזה כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו באמירה בעלמא בלא קנין ובלא כתיבה לא שנא בתו גדולה ולא שנא בתו קטנה וכתב הרמב"ם צריך שיהיו הדברים שפסקו מצויין ברשותן שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודוקא שקדשו מיד ולא הפסיקו בדברים אחרים אבל הפסיקו בדברים אחרים לא ואפי' לא הפסיקו בדברים אחרים דוקא בנישואין ראשונים אבל בשניים לא ודוקא באב הפוסק על בנו או בתו אבל מי שפוסק בשביל אחותו או אחת משאר קרובותיו או אשה שפסקה בשביל בתה אינה נקנה באמירה בלא קנין והרמב"ם כתב ג"כ איש ואשה שהיו ביניהם שידוכין ואמר לה כמה את מכנסת לי כך וכך וכמה אתה נותן לי כך וכך שקונין באמירה ומיבעיא לן דברים הללו שנקנין באמירה אם ניתנו ליכתב ואסיקנא שלא ניתנו ליכתב ופירש"י שאפי' אם שניהם רוצים לכותבם ולהחתים עדים בדבר אין שומעין להם כדי שלא יוכל לטרוף ממשעבדי וכן נראה דעת הרמב"ם שכ' דברים אלו לא ניתנו ליכתב לפיכך אינו כשטר עד שיטרוף בכך וו"י פירש ודאי אם שניהם רוצים לכותבם הרשות בידם אבל מדעת אחד לבדו אין לנו לכותבם ולעשות שטר עד שירצו שניהם:

סימן נב

א הפוסק מעות לחתנו ולא רצה ליתן והחתן אינו יכול להוציא מידו כגון בנישואין שניים או שאין לו והחתן אינו רוצה לכנוס אלא א"כ יתן לו מה שפסק יכולה היא שתאמר או כנוס או פטור אני לא פסקתי לך כלום אבל אם היא פסקה על עצמה או תתן או תשב עד שתלבין ראשה וכתב הרמב"ם בד"א בגדולה אבל בקטנה שפסקה על עצמה כופין אותו ליתן גט או יכנוס בלא נדוניא ע"כ וי"א דאפי' פסקה היא אם בפני אביה פסקה אומרים לו או כנוס או פטור וכך היא מסקנת א"א ז"ל:

סימן נג

א הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אפי' יש לו אח והיא זקוקה לו אינו זוכה במה שפסק שיכול לומר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולא לך ואפילו הבת חפצה בו ואפי' היה הראשון עם הארץ והשני ת"ח וכתב הרמב"ם וכן הפוסק מעות לבנו לא קנה עד שיכנוס שכל הפוסק אינו פוסק אלא ע"מ לכנוס וכתב רב האי ז"ל דוקא בפוסק לחתנו אבל בפוסק לבתו כיון שאמר בשעת קידושין הרי אני נותן לבתי כך וכך קנתה הבת אע"פ שמת החתן שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא ע"מ שתבא לנישואי החתן דמ"מ לבתו פסק וקנתה וכתב א"א הרא"ש ז"ל משמע מתוך דבריו אם מת החתן אפי' לא יבמה אחיו שחייב ליתן לבתו מה שפסק לה והא לא מסתבר כלל דודאי לא פסק לה אלא ע"מ שתינשא בהן ואם לא ניסת ומתה והיה לה בן לא ירש הבן אותו ממון אבל אם נתייבמה לא מצי למימר לאחיך הייתי רוצה ליתן שהרי לבתו פסק ולא פקעי הקידושין שמכחם יבמה אחיו פסק הגאון מי שפסק מעות לחתנו בשעת הקידושין ונתנם לו קודם החופה ומתה הבת ויש לה בן יחזיר המעות לאב שכל הפוסק דעתו ע"מ לכנוס אבל מי שנותן לבתו סתם שתינשא בו ולא הזכיר שתינשא לפלוני קנתה אותה מתנה וכיון שנתקדשה אף על פי שבטלו הקידושין כשמת הארוס אין האב יכול לחזור בו:

סימן נד

א מי שנתן מעות ליד שליש שיקח בהם קרקע לבתו כשתינשא בין בריא בין שכ"מ ומת והבת אומרת לשליש שיתן המעות לבעלה שיעשה בהם מה שירצה אם היא גדולה וניסת שומעין לה אבל אם היא קטנה אפי' ניסת או גדולה ונתארסה אין שומעין לה אלא מקיים דברי המת אעפ"י שצוה כשהיה בריא:

סימן נה

א האשה משנתארסה אע"פ שהיא כאשת איש לחייב הבא עליה ואינה יוצאה אלא בגט אינה חשובה כאשתו שהרי אסור לו לבא עליה ואם בא עליה היו מכין אותו מכת מרדות ואפילו אם קדשה בביאה אסור לבא עליה ביאה שנייה עד שתכנס לחופה ואינו חייב במזונותיה ומיהו יתומה קטנה שניזונת

מן האחין ונתארסה כתב רב אלפס שהארוס חייב במזונותיה וא״א הרא״ש ז״ל לא כתב כן מתה אין הארוס מטמא לה אם הוא כהן ולא היא חייבת ליטמא לו אם מת הוא ולא יורשה ולא חייב בקבורתה אלא אביה יורשה ואביה קוברה כתב לה אביה פירות כסות וכלים שיבאו עמה מבית אביה לבית בעלה ומתה אינה יורשה פירש״י אם מתה מן האירוסין ור״ת פירש אפילו ניסת אם מתה קודם שיבואו לידי הבעל אינו יורש אותם וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל מת הוא או גירשה מן האירוסין יש לה מנה מאתים מתנאי ב״ד אפי׳ לא כתב לה כתובה ואפי׳ ממשעבדי טרפה אע״ג שלא כתב לה ותוספת שהוסיף לה אינה גובה אפי׳ אם כתב לה בד״א שנתאלמנה מן האירוסין אבל אם ניסת וכלל מנה מאתים עם התוספת וכתבם מזמן הנישואין ונתאלמנה או נתגרשה בין עיקר בין תוספת אינה גובה אלא מזמן הנישואין אפי׳ אם כתב לה כתובה מן האירוסין ורב שרירא גאון כתב אפילו כתב לה מנה מאתים ונתאלמנה מן האירוסין לא טרפה ממשעבדי וכ״כ הרמב״ם המארס אשה וכתב לה כתובה ומת או גירשה גובה העיקר מבני חרי ואינו גובה תוספת כלל ואם לא כתב לה אפילו מנה מאתים אין לה ולא נהירא לא״א ז״ל אלא מנה מאתים יש לה אפילו ממשעבדי אפילו לא כתב לה ותוספת אפי׳ מבני חרי לא גביא אפילו אם כתב לה: המארס את בתו ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אפילו כמה פעמים קודם שבגרה כתובתה של אביה נשאת ונתאלמנה או נתגרשה מן הנישואין אין לאביה בה כלום אפילו בראשונה:

סימן נו

א ארוסה שתבעה הארוס לינשא נותנין לה י״ב חדש משעת תביעה לתקן עצמה ותכשיטיה אפילו אם ניסת לאלמן וכשם שנותנים לה זמן כך נותנים לבחור י״ב חדש אפילו נושא אלמנה עשתה ו׳ חדשים לפני הראשון ומת ונתארסה לאחר נותנין לה י״ב חדש גם לשני ואין משלימין לה על ששה חדשים הראשונים שעשה בפני הארוס הראשון ולאלמנה נותנין זמן שלשים יום במה דברים אמורים שנותנין לבתולה י״ב חדש משעת תביעתה שנתארסה בקטנותה או בנערותה ולא תבעה עד שבגרה אבל בגרה יום אחד ואח״כ נתארסה או אפי׳ נתארסה בנערותה ואח״כ בגרה אין נותנין לה י״ב חדש אלא מיום שבגרה ואם עברו עליה י״ב חדש בבגרותה ואח״כ נתארסה אין נותנין לה אלא ל׳ יום כמו לאלמנה ופרש״י משעת קדושין והרמ״ה פירש משעת תביעה וכ״כ א״א ז״ל ואם לא עברו עליה י״ב חדש שלמים בבגרותה קודם הקדושין משלימין לה י״ב חדש משעת הבוגרת ואם שלמו לה י״ב חדש בתוך ל׳ יום של שעת תביעה משלימין לה שלשים יום משעת תביעה הגיע הזמן שנתנו לה ואין הארוס כונס חייב במזונותיה ואם מעכבו אונס כגון שחלה הוא או היא או שפירסה נדה או שהגיע זמן באחד בשבת שאינו יכול ליכנוס כדלקמן אינו חייב לזונה אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה ואם תבעה הארוס שתנשא בין היא בין אביה יכולין לעכב אבל פוסקין על הקטנה להשיאה לכשתגדיל ופרש״י דוקא בלא קידושין אבל אין לקדשה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה כתב הרמב״ם ואם רוצה לכנסה כשהיא קטנה כונס ואין ראוי לעשות כן:

סימן נז

א מסרה האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שהיה לבעל חצר בדרך ונכנסה עמו ונתייחדה עמו מסתמא לשם נישואין נכנסו ויורשה אם הגיע נדוניתה לידו אבל אם לא הגיע לידו אינו יורשה לדעת ר״ת כדפרישית לעיל והרמב״ם כתב שיורשה אפי׳ נדוניתה בבית אביה ואם יש תקנה בדבר שיש מקומות שתקנו שאם תמות בלא בנים שהאב נוטל כל מה שנתן ויש מקומות שחולקין הכל לפי המנהג אבל אם הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או שהיה לה חצר בדרך ונכנסה עמו מסתמא לא נכנסה אלא ללון ולא יצתה מרשות האב ואפילו אם נדוניתה ביד הבעל האב יורשה:

סימן נח

א המשיא בתו סתם לא יפחות לה מכסות ששוים נ׳ זהובים ממטבע סלע מדינה בד״א בעני אבל בעשיר צריך שיתן לפי כבודו התנה עם החתן להכניסה לו ערומה לא יאמר לכשתבא לביתי אכסנה אלא מכסה אותה ועודה בבית אביה:

סימן נט

א המשיא לבנו גדול בבית קנאו שאמדו חכמים דעתו שמרוב שמחתו גמר ונתנו לו במתנה ודוקא שיש לאב בית אחר לדור בו ודוקא בנו הגדול והוא שיהיו נשואין ראשונים של זה הבן ולא השיא בן אחר קודם לו אבל אם השיא בת קודם לו אין לחוש ושישיא לו בתולה אבל אי בציר חד מהנך לא

קנאו ואפי׳ אי איתנהו כל הני לא קנאו אא״כ פינה לו כל הבית לגמרי שאפי׳ השאיר בו כלי קטן כל דהו לא קנאו כי בזה גילה דעתו שלא נתנו לו ואם יחד לו בית וכלי בית ושייר בבית כלי אחד בענין שלא קנה הבית אפ״ה קנה הכלים שיחד לו ואם יחד לו בית ויש עלייה על גביו או שני בתים זה לפנים מזה או בית ואכסדרה לפניו לא קנה אלא הבית ולא העלייה שעל גביו ולא האכסדרה ולא הבית החיצון׃

סימן ס

א דרך הבחורים כשאחד נושא אשה חביריו שולחין לו דורונות כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שהוציא על החופה ובאים ואוכלים עמו ז׳ ימי המשתה או מקצתם וכשישאו גם הם הוא פורע להם מה שעשו לו ושולח לכל אחד ואחד מהם כפי מה ששלחו לו ואוכל ושותה ושמח עמהן וזה נקרא שושבינות פירוש מריעות ודין מלוה יש לו שאם אחד שלח לחבירו ונשא הוא אח״כ ולא חזר חבירו ושלח לו יכול לתובעו בב״ד מיהו אינו יכול לתובעו קודם שישא ואפי׳ כשנושא אינו יכול לתובעו אלא אם כן נושא כדרך שנשא הראשון אבל אם משנה בין בתוספת שמחה בין בגירעון אין חייב לשלוח לו כגון אם הראשון נושא אלמנה וזה נושא בתולה יכול לומר כשתשא אלמנה אפרע לך או איפכא או אם הראשון עשה משתה בצינעא וזה עשה בגלוי או שהראשון עשה בגלוי וזה בצינעא אינו יכול לתובעו שזה יאמר לו איני עושה לך אלא כדרך שעשית עמדי כך פרשב״ם והרמ״ה כתב דוקא אם בא המשלח לשנות ולפחות השמחה אין המשתלח שומע לו אבל אם בא לשנות ולהרבות בשמחה אין המשתלח יכול לומר איני רוצה לשמוח עמך אלא כדרך ששמחת עמי ואין בו משום רבית אם יוסיף השני לשלוח על מה ששלחו לו ואין שביעית משמטתו אם עברה עליו דלא קרינן ביה לא יגוש שאינו יכול לתובעו עד שיבא זמנו ואין הבכור נוטל פי שנים בה כשחוזרת ליורשיו ואין היבם נוטל בה כגון שאחר שעשה שושבין לחבירו וחוזר חבירו לעשות לו שושבין ואכל ושמח עמו ולא הספיק זה לפורעו עד שמת החתן ויבם אחיו את אשתו אין היבם זוכה בו דהוה ליה ראוי ואינו נוטל בראוי ראובן ששלח לשמעון שושבינות אין שמעון חייב להחזיר לו אא״כ יקראנו שיאכל וישתה וישמח עמו ומיהו אם הוא בעיר או סמוך לה כ״כ שאפשר לו לידע משם שזה נושא אשה יש לו לבא מעצמו לאכול ולשמוח עמו ולפורעו לא בא צריך לשלם לו משלם אע״פ שלא אכל עמו וכתב הרמב״ם ודוקא במקום שאין דרך לקרות לכל אחד ואחד אלא כל השומע יבא אבל אם דרך לקרות לכל א׳ צריך לקרותו קראו לו לאכול ולא בא צריך לפורעו משלם לא היה בעיר ולא במקום שיכול לידע משם שזה נושא צריך החתן להודיעו שיבא לא הודיעו משלם לו מה שהוא חייב אלא שמנכה ממנה מה שהיה אוכל אילו היה מודיע ופורע המותר כיצד היה חייב לו זוז אינו משלם לו כלום שלא היה מאכילו פחות מזוז היה חייב לו סלע מנכה לו חצי סלע מסלע ומעלה כל אחד מנכה לו כפי מה שראוי להאכיל למי ששלח דורון כזה שלפי ריבוי הדורון מכינין לכל אחד לאכול מת המשלח קודם שישא או שנשא ומת בתוך ימי המשתה אין מי ששלחו לו חייב להחזירו ליורשיו שיאמר תנו לי שושביני ואשמח עמו שמח עמו ואח״כ מת החתן או שקרא לזה ולא בא או שלא הודיעו ושלמו ימי המשתה ואח״כ מת החתן חייב האחד להחזיר השושבינות ליורשין או כולה או בניכוי אם לא הודיעו כתב הרמב״ם מת מי ששלחו לו אחר שנשא המשלח ושלמו ימי המשתה ולא שלח כופין את היורשים ומשלמין השושבינות בכ״מ שהרי נתחייב אביהם לשלם אם היה חייב לשלם כולה משלמין כולה ואם היה חייב בנכוי משלמין בנכוי ואם מת מי ששלחו לו ואח״כ נשא המשלח ושלמו ימי המשתה במקום שנהגו לגבות השושבינות מן היורשים כופין יורשין מי ששלחו לו להחזיר בנכוי ובמקום שלא נהגו אינן משלמין כלום והראב״ד כתב לא ראיתי בגמרא מנהג לשושבינות כתב הרמ״ה נשתלח לאביהם ומת חייבין להחזיר לא מיבעיא אם נשתלח לו בנישואי עצמו שחוזרת מן האמצע אלא אפילו נשתלח לו בא׳ מנישואי בניו חוזרת מן האמצע וכגון שהאב השיא את בנו ועשה לו צרכי חופה ומשתה אע״פ שחוזרת מן האמצע אין להם דין שושבינות לשמוח עמו אלא אותו שהיה שושבינו צריך לשמוח ולא האחרים כתב הרמב״ם השולח לחבירו כדי יין ושמן ופירות בעת הנשואין אין נגבית בב״ד שלא נאמרו דיני השושבינות אלא במעות בלבד והשיג עליו הראב״ד וכן פירש הרשב״ם במשנה אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בב״ד או ששלח לו שלא בשעת החופה או בעת החופה ולא אכל עמו כדרך השושבינות אבל אם אכל עמו אין חילוק בין פירות למעות אחד מן האחין שעשה שושבינות לרעהו בחיי אביו ואביו נתן לו מה ששלח ומת האב ובא אותו שנעשה לו שושבינות לפרוע אם יחד האב לזה כששלחו שא״ל לך ותעשה שושבינות לפלוני עתה כשחוזרת היא לו לבדו ואם לא ייחד לשום אחד אלא אמר אחד מכם יעשה שושבינות לפלוני ועמד זה מעצמו ועשאו חוזרת לכולם וחולקין בו בשוה כמו בשאר מלוות אביהן ואינו צריך להחזיר הכל בנשואי הראשון שנושא אלא ראשון ראשון שנושא משלם חלקו המגיע לו ולענין שמחת המשתלח עם האחים כתב הרמ״ה אם שמחו כולם עמו כשמחזיר לכל אחד ואחד צריך לשמוח עמו ואם אי אפשר לו לשמוח צריך לנכות לו ואם לא שמחו עמו אלא אחד מן האחים גם הוא אין לו לשמוח אלא עם אותו ששמח עמו ואם א״א לו לשמוח מנכה לו מחלקו אבל לכל האחרים כשישאו נותן לכל אחד חלקו ואינו מנכה לו כלום׃

סימן סא

א האיש שיכניס אשה לחופה היא כאשתו לכל דבר ומה הוא החופה שתתייחד עמו אפי׳ לא בא עליה כיון שנתייחדו לשם נשואין היא כאשתו לכל דבר וגובה עיקר כתובתה ותוספת אם תתאלמן או תתגרש בד״א דחזיא לביאה אבל אם פירסה נדה ואח״כ כנסה לחופה אינה כאשתו לנכות התוספת אבל לכל שאר מילי אקרי שפיר חופה והרמב״ם כתב משתכנס לחופה נקראת נשואה אע״פ שלא נבעלה והוא שתהיה ראויה לביאה אבל אם היתה נדה אע״פ שכנסה לחופה ונתייחד עמה לא גמרו הנשואין והרי היא עדיין כארוסה ולא תינשא נדה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר ע״כ וא״א הרא״ש ז״ל כתב שנקראת חופה לכל דבר חוץ מזה שאינה גובה תוספת ויכולין לברך ברכת חתנים אבל אינה נכנסת עמו בסתר אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים׃

סימן סב

א מברכין ברכת חתנים קודם כניסת חופה והן ששה ברכות בא״י אמ״ה שהכל ברא לכבודו׃ בא״י אמ״ה יוצר האדם׃ בא״י אמ״ה אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד בא״י יוצר האדם׃ שוש תשיש ותגל עקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה בא״י משמח ציון בבניה׃ שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם בא״י משמח חתן וכלה׃ בא״י אמ״ה אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רינה דיצה חדוה אהבה ואחוה שלום וריעות מהרה יי׳ אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם בא״י משמח חתן עם הכלה׃ כתב הרמב״ם אם היה שם יין מביאין כוס של יין ומברך על היין תחילה ומסדר כולן על הכוס ונמצא מברך ז׳ ברכות ויש מקומות שנוהגין להביא הדס עם יין ומברך על ההדס אחר היין ואח״כ מברך ז׳ ברכות ור״ן כתב אם הוא במקום שאין שם יין מצוי יקח צימוקים וישרה אותם במים ויסחוט אותם ויברך עליו ואם לא ימצא צמוקים יברך על השכר שהכל דלא סגי בלא כסא אבל ברכת אירוסין אם לא ימצא יין ואפילו יש שם שכר מברך בלא כוס ברכת אירוסין דלאו מצוה מן המובחר הוא אבל ברכת חתנים שהיא ז׳ ברכות חייב לברך על הכוס בפ״ה או שהכל על השכר אם לא ימצא יין כל עיקר ואם יש ב׳ חתנים מתברכין כאחד וכן הורה א״א ז״ל הלכה למעשה לברך לשני חתנים כאחד וכ״כ הרמב״ם יש לו לאדם לישא נשים רבות כאחד ביום אחד ומברך ברכת חתנים כא׳ אבל לשמחה צריך לשמוח עם כל א׳ וא׳ שמחה הראויה לה עם בתולה ז׳ ועם בעולה ג׳ ולא מערבין שמחה בשמחה ע״כ במקום שנוהגין שהחתן מתייחד עם הכלה אחר האירוסין מברך ברכת חתנים מיד בשעת האירוסין והאידנא אין נוהגין ליארס אלא בשעת חופה הלכך מברך ברכת אירוסין וברכת נישואין יחד זה אחר זה וצריך כוס לכל א׳ וא׳ כ׳ הרמב״ם המארס האשה ובירך ברכת חתנים ולא נתייחד עמה בביתו עדיין אסורה היא שאין ברכת חתנים עושה נישואין אלא כניסה לחופה אירס ונכנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים הרי היא כנשואה גמורה וחוזר ומברך אחר כמה ימים ע״כ אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים בני חורין וחתנים מן המנין ומברכין אותם כל ז׳ אחר אכילה והוא שיהא שם פנים חדשות שלא אכלו בחופה אפילו היו בשעת ברכה ואינו נקרא פנים חדשות אא״כ מרבים בשבילם ויש מקומות שנוהגין שהקהל הולכים עם החתן מב״ה לביתו ביום שבת שחרית אחר התפלה ומברכים שם ז׳ ברכות ויראה שאינו מנהג טוב שאפי׳ אם יש שם מי שלא היה בשעת ברכה לא מקרי פנים חדשות כיון שאין מרבים בשבילו וכ״כ רב האיי שאינו מנהג יפה אלא שאין איסור בדבר ושבת וי״ט ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית אבל לא בסעודה שלישית וכתבו התוספות לפי שאין עושים מצות חבילות חבילות אין מברכין ברכת המזון וברכת חתנים על כוס אחד אלא מביאין כוס ומברכין עליו ברכת המזון ולאחר שסיים ברכת המזון מניחו לפניו ומביאין לו כוס אחר ואומר עליו ו׳ ברכות ומניחו ונוטל הכוס שבירך עליו ברכת המזון ואומר עליו בפ״ה וכן נוהגים באשכנז ובצרפת ובספרד אין נוהגין כן אלא אומרים הכל על כוס א׳ ואין מברכין אותם אלא במקום חופה וכתב א״א הרא״ש ז״ל וצריך לדקדק מה נקרא חופה אם במקום שמברכין ברכת נישואין דהיינו תחילת הנישואין ולהכי קרי ליה חופה אי אפשר לומר כך שלפעמים מברכין אותו ברחוב העיר כשהם מרובים אלא מקום עיקר ישיבת חתן והכלה קרי חופה ולא במקום העשוי לאקראי בעלמא ושם מברכין ברכת חתנים כל ז׳ ונוהגין באשכנז שעושין אפריון למושב החתן והכלה והוא נקרא חופה ושם מברכין ואם יצא משם לאכול בבית אחר ודעתו לחזור אח״כ לחופתו אין מברך שם שבעה ברכות אבל אם הולך לגמרי לבית אחר וכל החבורה עמו ונעשה אותו הבית עיקר גם שם נקרא חופה ומברכין שם ברכת חתנים וכן לפעמים שהולכים החתן והכלה לעיר אחרת צריך לברך שם ברכת חתנים וי״א שאם אוכלים בשנים או בג׳ בתים שאין מברכין ברכת חתנים ולא שהשמחה במעונו אלא בבית החופה ולי נראה שאם יש שמש שמשמש בכל הבתים השמש מצרפן ומברכין בכולן שבע ברכות וה״ר יחיאל אומר בשם מר ה״ר יהודה שאפילו אין שמש כיון שהתחילו אותן של שאר הבתים לסעוד כשהתחילו אותן של החופה כולם חשובים כאחד לשמחה ומברכין ברכת חתנים כיון שאוכלין מסעודה שתקנו בחופה וכן עמא דבר ע״כ לא היו שם פנים חדשות אין מברכין ז׳ ברכות אלא בסעודה הראשונה ל״ש אכלו בו ביום או בלילה של אחריו אלא

שהשמחה במעונו ואשר ברא מברכין כל ז׳ ונראה דאפי׳ אלמנה לאלמן שאין מברכין ז׳ ברכות אלא יום אחד אפילו איכא פנים חדשות שהשמחה במעונו ואשר ברא מברכין כל ג׳ בזמן שמחתם ואומרים אותה אפי׳ אין שם י׳ וי״א שגם אשר ברא צריך עשרה ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל מז׳ ואילך עד תשלום שלשים אומר שהשמחה במעונו בין אם מזמינם סתם בין אם מזמינם בשביל החופה ומל׳ ואילך עד תשלום השנה אם מזמינם לאכול בשביל החופה אומר שהשמחה במעונו ואם מזמינם סתם אין אומרין אותו ובני החופה מתחילין לאומרו משעה שמתחילין להכין צרכי החופה וכתוב בספר המצות והאידנא ערבה כל שמחה ואין לומר אותו כלל אחר שבעה ואחת בתולה ואחת אלמנה מברכין לה ברכת חתנים כל שבעה בתולה אפילו נשאת לאלמן ואלמנה דוקא שנישאת לבחור אבל אם נישאת לאלמן אין מברכין אלא יום אחד:

סימן סג

א בועל בעילת מצוה ופורש. ומותר לבעול לכתחלה בשבת. ובספר יורה דעה כתבתי בהלכות נדה דין בעילת מצוה וכיצד יתנהג עם הכלה כל שבעה כ׳ בה״ג ברכת בתולים בא״י אמ״ה אשר צג אגוז בגן עדן שושנת העמקים בל ימשול זר במעין חתום על כן אילת אהבים שמרה בטהרה וחוק לא הפרה ברוך הבוחר בזרעו של אברהם:

סימן סד

א הנושא בתולה צריך לשמוח עמה ז׳ ימים שלא יעשה מלאכה ולא נושא ונותן בשוק אלא אוכל ושותה ושמח עמה בין אם הוא בחור או אלמן ואם היא בעולה שמח עמה ג׳ ימים בין בחור בין אלמן לפיכך תקנו חכמים ז״ל שתנשא אלמנה ביום ה׳ ותבעל בליל ו׳ כדי שיהיה שמח עמה ג׳ ימים ה׳ בשבת וששי בשבת ושבת בד״א בבעל מלאכה אבל אדם בטל שאין לחוש שילך למלאכתו יכול לישא בכל יום ולבתולה לא תקנו יום ידוע לנישואין בשביל זה שאין לחוש שמא יניחנה וילך למלאכתו אבל תקנו שתנשא ביום רביעי ותבעל בליל ה׳ לפי שב״ד יושבין בדין ביום שני וחמישי ואם יהיה לו טענת בתולים ישכים מיד בבקר לב״ד אבל לא תקנו שתנשא ביום א׳ ולבעול בליל שני אע״פ שב״ד יושבים ביום שני דשקדו חכמים שיהא טורח בסעודה ג׳ ימים ואחר כך כונס ובזמן הזה שאין זמן קבוע לישיבת ב״ד יכול לישא בכל יום שירצה מימות החול ובלבד שיהיה לו צרכי סעודה מוכן ואם אין לו מוכן לא ישא קודם יום רביעי כתב ה״ר אפרים אי אמר חתנא לא טריחנא אלא כניסנא בלא סעודתא וקרובי הכלה בעו דלעביד סעודתא כייפינן ליה דלעביד סעודתא כפום מנהגא דחזי לדידיה ולדידה דקי״ל עולה עמו ואינה יורדת עמו אבל אין כונסין את הבתולה לחופה ביום שבת לפי שעל ידי החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה והוה ליה כקונה קנין בשבת ואלמנה אין חופה קונה בה אלא ע״י יחוד של ביאה זוכה במציאתה לפיכך צריך להתייחד עמה בע״ש כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת וכן אין לכנוס הבתולה ביום ששי לבעול ביום שבת לפי שאין בתי דינין קבועים בשבת וכתב א״א הרא״ש ז״ל ומה שנהגו האידנא לכנוס ביום ששי משום דאף בכל ימי השבוע אין לנו בתי דינין קבועין ומי שיש לו עסק מקבץ ג׳ ומסדר טענותיו לפניהם וזה יכול לעשות אפילו בשבת כתב הרמב״ם אין נושאים נשים בע״ש ולא באחד בשבת גזירה שמא יבא לידי חילול שבת בתיקון הסעודה שהחתן טרוד בסעודה ואצ״ל שאסור לישא בשבת וא״א ז״ל כתב ומסקנא דהלכתא מותר לבעול בתחילה בשבת ולא חיישינן שמא ישחוט בן עוף ואהא סמכינן למיעבד סעודתא בין במוצאי שבת בין בשבת אין נושאים נשים בח״ה לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין אבל מחזיר גרושתו מן הנישואין אבל לא מן האירוסין וטעמא משום דאין מערבין שמחה בשמחה או משום ביטול פריה ורביה פירוש שלא ישהא לישא עד המועד לפיכך מותר לישא בערב המועד. דין מי שהכין צרכי סעודה ואירעו אבל כתבתי בספר י״ד בהלכות אבל:

סימן סה

א מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקד בפניה ולומר שהיא נאה וחסודה, ואפי׳ אינה נאה ואמרו על ר׳ יהודה ב״ר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה, ואיתא במדרש למה לא אכלו הכלבים כפות של איזבל לפי שהיתה מרקדת בהן לפני חתן וכלה, וכל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בה׳ קולות דכתיב קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם וגו׳, ומ״מ אסור להסתכל בה, וכתב א״א הרא״ש ז״ל י״א שביום ראשון מותר להסתכל בה שהוא עיקר החבוב כדי לחבבה על בעלה, וליתא דאפי׳ שעה אחת אסור להסתכל בה, אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת שערה. ובתוך השמחה צריך לעשות שום דבר זכר לאבלות ירושלים כדכתיב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ואמר רב זה אפר מקלה שבראש חתנים, וכן נוהגין באשכנז בשעת ברכה נותנין לחתן אפר בראשו במקום תפילין דכתיב

״לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר ופאר״ היינו תפילין, אלמא במקום תפילין מנח ליה, ובספרד נוהגין ליתן בראשו עטרה עשויה מעלה זית לפי שהזית מר זכר לאבלות ירושלים ונהרא נהרא ופשטיה. מת וכלה שפגעו זה בזה מעבירין את המת מלפני הכלה ליתן לה את הדרך:

סימן סו

א הלכות כתובות

אסור להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה והבעל נותן שכר הסופר שחכמים תקנו כתובה לאשה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובתה במעות או בשאר מטלטלין אין שומעין לו אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה ואם כתב לה כתובה ונאבדה או שמחלה לו עליה שכתבה לו התקבלתי כתובתי צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה ובנאבדה כתב בעל העיטור איכא מ״ד שכותב לה זמן של עכשיו ואיכא מ״ד כיון דאיכא סהדי דאיתתיה הות וידיע לסהדי זימנא קמא כתבי מההיא זימנא ומסתברא אי ידעי סהדי זימנא קמא כתבי ההיא זימנא ואי לא ידעי כתבי מהשתא ובמוחלת אין כותבין אלא מזמן של עכשיו וכן אם מכרה כתובתה לבעלה צריך לכתוב לה כתובה אחרת אבל אם מכרה לאחר בטובת הנאה א״צ לכתוב לה כתובה אחרת שמפני זה לא תהא קלה בעיניו להוציאה שאם יוציאנה צריך לפרוע הכתובה ללוקח כמו שהיה נותן לה ומיהו אם אינו יכול לכתוב לה כתובה כגון בשבת או ששכח לכותבה יכול ליחד לה מטלטלין בשבילה כדי שיבעול ויכתוב לה מיד אח״כ וכתב הרמב״ם וכן אם העידו עליו עדים וקנו ממנו שהוא חייב לה מאתים או ק׳ זהובים ה״ז מותר עד שיהא לו פנאי לכתוב לה וכמה שיעור הכתובה לבתולה מאתים ולאלמנה מנה ואם ירצה להוסיף מוסיף וזה התוספת שמוסיף יש דברים שדינו בהן כדין עיקר הכתובה ויש דברים שהוא חלוק בהם מעיקר הכתובה כאשר יתבאר לקמן בע״ה כתב רב האי שא״צ קנין בשעת נשואין במה שנתן לה דתנאי כתובה ככתובה דמי כי היכי דבשעת קדושין לא בעי קנין מדרב גידל וכתב בעל העיטור ואי כתב לה בשעת קידושין ומגרש לה גביא ולא אמרינן אדעתא למשקל ומיפק מיניה לא אקני לה וכן שדר רב שר שלום גאון והסכימו עליה כל בני מתיבתא: וכל הפוחת משיעור הכתובה בעילתו בעילת זנות לא מיבעיא אם כתבה לו אח״כ התקבלתי ממך הכתובה או מקצתה דאז אין לה כתובה כיון שמחלה דפשיטא דהויא בעילת זנות אלא אפי׳ התנה בשעת קדושין שלא יהא לה כתובה או שפיחת משיעורה אע״פ שתנאו בטל ויש לה כתובה משלם אפ״ה בעילתו בעילת זנות היא כיון שהיא סבורה שאין לה ולא סמכה דעתה כתב ר״ת דכתובת בתולה מן התורה ומשערין אותה בכסף צורי והוא נ׳ סלעים שכל סלע ד׳ דינרין ורבי׳ מאיר וכל הגאוני׳ כתבו שהוא דרבנן ומשערין אותה בכסף מדינה שהיא ו׳ סלעים ורביע וכ״כ הרמב״ם ז״ל שהיא כ״ה דינרי כסף ומשקל כל דינר צ״ו שעורים וא״א הרא״ש ז״ל כתב ודאי כתובה דרבנן אלא שתקנו חכמי׳ נ׳ סלעים של צורי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ואסמכוה אקרא כמוהר הבתולות ומשום הכי יש מקומות שנוהגין לכתוב כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא שלא יטעה אדם לומר כיון שהיא דרבנן לא תגבה אלא נ׳ סלעים דרבנן והכותב כסף זוזי מאתן דחזו ליכי לא הפסיד ע״כ ואם יש משפחה שנוהגין לכתוב בכתובתה יותר משיעור חכמים אין למחות בידם ולא עוד אלא אפילו אחד מבני המשפחה ההיא שלא כתב כתובה לאשתו מגבינן לה בתנאי ב״ד לפי מה שרגילים לכתוב לפיכך אשה שאבדה כתובתה ידקדקו בכתובות קרובותיה כפי שנהגו לכתוב בני המשפחה כותבין לה ואם כתובות נשי משפחתו יתרות מכתובות בני משפחתה עולה עמו ואינה יורדת עמו אם האשה מכנסת לו מעות או בגדים ומקבלן עליו וכתב אותם בכתובה דינן כשאר הכתובה ונגבית עמה וזה נקרא נדוניא ויש מקומות שנוהגין כשכותבין סכום הנדוניא שמכנסת לו אם מכנסת לו מטבע היוצא בהוצאה או מיני סחורות שרגילין לסחור בהן שמוסיפין שליש על מה שהכניסה כגון אם מכנסת לו אלף כותבין עליו אלף וחמש מאות ואם מכנסת לו בגדים הנשומים מקבלם בחומש פחות ממה ששמו אותם לפי שרגילים להוסיף החומש בשומתן ויש מקומות שרגילין לכתוב כתובה יותר ממה שמכנסת לו שאם מכנסת לו אלף כותבין אלף ות״ק לפיכך לעולם תגבה אותה כפי המנהג אם ידוע שמוסיפין וכותבין אלף ות״ק כשמכנסת אלף לא תגבה אלא אלף ואם ידוע שפוחתין וכותבין אלף כשמכנסת לו אלף ות״ק תגבה אלף ות״ק ואם אין מנהג להוסיף בשומת הבגדים תגבה כפי מה ששמו אותם ל׳ הרמב״ם הנושא סתם כותב לפי המנהג וכן היא שפסקה להכניס נותנת כפי מנהג המדינה וכשבאת לגבות כתובתה מגבין לה מה שבכתובתה לפי מנהג המדינה ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן מנהג המדינה עיקר ועל פיו דנין והוא שיהיה אותו המנהג פשוט בכל המדינה ע״כ ועכשיו נוהגין לכתוב בכל הכתובות בשוה תוספת ונדוניא אפילו לא הכניסה כלום ומגבין אותה לפי תקנת הנישואין: נוסח הכתובה הוא ידוע:

ב נוסח כתובה דאירכסא: **בכך וכך וכו׳ בא לפנינו פלוני בן פלוני ואמר לנו דעו כי מקדם נשאתי את אשתי פלונית כהוגן וכתיקון חכמים בקדושין ובכתובה ועתה אירכס ההוא שטר כתובה דהוה כתיבא מההוא זימנא דנסיבא כהלכות בנות ישראל דמנסבין לגברייהו בקדושין ובכתובה ואמרו חכמים אסור לאדם לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה וכיון שכן הוא ראיתי לחדש לה כתובה דאירכסא לה ושעבדתי לה כל נכסי כמו שהיו**

משועבדים לה בכתובה הראשונה ויהבינא לה מוהר בתולתא כסף זוזי מאתן דחזו לה וקבלתי על עצמי מזונהא וכסותהא וסיפוקהא ומיעל עלה כאורה כל ארעא ואוסיפת לה מדילי עכשיו תוספת על עיקר הכתובה ראשונה דאירכסא סכום כך וכך ועוד רציתי ונתתי לה במתנה סכום כך וכך ועוד קבלתי על עצמי נדוניתה שהכניסה לי מבית אביה כך וכך אגב ד׳ אמות קרקע וכען הוו לי סהדין בהדין מאתן זוזי ובתוספת האלף ובאותן האלף שנתתי לה במתנה ובאלף שהכניסה לי בנדוניא כשנשאתיה כחומר כל תנאי כתובה דנהיגי בישראל והשתא כתיבנא קדמיכון הדין כתובה חילופי כתובה דאירכסא ותהוי הך כתובה במקומה בכל הסך הנזכר בכל דיני כתובה ושיעבודיה וכן אמר פלוני אחריות חומר כתובה זו ותוספתא דילה ומתנה ונדוניא הכל קבלתי עלי ועל יורשי אחרי ועל כל מקרקעי ומטלטלי וכו׳:

ג נוסח כתובה למי שמחלה כתובתה: **בכך וכך וכו׳ בא לפנינו פלוני ואמר לנו פלונית אשתי כתבתי לה כתובה כשנשאתיה ומחלה לי ולפי שאסור לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה כתבתי לה אחרת והוו עלי עדים וכתבו לה כתובה מאתן זוזי דחזו לה ואוסיפית וכו׳:**

ד שאלה לא״א הרא״ש ז״ל היודע לחתום ואינו יודע לקרות אם חתום בכתובה והשיב דבר זה תלוי במנהג כי יש מקומות שרגילין לחתום בכתובה לכבוד ושני עדים חותמין בראש השיטה ועל פיהם מקיימים הכתובה ובאותו מקו׳ יכולין לחתום אע״פ שאינן יודעים לקרות אבל במקום שאין רגילין לחתום בכתובה אלא הראוי להעיד לא יחתום מי שאינו יודע לקרות:

סימן סז

א בתולה שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן האירוסין וניסת כתובתה מאתים נתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן הנישואין כגון שנכנסה לחופה כתובתה מנה דמשנכנסה לחופה היא בחזקת בעולה ואין לה אלא מנה אפילו יש לה עדים שלא נסתרה עם הראשון אנו אומרים שבחזקת בעולה כונסה ולפיכך אין עליה טענת בתולים הגיורת והשבויה והשפחה שנתגיירו ושנפדו ושנשתחררו פחות מבת ג׳ שנים ויום אחד כתובתן מאתים ומבת ג׳ שנים ויום אחד ומעלה כתובתן מנה קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ולמטה שנבעלה אפילו בא עליה גדול כתובתה מאתים וקטן בן ט׳ שנים ויום אחד ולמטה שבא על הגדולה ונשאת כתובתה ר׳ שאין ביאתו ביאה עד שיהא בן ט׳ שנים ויום אחד ודוקא שלא השיר בתוליה אבל אם השיר בתוליה אין לה אלא מנה מוכת עץ כתובתה מנה ואפילו לא הכיר בה וכנסה ע״מ שהיא בתולה ונמצאת מוכת עץ יש לה מנה אבל כנסה על דעת שהיא בתולה ונמצאת בעולה אפי׳ מנה אין לה בתולה שהיא בוגרת או סומא או אילונית כתובתה ר׳ אבל חרשת ושוטה אין לה כתובה ל״ש נשאו לפקח או לחרש ושוטה ואם נשאו לפקח וכתב לה כתובה יש לה מה שכתב לה מפני שהפסיד על עצמו ורוצה ליזוק בנכסיו אבל אם לא כתב לה אין לה כלום נתפקחת החרשת נשתפית השוטה וקיימה אח״כ יש לה כתובה מנה וחרש ושוטה שנשאו נשים אין להם כתובה כדתניא חרש ושוטה שנשאו נשים פקחות אע״פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין להן עליו כלום רצו לקיימן יש להן כתובה מנה השיאו פקחת לחרש וכתבו לה כתובה על נכסיו נוטלת כל מה שכתבו לה דלא גרע מאילו קנו לו שפחה לשמשו אבל שוטה אין ב״ד משיאין אותו שלא תקנו לו נשואין כלל קטן אפילו מבן ט׳ שנים ומעלה שהשיאו אביו אין לה כתובה ואם הגדיל וקיימה יש לה עיקר כתובתה ר׳ לבתולה ק׳ לאלמנה אבל מה שהוסיף בקטנותו אין לה ואפילו העיקר אינה גובה מכה שטר הכתובה אלא מתנאי ב״ד לפיכך אינה גובה אלא מבני חרי ולא ממשעבדי שנמכרו בקטנותו וכן הדין בגר שנתגיירה אשתו עמו:

סימן סח

א כל בתולה שכתובתה מאתים יש לה טענת בתולים וכל שכתובתה מנה או שלא תקנו לה כתובה אין לה טענת בתולים וכל המתייחד עם ארוסתו קודם נישואין אין לו טענת בתולים אבל בכל מקום שאין מתייחדין יש טענת בתולים אפילו אין מעמידין להם עדים למשמש שלא ינהגו מנהג רמאות בד״א שאין מנהג המקום להעמיד עדים אבל אם מנהג המקום להעמיד עדים ואירע הדבר שלא העמידו עדים אז אינו יכול לטעון מה היא טענת בתולים שנושא אשה בחזקת בתולה ואומר לא מצאתיה בתולה ושני סימנים יש לה לבתולה האחד שהדם שותת ממנה בסוף ביאה ראשונה בשעת תשמיש והשניה שימצא דוחק בביאה ראשונה בשעת תשמיש וכשאינו מוצא דוחק זהו שנקרא פתח פתוח וטענת דמים ישנה בין בקטנה בין בגדולה שכל בתולה יש לה דמים בין קטנה בין נערה או גדולה לפיכך אם בא ואמר לא מצאתי דם אם תאמר עדיין בתולה אני בודקין אותה שמושיבין אותה על פי חבית של יין אם היא בתולה אין ריחה נודף ואם היא בעולה ריחה נודף והרמ״ה כתב שאין לבדוק בבנות ישראל תחלה אלא בתחלה בודקין בשתי שפחות בתולה ובעולה אי סלקא מילתא על בורייה עבדינן מעשה בבנות ישראל או חוזר ובועל בפני עדים ואם תאמר ודאי נבעלתי ומה שלא מצא דם מפני שכך דרך בנות משפחתי שאין להן דם נדה ולא דם בתולים בודקין בנות משפחתה אם מוצאין כדבריה היא בחזקתה ואם אין מוצאין כדבריה

רואין אם יש בה צד חולי או רעבון שאפשר לתלות בו שמחמתו יבש ליחלוחית שבה מאכילין ומשקין אותה עד שתבריא ותיבעל פעם שנייה ונראה אם יוצא דם אם לאו אין שם שום דבר ליתלות הרי זה טענת בתולים אפילו לא מצא פתח פתוח כיון שלא מצא דם שכל בתולה יש לה דם בין גדולה בין קטנה לפיכך יש להן טענת דמים אפי׳ סומא או אילונית ויש שאין לה טענת פתח פתוח כגון בוגרת שמתוך שהיא גדולה נתרפו איבריה לפיכך אם בא ואמר פתח פתוח מצאתי אם היא בוגרת אין טענתו טענה ואם אינה בוגרת שואלין אותו שמא הטית ומתוך כך נראה לך כפתוח או שמא לא בעלת בנחת אלא בכח ומתוך כך לא הרגשת בדוחק ונראה לך כפתוח ואם אומר לא כי ודאי פתח פתוח מצאתי הרי זת טענת בתולים לכל בתולה שלא בגרה בין קטנה בין גדולה בין בריאה בין חולה שכל נערה פתחה סתום אף על פי שמצא דם הואיל ולא מצא פתח סתום אין כאן בתולים ור״י פי׳ כיון שמצא דם אינו יכול לטעון טענת פתח פתוח וחרשת ושוטה ומוכת עץ אין להן טענת בתולים כלל וכשטוען טענת בתולים אם הוא כהן שאשתו אסורה עליו אפילו באונס או אם הוא ישראל וקבל בה אביה קידושין פחות מג׳ שנים ויום אחד שודאי היה תחתיו אסורה עליו שאין כאן אלא חדא ספיקא שמא באונס היה או ברצון ובחדא ספיקא הולכין להחמיר כשל תורה ואפי׳ נתיחדה עמו תחלה אסורה לו כיון שאומר שברי לו שלא בא עליה הרי שויתה לנפשיה חתיכה דאיסורא אבל בישראל וקבל בה אביה קידושין יתירה מבת ג׳ שנים ומעלה אינה אסורה עליו דהוי ליה ספק ספיקא שמא לא היתה תחתיו ושמא אנוסה היתה וכתב ה״ר יונה הא דנאמן לאוסרה עליו דווקא במכחישתו ואומרת שהיתה בתולה או שותקת אבל אם אומרת אמת הדבר שלא מצאתני בתולה אבל נאנסתי תחתיך אם ישראל הוא מותרת לו מפני שהיא טוענת טענת ברי והוא טוען טענת שמא שאינו יודע אם באונס אם ברצון וברי ושמא ברי עדיף ולענין להפסידה כתובתה אין חילוק בין אשת כהן לאשת ישראל וכן אם קבל בה אביה קידושין קטנה או גדולה אלא בכל ענין האמינוהו חכמים דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ודווקא שהיא מכחישתו ואומרת שמצאה בתולה או שותקת אבל אי אומרת תחתיו נאנסתי והוא אומר קודם לכן נאנסה או אחר כן נבעלה במזיד נאמנת ולא הפסידה כתובתה וכן אם היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי מנה והוא אומר בעולת איש את ואין לך כלום נאמנת וכתב הרמב״ם והוא מחרים סתם על מי שטוען שקר לחייבו ממון כתבו הגאונים שאין נאמן להפסידה אלא מנה ומאתים אבל תוספת שכתב לה מדעתו אינו נאמן להפסידה וכ״כ הרמב״ם שאינו נאמן להפסידה התוספת אא״כ נודע לו בראיה ברורה שהיתה בעולה קודם שתתארס והטעתו לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ כדרך כל הנשבעים ונוטלין ואח״כ תגבה התוספת אבל היא אין להשביעו שלא מצאה בתולה ואח״כ תפסיד והעיקר שחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה אלא היא תחרים סתם על מי שטוען עליה שקר ואם רוצה לקיימה אחר שהפסידה כתובתה חוזר וכותב לה מנה לפי שאסור לשהות עם אשתו שעה א׳ בלא כתובה ע״כ אין טענת בתולים אלא כשטוען מיד אחר שנסתרה עמו אבל אם אינו מערער מיד בין אם טוען בעלתי מיד ולא מצאתיה בתולה או אם טוען לא בעלתי עד עתה ולא מצאתיה בתולה אינו נאמן בד״א שב״ד מצוי לו כל שעה אבל אינו מצוי וטוען בב״ד הראשון שמצא שבעל מיד ולא מצא בתולים נאמן ואין טענת פתח פתוח אלא בנשוי שהוא בקי אבל בבחור לא מיבעיא שאינו נאמן אלא שמלקין אותו אם טוען טענת פתח פתוח מצאתי:

סימן סט

א כשנושא אדם אשה בין בתולה בין בעולה בין קטנ׳ או גדולה אחת בת ישראל או גיורת או משוחררת יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בד׳ דברים העשרה שמתחייב בהן ג׳ מן התורה דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע שארה מזונותיה כסותה כמשמעה עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ והשבעה מדברי סופרים וכולם מתנאי ב״ד האחד מהם עיקר כתובה והשאר נקראים תנאי כתובה ואלו הן לרפאותה אם חלתה ולפדותה אם נשבית ולקוברה אם מתה ולהיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כ״ז אלמנותה להיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד שיתארסו ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה יתר על חלקם בירושה שעם אחיהם והד׳ שזוכה בהן כולם מד״ס ואלו הן מעשה ידיה ומציאתה ואוכל כל פירות נכסים בחייה ואם מתה בחייו ירשנה ועוד תקנו חכמים שיהיו מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה ופדיונה כנגד אכילת פירות נכסיה וקבורתה כנגד ירושת כתובתה לפיכך אם אמרה האשה איני ניזונית ואיני עושה שומעין לה ואין כופין אותה אבל אם אומר הבעל איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך אין שומעין לו שמא לא יספיק ואפי׳ היא אומרת איני נותנת לך פירות ואיני חפץ שתפדני אם אשבה אין שומעין לה כדי שלא תתערב בין העכו״ם וכל אלו הדברים אפילו לא נכתבו בכתובה או אפי׳ לא כתבו כתובה כלל אלא נשא סתם זכתה האשה בכל י׳ דברים והוא בד׳ התנה הבעל כשנשאה שלא יתחייב באחד מהדברים שהוא חייב בהם או שהתנית האשה שלא יזכה הבעל באחד מהדברים שיש לו לזכות בהן התנאי קיים חוץ מג׳ דברים שאין התנאי מועיל בהן ואלו הן עונתה ועיקר כתובתה (וירושתה) כיצד התנה ע״מ שלא יתחייב בעונתה חייב בעונתה כיון שאינו תנאי של ממון תנאו בטל וכן התנה לפחות מעיקר כתובתה או שכתב לה מנה או ק״ק ומחלה לו עליה תנאו בטל וכן אם התנה עמה אחר שנשאה שלא ירשנה תנאו בטל אבל בכל שאר הדברים

תנאו קיים כגון שהתנה עמה ע״מ שאין לה שאר וכסות או שלא יאכל פירות נכסיה וכיוצא בו תנאו קיים ור״ח ור״י כתבו ג״כ שלענין ירושה אינו מועיל תנאה אפילו התנה קודם שנשאה שלא ירשנה אינו מועיל ויורשה ורב אלפס פסק שגם לענין ירושה מועיל תנאי ולזה הסכים א״א ז״ל:

סימן ע

א חייב במזונותיה כיצד אוכלת עמו ממה שהוא אוכל ושותה עמו ממה שהוא שותה ואם משפחתה ובית אביה מנהגם בגדולות יותר ממה שנוהג הבעל אם כל בני משפחתה בין אותם שהן עשירים בין שאינם עשירים מבקשים אותם הגדולות אז צריך להנהיגה כדרך שנוהגין בני משפחתה דקי״ל עולה עמו ואינה יורדת עמו ואם אין כל משפחתה מבקשים אותם הגדולות אז אינו חייב לה בהן כל זמן שאוכלת עמו אבל אם אינה אוכלת עמו אלא נותן לה מזונותיה לבדה אז צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה שהרי ברשותו הוא ליתן לה מזונות והיא תאכל לבדה כל זמן שתרצה דתנן המשרה אשתו ע״י שליש פירוש שמפרנסה ע״י אחר לא יפחות לה מב׳ קבין חטין לשבוע או ד׳ קבין שעורין ונותן לה חצי לוג שמן וחצי קב קטנית וקב גרוגרות או מנה דבילה ואם אין לו פוסק לעומתם פירות ממקום אחר ואם היא מניקה נותן לה יין ואם היא רגילה ביין נותן לה אפילו אינה מניקה ואוכלת על שלחנו מליל שבת לליל שבת ונותן לה מעה כסף לשבוע לצורך דברים קטנים ואם אינו נותנו לה מה שעשתה מותר על המעשה ידיה הקצוב שחייבת לתת לו בדלקמן הוא שלה אם צמצמה והותירה מאלו המזונות הוא של הבעל בד״א בעני שבישראל אבל בעשירים הכל לפי כבודם ובירושל׳ משמע שאין יכול לפרנסה ע״י פרנס והיא תאכל לבדה אא״כ שיהיה מרצונה וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל לשון הרמב״ם כמה מזונות פוסקין לאשה פוסקין לה לחם ב׳ סעודות בכל יום סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר שאינו לא חולה ולא רעבתן מאותו מאכל של אנשי אותה העיר אם חיטין חיטין ואם שעורים שעורים וכן אורז או דוחן או שאר מינין שנוהגין בהן ופוסקין לה פרפרות לאכול בו הפת כגון קטנית או ירקות וכיוצא בהן ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר ופירות ומעט יין לשתות אם הוא מנהג המקום ששותות הנשים יין ופוסקין לה שלש סעודות בשבת בשר או דגים כמנהג המקום ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצורכה כגון פרוטה לכבס או למרחץ וכיוצא בה בד״א בעני שבישראל אבל אם הוא עשיר הכל לפי עושרו אפילו היה ממונו ראוי שיעשה כמה תבשילין בשר כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממונו ואם אינו יכול ליתן לה לחם הצריך לה כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה עליו כחוב עד שתמצא ידו ויתן הבעל שרוצה ליתן לה מזונות הראוין לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא אוכל ושותה לעצמו הרשות בידו ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת לילי שבת ע״כ כתב ה״ר אליהו חייב אדם להשכיר עצמו כפועל לפרנס את אשתו דמספר כתובה נלמוד אנא אפלח ואוקיר ואזון ואפרנס ואכסי יתיכי ור״ת היה אומר שא״צ ומכתובה אין ללמוד דאנא אפלח אין פירושו שישכיר את עצמו אלא עבודה שדרך האדם לעשות בביתו כמו לחרוש ולזרוע וכ״כ הרמ״ה לחיוביה למיעבד לא מחייבינן ליה אבל היכא דעבד ושקל אגרא אע״ג דגבי ב״ח לא מחייבינן ליה למפרע מיניה אלא לבתר דשיימינן ליה מזון שלשים יום ושאר מילי דסדור גבי מזונות אשתו כיון דלאו זוזי אסקה ביה אלא מזוני חייב לזונה כפי כבודה אפי׳ אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב למיזנה מינייהו או למיכל בהדיה במאי דאכיל מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בב״ד ג׳ חדשים הראשונים אין נותנין לה שחזקה אין אדם מניח את ביתו ריקן מכאן ואילך פוסקין לה אפי׳ לא שמעו בו שמת אפילו שבועה אינה צריכה אבל אין נותנין לה במה שתתקשט דכיון שאין בעלה בכאן אינה צריכה להתקשט ויש מהגאונים שכתבו שאין פוסקין לה מזונות עד שתביא כתובתה דשמא מחלה כתובתה ואין לה מזונות והרמב״ם כתב שפוסקין לה אפי׳ אין כתובתה בידה וכן אמר א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמב״ם שב״ד פוסקין לה מזונות ואין חושבין על מעשה ידיה עד שיבא בעלה ואם מצא שעשתה הרי אלו שלו וכן אם לא עמדה בדין אלא מכרה לעצמה למזונות מכרה קיים ואינה צריכה לא שבוע׳ ולא הכרזה עד שיבא בעלה ויטעון או עד שתבא לגבות כתובתה אחרי מותו ואז מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונותיה שהיא צריכה לה וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאין ב״ד פוסקין לה עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשה ידיה שהיא רגילה לעשות שכשנפרעין מנכסיו של אדם שלא בפניו ראוי הוא שיהפכו בזכותו ואם עמד אחד ופרנסה מדעתו אין הבעל חייב לשלם כיון שלא צוה לו לפרנסה אבל אם לותה בעדים חייב לשלם לזה שלותה ממנו ופירש ר״י דוקא שלותה אחר שפסקו לה ב״ד אבל אם לותה קודם שפסקו לה ב״ד אם ירצה לא ישלם כי יאמר היה לה להתפרנס ממעשה ידיה וא״א הרא״ש ז״ל כתב אם לותה בעדים אף בלא ב״ד חייב לפרוע ומוציאין מן הבעל ואם יאמר כשיבא צאי מעשה ידיך שעשית או שהיה לך לעשות במזונותיך רשאי ואין משלם מה שלותה אע״פ שאינה מספקת כל צרכיה ממעשה ידיה כיון שמספקת לדברים גדולים היתה דוחקת ומצמצמת עצמה קודם שתתבייש לבא לב״ד על עסק מזונותיה אבל ב״ד אין פותחין לו בטענה זו אלא אומרים לו צא ופרע מה שלותה ואם בעצמו יטעון דשאי אם ידוע שהיא מספקת לדברים גדולים אבל אם אינה בת מלאכה לאו כל כמיניה לטעון כך ואם קדמו ב״ד ופסקו לה כיון שבאתה לפני ב״ד גלתה דעתה שאינה רוצה להתפרנס בדוחק ואין לו עוד טענה על מעשה ידיה כי מסתמא כשב״ד פסקו לה מזונות דקדקו מה שצריכ׳ יתר על מעשה ידיה שרגילה לעשות ואם בא הבעל ואמר הנחתי לה מזונות כשיצאתי מכאן נאמן פר״י שנאמן להשביעה אם ב״ד פסקו ומכרו

ונתנו לה ואפילו לותה ואכלה צריך לשלם מה שלותה ע״פ שבועתה ורש״י פירש שנאמן בשבועתו אפי׳ להוציא מידה מה שפסקו ונתנו לה כ״ש שלא יפרע מה שלותה והרמב״ם חילק בדבר וכתב אם פסקו לה ב״ד ומכרו ונתנו לה או שמכרה היא בעצמה נאמן להשביעה ונשבעת בנקיטת חפץ שלא הניח לה ואם לותה נאמן הוא בשבועת היסת ונפטר ונשאר החוב עליה לא לותה ולא מכרה אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה אין לה כלום ואדני אבי הרא״ש ז״ל הסכים לדעת רש״י דכיון שהוא מוחזק וטוען ברי לי אין מוציאין מידו וכ״נ דעת רב אלפס שכ׳ בתשובה ששאלוהו באשה שהלך בעלה למ״ה ובעלה שגר לה מזונות ובחזרתו מצא עליה חשבון מהוצאות שהוציאו עליה אביה ואחיה והשיב שבעלה יחשוב ממה ששגר ומה שהניח לה ואם יש בו כדי סיפוקה כשיעור שפסקו לה חכמים על הדרך שאמרו עולה עמו ואינה יורדת עמו עם מה שמתחייב במעשה ידיה פטור במה שלותה ואם יפחות יפרע מה שנפחת ואם האשה אינה מודה בחשבון ששגר לה בעלה ישבע שבועת היסת ונפטר ע״כ ואם בא ואמר קודם שהלכתי אמרתי לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ונתרצית נאמן והרמב״ם כתב אפילו לא נתרצית בפירוש אלא שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך ושתקה אין לה מזונות שאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכא דעתה היה לה לתובעו או לומר אין מעשה ידי מספיקין לי׃

סימן עא

א חייב אדם לזון את בניו ובנותיו עד שהן בני שש וכ׳ ר״מ מרוטנבורג אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם חייב לזונם כיון דתקנת חכמים היא זכו במזונותיהם אפי׳ אם יש להם להתפרנס משלהם ומשש ואילך מצוה לזונם עד שיהיו גדולים ועל זה נאמר עושה צדקה בכל עת ואם אינו רוצה אין כופין אותו אבל מפצירים בו ואם אינו מתרצה מכלימים אותו ומכריזין עליו פלוני אינו רוצה לפרנס בניו והרי הוא גרוע מעוף טמא שמרחם על בניו בד״א שאינו אמוד לנו בממון ליתן צדקה אבל אם הוא אמוד שיש לו ממון ליתן צדקה לוקחין ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותן עד שיגדלו ואם הלך למדינת הים והניחן כאן מוכרין מנכסיו לפרנסם עד שיהיו בני שש כמו שמוכרין למזון האשה למי שהלך למדינת הים אבל אם הם מבני שש ומעלה אין זנין אותן מנכסיו דכיון שיצא לדעת אם היה רוצה שיתפרנסו מנכסיו היה לו לצוות אבל מי שנשתטה מפרנסין אשתו מנכסיו ונותנין לה במה שתתקשט ומפרנסין לבניו ולבנותיו אפי׳ יתרים משש עד שיגדילו דמסתמא ניחא ליה שיפרנסו לבניו ולבנותיו והרמב״ם כתב דבשניהם אין מפרנסין לבניו ולבנותיו מבני שש ומעלה אפילו אם הוא אמוד ואינו נ״ל כמו שכתבתי ׃

סימן עב

א המדיר את אשתו מליהנות ממנו אין הנדר חל להפקיע מזונותיה שהרי הוא משועבד לה שאינו יכול להפקיעם ואם אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך והיא מספקת לדברים גדולים ולא לדברים קטנים ואותם הדברים קטנים נוהגין בהם בני אביה מפני שהוא עשיר אבל שאר משפחתה שיש להם עושר כמו שיש לבעלה אין נוהגין בהן אז חל הנדר שהרי אינו חייב לה באלו דברים הקטנים כל זמן שהיא עמו אבל משהדירה ואינה עוד עמו צריך להנהיגה ככבוד בית אביה אף באותן הדברים הקטנים לפיכך אם הדירה עד ל׳ יום יפרנסנה באלו הדברים הקטנים ע״י פרנס שיאמר לו כל הזן אינו מפסיד אבל לא יאמר לו להדיא לך ותזון אותה דא״כ הוה ליה שלוחו וכן אם הדירה סתם או זמן רב יפרנסנה ע״י פרנס ל׳ יום דשמא בתוך כך יתיר נדרו אחר ל׳ יום יוציא ויתן כתובה לר״י כופין אותו בשוטים ולר״ח אין כופין ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל נדרה שלא תטעום א׳ מן המינים וקיים לה הוא או שאמרה לו הנאת תשמישך עלי אם אוכלנו אפי׳ הוא רע ולא טעמה אותו מעולם יוציא מיד ויתן כתובה ואם הוא הדירה שאמר לה הנאת תשמישך עלי אם תטעום מאותו המין יקיים ז׳ ימים ואז יוציא ויתן כתובה כתב הרמב״ם בנדרה היא וקיים לה הוא אם רוצה לישב עמו ולא תאכל מאותה המין תשב ואם הוא אומר אי אפשי באשה נדרנית יוציא ויתן כתובה שהרי הוא היה לו להתיר וקיימה לה מרצונו׃

סימן עג

א כסותה כיצד חייב להלבישה לפי כבודו ואמרו חכמים בעני שבישראל שיתן לה בגדים ששוים נ׳ זוז מכסף מדינה שהם ו׳ דינרין ורביע של כסף ולא יתן לה שחקים בימות הגשמים ולא חדשים בימות החמה אלא נותן לה חדשים בימות הגשמים והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והשחקים שהם מותר הבלאות הן שלה להתכסות בימי נדותה וכיפה לראשה וחגור למתניה לשנה ומנעלים חדשים ממועד למועד וכתב הרמב״ם בד״א ימים ההם ובא״י אבל בשאר זמנים ובשאר מקומות אין הדמים עיקר יש מקומות שהבגדים ביוקר ויש מקומות שהן בזול אלא העיקר שסומכין עליו שמחייבין אותו ליתן בגדים הראויין ליתן לה לימות הגשמים ולימות החמה כסות שלובשת כל אשה בעלת בית באותו מדינה ובכלל הכסות שהוא חייב לה כלי

בית ומדור שיושבת בו ומה הן כלי בית מטה מוצעת ומפץ ומחצלת לישב עליה וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן המדור שנותן לה בית של ד׳ אמות ותהיה רחבה חוצה לו כדי להשתמש בו ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו וכן מחייבין אותו ליתן לה תכשיטים כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ועל פדחתה ופוך ושרק וכיוצא בהן כדי שלא תתגנה עליו בד״א בעני שבישראל אבל בעשיר הכל לפי עושרו וכבודו ואפי׳ אם היה לו כדי לקנות לה כלי רקמה וכלי זהב כופין אותו וכן שכר המדור וכלי הבית והתכשיט הכל לפי עושרו וכבודו ואם קצרה ידו ליתן אפי׳ עני שבישראל כופין אותו להוציאה ותהיה עליו הכתובה חוב עד שיעשיר ולא האשה בלבד אלא בניו ובנותיו הקטנים עד בני שש חייב ליתן להם כסות המספיק להם וכלי בית ומדור לשכון בהם ואינו נותן להם לפי עושר אלא לפי צרכם זה הכלל בל מי שחייב במזונותיו בין בחייו בין במותו חייב ליתן לו כסות וכלי בית ומדור ודין בעל עם אשתו בטענת הכסות וכלי בית ושכר המדור כדינם בטענת המזונות אם הוא אומר נתתי והיא אומרת לא נתת במקום שדרך הנשים שלא לצאת בכיפה שעל ראשה לבד עד שיהיה עליה רדיד שהיא חופה את כל גופה כמו טלית נותן לה רדיד בכלל הכסות הפחות שברדידים ואם הוא עשיר נותן לה לפי עושרו: כדי שתצא לבית האבל או לבית המשתה שכל אשה יש לה לצאת לבית אביה לבקרו ולבית האבל ולבית המשתה לגמול חסד לריעותיה ולקרוביה כדי שיבאו גם הם לה שאינה כמי שהיא בבית הסוהר שלא תצא ולא תבא אבל גנאי לאשה שתהא יוצאת תמיד בחוץ פעם בחוץ פעם ברחובות ויש לבעל למנוע לאשתו מזה שלא יניחנה לצאת אלא כמו פעם בחדש או פעמים בחדש כפי הצורך שאין יופי לאשה אלא לישב בזוית ביתה שנאמר כל כבודה בת מלך פנימה:

סימן עד

א הדירה שלא תתקשט ותלאו בתשמיש שאמר קונם תשמישך עלי אם תתקשטי היא תתקשט מיד ותיאסר בתשמיש ויקיים ז׳ ימים ואז יוציא ויתן כתובה נדרה היא שלא תתקשט או שאמרה קונם תשמישך עלי אם אתקשט ושמע וקיים לה יוציא ויתן כתובה והרמב״ם כ׳ הדירה שלא תתקשט בעניות שנה אחת יקיים יתר מכאן יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה ובעשירות ל׳ יום יקיים יתר על כן יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה והרמ״ה כתב בעניות רגל אחד יקיים וכאשר כתבתי כ״נ לא״א הרא״ש ז״ל: אסר הבעל כלי שכניו עליו או כליו על שכניו כדי שלא תשאילם ולא תשאל מהם או שאמרה היא קונם תשמישך עלי אם אשאל משכיני כלים או אשאילם מכלי ושמע וקיים לה יוציא מיד ויתן כתובה ואם אמר הוא קונם תשמישך עלי אם תשאל מהם כלים או תשאילם א״א לה שלא תשאל מהם ולא תשאילם והרי היא נאסרת מיד ויוצי׳ לאחר ז׳ ימים ויתן כתוב׳ ואם היא אוסרת כלי שכניה עליה כדי שלא תשאל מהם או שאסרה על עצמה כלי בעלה שלא תוכל להשאילם כדי שלא יחזיקו להם טובה או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבניו והוא אינו יכול להפר שאין זה דברים שבינו לבינה ואסורה לארוג ולשאל ולהשאיל כלים לפיכך תצא בלא כתובה שמשיאתו שם רע בשכיניו נדרה שלא תלך לבית אביה ותלאתו בתשמיש שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי שאם לא תלאתו בתשמיש אלא אמרה קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר אלא כיון שתלאתו בתשמיש יכול להפר וכיון ששמע ולא היפר אם אביה בעיר נדרה עד חדש יקיים יותר מחדש או סתם יוציא מיד ויתן כתובה ואם אינו דר בעיר והיא רדופה לילך לביתו רגל אחד יקיים שנים או סתם יוציא ויתן כתובה ואם אינה רדופה לילך לביתו ב׳ יקיים ג׳ או סתם יוציא ויתן כתובה ואם הוא אומר קונם תשמישך עלי אם תלך לבית אביך יותר מחדש או יותר מרגל יוציא מיד אחר ז׳ ימים הדירה שלא תלך לבית האבל ולבית המשתה אם נדרה היא שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלך וקיים לה יוציא מיד ויתן לה כתובה ואם הדירה הוא שאמר קונם תשמישך עלי אם תלך יוציא לאחר ז׳ ימים ואם טוען הדרתיה בשביל בני אדם פריצים המצויין שם אם הוחזקו שם נאמן ואם לא הוחזקו אינו נאמן כ׳ הרמב״ם הדירה שלא תלך למרחץ בכרכים שבת אחד ובכפרים שתי שבתות שלא תנעול מנעל בכפרים ג׳ ימים ובכרכים מע״ל יתר על כן יוציא ויתן כתובה האומר לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך ואחיותיך שומעין לו ותהיה הולכת להם כשאירע להם דבר ותלך היא לבית אביה פעם אחד בחדש ובכל רגל ורגל ולא יכנסו הם לה אלא אם אירע לה דבר כגון חולי או לידה שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו וכן היא שאמרה אין רצוני שיכנסו אצלי אביך ואמך ואחיותיך שומעין לה שאין כופין את האדם שיבאו אחרים ברשותו האיש שאמר איני דר במדור זה מפני שבני אדם רעים או פריצים או עכו״ם בשכונתי ואני מתירא מהם שומעין לו ואפי׳ לא הוחזקו בפריצות שכך צוו חכמים הרחק משכן רע ואפילו המדור הוא שלה מוציאה ממנו ושוכן בין בני אדם כשרים וכן היא שאמרה כן אע״פ שהוא אומר איני מקפיד עליהן שומעין לה מפני שאומרת איני רוצה שיצא עלי שם רע בשכונות אלו:

סימן עה

א שלש ארצות בא״י חלוקות זו מזו לענין נישואין יהודה ועבר הירדן וגליל שמי שהוא מאחד מאלו הארצות ונשא שם אשה אינו יכול לכופה שתצא עמו לארץ אחרת אבל אם היא מאחד מאלו הארצו׳ והלך לארץ אחרת ונשא שם צריכ׳ לילך אחריו לארצו ונרא׳ דהוא הדין בכל ארץ וארץ כיוצ׳ בזה

לפי מה שהיא חלוקה בגבולותיה וכתב ה״ר מאיר מרוטנבורק אם הוא מיהודה וקדשה בגליל אפי׳ לא נשאה בגליל אלא בעבר הירדן צריכה לילך אחריו ליהודה שהיה מקומו בשעה שקדשה ובנושא אשה ביהודה והוא מיהודה שאינו יכול להוציאה משם לגליל גם בזה כתב ר״מ מרוטנבורק שאינו יכול להוציאה מאותו הארץ להביאה לארצו כגון אם הוא מיהודה ונשאה שם אינו יכול להוציאה משם ולהביאה לגליל אפילו אם היתה מגליל ובאותה הארץ יכול להוציאה מעיר לעיר ומכפר לכפר אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכפר ולא מכפר לעיר שיש דברים שישיבת העיירות טובה להם ויש דברים שישיבת הכפרים טובה להם וכשיוציאנה מעיר לעיר ומכפר לכפר לא יוציאנה מנוה היפה לנוה הרע ואף לא מנוה הרע לנוה היפה וכן לא יוציאנה ממקום שרובם ישראל למקום שרובם עכו״ם ובכ״מ מוציאין ממקום שרובם עכו״ם למקום שרובם ישראל בד״א מח״ל לח״ל או מא״י לא״י אבל מח״ל לא״י כופין לעלות אפילו מנוה היפה לנוה הרע ואפילו ממקום שרובן ישראל למקום שרובן עכו״ם ואין מוציאין מא״י לח״ל אפילו מנוה הרע שרובן עכו״ם למקום היפה שרובן ישראל אמר האיש לעלות לא״י והיא אינה רוצה או שהיא שם ומבקשת לצאת תצא בלא כתובה האשה שאומרת לעלות והוא אינו רוצה או שרוצה לצאת משם יוציא ויתן כתובה וה״ה נמי לכ״מ מא״י לירושלים שהכל מעלין מא״י לירושלים ואין מוציאין משם: ירושלמי הוא רוצה לעלות והיא אינה רוצה כופין אותה לעלות היא רוצה לעלות והוא אינו רוצה אין כופין אותו לעלות וכתב ה״ר מאיר דירוש׳ איירי בזמן הזה ומתני׳ דקתני שכופין אותו לעלות איירי בזמן הבית ואין תירוץ זה מספיק דאי איירי בזמן הזה למה כופין אותה אלא נראה שאין חילוק בין בזמן הזה לזמן הבית כסתמא דמתני׳ כתב ר״ת מי שהוא ביהודה והביא אשה מגליל ליהודה ונשאה שם אין כופין אותו לצאת ממקומו אחריה אבל אם הלך הוא לגליל ונשאה שם אז כופין אותו לעמוד שם עמה ואם האיש והאשה ממקום אחד ביהודה אף על פי שנשאה בגליל כופין אותו לצאת מגליל אפילו מעיר לכרך ומכרך לעיר ואם האיש מעיר והאשה מכרך או איפכא ושניהן מיהודה ונשאה בעירו אין האשה יכולה לכופו להניח מקומו כיון שאין המקומות שוין והוא נשאה בעירו וכל שכן אם נשאה בעירה שאין האיש יכול לכופה להניח מקומה כיון שאין שני המקומות שוין ונשאה בעירה אבל אם מקומותיהן שוין שתיהן או כרכין או עיירות כופין האיש לעזוב מקומו אע״פ שנשאה במקומו שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ראובן שטוען כי קודם הנשואין התנה עם אשתו שישאנה במקומה על תנאי שאחר הנשואין תבא אליו לדור במקומו והיא מודה בזה התנאי אלא שאומרת אח״כ כשנשאה וכתב בכתובה שלא יוציאנה ממדינה זו למדינה זו בטל התנאי הראשון ואינה רוצה לצאת ממקומה תשובה לא נמחל תנאי הראשון כזה כי הכתוכה נכתבה כמו שרגילין לכתוב בכל הכתובות ולא כיון לעקור תנאי שהתנה בפירוש ועוד שהוצרכה לתנאי הכתובה שכתב שלא יוציאנה ממקומה דהיינו מדינה שקבלה לדור ואדעתא דהכי ניסת לו שתדור שמה ולא יוכל להוציאה משם נמצא שתנאי הכתובה אינו עוקר התנאי הראשון כלל ואם אינה רוצה לדור עמו במקומו אינו חייב במזונותיה:

סימן עו

א חייב בעונתה כיצד כל א׳ כפי כחו וכפי מלאכתו הבטלים שאין להם מלאכה והם בריאים ומעונגים ואין פורעים מס אלא אוכלין ושותין ויושבין בבתיהם עונתן בכל לילה ומי שיש לו מלאכה כגון חייט או אורג או בנאי וכיוצא בו ועושה מלאכה בעירו עונתו ב׳ פעמים בשבת ואם עושה מלאכה בעיר אחרת ובא ולן בכל לילה בביתו די לו בעונה אחת בשבוע מפני טורח הדרך והפועלים שאין לנין בביתם יוצאים ז׳ ימים וביום שמיני שבין לביתן וכן לעולם מח׳ ימים לח׳ ימים שבין פעם אחת לבית והחמרין פעם אחת בשבת והגמלים פעם אחת לשלשים ימים והספנים פעם אחת לששה חדשים ותלמיד חכם פעם אחת בשבת מפני שתורתו אומנותו ומתשת כחו ודרך ת״ח לשמש מטתו מליל שבת לליל שבת כתב הרמ״ה והני מילי במי שגופו בריא ויכול לקיים העונה הקצובה לו אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים אין האיש רשאי לצאת לסחורה או לצורך דבר אחר בענין שמתבטל מעונתו המוטלת עליו אלא ברשות אשתו ואפי׳ אם תתן לו רשות אין ראוי לו להתאחר אלא חדש בחדש וחדש בביתו כי אף על פי שנותנת לו רשות על ידי פיוס או על ידי שמתביישת למונעו היא מצטערת בלבה והרמ״ה פסק חדש בחדש וב׳ חדשים בביתו וא״א הרא״ש ז״ל פסק חדש בחדש וחדש בביתו כתב הראב״ד אבל מי שתורתו אומנותו יכול לילך בכל מה שתתן לו רשות והרמ״ה פסק דאפי׳ בלא רשות יכול לילך ללמוד דאמר רב אדא בר אהבה זו דברי ר״א דאמר התלמידים יוצאים בלא רשות ל׳ יום אבל חכ״א יוצא אדם ללמוד תורה ג׳ או ד׳ שנים שלא ברשות אמר רבא סמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו שהיו יוצאין בלא רשות והיו נענשים וכתב א״א הרא״ש ז״ל רב אלפס לא הביא דרב אדא בר אהבה משום דהלכה כר״א והרמ״ה פסק כרב אדא בר אהבה מדקאמר וסמכי רבנן אדרב אדא בר אהבה אלמא כל הני רבנן סברי כרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו ואע״ג דהלכ׳ כרב אדא לא מיבעי להו לעגוני לנשותיהן כולי האי דמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה ע״כ. וכ״כ הרמב״ם ות״ח יוצא שלא ברשות אשתו ג׳ או ד׳ שנים אין האיש רשאי לשנות מלאכה שעונתה קרובה לאחרת שעונתה רחוקה יותר כגון מחמר לגמל בלא רשותה אע״פ שיש בה ריוח יותר חוץ מאדם בטל שיכול לחזור ת״ח בלא רשותה דכיון שהוא אצלה תמיד וגם חוזר ללמוד תורה אינה מקפדת

כתב הרמב״ם בפט״ו מה׳ אישות האשה שהרשה לבעלה אחד הנשואין שימנע עונתה הרי זה מותר בד״א שקיים פ״ו אבל אם לא קיים פריה ורביה חייב לבעול בכל עונה עד שיהיו לו בנים מפני שהוא מצות עשה של תורה שנאמר פרו ורבו כתב הרמב״ם בפי״ז נושא אדם כמה נשים אפי׳ מאה בין בבת אחת בין בזו אחר זו ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת ואינו יכול לכופן שישכנו בחצר אחד אלא כל אחת ואחת לבדה כמה היא עונתה לפי המנין כיצד פועל שיש לו ב׳ נשים לכל אחת עונה בשבת היו לו ד׳ נשים נמצא כל אחת בב׳ שבתות ואם הוא ספן יש לו ד׳ נשים עונת כל אחת פעם אחת בב׳ שנים לפיכך צוו חכמים שלא ישא אדם יותר מד׳ נשים אפי׳ יש לו ממון הרבה כדי שיגיע לכל אחת עונה בחדש והמדיר את אשתו מתשמיש המטה בין שהדירה סתם או ז׳ ימים או יותר יקיים שבעה ולאח״כ יוציאה ויתן כתובה אפי׳ הוא ספן שעונתו לו׳ חדשים וכיצד מדירה אמר הנאת תשמישך אסור עלי שאז הוא נאסר שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו אבל אם אמר הנאת תשמישי עליך או נשבע שלא לשמשה אינו חל כתב הרמב״ם אסור לאיש למנוע מאשתו עונתה ואם מנעה כדי לצערה עובר בלא תעשה שנא׳ שארה כסותה ועונתה לא יגרע ואם חלה או תשש כחו ואין יכול לבעול ימתין ו׳ חדשים עד שיבריא שאין לך עונה גדולה מזו ואח״כ או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה האשה שנדרה נדר של עינוי נפש או מדברים שבינו לבינה שעליו להפר ואמר לה אני מיפר לך על מנת שתאמר לפלוני מה שדברנו יחד בדברים של שחוק שאדם מדבר על עסקי תשמיש הרי זה יוציא ויתן כתובה שאינה יכולה להעיז פניה ולומר אלו הדברים ונמצא שלא הותר הנדר וכן אם אמר ע״מ שתתהפך בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר או ע״מ שתעשה מעשה שוטים כגון שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה וכיוצא באלו יוציא ויתן כתובה:

סימן עז

א המורד על אשתו שאינו רוצה לשמש עמה או שאינו רוצה לזונה אם היא רוצה כופין אותו מיד להוציא וליתן כתוב׳ ואם היא רוצה להמתין אולי יחזור בו ממתינין לו ומוסיפין לה על כתובתה לכל שבוע ג׳ דינרין שהן ל״ו שעורים של כסף וכל ימי עומדו במורדו כופין אותו לזונה ואפ״ה מוסיפין לה על כתובתה והאשה שמרדה על בעלה מתשמיש הרבה תקנות נתקנו בה בתחילה תקנו בימי חכמי המשנה שיפחתו לה מכתובתה ז׳ דינרין לשבוע עד כדי כתובתה ואז יוציאנה ואפילו אם ישמש עמה במרדה יפחות לה כיון שהוא בעל כרחה ושוב תקנו שישלחו מבית דין שתחזור בה לא חזרה בה מכריזין עליה ד׳ פעמים בד׳ שבתות זו אחר זו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות פלונית מורדת על בעלה כדי לביישה לא חזרה בה שולחין לה הוי יודעת שאפילו כתובתך ק׳ מנה הפסדת ומגרשה ושוב הוסיפו לתקן שימתינו לה י״ב חדש ואז יגרשנה אם ירצה בלא כתובה ובתוך השנה אם בא לגרשה צריך ליתן לה כתובה ובתוך השנה אין נותן לה מזונות ומעשה ידיה שלה אבל נוטל פירותיה ויורשה אם תמות וחייב בפדיונה ובקבורתה וכשיוצאת לאחר השנה אין לה לא מנה ולא מאתים ולא תוספת ואפילו בגדים שקנה לה יפשוט מעליה דאדעתא למישקל ולמיפק לא זבין לה ונכסי צאן ברזל שלה אם הכניסה לו קרקע ברשותה הוא ונוטלתן ואם הם מטלטלין מה שתפסה מהן אין מוציאין מידה ומה שלא תפסה אין מוציאין מן הבעל ונכסי מלוג ברשותה הן ונוטלתם והאי תקנתא איתא בין באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה שאינה מבקשת להתגרש מיד בין באומרת מאיס עלי ומבקשת שיגרשנה מיד בלא כתובה ורשב״ם פירש באומרת מאיס עלי לא כייפינן לה שתהא עמו י״ב חדש אלא מגרשה מיד בלא כתובה בע״כ וכ״כ הרמב״ם שכופין אותו לגרש שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה וכתב עוד דכשאומרת מאיס עלי נוטלת בלאותיה הקיימין בין מנכסי מלוג בין מנצ״ב ור״ת פירש דלעולם אין כופין אותו לגרש ואין ביניהם כלום אלא בכל דיניהם שוין שלעולם אין כופין אותו לגרש וכן היא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל: כתב הרמב״ם ז״ל כתבו הגאונים שיש מנהגות אחרות במורדת ולא פשטו המנהגות ברוב ישראל על כן אין ראוי לדון אלא כדין התלמוד אבל רב אלפס כ׳ האידנא דייני במתיבתא כד אתיא ואומרת לא בעינא להאי גברא ליתיב לי גיטא יהיבנא לה גיטא לאלתר ואי תפסה מידי מכתובתה מפקינן לה מינה ויהיבנא לה לבעל ונכסי מלוג שישנן בעין או דבר הבא מכחם כגון שמכרו בתים וקנו שדות שקלה להו אבל אם בלו לגמרי לא מחייב בעל לשלומי ובנכסי צאן ברזל כל שישנן בעין אפי׳ בלו הרבה שקלה להו אפי׳ נפחתו מדמיהם הרבה אינו משלם הפחת ובלבד שיהיו ראויין להשתמש בהן מעין מלאכתן ראשונה אבל אם אין ראויין להשתמש בה מעין מלאכתן ראשונה חייב לשלם כל דמיהן וכ״ש אם נגנבו או נאנסו דברשותיה קיימין כתב א״א ז״ל בתשובה אשה שהכניסה לבעלה מלבושים לבושים עליה אין אני קורא בהם נכסי צאן ברזל שאין דרך לשום המלבושים שעל הכלה ונכסי צאן ברזל היינו שומא שהאשה מכנסת לבעלה ע״כ וחזינא לגאון דקאמר יהיב לה עיקר כתובה מנה מאתים כי היכי דלא ליהוי בנות ישראל הפקר אבל מאי דכתיב לה מדיליה בין תוספת בין מתנתא לית לה והדין תקנתא ליתא אלא היכא דאימרדא איתתא בבעלה ובעיא למיפק מיניה משום דלא בעיא ליה אבל אם חלתה או שהיה בה חשש מיתה ורוצה להפקיע את עצמה מתחת בעלה כדי שלא ירשנה ליתא להאי תקנתא ובכי האי מילתא איכא למימר היכא דמעיקרא נחלה דאורייתא לא תקון רבנן ואי מתה מקמי דתיפוק מיניה דבעל בגט ירית לה בעל דלא מיפקעה ירושה דבעל אלא בגירושין גמורים

וכתב אדוני אבי הרא״ש ז״ל על דברי רב אלפס אפשר לפי שראו הקילקול בבנות ישראל ואי משהי תריסר ירחי שתא אגיטא תולות עצמן בעכו״ם ויוצאות לתרבות רעה בטלי השהייה ונתנו רשות לבעלה לגרשה מיד בלא שהייה אבל לא שיכפוהו לגרשה שלא להרבות ממזרים בישראל ומוטב שבנות ישראל הרעות יוסיפו רעה על רעתן ואל ירבו ממזרים בישראל וכן היה דן ר״מ מרוטנבורג כדינא דמתיבתא אבל היה מצוה להחרים אם השיאה שום אדם עצה כדי להוציא נדוניתה מיד בעלה וכשהיה רואה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו נדוניתה הלכך לא היה דן דין מאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדבריה למה לא היה מקובל עליה או שלא היה הולך בדרך ישרה ומכלה ממונו ע״כ ובאר עוד בתשובה וכתב והסכימו חכמי אשכנז וצרפת שבטענת מאיס עלי אין לכוף לבעל לגרש לכן יזהר כל דיין שלא לכוף לגרש בטענת מאיס עלי וכן אין כופין אותה להיות אצלו ולענין הממון אם הכניס לה ממון והוא עדיין בעין שלא הוציאו יקח כל מה שהכניסה לה אבל ממונה ישאר בידה בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל ומכל מה שהכניסה לו לא יקח מאומה ע״כ אפי׳ נדה וחולה שאינן בנות תשמיש ומורדות בימי נדותן וחוליין או שבעלה ספן שאין עתה זמן עונתה בכולן דינן כשאר מורדת וכן ארוסה שאינה רוצה לינשא דינה כשאר מורדת ושומרת יבם שאינה רוצה להתייבם כתבו רב אלפס והרמב״ם שדינה כמורדת והם הולכים לשיטתם שפוסקים מצות יבום קודמת ור״ת פסק שמצות חליצה קודמת לפיכך אין דינה כמורדת ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמב״ם איש ואשתו שבאו לפני ב״ד הוא אומר מורדת מתשמיש והיא אומרת כדרך כל הארץ אני עמו או היא אומרת שמורד הוא והוא אומר כדרך כל הארץ אני עמה מחרימין תחילה על מי שמורד ואינו מודה בב״ד ואם לא הודו אומרים להם להתייחד לפני עדים נתייחדו ועדיין הם טוענים מבקשין מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין אבל לבעול לפני עדים א״א שאסור לבעול לפני כל בריה:

סימן עח

א בפדיונה כיצד נשבית חייב לפדותה ואינו יכול לומר הרי זה גיטך וכתובתיך ותפדה את עצמך ואפי׳ אם יאמר איני פודך ולא אטול פירותיך אין שומעין לו אע״פ שתקנו פרקונה תחת פירות שאוכל משלה אפ״ה אין שומעין לו אלא צריך לפדותה אפילו אם פדיונה עולה יותר מכתובתה ואפי׳ יותר מכדי שויה אבל רב אלפס פוסק שאינו חייב לפדותה אלא בכדי שויה וכ״כ הרמב״ם וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה ואינו חייב לפדותה אלא פעם אחת נשבית שנית אינו חייב לפדותה וי״א אינו חייב לפדותה בפעם ב׳ ביותר מכדי כתובתה אבל עד כדי כתובתה חייב גם בפעם ב׳ ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל אלא אינו חייב בפדיונה כלל בפעם השנית והרמב״ם כתב נשבית פעם שנית ורצה לגרשה ה״ז מגרש ויתן כתובה והיא תפדה את עצמה נשבית והוא במ״ה בית דין יודדין לנכסיו ומוכרים בהכרזה ופודין כדרך שהבעל פודה: כהן שנשבית אשתו חייב לפדותה אע״פ שאסורה לו כיון שמתחלתה היתה מותרת ואיסור שבויה גרם לה ליאסר חייב לפדותה ומחזירה לבית אביה אפי׳ הוא בעיר אחרת ונותן לה כתובתה אבל אם נשאת לו באיסור כגון אלמנה לכ״ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה כתב הרמב״ם המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה וליתן לה כתובתה ונשבית אחר שהדירה אינו חייב לפדותה שבשעה שהדירה נתחייב לגרשה וליתן לה כתובה אין חיוב פדיונה עליו אלא בחייו אבל אלמנתו אינה נפדית מנכסיו לא מיבעיא אם נשבית אחר מותו אלא אפי׳ נשבית בחייו ולא הספיק לפדותה עד שמת אין היורשין חייבין לפדותה ואפי׳ אם היא זקוקה ליבם אלא נפדית משל עצמה או תטול כתובתה ותפדה את עצמה:

סימן עט

א רפואתה כיצד לקתה חייב לרפאותה בין רפואה שיש לה קצבה בין רפואה שאין לה קצבה אבל אלמנתו אינה מתרפאת מנכסיו אלא ברפואה שאין לה קצבה שדומה למזונות אבל אם יש לה קצבה דומה לפדיונה ואין חייבין בה כמו שאין חייבין בפדיונה ובעל העיטור כתב שגם הבעל אינו חייב אלא ברפואה שאין לה קצבה ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל רוצים היורשים לקצוב עם הרופא כדי שיהא לו קצבה ויפטרו ממנה הרשות בידם ואם ראה הבעל שהחולי ארוך וא״ל ה״ז גיטך וכתובתיך ורפאי את עצמך רשאי לשון הרמב״ם אמר לה הרי כתובתיך או רפאי עצמך בכתובתיך או הריני מגרשך ונותן לה כתובתה שומעין לו ואין ראוי לעשות כך מפני דרך ארץ:

סימן פ

א מעשה ידי האשה לבעלה ומה הן מעשה ידיה שחייבת בהן כדתנן אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת פירוש יושבת בריחים ושומרת ומחמרת אחר החמר ובמקום שדרך לטחון בריחים של יד טוחנת בידה ואופה הפת ומבשלת התבשיל ומכבסו הבגדים ומניקה את בנה וכתב רי״ף שאם

יולדת תאומים אינה חייבת להניק שניהם וכ״כ הרמב״ם וא״א ז״ל כתב שאם יכולה להניק שניהם צריכה להניק שניהם אבל אם יש לו בן מאשה אחרת אינה חייבת להניקו כתב הרמב״ם רצתה להניק בן חבירתה עם בן בעלה הבעל מעכב ונ״ל דאפילו על בנה שיש לה מאיש אחר מעכב דתניא הרי שנתנו לה בן להניק לא תניק עמו לא בן חבירתה ולא בנה ואין חילוק בין אם נתנו לה בן להניק בין אם מניקה בן בעלה ומצעת לו המטה ועושה בצמר או בכל מיני פשתן בר מכיתנא רומאה שהוא מזיק לפה ולשפתים וכמה עושה לשבוע משקל ה׳ סלעים שתי ביהודה שהן עשר בגליל וזה השיעור לא נתנו אלא במשרה אשתו על ידי שליש שאינה עמו בבית ואין עושה לו שום דבר אבל אם היא עמו בבית ועושה כל צרכי הבית אינה חייבת לעשות כ״כ אלא לפי המנהג שדרך נשים לעשות אם היא מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה ונותנין לה דברים היפים לחלב כגון יין וכיוצא בו לא הוסיפו לה על מזונותיה צריכה לאכול משלה אם יש לה כתב הרמב״ם פסקו לה מזונות הראויים לה והיא רוצה לאכול יותר או מאכלות אחרות מפני חולי התאוה שיש בה הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכל רע ימות הולד מפני שצער גופה קודם ואינו נראה כן דתניא פסקה קימעא אוכלת הרבה ולא תאכל דברים הרעים לחלב ירושלמי שבעה גופי מלאכות מנו חכמים והשאר לא הוצרכו למנות דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית ולעמוד לפני בעלה לשרתו אבל אינה צריכה לשרת לא לבנו ולא לאביו ואינה צריכה ליתן תבן לפני סוסיו וחמוריו אבל צריכה ליתן לפני בקר וצאן שלו לפרש״י ולדעת רב אלפס צריכה ליתן לפני בהמתו המיוחדת לו למרכבתו אבל לא לפני שאר בהמות ולא לבקר וצאן שלו הכניסה לו שפחה אחת או דמים שראוי לקנותה מהן או שמצאה לו שפחה או דמים לקנותה אינה טוחנת ואינה אופה ואינה מכבסת כתב הרמב״ם היא אומרת ראוי לו לקנות או לשכור שפחה והוא אומר אין ראוי עליה להביא ראיה ואין כאן מקום לשבועה הכניסה לו שתים או דמיהן או שמצאה לו שתים או דמיהן אינה מבשלת ולא מניקה את בנו שלשה אינה מצעת לו את המטה לטרוח ולהביא את המצעות ולהפך בהם אבל פורסת את הסדין ומסדרת לו את המטה שהוא דרך חיבה וראוי לכל אשה לעשות דבר זה לבעלה אפי׳ יש לה כמה שפחות וכן למזוג לו הכוס ולרחוץ פניו ידיו ורגליו וכן צריכה לעשות בצמר אפי׳ יש לה כמה שפחות שהבטלה מביאה לידי זימה וכ״כ הרמב״ם אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום אלא לפי רוב הממון ממעטת המלאכה ומה עושה לו הכל כמנהג המדינה במקום שדרכה לארוג אורגת לרקום רוקמת לטוות פשתן או צמר טווה ואם לא היה דרך אנשי העיר לעשות כל המלאכות האלו אינו כופה לעשות אלא בצמר בלבד שהפשתן מזיק הפה והשפתים והטווי היא מלאכה המיוחדת לנשים שנאמר וכל אשה חכמת לב בידיה טוו וה׳ מלאכות הן שכל אשה עושה לבעלה טווה ורוחצת לו פניו ידיו ורגליו ומוזגת לו הכוס ומצעת לו המטה ועומדת לשמש לפניו ושש מלאכות שמקצתן עושות ומקצתן אינן עושות כגון טוחנת ואופה ומבשלת ומכבסת ומניקה ונותנת תבן לפני בהמתו ע״כ דחקה ועשתה מלאכה יותר ממה שהאשה חייבת פסק רב האי שהוא לבעל אפי׳ ביתרון שבא ע״י הדחק ודוקא שדוחקת להרבות במלאכה כגון שעושה בלילה בשעה שבני אדם ישנים אבל אם עושה ב׳ וג׳ מלאכות ביחד המותר לעצמה ור״ה פסק דלא הוי המותר לבעל אלא במותר שלא ע״י הדחק אבל בכל שדחקה בין שעושה בלילה או שעשתה ב׳ וג׳ מלאכות ביחד הכל לעצמה וא״א ז״ל הביא דברי שניהם ולא פסק כמי והרמב״ם כתב בסתם דחקה ועשתה יותר מהראוי לה המותר לבעלה וכל אלו המלאכות אין מחייבין אותה לא מכולן ולא במקצתן אא״כ יהיה דרך משפחתו ומשפחתה לעשותן אבל אם אין דרכן לעשותן אינה חייבת בהן כתב הרמב״ם אשה ששברה כלי בבית בעת מלאכתה פטורה ולא מן הדין אלא תקנה שאם אי אתה אומר כן אין שלום בבית לעולם שהיא נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה בבית לעולם כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ מהצעת המטה בפניו אבל שלא בפניו מותר ולא תמזוג לו כוס אפי׳ להניחו בפניו על השלחן אם לא שינתה כגון ביד שמאל או תניחנו על הארץ או על ד״א ולא תצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואסור ליקח שום דבר מידו לידה או ליתנו לידה כתב הרמב״ם כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה שהיא חייבת לעשותה כופין אותה ועושה אפילו בשוטים והראב״ד השיג עליו ואומר מעולם לא שמעתי יסור שוטים לנשים אלא ממעט לה מזונותיה וצרכיה עד שתכנע טען הוא שאינה עושה וטענה היא שעושה מושיבים אשה או שכינים ביניהם ודבר זה כפי מה שיראה הדיין שאפשר הדבר ע״כ יראה שפוסק דמורדת ממלאכה הויא מורדת וא״כ קשה לדבריו למה לא יפחתו מכתובתה כדין מורדת מתשמיש וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאין כופין אותה דקי״ל כרב הונא דאמר אשה יכולה לומר לבעל איני ניזונית ואיני עושה לפיכך אם תרצה לא תעשה ולא תזון כתב ה״ר יונה דוקא בעיקר מעשה ידיה אבל המותר על ה׳ סלעים שהוא שלו ותקנו לה כנגדו מעה כסף אינה יכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר לפי שתקנו לו מותר משום חינא ובתר הכי תקנו לה כנגדו מעה כסף והרמ״ה כתב שגם במותר יכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת מותר:

סימן פא

א המקדיש מעשה ידי אשתו אין ההקדש חל לא מיבעיא על עיקר מעשה ידיה שאינו חל שהרי אינו ברשותו שאם תרצה לא תעשה ולא תיזון אלא אפילו על המותר שהוא שלו על כרחה כדפי׳ אינו חל שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואם היא אסרה מעשה ידיה עליו כגון שאומרת קונם מה שאני עושה לפיך וכגון שאומרת יתקדשו ידי לעושיהן דהשתא לא הוי דבר שאינו בעולם שידיה ישנן בעולם יפר שהוא מדברים שבינו לבינה אע״פ שאין הנדר חל לאוסרם עליו שהרי הם שלו ואפילו המותר מ״מ כיון שאם יגרשנה יחול הנדר ותיאסר עליו חשיב דברים שבינו לבינה המדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה יוציא ויתן כתובה התיר לה מלאכה כל שהוא כגון לשחק בכלבים וכיוצא בהן לרב אלפס יוציא ולדעת א״א ז״ל לא יוציא:

סימן פב

א נדרה שלא להניק בנו אינו חל שהרי חייבת להניקו עד שישלמו לו כ״ד חדשים ואם היא אומרת אני אניק והוא אינו רוצה שתניק כדי שלא תתנוול שומעין לה שהחלב מצער אותה ואם הוא אומר שתניק והיא אינה רוצה אם אין בני משפחתו רגילין להניק שומעין לה ואפי׳ בני משפחתה רגילין להניק נתגרשה אינה חייבת להניקו אא״כ מכירה שאינו רוצה לינק מאחרת אז כופין אותה ונותן לה שכרה ומינקתו ובתוך נ׳ יום ללידתו ודאי הוא בחזקת שאינו מכירה וא״צ לבדוק אם מכירה ואפי׳ אם נראה כאילו אינו רוצה לינק מאחרת אקראי בעלמא הוא ולא בעי בדיקה ומבן נ׳ ואילך אם אינו רוצה לינק מאחרת צריך לבדוק אחריו אם הוא מכירה כופין אותה אבל אם רוצה לינק מאחרת אפי׳ בן שנה אין כופין אותה ואם אינו רוצה לינק מאחרת כלל אפילו קטן הרבה כופה ומינקתו מפני הסכנה ולאחר שיגמל הנער י״א שברשות האב אם ירצה יקחנו אצלו ואם ירצה יניחנו עמה דהא דאמרי׳ בת אצל האם היינו דוקא באלמנה לא שבקינן לה בהדי קרובי אביה שראויין ליורשה אבל בגרושה שבקינן לה אצל אביה והרמ״ה כתב בשם הגאונים דה״ה נמי בגרושה וכ״כ הרמב״ם שלמו כ״ד חדש וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן ו׳ שנים גמורים אלא כופין האב ונותן לו מזונות אצל האם ולאחר ו׳ שנים יוכל לומר האב אם הוא אצלי אני נותן לו מזונות ואם הוא אצל אמו איני נותן לו והבת אצל האם לעולם אפי׳ אחר ו׳ שנים כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו בעל כרחו וזנין אותה אצל אמה ואפי׳ ניסת האם לאחר בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב ותיזון מנכסיו בתנאי כתובה והיא אצל אמה ואם לא רצתה האם שיהיו בניה אצלה אחרי שגמלתן אחד זכרים ואחד נקיבות הרשות בידה ונותנים אותן לאביהם או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב והם מטפלין בהן:

סימן פג

א אשת איש שחבלו בה השבת לבעלה כיון שמעשה ידיה שלו והרי היא מתבטלת ממעשה ידיה ולא כל מה שמתבטלת ממלאכתה הראשונה שאם היתה טווה מתחילה וחתך ידיה והרי אינה ראויה אלא לשמור קישואין היינו בכלל פגם שהוא נזק והוא שלו אלא נותן לו כל ימי חליה ביטול של שמירת קישואין ואם חבלו בה ולא איפחיתא מכספה כגון שצמתה ידה וסופה לחזור אין כאן אלא שבת לחוד ואותו כולו של הבעל והצער שלה ואם אמדוה שתתרפא בה׳ ימים ועבדו לה סמא חריפא ואיתסית בתלתא יומי היינו בכלל הצער שציערה עצמה בסם חריף כדי להשתכר המותר והוא שלה והריפוי ינתן לרופא לרפאותה ובושת ופגם בזמן שבסתר לו חלק א׳ ולה שני חלקים ואם הוא בגלוי לה חלק אחד ולו שני חלקים וכן אם חירף אותה שום אדם בדברים בגלוי לו שני חלקים ולה חלק אחד ואם חרפה בסתר לה שני חלקים ולו חלק א׳ ושלה ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות ואינה יכולה למחול לא על חלקה ולא על חלקו ואם מחלה אינה מחילה ומ״מ אינו יכול לתובעו אלא בהרשאתה כ׳ הרמב״ם שהריפוי לבעלה ול״נ לא״א הרא״ש ז״ל וכ׳ עוד בד״א שחבלו בה אחרים אבל אם חבל בה בעלה חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער והבושת ואין לבעלה בהם פירות ואם רצתה ליתן לאחרים הדמים נותנת וכך הורו הגאונים והבעל מרפא כדרך שמרפא כל חליה והראב״ד השיג עליו וכתב תימה הוא למה הוא ישלם הכל שהרי נוטל בשל אחרים שליש או ב׳ שלישים וכשחבל בה איהו למה ישלם הכל אולי טעה בדברי הגאונים שלא אמרו אלא על מה שראוי לקנוס שלא יאכל הפירות דבהכי לא תיקון רבנן דהוא עושה שלא כהוגן דין הוא שלא יהא חוטא נשכר:

סימן פד

א מציאת האשה לבעלה אפי׳ דחקה עצמה עד שמצאה אותה ודוקא אשת איש ודאי אבל ספק מגורשת כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה אע״פ שחייב במזונותיה מציאתה לעצמה כתב הרמ״ה הא דמציאתה לבעלה דוקא בניזונת אבל אם אינה ניזונת מציאתה לעצמה וכתב א״א הרא״ש ז״ל

לא דק דלא משכחת אינה ניזונת אלא באומרת איני ניזונת ואיני עושה או שאמר לה בעלה צאי מעשה ידיך במזונותיך וכיון שהרשות בידם לומר כן הוי כניזונת ומציאתה לבעלה:

סימן פה

א האיש אוכל פירות של נכסי אשתו כל זמן שהיא תחתיו ותקנת חכמים הוא שתקנו לו זה תחת פדיונה שחייבוהו לפדותה ואם אמר איני חפץ בפירותיה ולא אפדנה אין שומעין לו דשמא לא יספיקו דמי פירותיה לפדיונה ואע״פ שהתקנה לטובתה א״ת איני חפצה בה אין שומעין לה כדי שלא תתערב בין העכו״ם אלא אוכל מכל נכסיה ששני מיני נכסים יש לה נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל נכסי צאן ברזל הם שמכנסת לו ושמין אותם וכותבין אותם בכתובתה ודא נדוניא דהנעלת ליה בגדים ותכשיטים ומקבל עליו אחריות שאם הם עבדים ובהמה ומתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו ואם הם מטלטלים ופיחתו או הותירו או נגנבו או נאבדו הכל הוא באחריותו ואם אינו מקבלן עליו באחריות אז נקראין נ״מ ואם פחתו או הותירו או נגנבו או נאבדו אז הכל באחריותה ופי׳ ר״י אם פשע בהם ונאבדו בפשיעה פטור שהיא עמו במלאכתו ופשיעה בבעלים פטור כתב רבי׳ אפרים דנכסי צאן ברזל לא מחייב בסתמא באחריותן עד דשיימינהו עליה בדמים קצובים בד״א בסתמא אבל אם קבל אחריותן בפירוש אע״ג דלא שיימינהו עליה חייב באחריותן ובעל העיטור כתב כתבינהו בכתובה אע״ג דלא כתב אחריות כמאן דכתוב דמי אף על גב דלא שיימינהו ובשניהם אוכל פירותיהן ומשתמש בהן כל זמן שהיא עמו לפיכך אם שום אדם מחזיק בשלה ובא הבעל להוציאו מידו א״צ הרשאה ממנה דמגו דנחית לפירי נחית לגופא ואע״פ שאוכל פירותיהם אינו כבעליו לענין שאלה בבעלים שאם יש לה פרה של נכסי מלוג והשאילה לאחר ונשאל עמה לא חשיב שאלה בבעלים פשע הוא בפרתה פטור דהוי ליה פשיעה בבעלים שכרה פרה מאחר וניסת ומתה או פשע בה הבעל פטור באו לידה אחר שנשאה בין שבאו לידה בירושה או שניתנו לה במתנה או שחבלו בה ונתנו לה חלקה בבושתה ופגמה נקראים נכסי מלוג באותן שהכניסה לו ולא קבלם באחריות חוץ מאשה שמכרה כתובתה ונדוניתה בטובת הנאה פירוש בדבר מועט שאם תתאלמן או תתגרש שיקחם הלוקח אותן הדמים אין הבעל אוכל פירותיהן וכן אם נתנה מתנה לאחר קודם שניסת אע״פ שאין המתנה מתנה כדלקמן אפ״ה אין הבעל אוכל פירות וכן הבעל שנתן מתנה לאשתו בין קרקע בין מטלטלים קנתה ואין הבעל אוכל פירות ומיהו אינה יכולה למכור מה שנתן לה ולא ליתנו לאחר אלא ישאר בידה ואם תמות ירשנה והפירות שיוצאין לה ממנו דינן כשאר נכסי מלוג וימכרו וילקה בהן קרקע והוא אוכל פירות והרמ״ה כתב שאם מכרה או נתנה קיים כיון שאין לו פירות ואם מתה עד שלא מכרה יורשה אפי׳ אקני לה ע״מ שלא ליורשה והני מילי שאינו אוכל פירות כשנתן לה אחר הנישואין אבל אם נתן לה קודם הנישואין אחר שידוכין ואירוסין אפילו אם פירש במתנה בין קודם נישואין בין אחר נישואין כיון שנשאה אהניא ליה זכות הנישואין עליה דהאי ארעא כדמהניא אשאר נכסי לזכות בפירותיהן והוי כשאר נכסי מלוג שאוכל הפירות הלכך אם נתנה ומכרה בטל ואם נתאלמנה או נתגרשה שקלה להאי ארעא לבד מכתובתה ודוקא שנתאלמנה או נתגרשה מן הנישואין אבל מן האירוסין לית לה שלא כ׳ לה אלא ע״מ לכונסה ואפי׳ נתאלמנה או נתגרשה מן הנישואין דוקא שלא מתוך מרדה אבל נתאלמנה או נתגרשה מתוך מרדה לאחר שכתבו עליה אגרת מרד שהפסידה כל כתובתה הפסידה כל מה שנתן לה מכר לה קרקע אם היו המעות שקנתה בהן הקרקע גלויים וידועים לו קנתה והבעל אוכל פירות ואם לא היו המעות גלוים לו לא קנתה שלא כיון במכירתו אלא להוציא המעות מידה וכיון שנתגלו לו יקחם עם הקרקע וה״ר יונה כתב דוקא דקא טען טענת ברי דידי אינון אבל אי טענה איהי טענת ברי שהן שלה והוא טוען טענת שמא צריך להחזירם לה דכי אמרינן לגלויי זוזי הוא דבעי היינו דוקא בטוען ברי כך וכך יש לה משלי אבל כשטוען שמא צריך להחזירם לה וילקה בהם קרקע והוא אוכל פירות וכתב הרמ״ה היכא דלא ידעינן אי מעות טמונין הוו אי לא הוא אומר טמונים הוו והיא אומרת לאו טמונים הוו עליה להביא ראיה דהא קרקע בחזקת בעלה עומדת אע״פ שיש לה שטר עליו כל זמן שלא נתברר דלאו מעות טמונים הוו כמי שלא נתקיים השטר דמי אחר שנתן לה מתנה אפי׳ אמר לה ע״מ שלא יהא כלום לבעל אני נותן לך אפ״ה אוכל הפירות אא״כ אומר לה ע״מ כך אני נותן לך שלא יהא לבעל בהן כלום אלא שתאכל אותו את כתבו הגאונים הבעל שחבל באשתו שמתחייב לה חלקה בבושתה ובפגמה קנסו אותו שאין לו בו כלום ואינו אוכל פירותיהם כתב הרמב״ם הרי שנמצאת ביד האשה מעות או מטלטלין והיא אומרת מתנה נתנו לי והוא אומר מעשה ידיך הם ושלי הם נאמנת ויש לו להחרים על מי שטוען שקר ואינו כן וילקה בהן קרקע והוא אוכל פירות ואם אומרת ע״מ כן נתנו לי שלא יהא לבעלי רשות בהן אלא שאעשה בהן מה שארצה עליה להביא ראיה שכל ממון שנמצא ביד האשה בחזקת הבעל הוא שיאכל פירותיו עד שתביא ראיה אמרה אתה נתתו לי במתנה נשבעת שבועת היסת שנתנו לה הבעל ואינו אוכל פירותיה ע״כ כיון שאוכל פירות נכסי אשתו אם נפלו לה בירושה או נתנו לה במתנה במטלטלים דבר שאינו עושה פירות ימכר וילקה בו דבר שעושה פירות לפיכך כשבא ליקח בדמים דבר העושה פירות רואין דבר שפירותיו מרובים ויציאותיו מועטין וקונין אותו בין שיהיה הדבר ברצונו או שלא ברצונו כיצד אם אחד מהן אומר לקנות קרקע ואחד אומר בית שומעין לזה שאומר קרקע בתי ודקלי בתי ואילני דקלי ואילני

וגופני אילני ואין קונין דבר שאין גזעו מחליף ואם נפל לה דבר שגזעו מחליף א״צ למוכרו כיון שגזעו מחליף אוכל הפירות והקרן קיימת לה ואפי׳ אין גזעו מחליף אם ישאר קצת מן הקרן א״צ למוכרו כגון שנפל לה אילן שקוצצין אותו לעצים ואין גזעו מחליף קוצץ ואוכל כיון שישאר לה המקום וכן אם נפל לה גלימא מכסה והולך עד שתכלה כיון שישאר לה השחקים ומ״מ אם נפלו לה מעות ובאים לקנות דבר שעושה פירות אין קונין בה גלימא וכיוצא בה אלא דבר שגזעו מחליף הכניסה לו עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ודקל לפירות אוכל והולך עד שיכלה ופי׳ רי״ף אפי׳ אין גוף העז והרחל והתרנגולת והדקל שלה ואין לה בהן אלא הפירות אפ״ה אוכל והולך ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל דכיון דליכא שיור כלל אין לכלות הקרן לגמרי אלא כפירש״י שגוף העז שלה ונקט עז לחלבה דסתמא עז להכי קאי והשתא נשאר לה הגוף לשיור וכן באידך נפלו לה עבדים ושפחות זקנים שאין ראוין עוד למלאכה ישתמש בהם כמו שהם ואינה יכולה לכופו למוכרן ולקנות בדמיהן קרקע כדי שיתקיים לה הקרן ואם ירצה הוא למוכרן ולקנות בהן קרקע אינה יכולה לעכב עליו והרמ״ה כתב כמו שהוא יכול למוכרם בעל כרחה כך היא יכולה למוכרם בע״כ כדי שיתקיים לה הקרן וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה ר״ש בן גמליאל אומר יכולה לעכב עליו משום שבח בית אביה וכיוצא בזה פליגי בנפלו לה זיתים זקנים ומדברי א״א הרא״ש ז״ל יראה שפוסק בשניהם כחכמים שאינה יכולה לעכב עליו מלמוכרן ודוקא כשאינם נטועים בשדה שלה אבל נטועים בשדה שלה או עושין כדי טיפולן יכולה לעכב עליו והרמב״ם כתב נפלו לה עבדים ושפחות אע״פ שהם זקנים לא ימכרו משום שבח בית אביה נפלו לה זיתים וגפנים זקנים אינה יכולה לכופו למוכרן ולא לעכב עליו למוכרן ודוקא כשאינם נטועים בשדה שלה ואינם עושין כדי טיפולן אבל אם נטועים בשדה שלה או אפי׳ אינם נטועים בשדה שלה ועושין כדי טיפולן יכולין לעכב עליו למוכרן משום שבח בית אביה ואיני יודע למה פוסק בחד כחכמים וכחד כרשב״ג נפלו לה פירות תלושין דינם ככספים וימכרו וילקח בהן קרקע נפלו לה פירות מחוברים הרי הן שלו אפי׳ הגיע זמנו ליקצר כיון שהן מחוברים זכה בהן עבדים ושפחות ובהמות של נכסי מלוג הבעל חייב במזונותיהם וכמו שמשתמש בהן ואוכל פירותיהן כך נוטל ולדותיהן וולד ולדותיהן עד עולם אבל לדעת רב אלפס אינו נוטל אלא ולדות ולא ולדי ולדות דפירי דפירי לא תקינו ליה רבנן והא דתנן אוכל פירי פירותיהן עד עולם היינו שמכר פירות וקנה כדמיהן קרקע דכיון דלא אכל לפירי דיניה דליכול פירי דפירי דקיימי במקום פירי אבל אם אוכל פירות לא יאכל פירי דפירי וכ״כ בעל העיטור שאם מכרה נכסי צ״ב בטובת הנאה אין הבעל אוכל פירות מאותה טובת הנאה ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל אלא דוקא פירי דפירי דאתו מעלמא כגון שמכרה כתובתה בטובת הנאה לא שקיל אבל פירי דפירי דלא אתו מעלמא כגון ולדי ולדות שקיל ועוד נראה אם תמות האם בעוד הולד קיים דהולד ממלא מקום אמו וחוזר להיות קרן ואע״פ שהולד הוא לבעל אם נגנב ונמצא הגנב אין הכפל לבעל ואפי׳ האם בעצמה אם נגנבה אין הכפל לבעל ואפי׳ רצה הבעל למכור קרקע של נכסי מלוג לאחר שיקח פירותיו לשנים מרובות ומקדים לו המעות אין שומעין לו אפי׳ אם הקרקע קרוב לו ומעיין לו בכל יום שלא יפסידנו הלוקח משום רווח ביתא פי׳ שטוב לה יותר שישאר בידו כדי שיהיה הוצאת הבית מרווחת שאם מוכר הפירות לשנים מרובות ונוטל הדמים ביחד ליכא רווח ביתא אבל יכול למכור הפירות ככל שנה ושנה אחר שלקטן דהא איכא רווח ביתא בכל שנה ושנה וכן אם ימכור פירותיו לשנים מרובות ועושה סחורה במעות שפיר דמי כתב רב האי אם הקרקע רחוק ומכר לפירות מכור כיון שהוא רחוק ואינו יכול להביא הפירות לבית גם מעיקרא ליכא רווח ביתא ואע״פ שאם היה מוכר הפירות בכל שנה ושנה היה לו רווח ביתא בדמים כיון שהוא רחוק ממנו וצריך להוציא יציאות ולטרוח בכל שנה ושנה טוב יותר למוכרו לפירות הכניסה לו שתי שפחות יכול לייחד אחת מהן לאשה אחרת שיש לו שתשמשנה לדעת הרמב״ם אפי׳ בבית אחר שכ׳ זה לשונו יש לבעל לכוף מקצת עבדי אשתו ואמהותיו שישמשו אותו בבית אשה אחרת שנשא כין היו מנכסי מלוג בין היו מנכסי צאן ברזל אבל אינו יכול להוליכם לעיר אחרת שלא לדעת אשתו אבל לפירוש רשב״ם אינו יכול להוציאה מן הבית אלא באותו הבית יכול ליחדה שתשמש לאשתו אחרת ולזה הסכים אדוני אבי הרא״ש ז״ל:

סימן פו

א אין מקבלין פקדונות מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים דסתמא הוא של הבעל ושל האדון ושל האב וכשלא יקבלו מהם יחזירו אותם עבר וקבל מן האשה יחזיר לאשה אפי׳ הבעל עומד וצווח ואומר שלי הוא ואם היא אומרת משל פלוני הוא אם היא בריאה נאמנת במגו שאם היא רוצה תקחנו ותתנו לו ואם היא חולה אם היא נאמנת בעיני הנפקד יעשה כדבריה ויתנהו לאותו פלוני אפי׳ אם הבעל מוחה בידו ואם לאו יתנהו לבעל מתה ולא אמרה של מי הוא יתנהו לבעלה נתגרשה ואח״כ מתה יתנהו ליורשיה קבל מהעבד יחזירהו לו מת יתנהו לאדון אפילו נשתחרר קודם שמת דמסתמא גנבו מבית אדונו קבל מהקטן יקנה לו בו דקל לאכול פירותיו מת יחזיר לאביו כתב ר״י אם היה לה מעות או מטלטלין ותקפם הבעל אינה יכולה להוציאה מידו שאינה נאמנת לומר שלי או של פלוני הן ור׳ שמשון חילק בדבר שאם היו המעות טמונים שלא ידע בהן הבעל ותקפם מידה אין מוציאין מידו ואם לא היו טמונים ותקפם הבעל מידה מוציאין מידו שנאמנת לומר שלי הם או של פלוני הם וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל לוה

ממנה וגירשה היו המעות טמונים אין לה עליו כלום שלא כיון אלא להוציאם מידה לא היו טמונים צריך לפורעה והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית או אפי׳ אינה נושאת ונותנת בתוך הבית אלא שהבעל מאמינה ומפקיד מה שיש לו בידה אינה נאמנת לומר שלי או של פלוני הוא אבל שטרי חובות וקניית הקרקעות שעשה הבעל על שמה הם שלה ואם הם עשוים על שמה ועל שם בעלה הם שותפות בין שניהם :

סימן פז

א אין לאיש חזקה בנכסי אשתו אם טוען שמכרה לו מנ״מ שלה ואין לו שטר ואין לו עדים אלא שבא בטענת חזקה שאכל הפירות ג׳ שנים אפי׳ סילק עצמו מפירותיה שכתב לה דין ודברים אין לי בהם דמהני כדלקמן אפ״ה אינה חזקה שאינה חוששת למחות בו אבל אם יש עדים שמכרה לו מהני ודוקא בנ״מ אבל לא בנכסי צאן ברזל ולא בשאר נכסים כדלקמן ואפי׳ אחר שמחזיק בנכסיה בחיי בעלה אינה חזקה שסומכת על בעלה ואינה מוחה אפי׳ אם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך כיון שאם מתה הוא יורשה אבל אחר שהחזיק בהן ג׳ שנים אחרי מות בעלה אפי׳ אם התחיל להחזיק בהן בחיי בעלה וטען בפני מכרתם לבעליך והוא מכרם לי הויא חזקה במגו שהיה יכול לומר שקנה ממנה אחרי מות בעלה ודבר זה מבואר עוד בספר ח״ה בדיני חזקות:

סימן פח

א האשה שיוצאת מתחת ידי בעלה בין במיתתו בין בגירושין נוטלת כל נכסיה בלא שבועה בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל אע״פ שהאלמנה אינה נוטלת כתובתה אלא בשבועה נכסיה נוטלת בלא שבועה ונכסי מלוג נוטלתן כמו שהן אפי׳ בלו הרבה ואין ראויים לעשות בהן מעין מלאכה ראשונה ונכסי צאן ברזל מדינא דגמרא כיון שהם באחריותו נוטלתן כמו ששמו אותן תחלה ואם פחתו משלימין לה כל הפחת וכך אם הותירו בחיי הבעל המותר ליורשים אלא שהיא נותנת דמים ונוטלתן כגון אם הכניסה לו שני כלים באלף זוז ושבחו ועמדו על אלפים האחד נוטלתו בלא דמים והשני נותנת דמיו ונוטלתו וכן הולדות של שפחה ובהמה ונכסי מלוג אע״פ שהן של הבעל כשיוצאת נותנת דמיהן ונוטלתן ומטעם זה כתב הרמ״ה שאינה רשאי למוכרם אפי׳ בעודה תחתיו ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל דודאי בעודה תחתיו עושה בהן כל מה שירצה אלא אם שיירה נותנת דמים ונוטלתן ומ״מ אם הקדישו היורשים נכסי צאן ברזל שלה אחרי מות אביה או שהיה בגד ופירשו אותו על המת נאסר ונותנין לה דמיו אלא שנהגו שכל זמן שראוין לעשות בהן מעין מלאכתן ראשונה שנוטלתן כמו שהם אבל אם אין ראויין למלאכתם ראשונה משלמין לה כל דמיהן וכ״כ רב אלפס אף ע״ג דמדינא דגמ׳ נכסי צאן ברזל שפחתו צריך לשלם כל הפחת אע״ג דראויין למלאכתם ראשונה מ״מ כיון דלא נהוג עלמא הכי כל מאן דמקבל צאן ברזל אדעתא דמנהגא מקבל הלכך לא מקבל אלא לפום מנהגא וכל זמן שראויין למלאכתן ראשונה אין צריך לשלם ע״כ אבל בהותירו לא כתב כלל והרמב״ם הוסיף לומר אף בהותירו שכתב הורו הגאונים נכסי צאן ברזל אע״פ שפחיתותן על הבעל אם הבלאות קיימין ועושין בהן כעין מלאכתן ראשונה נוטלתן כמו שהן ואם אין ראויין למלאכתן ראשונה הוי כמו שנגנב או שאבד וחייב לשלם דמיהן כמו ששמו אותן בשעת נישואין ומנהג פשוט הוא וכל הנושא אשה על מנהג זה הוא מקבל עליו אחריות הנדוניא וכמו שאינו מקבל הפחת כך אינו מקבל השבח אם הותירו דמיהן לפי מנהג זה ע״כ הכניסה לו קרקע וכשיוצאה יש בו פירות מחוברים נוטלתו עם פירותיו אפי׳ הגיעו ליקצר וה״ר יוסף הלוי פסק שהפירו׳ לבעל וכ״כ הרמ״ה וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה תלשן הבעל קודם הגירושין זכה בהן אפי׳ לא הגיע זמנם ליקצר הויא הוצאות על נכסי אשתו וגירשה ולא אכל ולא נהנה מהם כלום רואין אם השבח שהשביח יתר על ההוצאה ישבע כמה הויא ויטול ואם ההוצאה יתירה על השבח אין לו אלא כשיעור השבח בשבועה בד״א שלא אכל כלל אבל אם אכל מהן רב או מעט אפי׳ גרוגרת אחת מה שהויא הויא ומה שאכל אכל והוא שאכלה דרך כבוד כדרך איש בביתו אבל לא אכלה דרך כבוד כתב הרמב״ם צריך שיאכל בדינר וא״א הרא״ש ז״ל כתב דסגי בפרוטה נפלו לה נכסים במקום אחר והלך אחריהם והויא הוצאות מרובות והביאן וגירשה אפי׳ לקח מהן והויא אין זה כאוכל מן השבח שנדון בו מה שהויא הויא ומה שאכל אכל שהרי מהקרן לקח אלא ישבע כמה הויא ויטול עד כדי השבח דהיינו ששמין אלו המעות כמה שוין כאן יותר ממה שהיו שוין במקום שהיו תחלה בד״א במגרש מדעתו אבל במורדת שתובעת גט ומקניטתו עד שמגרשה בין אכל בין לא אכל אם השבח יותר על ההוצאה ישבע כמה הויא ויטול ואם ההוצאה יתירה על השבח אינו נוטל אלא כשיעור השבח ובשבועה הויא הוצאות על נכסי אשתו קטנה ומיאנה בו אם הויא ולא אכל או אפי׳ אכל מעט שמין לו כשאר אריסי העיר ואם חפץ יותר שיטול כשיעור ההוצאה הרשות בידו ואם אכל הרבה והויא מעט מה שהויא הויא ומה שאכל אכל וכתב הרמ״ה דוקא קטנה ממאנת אבל יוצאת בגט דינה כשאר מויא הוצאות על נכסי אשתו וגבי אלמנה אם נתברר שהויא ולא אכל יגבו היתומים מה שנתברר שהויא ואם לא נתברר שהויא או הויא ולא נתברר כמה הויא לא יקחו היורשים כלום דליתיה לבעל דלישתבע ולבעל הוא דתקון רבנן דליהמניה בשבועה

ולא ליורשין וכל זה אינו אלא בנכסי מלוג אבל בנכסי צאן ברזל כל שבח ששבחו בין מחמת הוצאה בין שלא מחמת הוצאה הכל לבעל מדינא דגמרא בעל שהוריד אריס בנכסי מלוג של אשתו ומגרשה אחר שעבד אותה קודם שיטול חלקו אם לא היה יודע שהשדה של האשה נוטל אריסותו משלם ואם יודע שהוא של האשה רואין אם הבעל אינו יודע בטיב השדה לעבדו אז היה השדה עומד להעמיד בה אריס ונוטל אריסותו משלם ואם הבעל יודע בטיב השדה יכולה היא לומר לאריס אף אם לא ירדת בה היה הוא עובדה ולא אתן לך כלום ודינו כדין הבעל שהוציא ולא אכל וגם הבעל לא יתן לו כלום כיון שידע שהיה של האשה ולא התנה א״כ אדעתא דהכי נכנס שיסתלק כשיסתלק הבעל:

סימן פט

א מתה האשה בחיי הבעל חייב לקוברה ליטפל בה כל צרכי קבורתה בכלל זה האבן שנותנין על הקבר ולהספידה אפילו עני שבישראל לא יפחות לה משני חלילין ומקוננת אחת ועשיר הכל לפי כבודה ואם היה כבודו גדול מכבודה צריך לעשות לפי כבודו ואפילו לאחר מיתה עולה עמו ואינה יורדת עמו לא רצה לקוברה ועמד אחד וקברה בית דין מוציאין ממנו ונותנין לזה ואם הלך למדינת הים ומתה בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין וקוברין אותה לפי כבודה בד״א בחייו אבל אלמנתו אינה נקברת מנכסיו אלא יורשי כתובתה חייבים בקבורתה כתב הרמב״ם מתה האלמנה יורשי הבעל חייבין בקבורתה נשבעה שבועת האלמנה ואח״כ מתה יורשיה יורשי כתובתה הן חייבין בקבורתה ע״כ יראה שחושב ליורשי הבעל יורשיה כל זמן שלא נשבעה כיון שאין יורשיה נוטלין כל זמן שלא נשבעה ולא נהירא כיון שראויין לירש אותה אילו נשבעה חשיבי שפיר יורשיה וכ״כ הראב״ד:

סימן צ

א האיש יורש את אשתו שמתה בחייו משנמסרה לו או ליד שלוחו כדפרישית לעיל ויורש כל נכסיה בין בנכסי מלוג בין בנכסי צאן ברזל בד״א במוחזק לה אבל בראוי לה כגון ירושה שראויה לירש ומתה בחיי מורישה אינו עומד במקומה לירש אבל שבח נוטל במה שיורש ממנה שהרי ברשותו השביח ואינו יורש מלוה אשתו ופי׳ ר״י שהלותה מנכסי מלוג שלה בעודה תחתיו וא״א הרא״ש ז״ל כתב ודאי מה שהלותה בעודה תחתיו הוא יורש אלא איזו היא מלוה שלה שאינו יורש כגון שמתו מורישיה והיה להם מלוה ביד אחרים כשנשאה ומתה קודם שגבתה אותה אינו יורש אותה וכן אם היה לה מלוה ביד אחרים כשנשאה ומתה האשה קודם שגבתה אותה אינו יורש אותה. מי שאמר נכסי לפלוני ואחריו ליורשי קי״ל דה״ה נמי ליורשי יורשיו ואם היה לו בת ומתה בחיי אותו פלוני והיה בן לבת הבן עומד במקום אמו לירש לפלוני אבל אם אין לבת יורש אלא בעלה אינו יורש אותו פלוני דהוה ליה ראוי ואם אמר מעכשיו נכסי לפלוני ואחריו ליורשי הוה ליה מוחזק ובעל הבת יורש כתב הרמב״ם הנושא אשה שהיא אסורה לו הואיל ויש לו בה קידושין אם מתה תחתיו יורשה פירוש כגון איסורי לאוין דתפסי בה קידושין וכן הנושא קטנה אע״פ שאין קדושיה קידושין גמורין יורשה אבל פקח שנשא חרשת ומתה לא ירשנה והחרש שנשא פקחת ומתה ירשנה שהרי היא בת דעת ולדעת נוסת וזכתה לו ממונה קטנה שנתקדשה לדעת אביה וניסת שלא מדעתו בין בפניו בין שלא בפניו שאביה יכול למחות בנישואיה אם מתה אפי׳ שתק האב ולא מיחה אין הבעל יורשה אא״כ אומר האב שחפץ בנישואיה ע״כ כתב הרשב״ם אפי׳ אשתו נשואה שהיא עמו בקטטה ונתן עיניו לגרשה ומתה אינו יורשה ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל שאין הירושה נפקעת אלא בגירושין גמורים אבל ודאי ארוסתו שאמרו עליה שהיא בעלת מום והכניסה לביתו לבודקה ובתוך כך מתה ואומר שלא מצא בה מום ומבקש ליורשה שאומר שהיה בדעתו בהכנסתה לביתו לשם נישואין דקי״ל סתם חצר דידיה לנישואין אינו יורשה דכיון שהכניסה לבודקה לא חשבינן הך כניסה לשם נישואין וכ״כ הרמב״ם הורו הגאונים אשה שחלתה ובקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה כדי שלא ירשנה אין שומעין לה ואפי׳ אמרה אני שונאת אותו ואיני רוצה לעמוד עמו אין שומעין לה ע״כ נפל הבית עליו ועל אשתו ואין ידוע איזה מת תחילה ואין לו בנים ממנה יורשי הבעל אומרים היא מתה תחילה וירשה ואנו נירשנו ויורשי האשה אומרים הבעל מת תחילה וזכתה בכתובתה ונדוניתה ואנו נירש אותה וכגון שייחד לה נכסים לכתובתה שאינה צריכה לישבע דאם לא כן אפילו מת הבעל תחילה אין יורשין כתובתה יורשי הבעל יורשים עיקר הכתובה והתוספת ויורשי האשה יורשים נכסי מלוג שלה ובנכסי צאן ברזל יחלקו בין שניהם אשה שיש לה נכסים ורוצה לינשא ונתנה במתנה קורם לכן ונישאת הבעל אינו זוכה בהם וגם המקבל לא קנאם לא שנא נתנתם לרחוק או לקרוב שלא כוונה אלא להבריחם מבעלה אפי׳ לא הודיעה לעדים שמכוונת להבריחם רק שידוע שעומדת לינשא או שניסת מיד אחרי המתנה אנו אומדים דעתה שלהבריח כוונה בד״א שלא שיירה לעצמה כדי פרנסתה אבל אם שיירה כדי פרנסתה מתנתה מתנה עד שתכתוב לו היום ולכשארצה פירוש היום תחול זו המתנה ותהיה תלויה ועומדת עד שארצה לקיימה אבל בכל פעם שארצה הרשות בידי לבטלה וכיון שנתנה לו כל נכסיה או מקצתם וכתבה לו היום ולכשארצה אע״פ שהמתנה תלויה עד שתרצה ועדיין לא נגמרה אין הבעל אוכל הפירות אלא המקבל ואם תרצה ליתנם או למוכרם לאחר הרשות בידה אבל כל זמן שלא תמכרם או תתנם לאחר אוכל המקבל הפירות ואם מתה בחיי

הבעל תשאר למקבל מת הבעל בחייה תחזור לידה ואפי׳ מתה אחרי מות הבעל מיד קודם שחזרה בה כתב הרמ״ה שישאר למקבל וא״א הרא״ש ז״ל כתב שתחזור ליורשים: כיון שהבעל יורש את אשתו אינה יכולה למכור שום דבר מנכסיה ואם מכרה אחר שניסת בין אם נפלו לה קודם אירוסין או אחר אירוסין הבעל מוציא מיד הלקוחות שעשו אותו כלוקח בנכסיה והוא לקח תחילה לפיכך מכרה בטל לאלתר שהוא מוציא מיד הלוקח הגוף ופירי אלא לענין זה הוא מכר שאם תתאלמן או תתגרש יחזור ללוקח ואם תמות בחייו ישאר בידו והרמב״ם כתב הבעל מוציא מיד הלוקח פירות כל ימיה אבל לא גוף הקרקע שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות מתה בחייו מוציא הגוף מיד הלוקה וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה ויש מהגאונים שכתבו שהבעל צריך ליתן הדמים ללוקח כמו הכיר בה שאינו שלו ולקחה שיש לו דמים ולא עוד אלא שאם השביח הלוקח הנכסים נוטל השבח ויש מהגאונים שכתבו שנוטלם בלא דמים וכ״כ ר״ה אלא שכתב ואי איתנהו לדמי בידה דאשה בעידנא דמתה שקלינהו לוקח ולא מצי בעל למימר אחריני נינהו ומציאה אשכחה וכ״כ הרמב״ם וא״צ ליתן ללוקח דמים שקבל ומיהו אם הדמים שלקחה מהלקוחות בעצמם הם בעין צריך להחזירם ללוקח ואינו יכול לומר מציאה מצאה ור׳ אפרים כתב אפילו הודה הבעל שהם בידו א״צ להחזירם אבל אם הבעל מודה או שיש עדים שברשותו מכרה איני מוציא מיד הלקוחות דכשלוחו דמיא ואי בעי לוקח מחרים עליה דבעל דלא עביד הערמה ומאי דמכרה להנאתו ולדעתו אי לא מודה אית ליה דינא להחרים סתם בכך וא״א הרא״ש ז״ל כתב אפילו נמצאו בידה מעות ואין ידוע אם הם אותם אנו תולין שדמי מכר זה הן ולא מצי בעל למימר דילמא מציאה אשכחה נפלו לה קודם שנתארסה ונתארסה מוכרת לכתחילה נפלו לה משנתארסה לא תמכור לכתחילה בעודה ארוסה ואם מכרה ונתנה קיים בד״א בנכסים ידועים לבעל אבל בנכסים שאינן ידועים אפילו נפלו לה משניסת אם מכרה או נתנה קיים אלא שלכתחילה לא תמכור ואיזה הן שאין ידועים כגון שנפלה לה ירושה במדינת הים בין מקרקעי בין מטלטלי שאין הבעל מצפה לאותן נכסים כגון שמתו מורישיה במדינת הים ולא הכיר הבעל באותן המורישין וכיוצא בזה כגון שהיה לאביה נכסים ביד אחר ולא נתברר שהיו של אביה עד אחר נישואין גם זה לא נשאה על דעת אלו הנכסים וגם צריך שלא נודעו לבעל בין נפילה למכירה דמיד כשנודעו לבעל נעשו נכסי מלוג וכן הפירות שימצאו בידה מיד שיודעו לו יהיו נכסי מלוג וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות וכמו שהיא אינה יכולה למכור כך הוא אינו יכול למכור לבדו ואם מכר המכר בטל מיד ואפי׳ הוא יכול לערער עליו וכ״ש היא ולא מיבעיא נכסי מלוג שהן באחריותה שאינו יכול למוכרם אלא אפי׳ נכסי צאן ברזל שהם באחריותו אם מכרן לבדו מכרו בטל וכ״ש אם מכרה היא לבדה ופר״ח שדין נכסי צאן ברזל כדין נכסי מלוג שאפי׳ הבעל מבטל מיד המכר שמכר לבדו וכ״ש שהאשה מבטלתו וכן אם מכרה היא הבעל מבטלו מיד ולדעת רש״י דוקא מכרה האשה מבטלו הבעל מיד אבל אם מכר הבעל הוא אינו יכול לבטלו מיד אלא אשה יכולה לבטלו מיד אם תרצה ואם מתה ולא בטלה אותו אז הבעל יורש כחה ויכול לבטלו כמו שהיא היתה מבטלת אותו אם היתה היה ורב אלפס פסק שהמכר שמכר הבעל לבדו מנצ״ב קיים ואפי׳ האשה אינה יכולה לבטלו עד שעת טירפא וכן פי׳ ר״י דבין בשדה שהכניסה לו שום משלה וכתבו אותו בכתובה ובין נכסי צאן ברזל הוי מכר שלו קיים עד שעת טירפא ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל וכתב דוקא בקרקע אמרינן שמכר הבעל קיים עד שעת טירפא אבל המכנסת נדוניא לבעלה במטלטלין כסף וזהב ובגדים אין הבעל יכול למוכרם אע״פ שהבעל יש לו נכסים כנגד נדוניתה וכ״ש שאין הבעל חוב יכול ליטלן בחובו וכן מה שהחתן פוסק לה אינו יכול למוכרן ע״כ והרמב״ם כתב מכר מטלטלים של נכסי צאן ברזל אע״פ שאינו רשאי מכרו קיים ע״כ מכרו שניהם ביחד או אפילו לקח מהאיש תהלה ואח״כ מהאשה המכר קיים בנכסי מלוג אבל בנכסי צאן ברזל ובשאר כל נכסי הבעל אם לקח מהאשה ואח״כ מהאיש המכר קיים אבל אם לקח מהאיש ואחר כך מהאשה או שמכרו שניהם ביחד המכר בטל מפני שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ואפי׳ כתבה לו דין ודברים אין לי עמך על שדה זו וקנו מידה אינו מועיל וטורפת מן הלקוחות אא״כ קבלה עליה אחריות אם יטרפוה ממנו שיחזור עליה דכולי האי לא היתה עושה משום נחת רוח וכן אם מכר לאחד ולא נתרצית במכר ואח״כ מכר לאחר לא שנא אותו קרקע ולא שנא אחרת ונתרצית וחתמה לו קנה ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כיון שלא נתרצית לראשון וכ״ש אם מכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן ברזל שאינה כלום שיכולה לומר מפני נחת רוח עשיתיו אבל אם מכרה או נתנה לו מנכסי מלוג שלה קיים כתב הרמב״ם נכסי צאן ברזל שנגנבו או נאבדו ומחלה אותן האשה לבעלה וקנו מידה בעדים יראה לי שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי הא למה זה דומה למי שקנו מידה שאין לה אחריות ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג שהרי אין הבעל מביא ראיה זו ליטול כלום ולא להחזיק בנכסים אלא ליפטר מתביעתה מלשלם אבל אם נתנה לו מתנה מטלטלי נכסי צאן ברזל הקיימין לא קנה מפני שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ע״כ: שאלות לא״א הרא״ש ז״ל רחל אשת יעקב נסתלקה ליעקב בעלה מקרקע ידוע שהיה לו בענין שלא יהיה לה שיעבוד כתובתה ולא שיעבוד שאר שטרות שהיה לה עליו על אותו קרקע הידוע ונסתלקה ממנו סילוק גמור ונתנה לו הקרקע ידוע שנסתלקה ממנו במתנה גמורה שלימה וקיימת מעכשיו ולעולם ובטלה מאותו קרקע שנסתלקה ממנו טענת נחת רוח עשיתי לבעלי ושאר כל הטענות המפסידות זה הסילוק וקבלה בעדה ובעד כל הבאים מחמתה לבד יעקב בעלה אחריות הקרקע שנסתלק לו והתנתה רחל בעיקר זה הסילוק שלא יתקלקל לה שום דבר מכל מה שחל שיעבוד שטר כתובה שנתחזק לה על יעקב בעלה ולא שום דבר מכל מה שנתחזק עוד משיעבוד שום שטר שנתחזק

לה עליו באיזו ענין שיהיה אלא שישאר לה שיעבוד כתובת שטר או שאר שטרות שנתחזק לה עליו על כל שאר נכסיו חוץ מקרקע הידוע שנסתלק לו ממנו אי הוי סילוק אי לא תשובה אין סילוק זה מועיל דקי״ל כשמואל דיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כל זמן שלא קבלה עליה אחריות ואפילו אמרה בשעת הסילוק על מנת שלא אוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי אין מועיל כלום דכל זה אומרת כדי לעשות נחת רוח לבעלה ואין לך דבר שמבטל טענת נחת רוח אא״כ כתבה ללוקח אחריות שאם יטרוף של בעלה ממנו שהיא תשלם לו דכולי האי לא עשתה נחת רוח לבעלה אם לא שגמרה להקנות ובסילוק זה שקבלה עליה אחריות אין בקבלת אחריות זה כח וטעם לומר שיבטל טענת נחת רוח דמה היא מפסדת בקבלת אחריות זה דנימא כולי האי לא עבדה בשביל נחת רוח דבשלמא כשקבלה עליה אחריות בשיטרפום ב״ח של בעלה מהלוקח שהיא תשלם לו דבר גדול הוא שהכניסה עצמה לדבר זה ובשביל נחת רוח לא היתה עושה דבר זה אם לא שגמרה בדעתה להקנות אבל באחריות זה מה היא מפסדת וא״ת האחריות שקבלה עליה היינו שאם מכרה כתובתה לאחר ואם תתאלמן או תתגרש ויבא הלוקח שלקח כתובתה לגבות מקרקע זה שנסתלקה ממנו שהיא חייבת לסלקו ותפרע לבעלה או ליורשין מה שיגבה הלוקח מאותו הקרקע באותו אחריות לא היתה מפסדת כלום דכיון שמחלה שיעבוד אותו קרקע לבעלה לא יוכל הלוקח שקנה כתובתה לגבות מאותו קרקע דהוי כמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו שהוא מחול שהרי היא מכרה כתובתה ללוקח וכתבה ליה קני לך איהו וכל שיעבודיה ומחלה שיעבודה שוב לא יוכל הלוקח לגבות מאותו קרקע הילכך יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ואפי׳ היה הסילוק מועיל כגון אילו מכרו לאחר וקבלה עליה אחריות שאם יטרפנו בעל חוב שהיא תשלם לו אפ״ה לא נתמעט חלק האשה בשביל סילוק זה לפי תקנת טוליטולה שתטול האשה חצי עזבון המת בכתובתה והיורשים חצי האחר כי אותו קרקע שסלקה עצמה ממנו בכלל עזבון המת הוא לחלקו בין היורשים ובין האלמנה כי היא לא מחלה אלא שיעבוד כתובתה שאם ימכרנו שלא תטרפנו מן הלקוחות או אם תתאלמן ויהיה חצי עזבון המת יותר מכתובתה שאז תטרוף כתובתה משלם לפי תקנת טוליטולה אז לא תגבה כתובתה מאותו קרקע כי מחלה שיעבוד מעליו אלא תגבה כתובתה משלם משאר נכסי המת כי לא מחלה ולא פחתה כתובתה כלום רק שיעבודה שעל אותו קרקע מחלה הלכך גם עתה שיש לה חצי עזבון המת בכתובתה ואותו קרקע בכלל עזבון המת אף אם תאמר שלא תטול ממנו בחצי חלקה בשביל שסילקה שיעבודה מכל מקום בחצי עזבון המת זכתה ויטלו היורשים חלקם מאותו קרקע שסילקה שיעבודה ממנו והוא תטול ממקום אחר ואפשר כיון שזוכה בחצי עזבון המת מכח התקנה ואינה באה לב״ד לגבות כתובתה אלא לגבות חצי עזבון המת מכח התקנה נסתלק מכאן מחילת שיעבוד כתובתה שמחלה על אותו קרקע והיא זוכה מכח התקנה אף בחצי קרקע שנסתלקה ממנה כי הוא בכלל עזבון המת וששאלת בעל אומר לאשתו שתעשה בבגדיה ותבשיטיה מה שתרצה ונתנה לאחר במתנה אי הויא מתנה דע שאין במתנתה כלום שהבעל חייב לכסות אשתו והיא אינה יכולה למכור וליתן לאחר הכסות שהוא קונה לה ואפי׳ הכניסה לו הבגדים מבית אביה הוי כאילו קנאם שאם תתנם לאחר צריך לקנות לה אחרים והמלבושים שהכניסה לו בין אם הן נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל אינה יכולה למוכרם וליתנם ומה שאומר לה שתעשה לה בתכשיטיה מה שתרצה אין הלשון מועיל שאני יכול לפרש שתעשה בהן מה שתרצה להשאילם או להפקידם ביד אחר כדי שלא יוכל הבעל ליקחם ואין מתנתה מתנה וששאלת ראובן שהיה לאשתו קרקע של נכסי מלוג ונתחזק עליו שטר לשמעון ואחר ללוי ולשמעון שהוא הראשון לא נתחייבה לו האשה עם ראובן בעלה בשטר וללוי שהוא המאוחר נתחייבה ומתה בחיי הבעל מי קודם לגבות תשובה לוי המאוחר גובה ולא שמעון דכיון שלא נתחייבה לו האשה החיוב שנתחייב לו ראובן אינו כלום שאינו יכול לשעבד נכסי מלוג של אשתו לאחרים אבל לוי שנתחייבה לו גם האשה גובה אע״פ שהיא מאוחר כיון שהיא נתחייבה לו לא פקע שיעבודו אע״פ שמתה בחיי הבעל אע״פ שהבעל שיעבד לשמעון המוקדם כל מה שעתיד לקנות והיה עתיד לקנות הקרקע של אשתו מ״מ הרי סילק עצמו ועשה דבר שגרם שלא בא לכלל ירושה ושיעבוד דאקני לא חל אלא לאחר שיבואו הנכסים לידו:

סימן צא

א אשה שהכניסה ש״ח לבעלה ומחלה אותו אינו מחול אע״פ שהמוכר ש״ח לחבירו ומחלו מחול והוא כמו לוקח בנכסיה אפ״ה אינו מחול מפני שידו כידה וכיון שהבעל כלוקח בנכסי אשתו מי שאמר לאשה נכסי לך ואחריך לפלוני וניסת הוי כלוקח ואין לאחריך במקום בעל כלום דקי״ל נכסי לך ואחריך לפלוני ומכר הראשון אין לשני אלא מה ששייר ראשון בד״א באומר כן לפנויה אבל האומר לנשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומתה אחריך קונה ולא הבעל דכיון שהוא אומר כן כשהיתה נשואה הרי סילק הבעל בהדיא לפיכך האומר לנשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומכרה ומתה הבעל יכול להוציא מיד הלקוחות ואחריך מיד הבעל והלוקח מיד אחריך הלכך מניחין אותו כמו שהוא ונשאר ביד הלוקח ועוד נ״מ מאי דחשיב כלוקח שאם גבו לה קרקע מבעל חובה וניסת ומתה יורשה הבעל אף על גב דשומא חוזרת לעולם הכא אינה חוזרת דהוי כאילו מכרתו לאחר וכן אם גבו ממנה לב״ח וניסת ומתה וירשה הבעל אינו מוציא מיד הלקוחות היה עליה מלוה ע״פ קודם שניסת וניסת אינה נגבית מן הבעל דמלוה ע״פ אינו גובה מן הלקוחות

היה עליה מלוה בשטר גובה ממנו ורשב״ם פירש שאף מלוה ע״פ גובה ממנו וכ״פ ר״ח והרמ״ה ורב אלפס כתבו כסברא הראשונה וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל וששאלת ראובן שידך לאה ושלח לה סבלונות והלכה לאה וניסת לאחר ועתה תובע ראובן הסבלונות והיא אומרת שאין לה לשלם כי היא כלתה ואכלה כל הסבלונות תשובה אם הכניסה לבעלה נכסי מלוג ראובן גובה מהן סבלונותיו דהו״ל כמלוה בשטר שדרך לשלוח הסבלונות בפומבי הילכך גובה מנכסי מלוג שהכניסה לו:

סימן צב

א אעפ״י שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו אם התנה עמה שלא יאכלם מהני תנאה כיצד כתב או אמר לה דין ודברים אין לי בנכסייך מהני תנאה שאם מכרה או נתנה נכסיה לאחר שהוא קיים אבל כל זמן שלא מכרה או נתנה אוכל הפירות ואם מתה יורשה בד״א בכותב או אומר לה כן בעודה ארוסה והנכסים נפלו בעודה ארוסה אבל אם נפלו לה משניסת אע״פ שהתנה בעודה ארוסה פר״י שאין התנאי מועיל והרמב״ן כתב שהתנאי בעודה ארוסה מועיל לנכסים שיפלו לאחר נישואין וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמב״ם שאם קנו מידו בעודה ארוסה בקנין שאין לו דין ודברים בנכסיה הרי סילק עצמו מגוף הקרקע ואין לו בנכסיה פירות לעולם אפילו ערער על קנינו ואמר לא היה בדעתו שלא יהיה לו פירות בשביל קנין זה אלא לענין זה היה התנאי שאם מכרה ונתנה קיים אין שומעין לו אלא מגוף הקרקע סילק עצמו וכן דעת רב אלפס ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל דכיון שאין במשמעות לשון זה סילוק אלא לענין שאם מכרה ונתנה קיים אין הקנין גורם ליתן יתרון בלשון מה שאינו במשמעותו וכתב עוד הרמב״ם שאם קנו מידו מהני תנאה אפילו התנה אחר הנישואין ואם מכרה ונתנה קיים וכן פר״י ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל הוסיף להתנות גם על הפירות שאמר לה דין ודברים אין לי בנכסייך וכפירותיהם אין אוכל פירות בחייה אבל יורשה אם תמות ואוכל פירי פירות וכתב הרמב״ם שהדין הוא שימכרו הפירות ויקנה בהן קרקע ויאכל פירות שהן פירי פירות וא״א הרא״ש ז״ל כתב דוקא אם מעצמה שיירה הפירות ימכרם ויקח בהם הקרקע ויאכל פירותיו אבל אין ב״ד אומרים לה לשייר אותם כדי שיאכל פירי פירות הוסיף להתנות גם על פירי פירות שאמר בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן אינו אוכל לא פירותיה ולא פירי פירות אכל אוכל פירי פירי פירות כגון אם לקחה מהפירות קרקע ומפירי אותו קרקע לקחה עוד קרקע אוכל פירי הקרקע השני וכן לעולם עד שיאמר דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם ואם כתב דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירותיהן ולא הזכיר הפירות אוכל הפירות ולא פירי פירות ונ״מ אם שייר הפירות ולא אכלם וקנה מהם קרקע אינו אוכל פירותיו שהם פירי פירות ועדיין אם מתה ירשנה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהם ובפירי פירותיהן בחייך ובמותך אינו אוכל פירות ולא פירי פירות ואם מתה אינו יורשה ואם לא הזכיר פירות אלא דין ודברים אין לי בנכסייך בחייך ובמותך אוכל פירות ואם מתה אינו יורשה ואם מכרה ונתנה קיים וכן אם התנה עמה אם תמות בלא בנים שיחזרו נכסיה לבית אביה הכל לפי תנאה ורשב״ג פליג ואמר שאין תנאי מועיל לבטל ירושה שהיא דאורייתא ור״ת ור״י פסקו כרשב״ג ורב אלפס והרמב״ם פסקו כת״ק ולזה הסכים א״א ז״ל ודוקא שהתנה בעודה ארוסה אבל אם התנה אחר שניסת אינו מועיל לבטל ירושה דאורייתא:

סימן צג

א מת הבעל בחיי אשתו או שגירשה גובה כתובתה אבל לא קודם אע״פ שהכתובה היא כמו שטר חוב אינה נגבית בכל עת אלא לכשתאלמן או תתגרש ואם תתגרש אין לה עסק עמו אלא נוטלת כתובתה והולכת בד״א שנתן לה כתובה בלא איחור אבל אם מעכב מליתנה לה חייב במזונותיה עד שיפרע לה עד פרוטה אחרונה וכן אם זרק לה גט ברשות הרבים ספק קרוב לו ספק קרוב לה חייב במזונותיה ודוקא בחייו אבל אם מת אין היורשים חייבים לזונה נתאלמנה חייבים היורשים לזונה כתנאי כתובה את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותך בביתי אפי׳ אם לא נכתב בכתובתה ואפי׳ אם צוה בשעת מיתה אל תיזון אלמנתי מנכסי אין שומעין לו אבל אם התנה בשעת נישואין שלא תיזון אלמנתו מנכסיו הוי תנאי שבממון וקיים פליגי אנשי יהודה וגליל אנשי גליל אומרים שכך הוא התנאי שהדבר תלוי בה להיות ניזונית כל זמן שלא תרצה לגבות כתובתה ואנשי יהודה אומרים שהדבר תלוי ביד היתומים בכל פעם שירצו ליתן לה אין לה מזונות ופלוגתייהו בסתם שלא פירש אבל אם פירש הכל לפי תנאו וכן פסק רב הלכתא כאנשי יהודה ושמואל פסק כאנשי גליל וכתבו רבי׳ חננאל ורב אלפס דבמקום שיש מנהג ידוע היאך נהוג יעשו כמנהגא ואם אין מנהג ידוע יעשו כשמואל ותיזון עד שתגבה כתובתה ואין חילוק בין אם הנכסים מרובים למועטים אע״ג דגבי בת הניזונת יש חילוק בין מרובים למועטים כדלקמן הכא אין חילוק אלא בכל ענין אם יש אלמנה ובן או אלמנה ובת תיזון היא עם הבן או עם הבת עד שיאכלו הנכסים ואפי׳ אם תינשא הבת ומכנסת הנכסים לבעל היא תיזון מהן אפי׳ אחר מיתת הבת אבל אם יש אלמנה ובן ובת והנכסים מועטים שאין בהן כדי שיזונו הבת והבן עד שתיבגר הבת אז ידחו הבן והבת ותיזון האלמנה לבדה עד שתגבה כתובתה אלמנה שתבעה כתובתה בבית דין אין לה עוד מזונות אפי׳ לא פרעוה אבל תבעה שלא בב״ד לא

הפסידה מזונותיה ואפי׳ בב״ד לא הפסידה אא״כ תבעה מעצמה אבל אם תבעה מדוחק שלא נתנו לה מזונות או שרימוה ואמרו לה פלוני חפץ לישא אותך ומחמת זה תבעה כתובתה או כיוצא בזה לא הפסידה מזונות תבעוה לינשא אפילו מתפייסת לא הפסידה מזונותיה וכן אם כחלה או פרכסה או זינתה לא הפסידה מזונותיה נתארסה הפסידה מזונותיה מכרה או משכנה כתובתה או שעשתה כתובתה אפותיקי לבעל חוב בין בב״ד בין שלא בב״ד בין בחיי בעלה או אחרי מות בעלה הפסידה מזונותיה מחלה כתובתה לבעלה הפסידה מזונותיה ודוקא אחרי מותו הפסידה מזונותיה במחילתה אבל בחייו ניזונת אע״פ שמחלה ודוקא שמכרה או שמשכנה או שמחלה כל הכתובה אבל שיירה מקצתה ניזונת אפי׳ לא שיירה אלא תוספת ומכרה או מחלה כל העיקר ניזונת בשביל התוספת וכתב אדוני אבי הרא״ש ז״ל ומיהו אם ירצו היורשים יפרעו לה המותר של הכתובה ומסלקין אותה אפילו לאנשי גליל דאל״כ כל אשה תגבה כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בשביל הדינר החסר ואם תבעה כתובתה בסתם לא אמרינן אין דעתה אלא העיקר אלא מסתמא הכל תבעה ואין לה מזונות כתב רב אלפס כשאין בנכסים שתתפרנס מן הריוח כגון בשכירות בתים ומפירות קרקעות אלא שצריכה למכור מהנכסים כדי לפרנסה אז אינה ניזונת אלא כדי כתובתה אלא אם יש בפירות ובשכירות הבתים כדי שתיזון ניזונת לעולם ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל אלא לעולם ניזונת והולכת עד שישארו בנכסים כדי כתובתה ונוטלתן בכתובתה וכ״כ הרמב״ם אלמנה שהיא ענייה ופרוצה שאינה בושה לשאול מזונותיה ושתקה ב׳ שנים ולא תבעה מזונותיה ודאי מחלה מזונותיה בד״א במזונות שעברו אבל להבא לא ואפילו שעברו אם יש לה משכון מהיורשים או שלותה ממקום אחר לא הויא שתיקתה מחילה ואם היא עשירה אפי׳ פרוצה או ענייה צנועה לא הויא שתיקתה מחילה עד סוף ג׳ שנים שלימות והרמ״ה כתב דבענייה לחוד הויא מחילה בב׳ שנים וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה ואם היורשים אומרין נתננו לה מזונות והיא אומרת לא נטלתי לא מיבעיא להבא שאין היורשים נאמנים אלא אפילו לשעבר אם לא שתקה ג׳ שנים אינם נאמנים וכתב הרמב״ם והיא נשבעת שבועת היסת ונוטלת בד״א כל זמן שלא ניסת אז אינם נאמנים אפילו פרעו לה כתובתה בב״ד אבל אם נישאת אז היורשים נאמנים גם בזה כתב הרמב״ם ונשבעין שבועת היסת ונפטרין מי שיחד לאלמנותו קרקע שתיזון ממנו אם אמר יהיה מקום זה למזונותי׳ ריב׳ לה מזונות ואם היה שכרה פחות ממזונותי׳ הראויין לה נוטלת מזונותי׳ משאר נכסיו ואם יש בו יותר מהראוי לה נוטלת הכל ואם אמר יהא מקום פלוני במזונותיה ושתקה אין לה אלא אותו המקום לבד שהרי קצץ לה מזונות האשה שאומרת מת בעלי נאמנת וניזונת והולכת לעולם כדין כל אלמנה אבל אם באה ואומרת גירשני אינה ניזונת אלא עד כדי כתובתה שאינה נאמנת לומר גירשני כדי ליטול כתובה ואינה ניזונת משלו כיון שאומרת שגירשה אבל עד כדי כתובתה ניזונת ממ״נ אם לא גירשה חייב במזונותיה ואם גירשה תחשב לה בפירעון כתובתה כתב הרמב״ם אלמנה שאין שטר כתובתה בידה אין פוסקין לה מזונות דשמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה ואפילו לא טען היורש אנו טוענין לו שתביא כתובתה או שתשבע שלא מחלה או משכנה ואף כשיש בידה כתובה כתב שצריכה שבועה שלא תפסה משל בעלה כלום ול״נ לא״א הרא״ש ז״ל אלא ניזונת מתנאי ב״ד אפי׳ בלא כתובה ואפי׳ בלא שבועה מדינא דגמרא אין אלמנה ניזונת אלא מקרקעי בני חורין לא מיבעיא אם מכר או נתן הבעל בחייו שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים אלא אפי׳ מכרו או שמשכנו או נתנו היורשים לאחר מיתת אביהם אין מוציאין למזון האשה והבנות ודוקא שנתן האב מתנת בריא אבל אם נתן מתנת שכיב מרע ניזונת ממנו ולא ממטלטלי אפי׳ בני חרי ומיהו אם תפשה מטלטלין אפי׳ אחר מיתה לא מפקינן מינה אבל לפי תקנת הגאונים שכתובה נגבת ממטלטלים היא הדין נמי מזונות ואפי׳ לא תפשה ניזונת ממטלטלין כתב הרמב״ם לפיכך אם הניח נשים רבות אפי׳ נשאן זו אחר זו כולן ניזונות בשוה שאין דין קדימה במטלטלים והראב״ד כתב דאפי׳ אם ניזונות ממקרקעי אין בהן דין קדימה לפי שאין חיוב המזונות אלא לאחר מותו וכבר הגיע שעת החיוב לכולן בבת אחת והוה ליה כלוה וחזר ולוה ואחר כך קנה שכולן שוין בו והכי איתא בירושלמי כתב הרמב״ם אם הניח בעלה מטלטלים ולא תפשה אותן היורשים נוטלין אותם והם מעלים לה מזונות ואינה יכולה לעכב ולומר יהיו המטלטלין מונחים בבית דין שאזון מהן שמא יאבדו ולא יהיה לי מזונות ואפילו התנתה עליו בפירוש שתיזון מן המטלטלין אינה מעכבת אבל אם הניח קרקע יכולה לעכב עליהם שלא ימכרוה ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות שאין האשה והבנות ניזונות אלא מנכסים בני חורין ע״כ ולענין דמי הקרקע שמכרו שבידה לרב האי שכתב קדמו הבנים ומכרו בנכסים מועטים שהבנות ניזונות מדמים שבידם הכא נמי ניזונת מהדמים ולדעת אדוני אבי הרא״ש ז״ל אינה ניזונת מהם תפשה הרבה מטלטלים בשביל מזונותיה אין מוציאין מידה וקאמר בירושלמי מהו למימר לה הוי מה שבידך תלמידי ר׳ יונה אמרי אמרינן לה הוי מה שבידך א״ל רבי יוסי בר בון כיון שיש לה לישבע לבסוף אפי׳ הוי מה שבידך לא אמרינן לה וכתב ריב״א דוקא שהדבר ידוע שתפסה פחות מכדי כתובתה אבל אם היורשים אומרים שתפשה יותר מכדי כתובתה צריכה לישבע מה שתפשה ואפילו תפשה פחות מכדי כתובתה אם באת אח״כ ואמר אכלתי הכל צריכ׳ לישבע ורבינו שמשון כתב אפי׳ תפסה יותר מכדי כתובתה אין צריכה לישבע וכן יראה מדברי הרמב״ם שכתב אלמנה שתפשה מטלטלי כדי שתזון בהן בין שתפשה מחיים ובין שתפשה אחר מיתה אפילו שתפשה ככר זהב אין מוציאין מידה אלא שכותבים לה ב״ד שתפשה ופוסקין לה מזונות ומחשבינן עמה והיא ניזונת ממה שבידה עד שלא יהיו לה מזונות יותר או עד שתמות ויקחו היורשים השאר ע״כ וכן כתב רבינו מאיר מרוטנבורק אפי׳ תפשה

הרבה יותר מכתובתה אין מוציאין מידה ואין משביעין אותה אבל אם אחר כך שואלת מזונות יותר אפי׳ אם לא תפשה יותר מכתובתה אלא שתפשה יותר ממה שראוי להגבות בב״ד בפעם אחת דהיינו מזון ל׳ יום לא יהבינן לה עד שתשבע שמשביעין אותה שלא נשאר בידה ממה שתפשה ולא נתנה ולא בזבזה ממנו כלום וא״א הרא״ש ז״ל כתב מתוך דברי הרמב״ם יראה שפוסק כתלמידי רבינו יונה שאומר לה הוי מה שבידך וכן מסתבר ע״כ אבל לעולם אין משביעין אותה עתה עד שתתבע יותר אלמנה שבאת למכור מנכסי בעלה למזונות אינה צריכה שבועה ולא הכרזה ולא לבא לפני ב״ד מומחין אבל צריכה לפחות ג׳ אנשים בקיאים בשומא לפיכך אם לקחה הקרקע לעצמה בסכום ידוע אינו כלום ואם נתייקר אח״כ צריכה להחזירו ליורשים או אפי׳ לא נתייקר אם ירצו יבטלו המקח ואם טעתה אפילו כל שהוא שמכרה שוה מנה ודינר במנה מכרה בטל והאחריות הוא על היתומים אפ״ה כשבאה לגבות כתובתה אינה יכולה לטרוף מהלקוחות שמכרה להם לצורך מזונותיה וכתב הרמב״ם וכן אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה מכרה קיים וכשיבאו היורשים להשביעה נשבעת אבל ר״ח כתב אם מכרה שלא בב״ד אפי׳ הדיוטות מכרה בטל ומוכרת כדי מזונות הצריכות לה לו׳ חדשים והמעות ישארו ביד הלוקח שלא יתנם לה הכל מיד שמא תינשא או תתבע כתובתה שאין לה עוד מזונות אלא נותן לה מזונות של ל׳ יום וכן לעולם וכתב בעל העיטור ומסתבר דוקא קרקע שאינו ראוי לימכר דבר מועט אבל מטלטלין בזמן הזה אין למכור אלא חפץ אחד לריש מתיבתא כי אמרינן מוכרת לששה חדשים שלא בב״ד הדיוטו׳ לאלתר דשכיח שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב״ד אבל מכאן ואילך מוכרת בב״ד אפי׳ לכמה שנים עד שתטול כתובתה וה״מ סתמא אבל היכא דיהיב ברשותה לזבוני ואיתזוני מוכרת אפילו שלא בב״ד הדיוטות ולא בריר לן ומסתבר לעולם אינה מוכרת אלא לששה חדשים וכל זה אינו אלא כשהיא מוכרת אז לא הרשוה למכור אלא כדי מזונות ששה חדשים אבל מכרו ב״ד אין קצבה לדבר אלא לפי ראות עיניהם מה שהוא תועלת היתומים׃

סימן צד

א כדרך שחייבין במזונות האלמנה כך חייבין ליתן לה מדור לדור בו וכלים להשתמש בהן ועבדים ושפחות כדרך שהיו לה בחיי בעלה ואם מכרו היורשים הבית לא עשו ולא כלום אבל אם נפל אין חייבין לחזור ולבנותו ולא עוד אלא אפילו תאמר אני אחזקנו ואבננו משלי כדי שלא יפול אין שומעין לה אלא תדור כו כל זמן שהוא קיים ואם בית בעלה קטן מהכיל אותה ואת היורשין ובחיי אביהן היו הבנים שוכרין בתים ועתה רוצים לחזור ולדור בביתה או שהיה בעלה שוכר בית ובניו דרין בביתו כשמת אין היורשים חייבים לשכור לה בית שלא התנה אלא את תהא יתבא בביתי וכיון שהבית קטן מהכיל תצא היא ממנו ואין צריכים לשכור לה בית אחר אבל מזונותיה יש לה וכן אם אין הנכסים מספיקין לזונה והיא רוצה לשבת בבית בעלה בלא מזונות ובלא תביעת כתובה תשב שאין המזונות והדירה תלויין זה בזה וי״א שאם הבית קטן מהכיל שצריכין לשכור לה בית וליתן לה בו מזונותיה משלם אלא שבזה יפה כח היורשים שאם היא אומרת תשכרו אתם ואני אדור בבית בעלי אין שומעין לה אבל לעולם צריכין ליתן לה או בית בעלה או לשכור לה אחר וכ״כ הרמב״ם נפל הבית או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר נותנין לה מדור לפי כבודה וכן מזונותיה וכסותה לפי ככודה וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל ואם היא אומרת תנו לי מזונות בבית אבי והיורשים אומרים תשב עמנו אין נותנין לה מזונותיה בבית אביה אלא רואין כמה תספיק לה אם תשב עמהם כי ברכת הבית ברובה נר לאחד נר למאה וכיוצא כזה ולפי זה יתנו לה ואם יש לה טענה שאינה יכולה לדור עמהם מפני שהיא ילדה והם ילדים נותנים לה מזונותיה בית אביה משלם וכתב הרמ״ה שאין טענה זו אלא כשאינם בניה כגון באשת אב או שלא הניח בנים אלא אחיו יורשין אותו אבל אם היא אמם אינה יכולה לטעון כך דגבי אמם ליכא למיחש להכי וחייבים לפרוע בשבילה כסף גולגלתה ומס שעליה כדרך שפרע בעלה בשבילה אבל אינם חייבים בפדיונה וברפואתה שיש לה קצבה ולא בקבורתה כדפרישית לעיל׃

סימן צה

א כיון שחייבים במזונותיה מעשה ידיה שלהן ואם אומרים לה היורשים טלי מעשה ידיך במזונותיך אין שומעין להם אלא אם כן תתרצה היא וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה עושה היא להם הרץ ממזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פנים ידים ורגלים ומציאה ופירות נכסיה לעצמה צמצמה והותירה ממזונותיה כתב הרמב״ם שהוא ליורשים והראב״ד הביא הירושלמי שהוא לעצמה אבל אם הותירה מכסותה ובגדיה לדברי הכל הוא ליורשים כתב הרמב״ם כשבאה לב״ד לתבוע מזונותיה אין מחשבים עמה על מעשה ידיה עד שיבאו היורשים ויתבעוה אם נמצאו לה מעשה ידיה נוטלים אותו ואם לאו ילכו לדרכם ואני אומר שאם היורשים קטנים ב״ד מחשבין עמה ופוסקין מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות ע״כ כתב רשב״ם אלמנה שניזונת מן היתומים והניח בעלה קרקע והשביחתו כיון שמעשה ידיה שלהן כל השבח שלהן אפילו שכר טרחה אינה נוטלת והראב״ד פירש אע״פ שהיא ניזונת אין השבח שהשביחה הקרקע שלהן שלא אמרו מעשה ידיה שלחן אלא במעשה ידיה הקבועים כגון טווה או אורגת אבל במלאכה אחרת

שאין דרכה בכך לא כיון שאינם יכולים לשנותה לאותה מלאכה אם עשתה הרי היא לעצמה ולענין לשלם ליתומים שכר בטלה של מעשה ידיה יש מחייבים ויש פוטרים וכתב עוד ואם אינה ניזונית כגון שתבעה כתובתה בב״ד דשוב אינה ניזונית והניה בעלה נכסים מועטים שאין בהן כדי כתובתה אם אמרה דאו מה שהניח בעלי ואשביח לעצמי ונתעצלו היורשים או ב״ד להשביעה ולהגבות כתובתה אפילו השביחו הנכסים ועמדו על אלף זוז השבח לעצמה אבל השביחו הנכסים סתם נוטלת כתובתה והמותר ליורשים וכתב א״א הרא״ש ז״ל משמע מתוך לשונו שאינה נוטלת בשבח כלום ונראה לי דדוקא אשה יורשת ואחין הוא דמחלי אהדדי אבל אשה שאינה יורשת היא אצל הבנים כיורד בנכסי אחר ונוטלת שכר טרחה אלא שידה על התחתונה ליקח בשדה שאינה עשויה ליטע את ההוצאה אם השבח מרובה ואם הן מעות אינה נוטלת אלא שכר טרחה דבר מועט כיון שלא קבלה עליה אחריות וגם מ״ש אם לא היה בנכסים כדי כתובתה והיא השביחתן שנוטלת כתובתה מאותו השבח לא נהירא דכיון שהשבח ליתומים משום שלא אמרה ראו והשביחה סתם אינה נוטלת כתובתה מאותו שבח וגם מ״ש אם אמרה ראו שנוטלת כל השבח לעצמה לא נהירא אלא בין אמרה ראו בין לא אמרה ראו כל השבח ליורשים ולא תטול ממנו כלום ואפי׳ כתובתה לא תגבה ממנו אלא שנוטלת שכר טרחה וידה על התחתונה ליקח בשדה שאינה עשויה ליטע ההוצאה אם השבח מרובה ואם הן מעות אינה נוטלת אלא שכר טרחה:

סימן צו

א אין האלמנה גובה כתובתה אלא בשבועה לפיכך אם מתה קודם שנשבעת אין יורשיה יורשים כתובתה שאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה אבל נתגרשה ומתה בניה נשבעין שבועה שלא פקדתנו ונוטלין ואפי׳ מיורשיו אם מת אחריה אבל כל נכסיה בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל יורשיה יורשין אותה אפי׳ נתאלמנה שאינה צריכה לישבע עליהם ומה שבועה נשבעת שלא התפיסה הבעל צררי בחייו ולא תפשה היא משלו כלום והרמב״ם כתב שצריכה לישבע ג״כ שלא מחלה לו כתובתה או שלא מכרה לו ונראה שאם כתובתה בידה אינה צריכה לישבע על זה שאילו מחלה לו או מכרה היתה מחזרת לו הכתובה ואם היורשים קטנים והאפוטרופסים רוצים להשביעה והיא אומרת שאינה רוצה לישבע עד שיגדלו בניה כי שמא הם ימחלו לה או תתפשר עמהם כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה אין שומעין לה אלא לא תטול כלום עד שתשבע וששאלת אלמנה שאומרת בעלי נתן לי מנה קודם מותו במתנה גמורה ע״מ שלא ינכם לי בכתובתי ועדים אין לה תשובה אם היא מוחזקת במנה כגון שיש ממון בעלה תחת ידיה והיא יכולה לטעון על אותו ממון אין בידי משל בעלי כלום נאמנת ג״כ במגו לומר נתנו לי במתנה ובשבועה אבל אם היא אינה מוחזקת בממון בעלה אז אינה נאמנת כתב רי״ף שאם מכרה או נתנה מנכסי יתומים קודם שנשבעה מה שמכרה ונתנה קיים ומנכין אותו בכתובתה ומשמע מדבריו אפילו מקרקע וא״א הרא״ש ז״ל מביא דבריו בפסקיו לפסק הלכה אבל כתב בתשובה דוקא במטלטלי אבל מקרקעי בחזקת יורשים קיימי ואין בידם לתתם עד שיגבוה ב״ד ואם מכרה או נתנה אין מכירתה ומתנתה קיימת ואם מחלה לבעלי חובות של בעלה אין מחילתה כלום שכל זמן שלא תגבה חובות בעלה אין לה בהן כלום ואין בידה לא ליתן ולא למחול ופעמים שאף גרושה משביעין אותה אפילו כשלא יטעון דתנן הפוגמת כתובתה או ע״א מעידה שהיא פרועה והנפרעת שלא בפניו ומנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה פוגמת כיצד היתה כתובתה אלף זוז והוא אומר קבלת כתובתיך והיא אומרת לא קבלתי אלא כך וכך אפילו יש לה עדים כמה קבלה דאיכא למימר אם איתא דקבלה טפי הוה פרע לה בעדים אפילו דקדקה מה שנטלה אפי׳ בחצי פרוטה דאיכא למימר כיון דדקדקה בודאי אומרת אמת אפ״ה לא תפרע אלא בשבועה או שכופרת בכל ואומרת לא נפרעתי כלום ועד אחד מעידה שהיא פרוע לא תפרע אלא בשבועה או מנכסים משועבדים שבאו לטרוף מהלקוחות או שלא בפניו כגון שגרש והלך לו לא תפרע אלא בשבועה וכתב הרמב״ם והוא שיהיה במקום רחוק שיש טורח להודיעו אבל אם הוא קרוב להודיעו מודיעין אותו ואם לא יבא ישביעוה ותטול וכ״כ רי״ף וכתב א״א ז״ל ויראה לי דהאי מקום קרוב כדי שילך השליח ויחזור תוך ל׳ יום שהוא זמן ב״ד אבל טפי מל׳ יום אין לנו לאחר הפרעון אלא ב״ד מוכרים מיד ופורעין והאשה נותנת שכר השליח ומוספת אותו על כתובתה וכל הנך שבועות הן דרבנן אפ״ה צריכין נקיטת חפץ ולא נפקא מינה אלא דאי קדמה ותפשה ואומרת לא משתבענא ולא מהדרנא דדידי שקלי לא מפקינן מינה כיון דהוא דרבנן אבל בדאורייתא מפקינן בכהאי גוונא אי לא בעי לישבע אבל אפוכי לא אפכינן להו אף ע״ג דקי״ל דשבועה דרבנן מפכינן ה״מ כשהנתבע יש לו לישבע וליפטר יכול להפכו על התובע ולומר לו אין לך אצלי כלום או השבע וטול או תלך לך אבל כשהתובע יש לו לישבע וליטול אינו יכול להפכו על הנתבע ולומר השבע והפטר שיכול לומר לו איני רוצה לישבע אתה יש לך לישבע וליטול או השבע וטול או תלך לך ואם היא חשודה על השבועה שאינה יכולה לישבע אם שכנגדה אינו חשוד ישבע ויפטר ואם הוא חשוד אין כאן לא שבועה ולא תשלומין ובעד אחד מעידה שהיא פרועה יכול להביאה לידי שבועה דאורייתא כיצד יפרע לה כתובתה פעם שני בפני העד הראשון ועד אחר עמו הרי כאן שני עדים על פרעון השני ויתבענה מה שנתן לה תחילה ויאמר בהלואה נתתיו לך שהרי נתקבלה כתובתך פעם שנית והיא כשתכפור ותאמר לא קבלתי אלא פעם אחת הרי עד מכחישה וצריכה לישבע שבועה דאורייתא וצריך שיאמר לעד הראשון שמכוין לכך

שאם לא כן תאמר באמת שקבלתי שתיהן אבל היו עליך ב׳ כתובות והרי העד הראשון מסייעה אבל כשמודיע לעד תחילה שאין כוונתו אלא להביאה לידי שבועה דאורייתא אז אין הראשון מסייעה וכיון שאין מסייעה אינה יכולה לומר ב׳ כתובות היו לי דמילתא דלא שכיחא היא הפוחתת כתובתה אינה צריכה שבועה ה״ד פוחתת כגון שהוציאה כתובתה מאלף זוז והוא אומר נפרעת והיא אומרת לא נפרעתי כלום אבל אין לי עליך אלא ה׳ מאות זוז כי אמנה היתה ביני לבינך שנתחייבת לי בקנין אלף זוז והאמנת בי שלא אתבע ממך אלא ה׳ מאות נוטלת בלא שבועה אבל אם אינה אומרת אמנה היתה ביני לבינך אפי׳ ה׳ מאות אינה נוטלת דהאי שטרא חספא בעלמא הוא היא אומרת בתולה נשאתני וכתובתי מאתים והבעל כשנתגרשה או היורשים כשנתאלמנה אומרים אלמנה ניסת ואין לך אלא מנה והכתובה נאבדה או במקום שאין כותבים כתובה אם יש עדים שיצתה בהינומא פי׳ שעשו לה כמנהג הבתולות במלבוש שרגילין להלביש בתולות או בשאר דבר ידוע לפי מנהג העיר כתובתה מאתים אפי׳ אחד מהם קטן כשראה העדות דכיון שהוא עתה גדול ויש אחר עמו מהני ואם אין עדים אינה נוטלת אלא מנה כתב הרמב״ם שהבעל צריך לישבע שבועה דאורייתא וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאינו נשבע אלא היסת מי שהיה נשוי ד׳ נשים שנשאתן זו אחר זו ומת ובאין לגבות כתובתן הראשונה נשבעת לשנייה שאין משל בעלה כלום והשנייה לשלישית והשלישית לרביעית והרביעית נשבעת ליתומים ואפי׳ אם הם גדולים אין נפרעין מהם אלא בשבועה היו כולם יוצאות ביום אחד במקום שכותבי׳ שעות הראשונה תקדום ואם אין כותבין שעות אז שיעבוד כולם חל ביחד ואם כתובתה של האחת מנה ושל זו מאתים ושל זו ג׳ מאות לר״ח בין הניח רב או מעט כך הדין שיחלקו כל עזבון המת לו׳ חלקים ונוטלת של מנה חלק אחר ושל מאתים ב׳ חלקים ושל ג׳ מאות ג׳ חלקים שכל אחת ואחת נוטלת לפי מעותיה עד שתפרע כתובתה ולפ״ז אם הניח שלש מאות של מנה נוטלת חמשים ושל מאתים מאה ושל נ׳ מאות מאה וחמשים ולרב אלפס חולקות ממש שוה בשוה עד שתפרע כל אחת מכתובתה ולפ״ז אם הניח ש׳ כל אחת נוטלת מנה ואם הניח יותר השתים הנשארות חולקות אותו ביניהם בשוה ולזה הסכי׳ א״א ז״ל וכשב״ד או יורשין משביעין האלמנ׳ אין להשביעה בב״ד אלא חוץ לב״ד אבל מדירין אותה אפי׳ בב״ד וצריך שידירנה בדבר שיש בו עינוי נפש ושתהיה באיסור כל ימיה כגון שתאמר יאסר עלי דבר זה אם נהניתי שום דבר מכתובתי והוא דבר שיש בו עינוי נפש אבל אם אין בו עינוי נפש או אפי׳ יש בו עינוי נפש ואינה באיסור כל ימיה כגון שאומרים לה משביעין אנו עליך שלא תאכל דבר זה אם גבית שום דבר מכתובתך והיא אוכלת אותו בפנינו לא מהני שאינה חוששת על העונש אלא בנדר של עינוי נפש שעומדת כו כל ימיה ולא מהני נדרה אלא כל זמן שלא נשאת אבל אם נשאת אינה גובה בנדרה שהבעל יפר לה אפי׳ נדרה ע״ד רבים ואפי׳ אם נתן לה רשות שתדור ע״ד הב״ד יכול לחזור ממה שהרשה ויפר לה וגרושה שבאה לישבע כגון שהבעל אומר פרעתי או פוגמת וכיוצא בזה נשבעת אפי׳ בבית דין וכתב ר״י שהאידנא נהגו להשביע אלמנה בב״ד:

סימן צז

א הבעל שמשביע אשתו על כתובתה יכול להשביעה ג״כ על כל שנתעסקה בו כל ימי היותה תחתיו אבל קודם לכן אינו יכול להשביעה בטענת שמא דתנן המושיב אשתו חנונית או שמינה אפוטרופוס הרי זה משביעה בכל שעה שירצה כיון שנושאת ונותנת בשלו יכול להשביעה אפילו בטענת שמא אם הפסידה שתי כסף אבל אם אינה נושאת ונותנת אלא שמתעסקת בצרכי הבית בפלכה ובעיסתה כדרך כל הנשים אינו יכול להשביעה בטענת שמא אם לא בטענת ברי או ע״י גלגול ורבי שמעון פליג ואומר דאף אם הושיבה חנונית או מינה אפוטרופוס אינו יכול להשביעה בטענת שמא כ״ז שאינה תובעת כתובתה אבל אם גירשה ותובעת כתובתה משביעה על הכל ופסק רב אלפס כת״ק שאם מינה אפוטרופוס משביעה כל שעה שירצה ור״ת פסק כר׳ שמעון והורה הלכה למעשה באשה שמינה בעלה אפוטרופוס והיה לה הרבה מעות ואומרת של אחרים הם ורצה בעלה להשביעה ופסק ר״ת שלא היה יכול להשביעה כל זמן שלא תבעה כתובתה וכתב א״א ז״ל ונראין דבריו וגם כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא לא עבדינן עובדא לחייבה שבועה:

סימן צח

א פטרה הבעל משבועה גובה כתובתה בלא שבועה וכפי לשון הפטור היא נפטרת כיצד כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה שום שבועה לא שבועת אפוטרופסת אם היתה נושאת ונותנת ולא שבועת פוגמת אבל לענין עד אחד מעידה שהיא פרועה כתב הראב״ד אינו מועיל הפטור וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאף לזה מועיל אבל לענין נפרעת שלא בפניו כתב יש להסתפק אם יועיל דלכאורה נראה שלא יועיל דכיון דנפרעת שלא בפניו מעיזה פניה אמנם יראה שהפטור מועיל גם בזה ע״כ אבל משביע את יורשיה אם גירשה ומתה יורשיה נשבעין שבועת יורשין שלא פקדתנו בשעת מיתה ולא אמרה לנו קודם לכן ששטר זה פרוע ואת הבאים ברשותה כגון אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה והלקוחות תובעים כתובתה נשבעים שבועה שלא פקדתנו ודוקא שמתה אבל אם היא עדיין קיימת לא יתנו ללקוחות כלום אלא אם כן תשבע היא שלא נפרעה ומשביעין גם כן יורשיה והבאים ברשותה אם פגמו הכתובה או אם נעשו אפוטרופין ואפילו אם נתן לה רשות למנות אפוטרופין ליורשים או לאחרים אינו מועיל להם

לפטור בפטור שפטרה כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך אינו יכול להשביע לא אותה ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה שום שבועה אבל יורשיו או הבאים ברשותו כגון לקוחות שקנו ממנו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה כגון אם נתגרשה ומתה אבל נתאלמנה ומתה קודם שנשבעה אין יורשיה יורשין כתובתה כדפירשתי לעיל כתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי ולבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך לא הוא ולא יורשיו ולא הבאים ברשותו יכולין להשביע לא היא ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה ואפילו אם פגמה כתובתה או היורשים או אפי׳ יורשים מן היורשים פטורין משבועה אבל אם נעשית אפוטרופא לאחר מיתת בעלה לזה אינו מועיל הפטור אלא משביעין אותה על אותו אפוטרופסת אבל לאפוטרופא שנעשית בחיי בעלה מועיל שאפילו על ירי גלגול אין יכולין להשביעה ורב אלפס כתב שאפילו לא פטרה אין היורשים יכולים להשביעה על אפוטרופוס שנעשית בחיי בעלה ולא נהירא לא״א ז״ל ומיהו על מה שמכרה לצורך קבורה בין מיתה לקבורה מהני שאין משביעין אותה עליו אפי׳ ע״י גילגול ובירושלמי משמע דאפילו אם מכרה שלא לצורך קבורה בין מיתה לקבורה מועיל הפטור שפטרה ובגמרא דידן לא משמע כן וגמרא דידן עיקר כתב לה דלא נדר ודלא שבועה או נקי נדר או נקי שבועה מנכסי הוי כאילו כתב לה שבועה אין לי עליך והוא אינו יכול להשביעה אבל יורשיו ובאי כחו משביעין אותה ואם כתב לה נקי נדר או נקי שבועה או דלא נדר דלא שבועה מנכסי אילין לא הוא ולא יורשיו ולא באי כחו יכולין להשביעה כתב ריי״ף אף ע״פ שהאמינה על יורשיו ועל הבאים מכחו אין מועיל אלא לענין יורשין אבל אין פטור מועיל לגבות מלקוחות בלא שבועה לפיכך אם יש עליו ב״ח אחר או כתובה או לקוחות אין הפטור מועיל לה וכן כתב ר״ח מעשים בכל יום שאין נפרעין מנכסים משועבדין אלא בשבועה אע״פ שיש לה נאמנות ומהיורשין בלא שבועה ורבי זרחיה הלוי כתב אם מכר קודם הנאמנות אז אינו מועיל דלאו כל כמיניה לגרוע כח דלקוחות אחר שמכר להם כבר אבל אם קדם הנאמנות ללקוחות לא פקע בשביל שמכר נכסיו אחר כן וכ״כ הרמ״ה וי״א דהיינו דוקא שכתב לה הנאמנות בשטר וקנו מיניה שאז מועיל אף גבי לקוחות משום דאית ליה קלא וא״א ז״ל כ׳ האידנא דנפישי רמאי נכון להחמיר כרב אלפס ואבא שאול פליג את״ק בפטור יורשים וקאמר דאפי׳ פטרה בפירוש מן היורשים או כתב לה נקי נדר נקי שבועה מנכסי אילין אינו מועיל גבי יורשין ואינה גובה מהן אלא בשבועה ופסק רב אלפס כת״ק דפטור מועיל אף גבי יורשים וה״מ כשפירש לי וליורשי אבל לא פירש אע״פ שכתב נקי נדר נקי שבועה מנכסי אילין לא מהני וצריכה שבועה ור״ח ור״י פסקו כאבא שאול דלא מהני כלל גבי יורשין אפילו פירש לי וליורשי ולזה הסכים א״א ז״ל וכתב ר״ח דוקא דלא קנו מיניה אבל קנו מיניה אין משביעין לא אותה ולא יורשיה דאלים כח קנין לפוטרה לגמרי ממנו ומיורשיו ייחד לה קרקע שתגבה כתובתה ממנו אפי׳ לא פירש ד׳ מצריו אלא אחד מהם גובה בלא שבועה דלא חיישי׳ תו לצררי ואם ייחד לה מטלטלי אפי׳ אינן בעין גובה בלא שבועה אבל לרב אלפס צריך שיהיו בעין או אחרים שבאים מחמתן כגון שייחד לה מטלטלים והם עיסקא והוא נושא ונותן בהם ומכרם וקנה בדמיהם סחורה אבל אם אינן בעין ולא אחרים שבאין מחמתן צריכה שבועה אבל לרש״י אפילו נגנבו או אבדו אותם שיחד אינה צריכה שבועה דכיון שאבדו אותן שיחד לה תו לא מייחד לה אחריני וכן הוא מסקנת א״א ז״ל:

סימן צט

א אלמנה שבאת לגבות כתובתה שמין כל בגדיה בין של חול בין של שבת ומנכין אותם מכתובתה אבל גרושה כיון שמוציאה מדעתו אין שמין לה בגדיה לא של חול ולא של שבת וכ״ש שגובה מתנה שכתב לה בכתובתה וכתב בעל העיטור דוקא שמוציאה מדעתו בלא טענה רק שמוצא אחרת נאה הימנה אבל סרחה עליו אדעתא דהכי לא אקני לה ע״כ ואפילו לדבריו נראה שאין לחלק בין סרחה עליו למוציאה מדעתו אלא בגדיה שקנה לה אבל מתנה שכתב לה גובה לעולם וכן כתבו הגאונים:

סימן ק

א אין הכתובה נגבית מדינא דגמרא אלא ממקרקעי ומן הזיבורית שבנכסיו ולא משבח שהשביחו הנכסים אחר מותו לא שנא השביחו יורשין ול״ש השביחו לקוחות ובאה לטרוף מהם ולא מהראוי אבל במלוה שחייבים לבעל נקרא מוחזק ונגבית מהם אפי׳ הוא על העכו״ם ומתקנת הגאונים נגבית ממטלטלים וה״ה נמי לכל תנאיה חוץ מכתובת בנין דכרין כדלקמן לפיכך אם גבו היורשים מעות בחובת אביהן גובה מהן ודוקא מטלטלי דבני חרי אבל מכרם הבעל או נתנם במתנת בריא אינה גובה מהם ואם מכרום היורשים אחרי מותו גובה מהם כ׳ הרמב״ם נהגו לכתוב בכל הכתובות מקרקעי ומטלטלי ודבר זה תיקון גדול הוא ואנשים חכמים ונכונים נהגו כן והוא ככל תנאי שבממון שהוא קיים ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלים בתנאי זה ולא מתקנת האחרונים הרי שלא כתב כן בכתובתה אלא שנשא סתם אם הוא יודע בתקנת הגאונים גובה ואם לאו או שנסתפק לנו הדבר מתיישבים בדבר זה שאין כח בתקנת הגאונים לדון בה לפי שלא נתפרסם הדבר בדין תנאי כתובה שהוא תקנת סנהדרי גדולה ועד שנוציא בה ממון מן היורשים

ע״כ: אם מוצאים לו קרקע בן חורין מוכרין ונותנין לה ואם לאו טורפת ממשועבדים שמכר או שנתן ל״ש נתן במתנת בריא או שכיב מרע שהרי כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובתה אפי׳ אם נתרצית בקנינו שקנו מידה אינו מועיל אלא א״כ קנו ממנו תחילה כדפי׳ לעיל מכר לאחד קרקע ולא נתרצית שלא רצתה לחתום לו ואחרי כן מכר לאחר לא שנא אותו קרקע ולא שנא קרקע אחרת וחתמה לו קנה ואינה גובה ממנו שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שאם היתה רוצה לעשות נחת רוח היתה עושה לראשון ולענין אם יכולה לגבות מן הראשון איכא פלוגתא לרש״י אינה גובה ממנו וכ״כ הרמב״ם ובעל העיטור ולר״ח ולר״ת גובה ממנו ולזה הסכים א״א הרא״ש מי שהיה נשוי ב׳ נשים ומכר שדהו וכתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך בענין שמועיל כגון שלקח מן האשה תחלה ומת השנייה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מיד השנייה שהיא קדמה ולא הוסר שיעבודה רק מלוקח והלוקח מיד הראשונה שהרי הסירה שיעבודה ממנה וחוזרת חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ששאלת איש ואשה שמכרו בית לאחד וכתבו לו בשטר שהודו המוכרים שלא שיירו לעצמם במכר זה שום זכות בעולם ואח״כ יצא על המוכר שטר חוב מוקדם למכר והבע״ח הוציא הקרקע מיד הלוקח בכח שטרו והאשה מוציאה שטר נדוניתה שהיה מוקדמת לזה החוב כדי לקיים המקח ביד הלוקח והבעל חוב טוען שכבר סלקה זכות נדוניתה מעל זה הקרקע והיא טוענת אע״פ שסלקתי זכותי לענין שלא אתבענו אבל כל זכות שהיה לי בקרקע מכרתי לו וזה זכותי שהיה חובי מוקדם לשלך תשובה הדין עמה שלא סלקה מעל הקרקע אלא לגבי הקונה שלא תוכל להוציאו בשטר נדוניא אבל לגבי אחר לא סלקה זכותה והוי דינא הכי בעל חוב המוקדם מוציא מיד הלוקח והאשה מיד בעל חוב בנדוניתה והלוקח מן האשה וב״ח מיד הלוקח וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם והלוקח עומד במקום האשה ובמקומו נמצא הפשרה עשויה בנדון זה כי הב״ח יוציאנו מיד הלוקח והלוקח יוציאנו מיד ב״ח בשטר נדוניתה שמסרה לו האשה וישאר כך הענין כי לא יוסיף אח״כ לזכות בבית מכח הקנייה ואין הכתובה נגבית אלא בפחות שבמטבעות כגון אם נשא במקום אחד וגירשה במקום אחר אם מעות של מקום הנישואין טובים מהמעות של מקום הגירושין נותן לה ממעות של מקום הגירושין ואם מעות מקום הגירושין טובים משל מקום הנישואין נותן לה ממעות מקום הנישואין אף על פי שבשאר חוב נותן לעולם ממעות של המקום שנשתעבד בו בכתובה הקילו ור״ת כתב שגם כתובה נגבית לעולם לפי המקום שנשתעבד בו אבל הרמב״ם ורי״ף וכל הגאונים כתבו כסברא הראשונה כתב הרמב״ם בד״א כשהיה בכתובתה מעות סתם אבל אם פי׳ בה מטבע ידוע בין עיקר בין בתוספת הרי הוא כדין המלוה לחבירו מטבע ידוע שפירש לו מה שהלוה ובמקום שכותבין כתובה אינה נגבית אלא אם כן יהיה שטר כתובה בידה אלא נשבע שבועת היסת ונפטר ובמקום שאין כותבין עיקר כתובה גובה בלא כתובה בתנאי ב״ד בעדי מיתה או אפי׳ בלא עדים שהאשה שאומרת מת בעלי נאמנת כדפירש׳ לעיל גם נותנין לה כתובה על פיה ונדוניא ותוספת אינה גובה אא״כ כתובתה בידה אפילו יש עדים כמה היה והרמב״ם כתב שצריכה לישבע שמת אבל אם אומרת מת בעלי תנו לי כתובתי אף לינשא אין מתירים אותה שאינה אומרת כן אלא ליטול כתובתה והרמב״ם כתב שאם אומרת התירוני לינשא ותנו לי כתובתי מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובתה ואם אומרת תנו לי כתובתי והתירוני לינשא מתירין אותה לינשא ואין נותנין לה כתובתה ואם תפסה אין מוציאין מידה ואני כתבתי למעלה דבשניהם אין מתירין אותה לינשא במקום שאין כותבין כתובה והביא עדים שכתב לה כתובה כתב הרמב״ם שדינו כבמקום שכותבין ואינה גובה בלא כתובה וא״א הרא״ש ז״ל כתב שגובה כיון שבאותו מקום לא נהגו לכתוב ולא מהימן לומר פרעתי דאיהו דאפסיד אנפשיה שכתב לה ולא ישתנה הדין בכך ובספר המצות כתב על שם ר״י אפי׳ במקום שכותבים גובה עיקר כתובה וכל תנאיה בתנאי ב״ד וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה הוציאה גט ואין בידה כתובה דינו כמו אלמנה שבמקום שאין כותבין גובה עיקר ולא נדוניא ותוספת ובמקום שכותבין אינה גובה כלל ואם הוציאה כתובה בלא גט שאומרת שאבד גיטה והוא אומר שכבר הוציאה הגט וגבתה בו והוא במקום שאין כותבין ואומר מפני שאין רגילין לכתוב לא האמינו לי במה שכתבתי לה והוצרכתי לפרוע ע״פ הגט וכתבו לי שובר ואבד אם יש לה עדי גירושין אינו נאמן ואם אין לה עדי גירושין נאמן במגו שיכול לומר לא גירשתיך ואע״פ שהיא אומרת גירשתני אינה נאמנת כיון שתובעת כתובתה ואם הוא במקום שאין רשאין לכתוב גט מפני הסכנה היא נאמנת וגובה הכל אפי׳ אין לה עדי גירושין והרמב״ם כתב בזה אם הוא טוען לא גירשתיה חייב ליתן לה עיקר כתובה אבל לא תוספת עד שתביא ראיה שגירשה או שהוציאה גט עם הכתובה ואם הוא אומר גירשתיה ופרעתי הכל עיקר עם תוספת ואבד שוברי הרי זה נאמן ומשביעה בנקיטת חפץ ונותן לה עיקר והוא נשבע שבועת היסת על התוספת ולא נהירא שאם הוא נאמן למה יתן לה עיקר ואם אינו נאמן יתן לה הכל שהרי כתובה כידה וכן השיג עליו הראב״ד: הוציאה ב׳ גיטין וב׳ כתובות וזמן כתובה ראשונה קודם לגט הראשון וזמן הב׳ קודם לגט הב׳ גובה שתיהן הוציאה ב׳ כתובות וגט אחד שכתב לה ב׳ כתובות זו אחר זו אינה גובה אלא אחרונה שבטל הראשונה כשכתב לה האחרונה ואם האחרונה יתירה על הראשונה ולא כתב לה ואוסיפית ליך כך וכך על הראשונה אם רוצה לגבות הראשונה גובה מזמן א׳ או ב׳ מזמן ב׳ ואם כתב לה ואוסיפית ליך כך וכך על הראשונה גובה ראשונה מזמן ראשונה ותוספת מזמן ב׳ בד״א ששתיהן מן האירוסין או מן הנישואין אבל אם אחת מן האירוסין והב׳ מן הנישואין בכל ענין אינה גובה אלא אות׳ שמן הנישואין הוציאה כתובה וב׳ גיטין שהחזירה ולא כתב לה כתובה אין לה אלא כתובה אחת שהמגרש אשתו והחזירה על דעת כתובה הראשונה החזירה הוציאה

גט וכתובה ועידי מיתה אם הגט קודם לכתובה רואין אם אין דרך לכתוב כתובה גובה בגט עיקר הכתובה ובכתובה גובה כל מה שכתוב בה שהרי זכתה בה במיתת הבעל ואם כתובה קודמת לגט אין לה אלא כתובה אחת שעל דעת כתובה הראשונה החזירה:

סימן קא

א אלמנה כל זמן ששטר כתובתה בידה גובה כתובתה לעולם בין אם נותנין לה מזונות בבית אביה או בבית בעלה אפי׳ אחר שתינשא ונשבעת אע״פ שהיא נשואה ובעל התרומות כתב שאם נשאת שוב אינה נאמנת ואין נותנין לה אא״כ תביא עדים שלא קבלתה וכ״כ בעל העיטור וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה ואפילו עברה עליה שמיטה אינה נשמטת מפני שהוא מעשה ב״ד פגמה אותה שגבתה מקצת או אפילו שלא פגמה אלא שזקפה כמלוה יצאה מכלל מעשה ב״ד ושביעי׳ משמטתה ואם אין כתובתה בידה ובאה לגבות בתנאי ב״ד כגון במקום שאין כותבין אם נותנין לה מזונות בבית בעלה גובה לעולם ואם נותנין לה מזונות בבית אביה אינה גובה אלא עד סוף כ״ה שנים אבל שתקה כ״ה שנים ולא תבעה מחלה ואם תבעה תוך כ״ה שנים מונין לה כ״ה שנים מיום שתבעה וכן יורשיה צריכין לתובעה תוך כ״ה שנים למיתתה ואם שתקו יותר מכ״ה שנים מחלו ואפילו אם ניזונת בבית אביה אם היורשים מכבדין אותה שמוליכין לה מזונותיה בעצמם אין שתיקתה מחילה שמפני הבושה היא שותקת ולא מפני שמחלה להם ויראה מדברי הרמב״ם שאין הוכחת השתיקה מחילה אלא לעיקר אבל התוספת לא וא״א הרא״ש ז״ל כ׳ שגם התוס׳ מוחלת אבל הנדוניא אינה מוחלת ואם יש לה עדים ממנה גובה אותה לעולם ודוקא באלמנה הויא שתיקתה מחילה בשאין כתובה בידה אבל גרושה גובה לעולם כשאר בעלי חובות:

סימן קב

א מי שמת ואלמנתו באה לגבות כתובתה ועליו ב״ח אם זמנו של אחד מהם קודם ולא הניח אלא קרקע כדי לפרוע לאחד מהם מי שזמנו קודם יגבה והאחר ידחה בין אלמנה בין ב״ח ואפי׳ תפש המאוחר מוציאין מידו לא הניח אלא מטלטלים שאין בהם דין קדימה וכגון דלא אקנו ליה מטלטלי אגב מקרקעי ינתנו לב״ח אפי׳ הוא מאוחר ותדחה האשה ומיהו אם תפשה אפילו שלא בב״ד אין מוציאין מידה ואם זמן שניהם שוין או שנשא ולוה ואח״כ קנה או שלוה ונשא ואח״כ קנה שחל שיעבודם כאחד משעה שקנה בין אם הניח מקרקעי או מטלטלי ינתנו לב״ח ותדחה האשה ואם קדמה האשה ותפשה קרקע אם קדמה וגבתה בב״ד כגון שהגבוה בית דין קודם שידעו שהיה שם ב״ח אין מוציאין מידה אבל אם גבתה מעצמה אפי׳ ע״י שומא דליכא למימר מאן שם לך מפקינן מינה ואם קדמה ותפשה מטלטלין אפילו שלא בב״ד לא מפקינן מינה ואם יש שם כדי לפרוע לשניהם בקרקע ובמעות אם זמנן שוין נותנין לב״ח מעות ולאשה קרקע ואם קדמה לגבות מעות כתב א״א הרא״ש ז״ל שמוציאין מידה ונותנין לבעל חוב ולכאורה יראה שלא אמרו כן אלא מפני תקנת ב״ח אבל אם חפץ יותר בקרקע וליתן לאשה מעות שומעין לו והרמ״ה כתב דאין שומעין לו ואם אין זמנן שוה המוקדם נותנין לו מעות ואם קדם המאוחר ותפש המעות לפי דברי א״א הרא״ש ז״ל שכתב שמוציאין מידה אם קדמה ותפשה מעות כשזמנן שוה יראה דה״ה נמי שמוציאין המעות מיד המאוחר אם קדם ותפשם כתב הרמב״ם היו כתובים בכתוכה נכסי צאן ברזל וטענה שאבדו או שלקחן הבעל הרי היא בנכסי צאן ברזל בשאר בעלי חובות ונשבעת שלא לקחה אותם ולא נתנם ולא מחלם וחולקת עם בעלי חובות ורש״י לא פי׳ כן אלא דין נכסי צאן ברזל כדין שאר הכתובה הערב לאשה בכתובתה אינו מתחייב אפי׳ בקנין אפי׳ אם יש נכסים לבעל אבל הערב לכלתו בשביל כתובתה מתחייב בקנין אפילו אם אין נכסים לבנו בד״א בערב דעלמא אבל בקבלן שאמר לה הנשאי לזה ואני קבלן או אני אתן לך משתעבד ולכאורה נראה דוקא בקנין אבל הרמב״ם כתב אפילו בלא קנין והכי מסתבר דהוי כמו ערב בשעת מתן מעות דלא בעי קנין והראב״ד כתב דאפי׳ ערב גרידא מתחייב בקנין ולפי זה ערב לכלתו מתחייב אפי׳ בלא קנין והכי מסתבר הערב לאשה בכתובתה וגירשה בעלה ואין לו נכסים לבעלה לפורעה ותובעת כתובתה מן הערב לא יתן לה אא״כ ידירנה בעלה הנאה על דעת רבים שאין לה התרה שלא יחזירנה שלא יעשו קנוניא עליו שיגרשנה כדי שתגבה כתובתה מהערב ויחזירנה אח״כ ואפי׳ לא הדירה בשעת הגירושין ידירנה אח״כ כשתתבענו הכתובה ואסור לאדם שישיאנו עצה שיגרשנה כדי שתגבה הכתובה מהערב דשמא לא ידירנה הנאה מיהו אם האב ערב לכלתו כנגד בנו והבן ת״ח והשעה דחוקה לו ואין האב מהנהו מנכסיו מותר להשיאו עצה לגרש כדי לגבות הכתובה מהאב וכן אם הקדיש כל נכסיו ומגרשה לא תגבה מן ההקדש אא״כ ידירנה אבל מן הלקוחות גובה אפילו בלא הדירה ואם ירצה להחזירה אח״כ יחזירנה שכיון שידעו הלקוחות שיש עליו כתובת אשה אינהו דאפסידו אנפשייהו שקנו ממנו:

סימן קג

א אלמנה בין מן הנישואין בין מן האירוסין מוכרת מנכסי בעלה לגבות כתובתה שלא בבית דין ושלא בהכרזה לא שנא אם מוכרת לגבות כל כתובתה ביחד ל״ש אם מוכרת ג׳ או ד׳ פעמים לגבות מעט מעט בכל פעם מוכרת שלא בב״ד מומחין אבל צריכה ב״ד הדיוטות ג׳ אנשים בקיאים בשומת קרקע ואם מכרה בלא ב״ד הדיוטות כתב ר״ח שמכרה בטל והרמב״ם כתב גבי מוכרת למזונות שקיים ונשבעת שלא זלזלה וא״א הרא״ש ז״ל כתב בתשובה כר״ח ואחריות המכר על היתומים בין אם תמכור היא או ב״ד וגרושה לא תמכור אלא בב״ד ואלמנה נמי אם נשאת לא תמכור אלא בב״ד ואם ב״ד מוכרין ונותנים לה אז אינה נשבעת אלא שלא התפיסה צררי ושלא תפשה היא משלו ואם היא בעצמה מוכרת צריכה לישבע שבועת צררי ושלא גבתה יותר ושלא זלזלה בנכסים ואם לקחה לעצמה אינו כלום אף על פי ששמוה שלשה הדיוטות אלא צריכה להחזיר ליתומים אפילו אם הכריזה ועצה טובה היא לה שתפרש מה שמוכרת לצורך כתובתה שלא יאמרו שמוכרת הכל לצורך מזונותיה ויקראוה רעבתנית ואם אינה חוששת שיקראוה רעבתנית טוב לה שלא תפרש שאם יכלו הנכסים תאמר כל מה שמכרה הוא לצורך מזונות ותטרוף מהלקוחות שקנו מבעלה לצורך כתובתה אבל אם תפרש שמוכרת לצורך כתובתה לא תוכל לטרוף מהלקוחות מזונות ויש צד אחר שטוב לה יותר שלא תפרש שאם לא תפרש ויצא עליו שטר חוב תאמר שלכתובה מכרה ואם כתובתה קדמה לא יוכל בעל השטר לטרוף ממה שמכרה ואם תפרש למזונות יטרפנו ב״ח מפני שזמנו קודם שאין חיוב המזונות אלא עד אחר מיתה היתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מאתים במנה והוזל שאינו שוה אלא מנה והיא רוצה לקיים המקח נתקבלה כתובתה ולא אמרינן כיון שהיה המקח בטעות לא יצא הקרקע מחזקת היתומים וברשותם הוזל אלא כיון שבשעה שקבלה הקרקע להכניסו לרשות הלוקח היה שוה מאתים כאילו כוונה לקנות הקרקע ונתקבלה כתובתה ואינה חוזרת ליתומים וכן אם מכרה שוה מנה במאתים והוקר והלוקח רוצה לקיים המקח ונתקבלה כתובתה והריוח ליתומים טעתה ומכרה שוה מנה ודינר במנה או שטעתה אפילו כל שהו אפילו אם רוצה ליתן ליתומים מה שטעתה מכרה בטל היתה כתובתה ד׳ מאות ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון שוה מנה ודינר במנה הראשונים מכרן קיים והאחרון מכרו בטל בד״א שהן ד׳ שדות חלוקות אבל אם הכל שדה אחת ומכרה ממנו לד׳ לרב אלפס שפסק במכור לי כורא וזבין לי׳ ליתכא שהמכר בטל שחשוב כמעביר על דבריו אפי׳ הראשונים מכרן בטל אם עשה לכל אחד ואחד שטר בפני עצמו אלא אם כן מכרה לכולם בשטר אחד אז מכר הראשונים קיים אבל רבי׳ האי פסק במכור לי כורא וזבין ליה לתכא שהמכר קיים ולפי זה אפילו מכרה לד׳ בד׳ שטרות הראשונים מכרן קיים לבד מהאחרון וכך הוא מסקנת אדוני אבי ז״ל :

סימן קד

א בית דין שמוכרין להגבות לאלמנה כתובתה אין מוכרין אלא בהכרזה ומכריזין ל׳ יום רצופין זה אחר זה ואם אינם רוצים להכריז רצופים אלא בכל יום שני וחמישי יכריזו ס׳ יום בכל ב׳ וה׳ כיצד מכריזין הכרוז יוצא פעם אחת בבקר בשעת הכנסת פועלים ופעם אחת בערב בשעת הוצאת פועלים שדה פלוני שסימניה כך וכך ומצריה כך וכך עומדת לימכר כל הרוצה ליקח יבא ויקח ויפרש הכרוז שמוכרין אותה כדי לפרוע לאשה כתובתה שלא יסבור הלוקח שנמכרה כדי לפרוע לב״ח שיש מי שרוצה יותר ליתן לאשה מפני שלוקחת המעות מעט מעט ואם הכריזו וטעו ומכרו אפי׳ שוה מאתים במנה מכרן קיים אבל אם לא הכריזו אפילו מכרו שוה בשוה מכרן בטל בד״א בדברים שצריכין הכרזה ובשעה שמכריזין ובמקום שמכריזין אבל דברים שאין מכריזין עליהן כמו עבדים ושטרות ומטלטלין שנמכרין לעולם בלא הכרזה ושעה שאין מכריזין היינו לכרגא ולמזוני ולקבורה שלצורך אלו מוכרין בלא הכרזה ואפי׳ מי שמלוה לצורך אחד מאלו כשפורעין לו מוכרין בלא הכרזה ובמקום שאין מכריזין שיש מקומות שנוהגים שלא להכריז מפני שיש שלא ירצו לקנות אם יכריזו שלא יקראו אותם אוכלי נכסי דאכרזתא פירוש שצריכין למכור מפני הדחק כיון שאין צריכין הכרזה אם מכרו וטעו פחות משתות מכרן קיים טעו בשתות מכרן בטל אם הכריזו בדבר שאין צריך הכרזה או בשעה או במקום שאין מכריזין כתב רב אלפס דכמאן דליתיה דמי ואם טעו בשתות מכרן בטל וא״א הרא״ש ז״ל כתב כיון שהכריזו אע״פ שלא היו צריכין אם טעו אפילו בכפל המקח קיים והיכא שטעו בפחות משתות בדבר שאין מכריזין שמכרן קיים פירש רבי׳ יצחק שצריכין להחזיר האונאה והרמב״ם כתב דהוי מחילה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל והיכא דטעו ונתאנו בשתות שהמכר בטל כתב הרמב״ם אם ירצו ב״ד לקיים המקח ולהחזיר האונאה הרשות בידם וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאין שומעין להם דכיון שהרשות ביד ב״ד לבטל המקח גם כן הרשות ביד הלוקח לבטלו ואם ירצו להכריח הלוקח שיתקיים המקח ויחזיר האונאה אין שומעין להם שליח שמכר וטעה ונתאנה המכר בטל ואפילו בכל שהו שנתאנה בין אם הוא שליח ב״ד או שליח כל אדם ואם הטעה הלוקח כתב רב האי שגם בזה המקח בטל בכל שהו וה״ר יונה כתב שאם טעה הוא ונתאנה המקח בטל בכל שהו שיאמר לו המשלח לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אבל אם הטעה את הלוקה זכה המשלח ביתרון וששאלת על קרקע של יתומים שהכריזו ב״ד עליו למוכרו להגבות אשה כתובתה ואחר ההכרזה מחלה ליתומים כתובתה ושלחה מצד אחר מורשה שלה לב״ד להגבות כתובתה ומכרו ב״ד הקרקע וכתבו אחריות המכר על היתומים ועתה רוצים היתומים להוציא הקרקע מיד

הלוקח כי אמרו שלא כדין מכרוהו שכבר מחלה להם כתובתה תשובה מרמה עשו ולא תעשנה ידיהם תושיה כי ב״ד מכרוהו כי לא ידעו באותה מחילה טמירתא ואחריות המכר על היתומים ואי איניש דעלמא היה הבא להוציא הקרקע היו היתומים חייבים לפרוע ועתה נמי שהם באים להוציא מיד הלוקח האחריות עליהם הילכך אינה מחילה וישאר הקרקע ביד הלוקח׃

סימן קה

א יכולה אשה שתמכור כתובתה או ליתנה לאחרים בין כולה בין מקצתה והלוקח והמקבל עומדים במקומה שאם תתאלמן או תתגרש יקחו הם כתובתה ואם תמות בחיי הבעל אין להם כלום לפיכך אין הלוקח קונה אותה אלא בדבר מועט ואם מכרה לבעלה המכר מכר ואסור להשהותה כדפירש׳ לעיל אלא א״כ יעשו לה אחרת בעיקר הכתובה ואפילו אם מת הבעל בחייה אם מתה קודם שנשבעה על כתובתה אין ללוקח ולמקבל כלום במה דברים אמורים כשנתאלמנה ומתה שהיא לא היתה יכולה ליפרע מהיתומים אלא בשבועה אבל נתגרשה ומתה לקוחות נשבעים שבועה שלא פקדתנו ונוטלים ודוקא שמתה אבל אם היא חיה צריכה לישבע שלא נפרעת ואם אינה רוצה לישבע יפסידו הלקוחות ואם אמרה שנפרעה אחר שמכרה נאמנת במגו שאם היתה רוצה למחול אבל אם אמרה שנפרעה קודם המכר אינה נאמנת שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ששאלת ראובן שמת והניח בנים ואלמנה ומתה האלמנה קודם שנשבעה על כתובתה אם יש לבכור פי שנים דמספקא לן אם קרויין נכסי האם כל זמן שלא נשבעה על כתובתה תשובה כל זמן שלא נשבעה האלמנה על כתובתה ולא הגבוה בית דין הכתובה כל הנכסים בחזקת בעלה ולא זכתה בהם כלום והבנים את אביהם הם יורשים ויש להן דין בכורה המוכרת כתובתה בין לבעלה בין לאחרים לא הפסידה שום דבר מתנאי כתובה אבל המוחלת כתובתה לבעלה אף ע״פ שאסורה לישב תחתיו מכל מקום מחילתה מחילה והפסידה כתובת בנין דכרין ונראה דהוא הדין נמי שהפסידה כל שאר תנאי הכתובה וכ״כ הרמב״ם המוחלת כתובתה לבעלה הפסידה כל תנאי כתובת׳ ואפילו מזוני לית לה ויראה מדבריו שאפילו בחייו אין לה מזונות ואני כתבתי למעלה שיש לה מזונות בחייו ולא אבדה אלא מזונות שלאחר מיתה כתב הרמב״ם המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים כשאר מוחלין והוא שיהיה דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיה שחוק והיתול או דברי תימה אלא בדעת נכונה המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי׳ יורש מוחל לפיכך מכרה כתובתה ומת הבעל ואח״כ מתה בנה יכול למחול והמכר בטל ואפילו אין לה יורש אחר אלא זה הבן ונמצא פרעון הכתובה עליו יכול למחול לעצמו כדי לבטל המקח ויורש הכתוב׳ מכח אביו בן שמכר כתובת אמו פי׳ שמכרה בחיי אביו שאם ימות אביו ואח״כ תמות אמו ויורש הוא את כתובתה שיהיה הלוקח עומד במקומו ליקח אותה והתנה שאם תערער אמו על המקח שלא יסלקו מערעור ומתה ולא ערערה אינו יכול לומר אני במקום אמי וכמו שהיא היתה יכולה לערער על המקח גם אני מערער ואבטלנו שערעור של עצמו ודאי קבל על עצמו׃

סימן קו

א המחלק נכסיו לבניו וחלק לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה בין אם הוא בריא או ש״מ ואפילו אם לא חילק בפניה רק ששתקה כשנודע לה דאמרינן כיון שחלק לה כבוד לחלוק עם הבנים ודאי מחלה ור״ח פי׳ דוקא כשחלק לה חלק אחד כאחד מן הבנים אז מחלה בשתיקה לחוד אבל אם לא נתן לה כאחד מן הבנים אז לא מחלה בשתיקה אלא א״כ כתב לה וקבלה עליה ורב אלפס כתב כסברא הראשונה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל ודוקא שחלק לה קרקע וחלק כל נכסיו אבל אם כתב מטלטלי או שלא חלק כל נכסיו לא אבדה כתובתה ומיהו אפי׳ לא כתב לה אלא דקל לפירותיו או פירות מחוברין והן צריכין עדיין לקרקע חשיב שפיר קרקע ואפילו כתב לה קרקע וחלק כל נכסיו לא אבדה אלא מאותן נכסים אכל אם קנה נכסים אחרים או אפילו באו לידה מאותן הנכסים כגון שמת אחד מהבנים וירשו גובה מהם ודוקא שחלק נכסיו בינה ובין בניו אבל אם חלק נכסיו בינה ובין אחרים לא אבדה ורשב״ם כתב דהוא הדין נמי אם חלק בינה ובין אחרים ולא נהירא לאדוני אבי ז״ל׃

סימן קז

א הכותב כל נכסיו לאשתו ל״ש בריא ל״ש שכיב מרע ויצא עליו ש״ח מוקדם למתנתה הפסידה כתובתה מכל הנכסים שהיו לו אז בין מאותם שהיו בידו בין מאותם שמכר קודם לכן מפני שמחלה שיעבוד כתובתה כשכתב לה המתנה אבל אם קנה נכסים אח״כ לא מחלה וגובה מהם ודוקא שכתב לה נכסיו אבל אם לא כתב לה אלא פירות נכסיו או אפי׳ כתב לה גוף הקרקע אלא ששייר קצת לא הפסידה כתובתה וביאר א״א הרא״ש ז״ל בתשובה הא דלא הפסידה כששייר היינו כשכותב לה סכום מנכסיו ואפי׳ הסכום הוא גדול שכתב לה מחציתם או שני חלקים מהם אבל אם כתב לה כל נכסיו ופירש

השיור אפי׳ אם שייר הרבה אבדה כתובתה מנכסים שיש לה שכבוד שעושה לה שכותב לה כל נכסיו גורם המחילה בד״א שאבדה כתובתה כשכתב לה כל נכסיו באשתו ארוסה או גרושה דבהנך הויא מתנה ולכך אבדה כתובתה אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו נשואה לא אבדה כתובתה משום דלא קנתה דלא הויא מתנה שלא כיון אלא לעשותה אפוטרופא על נכסיו כדי שיכבדוה לא שנא יש לו בנים ממנה או אין לו בנים ממנה אלא מאחרת או אין לו בנים כלל ואחיו יורשין אותו היו לו שתי נשים וכתב כל נכסיו לשתיהן לא קנתה שום אחת מהן ושתיהם אפוטרופסים כתב חצי נכסי לאשתי פלוני׳ וחצי נכסי לאשתי פלוני׳ הראשונה קנתה שהרי שייר והשנייה לא קנתה כתב כל נכסיו לאשתו ולבנו אשתו קנתה החצי ובנו לא קנה אלא הוא אפוטרופא כתב לאשתו ולאחר האחר קנה החציה ואשתו הויא אפוטרופא בשאר החצי שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ראובן חלה וצוה מחמת מיתה ואמר הוו עלי עדים שאני מצווה מחמת מיתה ואני נותן כל נכסי לאשתי אמנם שיהיו כולם משועבדים לתת ולפרוע מהם בכל שנה עד עולם כל החלק משלם שיש עלי לתת לצורך בית המדרש הידוע לנו ואני משייר בה לעצמי שאוכל לתת מה שארצה בעבור נפשי ובכלל דבריו אמר אל תחשבו לי לשטות שנתתי כל נכסי לאשתי שאני יודע בה שלא יהיה לה בעל לעולם והיורשים אומרים שלא עשאה אלא אפוטרופא שהרי נתן לה כל נכסיו ומה ששייר לצורך בית המדרש וגם להניח בעד נפשו אינו שיור כי כבר היה חייב בראשונה לבית המדרש והיו הנכסים משועבדים לדבר ואינו משייר כלום מחדש ועוד שהרי לא צוה לתת כלום בעד נפשו ואפי׳ ששייר הואיל ולא אמר כלום כמי שלא שייר דמי ועוד כי אביו של פלוני הנפטר כשנפטר צוה לתת מנכסיו למדרש ההוא והרי הם הנכסים משועבדין ועומדין והאשה אומרת סוף סוף הרי שייר מנכסיו אע״פ שנתחייב בראשונה לבית המדרש לדבריהם הרי הוא מתחייב עכשיו בכל הדורות ועוד כי על יורשי הנפטר להביא ראיה שנתחייב מקודם או שחייבו אותו מורישיו ועוד ששייר לתת בעד נפשו בשעה שנתן לה מתנה אע״פ שלא נתן כלום סוף סוף בשעה שהקנה לה שייר תשובה המתנה שנתן לאשתו היתה בלא שיור כי לא הניח ליורשיו כלום ומה שצוה לתת למדרש מוכיח מתוך לשון הצוואה שהיה חייב כבר מדקאמר כל החלק משלם שיש לי לתת ולפרוע אלמא פרעון חוב היה ואף אם היה מתנה אין כאן שיור כיון דבפעם אחד חלק כל נכסיו כדאמר בפרק מי שמת שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים אם כמחלק מת קנו כולם עמד חוזר בכולם אם נמלך מת קנו כולם עמד אינו חוזר אלא באחרון ואמרינן נמי התם אשתו ואחר לאחר במתנה ואשתו אפוטרופ׳ ומה ששייר לתת בעד נפשו לא הוי שיור אף אם נתן הרבה דמתנה של האשה לא חיילה אלא לאחר מיתה ובאותו שעה לא שייר הילכך לא עשאה אלא אפוטרופוס והפוסק דין זה צריך שידע מי הם היורשים אם הם בניה או בני הבעל או אחי הבעל אז הוי אפוטרופא אבל אם הם בני אחי הבעל או רחוקים יותר אז הויא מתנה דטעמא דכותב כל נכסיו לאשתו לא הויא מתנה משום שאנו אומדים דעתו של אדם שאין אדם מניח בניו וכותב כל נכסיו לאשתו אלא שמינה אפוטרופא על נכסיו לפרנס בניו כדי שיכבדוה ומיבעיא לתלמודא אשה אצל האחין ואצל בני הבעל מהו מי אמרינן אף באלו רוצה שיכבדוה או אינו חושש אם יכבדוה והוי מתנה ומסיק דאף באלו הויא אפוטרופא אבל ביורשין רחוקים מאלו פשיטא דהויא מתנה גמורה אז אנו אומדין דעתו שבדעתו היה להודיעך כל הפרטים לפיכך כתבתי לך דין כותב כל נכסיו בסתם ואין בשטר מוכיח על הענין דהויא מתנה גמורה אז אנו אומדין דעתו שבדעתו היה שתהיה אפוטרופא על נכסיו כדי שיכבדוה יורשיו אבל שטר צוואה זו אני רואה לשון המורה על הענין דהוי מתנה גמורה שהרי אמר בו אל תחשבו לי לשטות שאני נותן כל נכסי לאשתי שהרי אני יודע בה שלא יהיה לה בעל לעולם והשטות שחושבים לו לאדם שמניח יורשיו ונותן כל נכסיו לאשתו זה בשביל שהיום או מחר תינשא לבעל תכניס לו נכסיו וזהו עגמת נפש שתאכל עמלו עם איש אחר אבל המכיר את אשתו שלא תינשא לאיש אחר באהבתו אותה נותן לה כל נכסיו הילכך לשון זה מוכיח דהוי מתנה גמורה שאם לא היתה כי אם אפוטרופא מה שטות יחשבו לו אם מינה אפוטרופא אף אם תינשא לבעל כי הדבר ידוע אם תינשא לבעל שיסלקוה ב״ד מן האפוטרופסת שלא יאכלם הבעל הלכך מוכיח לשון זה דהוי מתנה גמורה דכיון דטעמא שאנו מבטלין המתנה הוא משום אומדנא כדפרישית לעיל כל היכא שיש להוכיח מתוך השטר דהוי מתנה גמורה הרי בטלה האומדנא:

סימן קח

א שכיב מרע שאמר תיטול אשתי כאחד מן הבנים אינה חולקת אלא בנכסים שיש לו עתה אבל אם קנה אח״כ נכסים אינה חולקת בהן ורואין כמה בנים היו לו בשעת המיתה נוטלת חלק כאחד מהן בין אם היו מרובין ונתמעטו או מועטין ונתרבו מתו כל הבנים רואין כמה היו בשעת הצוואה ונוטלת חלק הראוי לאחד מהן והשאר ליורשיו:

סימן קט

א שכיב מרע שאמר תנו ק״ק זוז לאשתי בראוי לה נוטלתן לבד מכתובתה ואם אמר תטול ק״ק זוז בכתובתה לא תטול שתיהן אלא ידה על העליונה אם ק״ק זוז יותר נוטלתן ואם כתובתה יותר נוטלתן וכתב הרשב״ם דה״ה נמי אם אמר תנו ק״ק זוז לאשתי סתם דהוי דינא הכי דידה על העליונה וא״א ז״ל

כתב שאם אמר תנו ק״ק זוז לאשתי סתם דהוי מתנה לבד מכתובתה ש״מ שצוה שיתנו לאשתו בגדיה נוטל׳ כל בגדיה בין של חול בין של שבת:

סימן קי

א האשה שבאה ליפרע מכתובתה והוא במקום שאין כותבין או במקום שכותבים והביאה עדים שאבדה כתובתה וצריכין לכתוב שובר לבעלה שנפרעה מכתובתה ובאה לסופר שיכתוב לה שובר כותב לה אע״פ שאין בעלה עמה והוא שיכיר שם האשה ושם בעלה והבעל נותן שכר הסופר ת״ח שחתם על שובר של כתובת אשה שנפרעה ובאה האשה שכתובה בו ואומרת לא צויתי לכותבו אלא אחרת ששמי כשמה צותה לכותבו והודה לדבריה ואמר לא זו היא שצותה לכותבו יכול לחזור בו מדבריו הראשונים ואין כאן משום חוזר ומגיד אבל אם אמר תחלה ברי לי שאינה זאת אינו יכול לחזור בו המוצא שובר כתוב על שם האשה שנפרעה כתובתה בזמן שהאשה מודה שנתנה לבעל יחזירנו לו אינה מודה אלא אומרת ממני נפל לא יתנו לא לאיש ולא לאשה:

סימן קיא

א תנאי כתובה שיהיו בניה זכרים יורשים כתובת אמן ונדונייתה שהכניסה בתורת נצ״ב ותוספת שהוסיף לה בעלה אפילו אם מתה בחיי הבעל ואח״כ חולקים המותר עם אחיהם אפי׳ לא נכתב בכתובה או אין לה כתובה ובמקום שאין כותבין כתובה ודוקא זכרים אבל אם אין לה אלא נקבות לא אפילו אם אין שם יורשים אלא בנות וזהו שנקרא כתובת בנין דכרין כיצד היו לו שתי נשים לזו בן וכתובתה אלף זוז ולזו בן וכתובתה ה׳ מאות זוז ומתו בחייו ואח״כ מת הוא כל אחד נוטל כתובת אמו ואח״כ חולקים המותר ואינה נגבית אלא מבני חרי ולא ממשעבדי כשאר ירושה ודוקא במקרקעי שיש שם קרקע כדי שתי הכתובות אבל אם אין שם אלא מטלטלי לא וצריך שיהיה שם מותר על שתי כתובות כל שהוא אפילו דינר ומיהו אפילו אין המותר אלא מטלטלי שפיר דמי ואפילו יש בעל חוב שצריכים לפרוע לו המותר יש כאן כתובת בנין דכרין אפילו אם החוב יותר מהמותר שעל שתי הכתובות יפרעו לב״ח חובו ומה שיותר יחלקו כפי שתי הכתובות לא היה שם קרקע כדי שתי כתובות או שיש שם קרקע ואין שם מותר דינר אין כאן כתובת בנין דכרין אפילו יש עליהם חוב ולא אמרינן כפרעון חוב יתקיים נחלה דאורייתא והמותר על הפרעון יחלוקו כפי ב׳ הכתובות אלא כיון שאין שם מותר אין כאן כתובת בנין דכרין אפילו היה ראוי ליפול להם ירושה מאבי אביהן בענין שיהיה שם מותר לא חשיב מותר אפילו מת אבי אביהן קודם שיחלקו כיון שלא היה שם מותר דינר בשעת מיתה לא חשיב מותר אמר בן הכתובה הגדולה הריני מעלה על הנכסים דינר כדי שיהא שם מותר ואטול כתובת אמי אין שומעין לו אלא שמין את הנכסים בב״ד כפי מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן היו מרובים בשעת מיתה ויש שם מותר ונתמעטו בשעת חלוקה כבר זכה בן הגדולה בכתובת אמו והיכא שלא נשאר כדי ב׳ כתובות שמין לכל אחד כפי חלקו שהיה לו בנכסים וכן אם היו מועטים ואין שם מותר ונתרבו כבר זכה בן הקטנה ואין כאן כתובת בנין דכרין והא דבעינן שיהא שם מותר דינר דוקא כששתיהם מתו בחייו ששניהם באין מכח התקנה לפיכך בעינן מותר לקיים בו נחלה דאורייתא אבל אם מתה אחת בחייו ואחת אחר מותו ונשבעה על כתובתה אותה שמתה אחרי מותו קודם שמתה שאם לא כן אין בניה יורשים כתובתה נמצא שבני אותה שמתה אחרי מותו אינן באים מכח התקנה שמן הדין יורשים כתובת אמן אז א״צ שיהיה שם מותר אלא בני כל אחת נוטלים כתיבת אמן שהרי בפרעון כתובת השנייה מתקיים נחלה דאורייתא ואותה שמתה בחייו אע״פ שלא נשבעה בניה ניטלים כתובת בנין דכרין שאין עליה שבועה שלא נתנה כתובה לגבות מחיים ובה״ע כתב שגם בני השנייה שמתה אחרי מותו נוטלין כתובת בנין דכרין אע״פ שלא נשבעה אמן קודם מיתתה ול״נ וכ״ש אם מתו שתיהן אחרי מותו שבני כל אחת נוטלין כתובת אמן אפי׳ אם אין שם מותר שהרי באין בתורת חוב וכן אם גירש אחת ומתה אחת בחייו ואח״כ מת והניח בנים משתיהן בני המתה נוטלין כתובת בנין דכרין אפי׳ אין שם מותר דינר דכתובת הגרושה שהיא חוב נעשית מותר לחבירתה לפיכך בני הגרושה נוטלים תחילה ואח״כ בני המתה אין שם אלא כדי כתובה הראשונה לא אמרינן יפרעו לבני השנייה שבאין בתורת חוב והמותר יקחו בני הראשונה בתורת כתובת בנין דכרין אלא אין כאן כתובת בנין דכרין ובני השנייה יטלו כתובת אמן והמותר יחלקו שוה בשוה אבל אם יש מותר על כתובה הראשונה אפילו דינר יפרעו לשנייה כתובת אמן והמותר יקחו בני הראשונה בתורת כתובת בנין דכרין וכאשר הדין במתה אחת בחייו ואחת אחרי מותו כן הדין אם מתה אחת בחייו והשנייה קיימת שדין בני הראשונה עם השנייה כדינם עם בניה אם יש שם כדי ב׳ כתובות בני הראשונה נוטלים כתובת אמן והשנייה כתובתה ואם יש מעט יותר על כתובת הראשונה השנייה נוטלת כתובתה והמותר לבני הראשונה אע״פ שבני השנייה אינם נוטלין כלום ואם אין שם אלא כדי כתובה הראשונה השנייה נוטלת כתובתה והמותר יחלקו בני הראשונה ובני השנייה ויש מהגאונים שכתבו שאם השנייה קיימת אין בני הראשונה נוטלין כתובת אמן וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה המוכרת כתובתה בין לבעלה בין לאחרים לא הפסידה כתובת בנין דכרין ואם תמות בחייו ואח״כ מת הוא בניה נוטלים כתובת אמן כאילו לא מכרה אבל אם מחלה כתובתה לבעלה הפסידו בניה

כתובת בנין דכרין מי שצוה בשעת מיתה שלא יירשו בניו כתובת בנין דכרין אין שומעין לו שא״א לו לבטל תקנת חכמים אבל אם התנה כן בשעת נישואין הוי תנאי שבממון וקיים ורבים מהגאונים כתבו שאין כתובת בנין דכרין עתה נוהג כלל שעיקר התקנה היתה כדי שיתן אדם לבתו כבנו ועכשיו נוהגים לתת להם יותר ויותר וכ״כ בעל העיטור ורבינו האי כתב שהיא נוהגת שאין לנו כח לבטל תקנת חכמים וכ״כ הרמב״ם וריב״א ור׳ שמשון כתבו שנוהגת אפי׳ במטלטלי דכיון דתיקון רבנן בתראי דכתובה נוהגת במטלטלין ה״ה כתובת בנין דכרין ור״י והרמ״ה כתבו ודאי כתובת בנין דכרין נהגו האידנא שאין לעקור תקנת חכמים אבל כיון שמרבים ליתן לבנות נעמידנה בחזקה דמעיקרא דוקא במקרקעי ולא במטלטלי ולענין מה שתקנו הגאונים דכתובה נגבית ממטלטלין לענין זה לא עשו כתובת בנין דכרין כתובה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל :

סימן קיב

א תנאי כתובה שיהיו בנותיה ניזונות מנכסיו אחר מותו עד שינשאו או עד שיבגרו אפי׳ לא נכתב או אפילו אין לה כתובה ובמקום שאין כותבין ואע״פ שניזונת מן האחין מעשה ידיה ומציאתה לעצמה בגרה הבת או נתארסה אפילו בקטנותה שוב אין לה מזונות וכתב הרמ״ה ה״מ שלא נתארסה מדעת היורשים אבל נתארסה מדעת היורשים אית לה מזונות דלאו כל כמינייהו דיורשים להשיאה עצה להתארס דתפסיד מזוני ואי נמי נתארסה שלא מדעת יורשים וחזו בי דינא דליכא מאן דיהיב לה מזוני מלמדין אותה שתמאן ושקלה מזוני מאחי ע״כ קטנה שהשיאוה האחין ומיאנה יש לה מזונות ארסה אביה ונתגרשה מן האירוסין ומת יש לה מזונות וכן נתאלמנה מן האירוסין אפילו היא שומרת יבם יש לה מזונות ופי׳ א״א ז״ל דוקא נתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה שבשעת מיתת האב היתה ברשותו אבל אם נתארסה בחייו ונתגרשה או נתאלמנה אחרי מותו שבשעת מיתת אביה לא היתה ברשותו אין לה מזונות בת יבמה כגון שיבם אשת אחיו וילדה לו בת אם אין לאחי המת נכסים שאז חל עליו חיוב הכתובה וכל תנאיה פשיטא שהבת ניזונת מנכסיו אחרי מותו אבל אם יש לאחיו נכסים שלא חל חיוב הכתובה על היבם מיבעיא אם הבת ניזונת מנכסי היבם וכן מיבעיא בנושא שנייה וילדה לו בת ובאנס נערה ונשאה אחר כך וילדה לו בת ובבת ארוסתו שבא על ארוסתו וילדה לו בת ואחר כך נשאה בכל הנך מיבעיא ולא איפשיטא ואין להן מזונות בד״א אחרי מותו אבל בחייו חייב לזונם מתקנת אושא עד ששה שנים כתב הרמב״ם פוסקין לבת מזונות כסות ומדור מנכסי אביה כדרך שפוסקין לאלמנה ומוכרין למזון הבנות וכסותן בלא הכרזה כדרך שמוכרין למזון האלמנה וכסותה אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד ואין הבנות נשבעות ע״כ מדינא דגמרא אין הבנות ניזונות אלא ממקרקעי אבל מתקנת הגאונים שכתובה נגבית ממטלטלי גם הבנות ניזונות מהם ואינן ניזונות אלא מבני חרי אבל אם מכר האב או נתן או אפי׳ הבנים אחרי מותו אם מכרו או משכנו או נתנו אין ניזונות ממנו ואפי׳ קנו מיניה והיו בשעת קניין כגון שגרשה והיו לו בנות ממנה והחזירה וקנו מיניה לפרנסן אפ״ה אינם ניזונות ממשעבדי כיון דבתנאי ב״ד אכלי וגם ניחא ליה בהרווחה דידהו חיישינן לצררי אבל מבני חרי ניזונו׳ אע״פ שגירשה ולא אמרינן כבר נתבטל תנאי ב״ד אלא חייב לזון בנותיה שנולדו לה ממנו קודם שגירשה בתנאי ב״ד אחרי מותו וכ׳ הרמ״ה הא דלא מהני לה קנין דוקא דקנו מיניה בשעת נישואין בכלל מאי דקנו מיניה כתנאי כתובה ולא כתב לבנות שטר באפי נפשייהו אבל אי כתב להו שטרא באפי נפשייהו אי נמי קנו ממנו לאחר נישואין סתם קנין לכתיבה עומד וגבי ממשעבדי דמעידנא דקנו מיניה גמר ומשעבד נפשיה ואם איתא דאתפיס צררי איבעי ליה למנקט שטרא מינה או למכתב תברא עליה ומיהו זימנין דמשכה לה דמיתזני בנות ממשעבדי כגון שפסק עמה שיתפרנסו אף אחר שיבגרו דכיון דלא אכלי בתנאי ב״ד לא חיישינן שמא התפיס צררי בד״א שנתן האב מתנת בריא אבל אם נתן מתנת שכיב מרע ניזונות ממנו והראב״ד כתב דאף במתנת שכיב מרע אינם ניזונות והרמב״ם כתב כסברא ראשונה וכ״כ הרא״ש ז״ל מי שצוה בשעת מיתה אל יזונו בנותי מנכסי אין שומעין לו ואם התנה בשעת נישואין שלא יזונו הוי בכלל תנאי שבממון וקיים מי שמת והניח בנים ובנות אם הנכסים מרובים שיש בהם כדי שיזונו בנים ובנות עד שיבגרו הבנות יירשו הבנים הכל שישארו הנכסים בחזקתן והם יפרנסו הבנות מתחת ידם שאין מחייבים אותם להפריש חלק הבנות עד שיבגרו ואין מחייבים אותם לצמצם במזונות אלא אם ירצו יותירו במזונות ומ״מ אם ב״ד רואין שמכלין הממון ואין משגיחין בישוב העולם חייבים ב״ד להשגיח בתיקון הבנות ולהפריש להן חלקן ואם אין בנכסים כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו הבנות אז נקראים מועטים ומפרישים חלק הבנות עד שיבגרו והשאר לבניו ואם אין שם אלא עד כדי שיבגרו הבנות הכל לבנות והבנים ישאלו על הפתחים אדמון אומר לעולם יירשו הבנים הכל ופסק הרשב״ם כמותו ורב אלפס פסק כתנא קמא ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל בד״א במקרקעי אבל במטלטלי אם הנכסים מועטים יזונו אלו ואלו יחד עד שיכלו דכיון שאינם ניזונות אלא בתקנת הגאונים די להן שיהיו כבנים ולא שיפה כחן יותר מן הבנים ליקח הכל ואם יש מטלטלי ומקרקעי והמקרקעי הם מועטי׳ וע״י המטלטלים יהיו מרובים יירשו הבנים ואין הבנות יכולות לומר כיון ששיעבודנו על הקרקע והרי הן מועטים יפרשו לנו מזונותינו אלא המטלטלין מצטרפין עם המקרקעי לעשות מרובים היו מרובים בשעת מיתה ונתמעטו כבר זכו בהן הבנים ויש להן דין מרובים ויזונו יחד עד שיכלו הנכסים ורשב״ם פירש ששמין כמה הגיע לבנות במזונותיהן עד שיבגרו ולבנים

בירושתן ורואין כמה נפחתו מהנכסים ויפסיד כל אחד בפחות כפי שיעור שהיה לו בנכסים ולפ״ז אפשר שכלה חלק הבנות ועדיין חלק הבנים קיים ואפ״ה אין הבנות ניזונות עמהם וכן פירש הרמ״ה וא״א ז״ל כתב כסברא הראשונה וכן אם היו מועטים בשעת מיתה ונתרבו יש להם דין מרובים אפילו העמידו כבר בדין ופסקו להם ב״ד נכסים מועטים כיון שנתרבו חזרו לדין מרובים ויעמידום בחזקת הבנים והם יזונו הבנות מדי יום יום ואפי׳ חזרו אחר כך ונתמעטו יש להם דין נכסים מרובים ונתמעטו ויזונו אלו עם אלו היו מרובים ויש עליהם ב״ח או חיוב מזונות בת אשתו או חיוב מזונות האלמנה או חיוב עישור נכסים לפרנס בתו וכשיוציא אחד מאלו ישארו מועטים יש להם דין מרובים ויפרעו החוב שעליהן ויזונו הבנות מתחת ידיהם ובאלמנה יזונו שלשתן יחד אבל כתובת האלמנה ממעטת ועושין אותם מועטים כתב הרמב״ם הניח אלמנה ובת אלמנה תיזון והבת תשאל על הפתחים וא״א הרא״ש ז״ל כתב בהניח אלמנה ובת או אלמנה ובן יזונו יחד אבל אם הניח אלמנה ובן ובת ואין בנכסים די שיזונו אלו ואלו עד שתבגר הבת האלמנה תיזון והבן והבת ידחו כתב הרמב״ם שמזונות הבת קודמת לכתובת בנין דכרין כיון שדוחין ירושת בן שהיא דאורייתא כ״ש לכתובת בנין דכרין שהיא דרבנן היו הנכסים מועטים וקדמו הבנים ומכרום מכרן מכר ונדחו הבנות וכתב רב האי כיון דהאידנא תקנו הגאונים שיזונו ממטלטלין ניזונו׳ מהדמים שקבלו מהם ול״נ להרא״ש ז״ל שהרי אין שיעבודן אלא על נכסי אביהן וכיון שמכרום ואינם יכולין לטרוף מהלקוחות גם במעות אין להם כלום והם של הבנים ופירש״י דוקא שמכרום קודם שהחזיק ב״ד הבנות בנכסים אבל מכרום אח״כ אינו מכור וי״א שאפי׳ אם מכרום אחר שהחזיקו ב״ד בנכסים שמכרם מכר וא״א הרא״ש ז״ל הסכים לדעת רש״י הניח בנות גדולות וקטנו׳ אין אומרים יזונו הקטנות עד שיבגרו ואח״כ יחלקו הנכסים אלא מיד יחלקו בשוה וכל אחת תיזון ותתפרנס משלה:

סימן קיג

א מי שמת והניח בת להשיאה משיאין אותה מנכסיו וזה נקרא פרנסת הבת ואינו כשאר תנאי הכתובה אלא תקנה שתקנו חכמים לפיכך אם צוה בשעת מיתה אל יתפרנסו בנותי מנכסי שומעין לו ואם התנה בשעת נישואין שלא יתפרנסו מנכסיו לפירוש רב האי אין שומעין לו וכמה נותנים לפרנסתה רואין אם השיא שום בת בחייו נותנין לה כמו שנתן לאחותה שהשיאה אותו בחייו וכתב הראב״ד אפילו לא הניח אלא שיעור מה שנתן לראשונה ב״ד אומדין דעתו שיתן לשנייה כל מה שהניח והוא יטרח לחזור אחר נכסים אחרים וכופין ג״כ את היורשים ליתן לה כולו ואם לא השיא שום אחת אומדין דעתו כמה היה נותן אילו היה חי ולפי עושרו ולפי כבודו ולפי ותרנותו וכך יתנו לזאת ואם היה עשיר והעני או ותרן ונשתנה דעתו אומדין אותו כפי ממונו ודעתו האחרון ואם אין יודעין לשער דעתו יתנו לה עישור הנכסים וכשנותנים לפי אומד דעתו אין חילוק בין מקרקעי למטלטלי שאם השיא בת בכל מה שנתן לה בין מטלטלי בין מקרקעי כך יתנו לזאת ואם לא השיא ואומדין דעתו שהיה נותן מטלטלי ומקרקעי כך יתנו לזאת אבל כשאין יודעין לשער דעתו ונותנין לה עישור נכסים אין נותנין לה אלא מקרקעי אפי׳ לתקנת הגאונים שכתובה ותנאיה נגבית ממטלטלי הפרנסה אינה נגבית אלא ממקרקעי ואצטרובלי חשוב מקרקעי לגבות ממנו ושכירות בתים חשיב מקרקעי ואפי׳ מה שעבר כגון אם השכיר בית לשנה ודר בו המוכר חצי שנה מנכין אותה אפי׳ מחצי השנה שעברה ואפי׳ על השכירות בחיי האב דכיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף חשיב כמקרקעי אבל אם כבר גבו אותו היתומים הוי כשאר מטלטלין ודוקא לגבות אינה נגבית אלא מקרקע אבל כששמין הנכסים לידע העישור שמין בין מקרקעי בין מטלטלי ומגבין לה העישור ממקרקעי ובסה״מ כתוב שלתקנת הגאונים אף פרנסה נגבית ממטלטלי וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה יש מהגאונים שכתבו כשנותנין לפי אומד דעתו נותנין לה כפי מה שישערו שהיה נותן בין להוסיף על עישור נכסים בין לגרוע ממנו וי״א שאין הולכים אחר אומד דעתו אלא לגרוע מהעישור אבל לא להוסיף עליו וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל אם יש בנות רבות להשיא נותנין לראשונה עישור נכסים ולשנייה עישור מה ששיירה הראשונה וכן כולן באו לישא כאחת ראשונה נוטלת עישור נכסים והשנייה עישור במה ששיירה ראשונה והשלישית במה ששיירה שנייה וחוזרות וחולקות כל העישורים בשוה והמותר לבנים הבת לגבי עישור נכסים חשובה כבעל חוב של האחין לפיכך נוטלת מהן מהבינונית בלא שבועה ומן הראוי כגון אם מת אביה בחיי זקנה ולא היו נכסים לאביה ואח״כ מת זקנה וירשוה אחיה נוטלת מהם עישור נכסים ויכולים ליתן לה איזה קרקע בינונית שירצו ולסלקה בזוזי אבל אם מתו אחיה קודם שנטלה עישור נכסים אינה גובה מבניהם אלא מזיבורית ובשבועה מכרו האחין או משכנו אחר מיתת אביהן טורפת מהלקוחות השיאוה האחין ולא נתנו לה פרנסתה או שלא נתנו לה כראוי לה יכולה להוציא מהן כשתגדיל פרנסתה הראוי לה או באומדן דעת האב או עישור נכסים אפילו לא מחתה בשעת הנישואין לומר דעו שאיני מוחלת על פרנסתי וגם לא פסקו שיתנו לה עוד מזונות בד״א כשנישא׳ ועודה קטנה אבל נישאת נערה ולא נתנו לה פרנסת׳ אם לא מחתה וגם לא פסקו ליתן לה עוד מזונו׳ אבדה פרנסתה אא״כ מחתה או פסקו ליתן לה עוד מזונו׳ ואם בגרה ואח״כ נישאת אפי׳ אם יפסקו ליתן לה מזונו׳ אבדה מזונותיה אא״כ מחתה: וכן נמי מיד כשבגרה אפי׳ לא ניסת אבדה פרנסתה אא״כ מחתה או שפסקו ליתן לה עוד מזונות ומיהו במחאה לחוד סגי אפילו אין פוסקין ליתן לה עוד מזונו׳ וכתב הרמ״ה דאירוסין בנערות חשיבי כנישואין ואם אין

פוסקין לה מזונות צריכה למחות ואין נראה כן לדעת התוס׳ כתב ה״ר יונה הא דבוגרת לא הפסידה עישור נכסים אם מחתה היינו דוקא כשבגרה אחרי מות האב אבל אם בגרה בחיי האב אין האחין חייבים להשיאה שלא תקנו עישור נכסים אלא במי שמת והניח בנות קטנות מפני שאמרו חכמים דעתו של אדם שאינו מניח בתו עד שתיבגר אבל זאת שבגרה בחיי האב כיון דאשתהי אשתהי והרמב״ם כתב דאפי׳ בגרה בחיי האב לא אבדה פרנסתה אם מחתה או אם נתנו לה מזונות וא״א הרא״ש ז״ל כתב בתשובה כדברי ה״ר יונה מי שמת והניח שתי בנות ובן ונטלה הראשונה עישור נכסים ולא הספיקה שנייה ליטול עישור נכסים עד שמת הבן קאמר ר׳ יוחנן הפסידה עישור שלה ור״ח אומר גם היא נוטלת העישור שלה ואח״כ יחלקו ופסק רב אלפס כר׳ יוחנן וכ״כ הרמב״ם וא״א הרא״ש ז״ל פסק כר״ח כתב ה״ר יצחק קרקוש״א אי איכא אלמנה ובת אלמנה תובעת כתובתה או מזונו׳ ובת פרנסתה אלמנה קודמת שהיא בעלת חוב דאב ובת בעלת חוב דאחים ואפי׳ אין שם אלא מטלטלי דלא שייך בהו דין קדימה כי היכי שהיא קודמת כי איכא מקרקעי דכי תקנו הגאונים לגבות כתובתה ומזונו׳ ממטלטלין כעין דינא תיקון ולענין דינא היכא דאיכא קרקע אלמנה קודמ׳ לגבו׳ כתובתה לא תקנה פרנסה לבת אלא במקום בן אבל אם לא הניח אלא בנות לא תיקנו אלא יחלקו הכל בשוה ואפילו נשאו הגדולו׳ בחיי אביהן ואומרו׳ הקטנו׳ גם אנחנו נישא מהממון קודם חלוקה אין שומעין להן אבל אם נשאו הגדולו׳ אחר מיתת אביהן מהאמצע ישאו גם הקטנות ואח״כ יחלקו׃

סימן קיד

א כל אלו הדברים אינו חייב אלא בבת אשתו שילדה לו אבל אם יש לה בת מאיש אחר אינו חייב לה כלום אלא מה שהתנתה עמו דתנן הנושא את האשה ופסק עמה שיזון את בתה ה׳ שנים חייב לזונה ה׳ שנים אבל אם לא פסקה לא וכתב הרמב״ם דדוקא שהתנתה עמו בשעת קידושין אז מהני בדבור בעלמא אבל שלא בשעת קידושין אינו מתחייב עד שיקנו מידו או עד שיכתוב שטר ע״כ וצריך לזונה ה׳ שנים הראשונים שאחר הנישואין בין אם המזונו׳ ביוקר או בזול לא זנה בהם והוזלו המזונות אם הוא עיכב לזונה צריך לפרוע לה בדמים ביוקר של עכשיו ואם היא עכבה אין נותנין לה אלא כדמי הזול היו בזול והוקרו בין שעכבה היא או הוא אין נותן לה אלא כדמי הזול ומעשה ידיה שלה אע״פ שזנה ואם האם פוטרת אותו מלזונה אחר שפסקה עמו לזונה אין שומעין לה דלאו כל כמינה להפסיד בתה מת הבעל הבת מוציאה מזונותיה מנכסים משועבדים כשאר בעלי חוב ודוקא שקנו מידו או שחייב עצמו במזונותיה בשטר אבל אם פסקו בשעת קידושין ולא היה שם קנין הן הן הדברים שלא ניתנו ליכתב ואינה ניזונת ממשועבדים מתה הבת אין יורשיה יורשים מזונותיה נתגרשה בתוך הזמן שקבל לזון את הבת לא יוכל לומר כשתבא הבת אצלי אתן לה מזונות אלא נותן לה מזונות משלם במקום שתהיה אמה ולא לפי ברכת הבית נשאת לאחר ופסקה גם עמו שיזון את בתה אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונו׳ משלם ואם גירשה גם השני ושניהם חייבים במזונותיה וכל אחד ואחד אומר אני אזון אותה ולא אתן דמים כתב הרמ״ה שהדבר תלוי בה שתבחר איזה מהם שתרצה שיזון אותה ואם היא חרשת שאין בה דעת לבחור זנין אותה לפרקים זה שבת וזה שבת וכן מסתבר לא״א הרא״ש ז״ל נישאת הבת תוך הזמן הבעל חייב במזונותיה והשנים כל אחד ואחד נותן לה דמי מזונו׳ כתב לה אני אזון את בתך כל זמן שאת עמי מתה אינו חייב עוד לזונה וכן אם נתגרשה אפי׳ חזר ונשאה דכל זמן שאת עמי מאלו הנישואין משמע כתב הרמ״ה שאלו המזונות שנותן לה אינו נותן לה אלא כזן את אשתו ע״י שליש ואפי׳ עשיר שבישראל אינו חייב ליתן לה לפי כבודו ואפי׳ היא עשירה הרבה אינו חייב לזונה אלא בפחות שלא אמרו שנותן לפי כבודו אלא באשתו שאוכלת בתנאי ב״ד אבל בבת אשתו שהוא חייב את עצמו יד בעל השטר על התחתונה כתב א״א הרא״ש ז״ל ולא נהירא לי דמי שנותן מעות לבעל הבית כדי לפרנסו או עשה לו טובה כדי לפרנסו בסתמא דעתו שיתפרנס כאחד מבני ביתו ולא שישנהו לרע מכל בני הבית שיאכלו הם בשר וישתו יין והוא יאכל זרעונין וישתה מים ולא נתנו חכמי׳ קצבה במזונות אלא במשרה אשתו ע״י שליש אבל כשהיא אצלו מתגלגלת עמו במה שהוא סועד הן רב הן מעט לפיכך כל המתחייב בפרנסת אדם מתחייב לפרנסו כשאר ב״א ואם הלה אינו חייב לרפאותו אע״ג דתנן במזון האשה דרפואה שאין לה קצבה הרי היא כמזונות ה״מ כשאוכלת בתנאי ב״ד שהוא חייב להספיק כל צרכה אבל המקבל עליו לפרנס חבירו אין הרפואה בכלל ע״כ׃

סימן קטו

א אלו יוצאות בלא כתובה העוברת על דת משה ויהודית ואיזו היא דת משה מאכילתו שאינו מעושר או אחד מכל האיסורים כגון דם או חלב שהכשילתו ואכלו על פיה ונודע לו אח״כ כגון שאמרה פלוני חכם תקן לי הכרי הזה או התיר לי חתיכה זו או טיהר לי הדם הזה ונמצאת שקרנית ודוקא שהוכחשה בעדים כגון שהעידו שבאותה שעה שאמרה שפלוני תקן לה שלא היה אותו פלוני בעיר וגם יש עדים שאמרה לו שהוא מתוקן ושהוא אכלו על פיה אבל אם אין עדים והיא כופרת שלא האכילתו או שמכחשת ההחכם שאומר שלא תקן לה והיא אומרת שתקן לה נאמנת ודוקא שהכשילתו ואכל על פיה אבל אם רצתה להאכילו דבר איסור ונודע לו ופירש או שהיא בעצמה אכלה דבר איסור לא אבדה כתובתה הוחזקה נדה בשכנותיה שראוה

לובשת בגדי נדותה ואמרה לו טהורה אני ובא עליה יוצאת בלא כתובה הנודרת ואינה מקיימת תצא בלא כתובה דבעון נדרים בנים מתים קטנים ואיזו היא דת יהודית יוצאת וראשה פרוע אפי׳ אין פרוע לגמרי אלא קלתה בראשה כיון שאינה מכוסה בצעיף תצא כתב הרמב״ם אע״פ שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה ודוקא שיוצאת כן ברשות הרבים או במבוי המפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו אבל במבוי שאינו מפולש וחצר שאין הרבים בוקעים בו לא תצא וכן הטווה בשוק שמראה זרועותיה לבני אדם וכן הטווה ורד כנגד פניה ופירש״י שטווה בכפה על יריכה והחוט מתוח כנגד פניה של מטה והרמב״ם כתב בשטווה בשוק וטווה ורד וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או לחייה כדרך שעושין הפרוצות וכן המדברת והמשחקת עם הבחורים וכן המקללת אביו בפניו או בפני בנו וכן התובעת מבעלה התשמיש בקול רם עד ששכנותיה שומעות אותה או שמריבה עמו עד שנשמע קולה כשתובע על עסקי תשמיש בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה ומ״מ לא אבדה כתובתה אא״כ יש עדים שהתרה בה תחילה ועברה על התראתו ואם אין עדים תשבע שהוא כדבריה ואם רצה לקיים אותה אח״כ אין כופין אותו להוציאה ומ״מ מצוה עליו שיוציאנה כתב הרמב״ם אע״פ שלא הוציאה אין לה כתובה שכתובה תקנת חכמים הוא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות אבל הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו: עברה בינה לבינו וידע שהיא עוברת על דת והתרה בה בלא עדים וחזרה ועברה הוא טוען שעברה והיא טוענת שלא עברה או לא התרתה בי אם רצה להוציאה יתן כתובה אחר שתשבע שלא עברה אחר ההתראה שאם תודה שעברה אחר ההתראה אין לה כלום ע״כ: כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת אבל תטול מה שהכניסה אליו והוא בעין בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג ואם כלה או נגנב או נאבד אין מוציאין ממנו וכן הדין במי שזנתה או יוצאת משום שם רע שאבדה עיקר כתובתה ותוספת ונוטלת מה שהוא בעין מכל מה שהכניסה וכן הדין בכל אותן ששנינו בה תצא מזה ומזה שהרי מצד זנות היא מפסדת כתובתה אין עדים שזינתה אלא שהיא עצמה אומרת שזינתה אין חוששין לדבר זה לאוסרה דשמא עיניה נתנה באחר אבל אבדה כתובתה עיקר ותוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה לו אבל אם נאנסה לא הפסידה כתובתה לא אשת ישראל ולא אשת כהן ואם יש עד אחד שזינתה אינו חייב להוציאה בדיני אדם אבל משום לזות שפתים אסור לו לעמוד עמה אם הוא סומך עליו מהימן ליה כבי תרי וצריך ליתן לה כתובה וכן כשאומרת אשתו שזינתה אם הוא מאמינה וסומך על דבריה צריך להוציאה לצאת ידי שמים וכתב הרמב״ם מי שראה אשתו שזינתה או שאמרה לו אחת מקרובותיה או אחד מקרוביו שהוא מאמינו ודעתו סומכת עליה שזינתה אשתו בין שהיה האומר איש בין שהיה אשה הרי זה חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה ויוציא ויתן כתובה ואם הודתה לו שזנתה תצא בלא כתובה לפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו אם ראה בעצמו שזינתה ואח״כ תגבה כתובתה אבל מדברי אחר אינו יכול להשביעה אלא על ידי גלגול האומר לאשתו בפני עדים אל תסתרי עם איש פלוני ויש עדים שנכנסה עמו בסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לבעלה עד שתשתה ואם מת קודם שישקנה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספ׳ אע״פ שלא מצאו עליה דבר מכוער שאין לך דבר מכוער יותר מזה ובזמן הזה שאין מי סוטה אסורה לו עולמית ותצא בלא כתובה שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להיאסר אמר לה בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני וראה אותה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לו בזמן הזה שאין מי סוטה וחייב להוציאה ויתן לה כתובה ואם הודה שנסתרה אחרי שהתרה בה תצא בלא כתובה לפיכך משביעה על זה ואח״כ נותן לה כתובה שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ששאלת ראובן השביע לאשתו שלא תדבר לפלוני ופלוני ולא תכנס עמהם לבית הסתר יקבלה שבועתו בפני עדים לזמן קצוב אם עברה על שום דבר משבועתה אם אבדה כתובתה תשובה אם נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה בשני עדים אסורה לבעלה ותצא בלא כתובה ודוקא שיש ב׳ עדים שנסתרה אבל נסתרה עמו בעד אחד אינה אסורה אבל אם לא נכנסה לבית הסתר אלא דברה עם אחד מהם לא נאסרה מכח הקינוי אבל מ״מ עוברת על דת היא כיון שנשבעה שלא לדבר עמו ועברה ודברה עמו יוצאת בלא כתובה ודוקא שהתרו בה תחילה אם תעברי על שבועתך תפסידי כתובתך אבל אם לא התרו בה לא הפסידה כתובתה:

סימן קטז

א הנושא אשה בעבירה כגון חייבי לאוין דתפסי בהו קידושין כמו אלמנה לכ״ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין או פצוע דכא שנשא ישראלית אם הכיר בה יש לה עיקר כתובה ותוספת כל תנאיה ומיהו מזונות אין לה אלא אחר מיתת הבעל כגון שלא הספיק להוציאה עד שמת אבל בחייו אין לה לא מיבעיא בעודו לפנינו דהא בעמוד והוצא קאי ואי יהיב לה מזונות שמא תתעכב אצלו אלא אפי׳ הלך למדינת הים ולותה ואכלה אינו חייב כלום והרמב״ם כתב שאם לותה ואכלה חייב לשלם ואני תמיה על דבריו דבהדיא מסיק בגמרא שהוא פטור בלותה ואכלה לא הכיר בה אין לה מנה ומאתים אבל תוספת יש לה ואין לה שום תנאי מתנאי הכתובה ואפילו מזונו׳ אחרי מותו ואינו חייב בפרקינה ואפ״ה אינו משלם פירו׳ שאכל משלה ואפילו אם הם עדיין בעין כגון שלקוטים ומונחים אצלו א״צ ליתנם לה נכסים שהכניסה לו אם הם בעין בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל תטלם ואם אינן בעין כגון שנשתמש בהם ובלה אותם של נכסי מלוג צריך לשלם ושל נכסי צאן ברזל א״צ לשלם והרמב״ם כתב דחייבי

עשה כיון שאיסורן קל אפילו אם הכיר בה דינם כחייבי לאוין שלא הכיר בה ודין אילוני׳ כדין אלו שאם הכיר בה יש לה הכל ואם לא הכיר בה אין לה עיקר כתובה ותנאיה אבל יש לה תוס׳ ובלאותיה הקיימין בין של מלוג בין של צאן ברזל ואפי׳ שאינן קיימין של מלוג חייב לשלם אלא שבזה חלוקה מהם שחייב במזונו׳ בהכיר בה אפי׳ בחייו והנשאת לשני ולא היו לה בנים וניסת עוד לשלישי ולא היו לה בנים דינה כיוצא באלו והנושא באיסור דרבנן כגון שנייה בין הכיר בה בין לא הכיר בה אין לה מנה ומאתים ולא מזונו׳ לא בחייו ולא אחרי מותו ואינו חייב לפדותה ואוכל פירותיה אבל תוס׳ יש לה ונכסים של נכסי מלוג מה שהן בעין תטלם ושאינן בעין אין מוציאין מידו ושל צאן ברזל אפי׳ שאינן בעין חייב לשלם לה והרמב״ם כתב דאילוני׳ וחייבי לאוין שהכיר בה וחייבי עשה בין הכיר בה בין לא הכיר בה ושנייה דינן כשאר נשים נצ״ב חייב לשלם אפי׳ ליתנהו ונ״מ אי איתנהו שקלה ואי ליתנהו אינו חייב לשלם ואילוני׳ וחייבי לאוין שלא הכיר בה נכסי צאן ברזל אי איתנהו שקלה ואי ליתנהו אינו חייב לשלם וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה קטנה היוצא׳ במיאון אין לה מנה מאתים אבל יש לה תוס׳ וחייב לזונה ולפדותה כל זמן שהיא תחתיו ואוכל פירותיה אבל אם הלך למדינת הים ולותה ואכלה למזונותיה או לפדיונה ואח״כ מיאנה אינו חייב לשלם אע״פ שאכל פירותיה ואפי׳ הן בעין עדיין שלקטן ומונחים ברשותו אינו נותנן וקטנה היוצאת בגט דינה כגדולה היוצאת בגט׃

סימן קיז

א אשה שאין לה וסת לא תשמש אלא ע״י בדיקה. כיצד היא הבדיקה בודקת קודם תשמיש ומיד אחר תשמיש, אם נמצא בעד שאחר תשמיש דם בג׳ תשמישים זה אחר זה הוחזקה נדה כל ימיה ויוצאת בלא כתובה ואין לה פירות ולא מזונות ולא בלאות שאינן קיימין דלאו בת תשמיש היא ויוציא ולא יחזיר עולמית אפילו אם תתרפא ומותרת לינשא לאחר כמו שפירשתי בהל׳ נדה בספר י״ד ואם שמשה ג׳ פעמים ולא מצאה דם כתב רי״ף שהיא ככל הנשים וא״א הרא״ש ז״ל כתב שלעולם לא תשמש בלא בדיקה וכ״כ הרמב״ם וכתב עוד בד״א שהיתה כך מתחלת נישואים ומביאה ראשונה ראתה דם אבל אם אירע לה חולי זה אחר שניסת נסתחפה שדהו לפיכך אם בעל פעם אחד ולא מצא דם ואח״כ חזרה להיות רואה בכל עת תשמיש יוציא ויתן כתובה ולא יחזיר עולמית וכן כל אשה שנולדו בה מומין אחר שנישאת אפילו נעשית מוכת שחין אם רצה לקיים יקיים ואם רצה להוציא יוציא ויתן כתובה כתב א״א הרא״ש ז״ל האומר על אשתו שאינה ראויה לאיש והיא אומרת שהיא ככל הנשים דבר זה יבדוק ע״י נשים הגונות וכשרות אם הן אומרות שאינה ראויה לאיש אין לה עליו לא כתובה ולא תנאי כתובה ואם הם אומרות שהיא ראויה לאיש הרי היא ככל הנשים וכל זמן שלא נבדקה אינו חייב במזונותיה נמצאו עליה מומין או נדרים תצא בלא כתובה אפילו נישאת סתם ולמעלה בהלכות קידושין פירשתי באיזה מומין ונדרים איירי ודין הכתובה בנשא אשה ושהתה עמה י׳ שנים ולא ילדה וכן דינה בענין הכתובה אם אח״כ ניסת לשני לשלישי ולרביעי יתבאר לקמן בע״ה בסוף הלכות גירושין בסי׳ קנ״ד׃

סימן קיח

א **תקנות הנישואין של קהל טוליטולה ותשובות שהשיב עליה א״א.** כשתמות האשה תחת בעלה והניחה ממנו זרע של קיימא בין שיהיה בן או בת שכוונתנו בזרע של קיימא שיהיה אותו הזרע בחיי האם ואחר פטירתה ל׳ יום שלימים או יותר מכל מה שימצא מעזבונה שהוא מבגדים שלה או קרקע נדוניתה או קרקע קנוי בשמה יחלוק אותו הבעל עם אותו הזרע לחצאין בשוה ואם לא הניחה זרע של קיימא כמו שזכרנו יהיה כל מה שביארנו מעניני עזבונה הנמצאים בעין בין הבעל ובין הזוכים בירושתה זולתו ויחזור החצי הנזכר ממנו שהיה לו לירש מן הדין לאשר יהיה לו דין קדימה בירושתה משאר יורשים אם היה הוא נפטר בחייה ונחשוב אז כאלו היה נפטר בחייה לענין שיזכה הזוכה בירושתה בחצי מה שמצא שנשאר מעזבונה שהוא עיקר נדוניתה ומה שהכניסה לו בנישואיה קרקע או מטלטלי וישאר לו החצי השני ותכריכים וצרכי קבורתה עליו אם יש לו ממון מלבד זה ואם אין לו ממון זולתו יוציאו תחלה מכלל הממון התכריכים וצרכי הקבורה ותהיה החלוקה כשאר הממון כמו שזכרנו ואם יש לה אז אם בחייה ויתבאר באר היטב שאותו ממון שהניחה היא ממה שהכניסה לה האם ומה שנתנה לה כגון שתהיה אלמנה או גרושה מלבד שהכניסה כבר לבתה בנישואיה קרקע שלה או בגדים שקנתה ונכתב בכתובתה שנתחזקה לה ממה שנתנה לה פלוני׳ אמה או רמז זה הענין בענין שיתברר בירור מספיק שאותו קרקע היה של האם או אותם חפצים נתנה משלה ונפטרה אח״כ הבת תחת בעלה בלא זרע של קיימא כמו שביארנו יחזור חצי כל מה שימצא שנשאר מכל זה לרשות האם שנתנתה והכניסה לה ולא יטרוף אותו מי שאין לו קורבה עם האם מיורשי הבת ותשאר היא זולתו ויתקיים בה דברי הנביא ע״ה שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו אלא יחזיר לה החצי וישאר החצי השני לבעל והתכריכין וצרכי הקבורה מכלל הממון כמו שזכרנו זהו ענין התיקון במה שימצא שנשאר בעין ממון האשה ברשות הבעל בין קרקע בין טלטל ואפי׳ אם כבר יצא אותו קרקע בשיעבוד או בהברחה ממנו שלא בקנין האשה אין לחוש לכל מה

שעושה מזה אלא שיגמור בו זה התיקון: זהו בקרקע ובבגדים וחפצים שיהיו נראין בעין אבל מה שאינו נמצא מהבגדים והחפצים והתכשיטין והזהב ונעלם עינו ונחשד הבעל שהעלים דין זה הזוכה בחצי ע״פ זה התיקון ממנו שיביאנו לידי שבועה חמורה שישבע שלא הבריח שום דבר מהם לאחר פטירתה ולא בחייה אלא מה שהיתה במצותה ומרצונה ושלא החליף ממנו שום דבר שהוא נשאר ולא יתעולל בזה שום עלילה שיתכוון בה להפקיע זכות יורשים: והזוכה כמו שזכרנו מזה התיקון זהו במה שינתן בנישואי הבת או מה שתקנה לעצמה ובשמה מממונה אבל מה שיקנה הבעל מממונו בגדי מלבוש ומחלי ותכשיטין שלה הוא ראוי קודם לזכו׳ בה כשנפטרה ויקחנו כולו לבדו בין שהניחה זרע בין שלא הניחה לה אז אם או יורש או לא יהיה לה: ואין תובעין מהבעל לפרוע מה שיכתוב על עצמו לאשתו מנכסי נדוניא לפי שרוב בני אדם כותבין עליהן יותר ממה שהם נוטלים וכוונתם דרך כבוד ואין לו עיקר ואשר יהיה ממנו בודאי ויכתוב אותו על שטר ויזקוף לה בו ממון על עצמו בכתובה אינו חייב באחריותו כשנפטר בעודה תחתיו אלא יתבעו ממנו הנמצא מהנדוניא האמיתית קרקע יהיה או טלטל ואין לחוש למה שנכתב מזה בכתובה וכשיפטר הבעל בעודנו נשוי עם אשתו והוציאה שטר כתובה כדין כל אלמנה אין לה לגבו׳ מה שיתקיים לה מסכום כתובתה אלא ממחצית מה שהניח מנכסים קרקע או טלטל וישאר דהחצי משוחרר משועבד לזוכה בירוש׳ בעלה בין שהיה מצוי בין שאינו מצוי ואין לה רשות שתגבה יותר מסכום כתובתה מהחצי בלב בין שיספיק בין שלא יספיק זה בממונו ובקנינו אבל ממון נדוניא ומה שהכניסה לו או מה שנפל לה בירושה מקרקע לאחר נישואיה או מה שקנתה ממנו בשמה ומת בעלה יחזיר כולו בעינו לה לבדה כי אין זה התיקון אלא במה שידוע שיהיה מממון הבעל וקנינו והתכריכין וצרכי הקבורה יהיה מכלל ממונו ואז תקח האשה כתובה מחצי ממונו וישאר החצי השני ליורשיו: ואם יצא באותו החצי שיהיה ליורשיו שטר שיעבוד או הברחה בקנינו שלא בקנין אשתו יגבה אותו בעל השיעבוד ויטול השאר היורש ואם תהיה אותו ההברחה מקודם לכן ויתקיים יזכה ג״כ בו המוצא אותו שטר ואם תהיה אותו שיעבוד או הברחה שיצא בממונו בקנינו ובקנינה יוציאו תחילה אותו שיעבוד מממונו ויפרישו אותו הקרקע המובחר מנכסיו לזוכה בו מה שישאר אחרי כן תטול הוא ממחציתו מה שיהיה לה מסכום כתובה וישאר ההחצי השני ליורשים: מי שהיא תובע׳ לבעלה לגרשה ויצאו הגירושין ממנה אין לה מן הדין לגבו׳ זולתו מה שהיא טוענת ויתברר מסכום נדוניתה ולא נחוש למה שימצא כתוב ממנה בכתובה כי רוב הכתובו׳ נוהגין בהן להוסיף על מה שיטול הבעל ולא יחוש הבעל לכתוב ולהוסיף על עצמו מה שלא קיבל לענין שתשאר נשואה עמו ולא תבקש גירושין בענין כזה אמרו חכמינו ז״ל (כתובות נד) כי כתב לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למיפק ולמיסב לא כתב לה ויחזור אז בזה להשביע׳ שבועה חמורה בענין זה על סכום מה שהכניס׳ לו בודאי ושלא נתנה רשות למכור ממנו שום דבר ולא אבד עינו במה שנלבש או נתקרע אז יפרע וכל מה שאבד עינו בלובשה ובהשתמש בו אין על הבעל אחריותו כשתתבע היא הגירושין ואם תבע הוא הגירושין אינו יכול לגרשה אלא לרצונה או לאחר שיפרע לה כל סכום כתובתה עיקר ונדוניא ותוספת ומתנת כתובתה בין שתהא הנדוניא אמיתית או לא והנמצא בכתובה זהב מטבע והיא תובעת הגירושין תגבהו בשבועתה שהוא אמת ולא נכתב דרך כבוד וששאלת אלמנה שיש לה לחלוק עם יורשי בעלה בכח התקנה אם שמין מה שעליה תשובה כל בגדי שבת שמין לה אבל בגדי חול אין שמין וששאלת ראובן גירש את אשתו סמוך למיתתה ותובעת כתובתה ומתנתה כי אומרת גרושה אנכי והתקנה אינה מדברת אלא מאלמנה והיורשים אומרים כי לא נתן לה גט אלא שלא תזקק ליבם ולא שתגבה כתובתה תשובה אין בדברי היורשים כלום דכיון שנתן לה גט מאי זה טעם שיהיה מ״מ הרי היא מגורשת וזכתה בכתובתה שלא הטיל תנאי בגט על תנאי שלא תגבה כתובתה: וששאלת בענין התקנה שכל אלמנה שתבא לחלוק עם יורשי המת שתהיה יד היתומים על העליונה או יתנו לה כתובתה או חצי הנכסים ומת ראובן והניח אלמנה ובת ושהתה האלמנה חצי השנה קודם שתבעה כתובתה ולא היתה ניזונת משל בעלה ועכשיו תובעת כתובתה ומזונותיה שכך התנה לי בעלי שאהיה ניזונת מהנכסים כל זמן שאתעכב בשבילו וקרובי המת טענו שכיון שביד היתומים לסלקה מכתובתה אבדה מזונותיה תשובה לא אבדה מזונותיה שהם תנאי כתובה שתקנת הקהל אינה יכולה להפסיד לאלמנה מזונותיה שהם תנאי כתובה אלא שתקנת הקהל הוא לתועלת היתומים לענין זה שאם כתובתה מרובה שיכולה לסלקם בחצי הנכסים ואותם חצי הנכסים היינו הכתובה וכל זמן שלא תבעה כתובתה יש לה מזונות וששאלת אשה שמת בעלה והיו עליו חובות לעכו״ם ובאו לגבותה מקרקעיתו והלכה האלמנה ופרעה אותם מנכסיו כדי שלא יזלזלו כמכירת הקרקעות ועכשיו תובעת לאפוטרופוס של היתומים כיון שאין עליה לפרוע חובות של בעלה שיתן לה מחלק היתומים כדי חצי מה שפרעה בחובות הנזכרות ואומרת שעשתה ע״פ אחד מזקני העיר ויש לה מזה עדים וקיום ואפוטרופוס אומר שאין לו לפרוע לה כלום כיון שלא אמר לה שום אדם לפרוע החובות תשובה אם הדבר ידוע שהיו לעכו״ם שטרות על בעלה ורצו למכור הקרקעות יפה עשתה האלמנה שפרעה החובות כדי שלא יזלזלו העכו״ם במכירת הקרקעות אע״פ שלא עשתה ע״פ ב״ד כיון שהיתומים היו סמוכים אצלה הויא כאילו נתמנית אפוטרופא עליהם ויש לה לעשות תועלת היתומים בלא ב״ד וששאלת ראובן משכן בית לשמעון ומת ראובן והיה עליו כתובת אשה ותובעת כתובתה והורידוה ב״ד בחצי נכסי המת בכח התקנה ובאה להוציא את שמעון מחצי הבתים הממושכנים בידו בכח ההורדה שהורידוה ב״ד בחצי נכסי ראובן ושמעון אומר שאין זכות כתובתה חל בחצי הבתים כיון שהיו משועבדים בידו והמת הניח בתים אחרים בני חורין

והזכייה שיש לה תגבה מבני חרי שאין לה לגבות מן המשועבדים כל זמן שיש בני חרי תשובה יראה שהדין עם שמעון כיון שנמצאו לראובן נכסים בני חורין לפרוע להם לאלמנה חצי נכסי המת שהוא פרעון הכתובה לפי התקנה שתקנו שלא תטול כל בכתובתה אלא חצי נכסי המת והוא פרעון כתובתה לא היה להן לב״ד להורידה לנכסים משועבדים כיון שהיו למת נכסים בני חורין שתגבה מהם אלמנתו חצי נכסיו כי אין התקנה כך שתגבה חצי כל הקרקע וחצי כל המטלטלים אלא שתגבה חצי נכסיו והוא תחת גביית כתובתה הילכך אין להגבות מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין הלכך ההורדה שהורידו בית דין לאלמנה לבית שמשכן ראובן לשמעון לא היתה כלום ותגבה האלמנה משאר נכסי המת כנגד סך הממון שהורידוה באותם הבתים והבתים ישארו ביד שמעון עד שיפרעו יורשי ראובן לשמעון דמי המשכנות כך יראה הדין מדין ההלכה אמנם באו לפני סופרי העיר ועדיה ואמרו שכך נהגו העולם ע״פ התקנה ליתן לאלמנה חצי הנכסים חלק כחלק בכל הנכסים קרקע וטלטל כל דבר ודבר חציו ואמרתי אם כן יעשו כמנהגם ויתנו לה גם חצי הקרקע המשועבד לשמעון: שאלה ילמדנו רבינו הסכימו קהל מולינא שכל אלמנה שתבא לחלוק עם בנים שיהיה יד היתומים על העליונה או יפרעו כתובת אמן ומתנתה או יחלקו עמה לעולם שתהיה יד היתומים על העליונה לתועלתם כגון שאם היו הנכסים מרובים יפרעו לה כתובתה ומתנתה ואם היתה כתובתה יתירה על הנכסים שיחלקו עמה עכשיו מת ראובן והניח בנים ובנות והיה עליו שטר חוב מאלף זהובים לשמעון ועמדה לאה אשת ראובן והשיאה הבנות ולא מיחו בה היתומים והיתומים לא גילו דעתם אם היו רוצים לפרוע כתובת אמן או אם היו רוצים לחלוק אבל אומדן דעת היה שקודם ירצו לחלק כיון שהכתובה יתירה על הנכסים עכשיו מתו היתומים ובא שמעון לתבוע שטר חובו שהיה לו על ראובן וטען שיפרעו לו חצי הנכסים עמדו היתומים ואמרו אין אנו רוצות לחלוק עם אמנו אלא היא תטול כתובתה ושמעון אומר כיון שהיתומים לא גילו דעתם אלא סמכו על התנאי אנן סהדי דניחא להו כדי שיפרעו חובות אביהן טענו היתומים אנו במקום אחינו קיימינן וכי היכי שהם היו יכולים לותר גם אנחנו יכולים לותר: תשובה מה שכתבת שהבריר׳ תלויה ביד היתומים אם ירצו יחלקו עם האלמנה ואם ירצו יעמידו הדבר על דין תורה שתטול האלמנ׳ כתובתה והם יטלו המותר דבר ידוע הוא שלא יעקר דין תורה ממקומו עד שיאמרו יורשים רוצים אנו לחלוק ולא שייך הכא אומדן דעת לפי שכך התקנה שלתועל׳ היתומים תקנו שיכולים לסלק האלמנ׳ בחצי הנכסים וכל זמן שלא סלקוה נעמידנה על דין תורה והרי מתו הבנים ולא סלקוה והבנות שעומדו׳ במקום אחיהן לירש אומרו׳ שאין רוצו׳ לסלק אמן ומי יסלקנה ועוד אדרבא אומדנא דדעתא הוא יותר שהבנים היו חפצים שתטול אמן הממון בכתובתה ממה שיטלם בעל חוב אחר וזהו לפי מה שכתבתם שהברירה תלויה ביד היורשים אם ירצו לחלוק עם האלמנה או אם ירצו יתנו לה כתובתה אבל בעיר הזאת אין התקנה כך אלא אם כתובתה מרובה מחצי הנכסים ממילא כל חצי עזבון של היורשים ובעל חוב גובה ממנו חובו ואם יאמרו היורשים תטול האלמנה כל כתובתה אין שומעין להם שאלה וששאלת בענין התקנה שהאלמנה והיורשים חולקים כל עזבון המת ויצא על המת שטר חוב מאוחר לכתובת אשה והאשה לא שיעבדה עצמה באותו שטר אם יפרעו אותו מתפוסת הבית קודם חלוקה או אם יתנו לאלמנה חצי כל עזבון המת ומחלק היורשים יפרעו החוב. תשובה אחר שאין דבר זה מפורש בנוסח התקנ׳ יד התקנ׳ על התחתונ׳ כי התקנה באה להוציא מד״ת שהדין נותן שתטול האלמנה כל כתובתה הלכך אמרינן מסתמא כך היתה התקנה שכל הנמצא ברשות המת בשעת מיתה דבר שהגוף שלו יחלקו ולא יפחתו חלק האלמנ׳ בשביל שיעבוד שהיה באותו הממון משועבד לאחר כי היכי שאם לא היתה התקנה לא היה השיעבוד מגרע כח כתובתה כיון שקדמה הכתובה לחוב וגם האלמנ׳ לא נשתעבדה בחוב ה״נ לא יגרע השיעבוד חלק הראוי לה מכח התקנה כי התקנה שתיטול חצי הנכסים היא במקום גביית כתובתה הלכך כל דין שיש לה מגביית כתובה יש לה ג״כ בחצי הנכסים שנוטלת מכח התקנה הלכך יחלקו כל עזבון המת כל דבר שהגוף היה שלו ומחלק היורשים יפרעו החוב וכן נ״ל שנוהגים פה בטוליטולא וששאלת עוד יש בתקנה אם לא הניח בנים ובנות ותבע האלמנה לחלוק עם יורשי המת תוציא הנדוניא שהביאה לבעל כמו שהיה בשעת חלוקה ושאר הנכסים תיטול האלמנה חציה וליורשי המת נשאר החצי ונוהגין שבשעת הנישואין כותב לאשתו שטר מתנה גמורה מלבד שטר הכתובה ועתה באו לחלוק האלמנה ויורשי המת כפי התקנה וטוענת האלמנה שיש לה לקחת שטר המתנה קודם חלוקת הנכסים והיורשים אומרים שאין לה ליטול שטר המתנה אלא יחלקו כל הנכסים חוץ מנדוניתה שתוציא תחילה תשובה הדין עם היורשים דכיון שכתוב בתקנה שתוציא נדוניא שהביאה לבעלה ושאר כל הנכסים תיטול האלמנה חציה ויורשי המת חצי האחר ומאחר שהוציא לשון התקנה כל הנדוניא מכלל שאר הנכסים ולא שטר המתנה מכלל דחלוקה קיימא על כל שאר הנכסים כך נראה מלשון התקנה ועוד דיד בעל השטר על התחתונה כיון שבאה להוציא מיד היתומים הלכך לא תיטול אלא חצי הנכסים אחר שתוציא מחם תחלה נדוניתא: ששאלת אם האשה יכולה לתת בחייה לבעלה או לאחר מי שתרצה שיזכה אחרי מותה באותו החצי שראוי לירש זרעה או אחר הזוכה בירושתה והאריך הרבה בדבר וזה שיצא מכלל דבריו שאין בידה לשנות כלל לתתו לא לבעלה ולא לאחר ואם נתנה אותו אין מתנתה כלום אלא הראוי לירש ירש ודאי אם היתה נותנת מעכשיו נכסים לבעלה בענין שלא היתה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי היתה המתנה קיימת אבל אם נתנה לו מעכשיו ולאחר מיתה אין מתנתה כלום: ששאלת רחל שהיתה נשואה ולה בת אחת ומתה וצותה שיטול בעלה חצי נכסיה ובתה חצי האחר כפי התקנה וצותה עוד שאם תמות בתה קודם שתינשא שיהיו נכסיה לאחות רחל ומתה

הבת ורוצה אחות רחל לזכות בנכסים בחלק הבת בכח צוואת אחותה ובעלה של רחל שהוא אבי הבת אומר שיש לו לירש את בתו הדין עמו כי הצוואה שצוותה אם הבת שאחרי מות הבת תירש אחותה הממון אין באותה צוואה כלום אלא האב יורש אותה וששאלת על תקנת טוליטולא שהבת יורשת חצי הנדוניא אם יכול ב״ח של אבי אם הבת ליקח מהבת מאחר שהיה יורשת החצי או נאמר מאחר שהבת אינה יורשת אלא מכח התקנה לא תפרע החוב של אבי אמה תשובה דבריך סתומים אם הנדוניא שנתן האב לבתו דבר מסויים כגון קרקע שחל שיעבוד ב״ח עליו לא פקע שיעבודו וביד מי שימצא שיעבודו יטלנו ואין אנו חוששין היאך בא לידו ואם אין מסויים היאך יגבה ב״ח אינו גובה מטלטלים בין מלוקח בין ממקבל מתנה אי לא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי ואי אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי יש למטלטלי דין מקרקעי שאלה ילמדנו רבינו ראובן אמר לעדים הוו עלי עדים בקנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לאשתי להיות בידה לזכות ולראיה שרציתי ברצון נפשי ובגוף בריא ועשיתי אחוה עם אשתי שאם חס ושלום אפטר לבית עולמי קודם ממנה מהיום ולאחר מיתה עשיתי אותה יורשת בכל נכסי שקניתי ושאני עתיד לקנות ומהיום תלך פלונית אשתי ותחזיק בכל מה שיש לי בעולם קרקע או מטלטל בגדים ושימוש ערש חוזק גמור מהיום ולעולם ומעכשיו תירש ותוריש ותנחיל ותחסין ותעשה חפצה ורצונה בכל מה שיש לי בעולם ונפטר ראובן לבית עולמו אם זכתה האשה בנכסיו ולפי שעשאה יורשת ואינה יורשת אלא ב״ח תשובה מה שנתן לאשתו בלשון ירושה אינו כלום כיון שאינה ראוייה לירש אמנם רואה אני לקיים שטר זה מתוך תיבה אחת שכתוב בה ותחזיק בכל מה שיש לי בעולם ומלת ותחזיק היא לשון מתנה ותנן בפרק י״נ כתב לשון מתנה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף דבריו קיימין וקנתה בין מה שיש לו עכשיו בין מה שיש לו אחר המתנה כי כתב לה ושעתיד אני לקנות: יש נוהגין לכתוב שט״ח לנשותיהן בשעת נישואין שמחייבים עצמם בסכום ידוע וקורין אותו נדוניא יכולה לגבותו בכל עת שתרצה וכתב א״א הרא״ש ז״ל שיש לו דין נכסי מלוג שמנחת החוב ביד בעלה כ״ז שהיא רוצה וכשתרצה תגבנו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות דכל הנכסים הנמצאים ביד האשה היאך שבאו לידה בין בירושה בין במתנה כולן זכה בהן הבעל בפירות ולא דמיא להא דאמרינן הנותן מתנה לאשה קנתה ואין הבעל אוכל פירות דהתם מיירי שנתן לה אחר שנשאה שבעין יפה נותנה לה ואינו משייר לעצמו כלום אבל מתנה שכותב לה קודם שישאנה היא כאחת משלשה שדות שהכניס לה שום משלו אלא שאותן נקראין שיעבוד כתובה ובחוב זה יש לה יפוי כח יותר שתוכל לגבות בכל עת שתרצה וכשתגבנו יחזיר נכסי מלוג לפיכך אם יש עליה חוב שלותה קודם שניסת גובה ממנו אבל אם אין שטר הנדוניא עומד לגבות בכל שעה שתרצה אלא לכשתאלמן או תתגרש אין ב״ח גובה ממנו ולא אמרו שתמכור שטר נדוניתה בטובת הנאה שאם תתאלמן או תתגרש שיגבנו הלוקח וטובת הנאה זו יטול ב״ח בחובו או ימכרו ב״ד לב״ח הנדוניא בטובת הנאה ויעכב המעות בחובו דכל לגבי בעלה ודאי מחלה שאם היתה צריכה למוכרו היתה מוחלת אותו לבעל ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן ואפילו אם שטר הנדוניא עומד לגבות בכל עת שתרצה אם יש עליה חוב שלותה אחר שניסת אינו גובה ממנו ואם נתן הבעל לה מתנה אפי׳ ב״ח שהלוה לה אחר שניסת גובה ממנו וא״א הרא״ש ז״ל כתב ששאלת ראובן הלוה מעות ללאה ושואל מב״ד שיגבוה משטר מתנה שכתב לה בעלה שזה נוסחו הוו עלי עדים בקנין שלם מעכשיו וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו ללאה אשתי כך וכך בתים כך וכך פרדסים ועוד נתתי לה אלף זהובים במתנה גמורה וכו׳ תשובה אם שטר המתנה כתוב כהלכתו אז זכתה לאה בכל הקרקעות שנתן לה והן שלה ואע״פ שמנחת לבעל לאכול פירות זה תלוי בדעתה כל זמן שהיא רוצה וכשתרצה תוציא מיד בעלה קרקע ופירות הלכך אם היה השטר נכתב כהלכתו היה גובה ב״ח מן הקרקעות שנתן לה אבל מ״ש נתתי לה אלף זהובים בשביל מתנה זו לא נוכל להוציא מן הבעל כלום מדרבי נתן כי לא שיעבד עצמו להתחייב לה כלום אלא שכתב לה מתנה אלף זהובים ולפי לשון המתנה כבר היה בידה כל זה כתבתי לך אם השטר היה כתוב כהלכתו אבל תורף השטר היה נ״ל שאין בו ממש לפי שכתוב בו וכתבו עלי בכל לשון של זכות ותנו ללאה אשתי כך וכך בתים וכו׳ ואין ניכר בשטר שהוא נותן לה כלום ודאי אם היו מטלטלין ונתנו ליד העדים ואמר להם תנו ממון זה לאשתי זכתה האשה דתן כזכי דמי אבל כיון שלא נתן ליד העדים לא זכתה האשה כי הוא צוה לעדים אבל הוא לא נתן לה כלום וכן רגילים לכתוב בשטרות הוו עלי עדים וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות ותנו לפלונית להיות בידה לזכות ולראיה מחמת שרציתי ברצון נפשי ונתתי לה כך וכך אבל מה שצוה לעדים ליתן אין זה כלום וששאלתם שמנהג הוא כשהאשה מכנסת קרקע לבעלה היא כותבת לו שטר מתנה והוא כותב לה שט״ח על עצמו וקורין לו נדוניא ואין מזכירין באותו שטר הקרקע שנתנה לו אותו קרקע אם יש לו דין נכסי צאן ברזל או כדין שאר נכסיו תשובה יראה כיון שקורין לזה השטר נדוניא ויכולין לגבותה בכל עת שתרצה ודאי הקרקע שנתנה לו הרי הוא כשאר כל נכסיו דהיאך יתנו ביניהם שהיא תוציא ממנו החוב שהוא דמי הקרקע ויהיה הקרקע בחזקתה ששאלת ראובן הוציא שטר על שמעון ומצא לו מטלטלים ורוצה לגבותם והוציאה אשת שמעון נדוניתה מוקדם לשטרו של ראובן ומנעו מלגבות המטלטלים וטוען ראובן שכיון שתגבי מטלטלי אלו בנדוניתך תקרעי שטר נדוניתיך שאם ישאר היום או מחר בידך תוציאנו ותמנעני מלגבות מטלטלים אחרים הדין עמו דכיון שבאה לגבות מכח נדוניתה יגבוה ואם יש במטלטלין כדי כל הנדוניא תגבה ותקרע ואם אין בהם כדי כל הנדוניא יגבוה הנמצא ויכתבו ביני שיטי כך וכך הגבנוה מחפץ פלוני ופלוני שאם יבא בעל חוב להגבותה היום או מחר שידע כמה הגבוה והמותר יקח בעל

חוב: ששאלת ראובן היה חייב לשמעון מנה ולא נטלה לאה לאשתו בקנין באותו החוב ומתה לאה בחיי ראובן והניח שטר נדוניא שנתחזק לה על בעלה ולפי התקנה נפטר ראובן מחצי הנדוניא לפי שמתה בחייו וחצי השני ירשו בניה ואח״כ מת ראובן והניח הרבה נכסים מעות וקרקעות ותובע שמעון שיגבהו חובו מקרקעות ראובן ואומרים בני ראובן שקודם יגבהו מקרקעות ראובן חצי נדונית אמם שירשו מכחה שהיא מוקדמת לשטרו של ראובן וטען שמעון שאין להם לגבות מקרקעות ראובן כיון שבא לידה ממון ראובן כפליים משטר הנדוניא תשובה כיון שבני ראובן ירשו והחזיקו בממון אביהם וירשו ג״כ ירושת אמם הרי שפרעו לעצמם מה שאביהם היה חייב לאמם כי הם עומדים במקום אמם לירש נדוניתה ומה שבא לידם כאילו בא ליד אמם ונחשוב אותו לפרעון ולא לירושה מצד אביהם ושמעון יגבה חובו: וששאלת ראובן הוציא שטר נדונית אחותו שהיתה אשת שמעון ומתה ותובע חציה לפי התקנה שהוא יורש אחותו ושמעון אומר הניחה בן וחיה אחריה ימים רבים והוא יורשה ואח״כ מת ואני יורש בני וראובן אומר הבן מת תחילה תשובה עליו להביא ראיה: וששאלת ראובן נתחזק לו על שמעון שט״ח ונשא שמעון אשה ועשה לה שטר נדוניא על עצמו והיא פסקה להכניס לו סכום ידוע במעות ובשביל שלא היו לה המעות עשה לו אחד מגיסיו שטר משכונא על ביתו בסכום המעות שפסק לו ונפטר שמעון וצוה להחזיר שטר המשכונות אשתו ועתה בא ראובן ותובע שיגבוהו מזו המשכונא השטר שנתחזק לו על שמעון תשובה אין מגבין לו ממנה דאי חשבינן להך קרקע שהיה ממושכן לשמעון בשביל מה שפסקה להכניס לו כאילו הכניסה לבעלה בנדוניתה הרי לא חל שיעבוד עליו כדרך שלא יוכל למוכרה ואי לא חשבינן ליה כאילו הכניסתו בנדוניתה כיון שאינו אלא משכון בעלה ולא שייך למימר שתיטול האשה הקרקע משום שבח בית אביה כי לא הכניסה לו הקרקע אלא משכון בעלמא בשביל נדוניתה הילכך ראובן שהיה חובו מוקדם יקח הקרקע בחובו הא ליתא שהקרקע אינו אלא שיעבוד בעלמא בשביל הנדוניא שהיא חייבת לו והבעל מחל לאשתו אותו החוב שהיתה חייבת לו כיון שצוה להחזיר לו השטר וכיון שמחל החוב ממילא פקע השיעבוד שהיה לו לבעל על הקרקע ועוד אפילו אם לא צוה להחזיר שטר המשכונא היה הדין עמו כמו שכתבתי שהרי האשה היתה חייבת לבעלה נדוניא שפסקה לו ומשכנה הקרקע בשביל אותו החוב וגם הבעל היה חייב לאשה נדוניתה אם יגרשנה או ימות וכשמת הבעל עוד הנדוניא ביד האשה הרי היא נפרעת החוב שהיה חייב הבעל ממעות שבידה שהיא חייבת אותם לבעל וכיון שהיא נפרעת מאותו החוב הרי פרעה לבעלה החוב שהיתה חייבת לו ונפטר המשכון ששעבדה לו בעבור החוב ששאלת מה שנוהגים לכתוב בכתובה ע״מ שלא ישא אשה אחרת אי הוי כמתנה ע״מ שכתוב בתורה שמא תשהה עמו י׳ שנים ולא תלד ואז הוא מחויב לישא אחרת והרי היא כמתנה על מה שכתוב בתורה תשובה דע דלא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה דאף אם שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה ורוצה לישא אשה אחרת צריך לגרש הראשונה וליתן לה כתובה וכן נמי המנהג שנוהגין וכותבין בכתובה על מנת שלא לישא אשה אחרת ואם יעבור וישא אשה אחרת שיפטרנה בגט ויתן לה כתובה וששאלת אם שהתה עמו י׳ שנים ולא ילדה ולא התנה עמו בשעת נישואין ועתה התנה בקנין שאם ישא אשה אחרת יתחייב לה סכום ידוע אי הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה תשובה לא הוי כמתנה ע״מ שכתוב בתורה הוא רוצה ליזוק בנכסיו ויקיים מצותו ויפרע מה שקבל על עצמו ששאלת שנוהגין לכתוב למטה בכתובה שטר שפלוני החתן נתן לפלוני׳ כך וכך מעכשיו באחריות על כל נכסיו אם מתנה זו נידונית כשטר חוב תשובה פשיטא דהויא כשטר חוב גמור ששאלת אלמנה שהיתה אמודה בממון ומפני זה נתן בה שמעון עיניו ונשאה ונשבע שלא ישא אחרת וקודם שנשאה פסקה מלדת וזה ידע שמעון ואחר שנשאה ידע שלא היה לה ממון ורוצה לגרשה בטענה שרוצה לקיים פריה ורביה תשובה אין טענתו טענה ואין יכולין להתיר לו שבועתו שלא מדעתה ששאלת ראובן חייט נשבע ליתן לשמעון חצי מה שירויח ועתה אין מספיק לראובן לפרנס אשתו באותו החצי שהרויח ואשתו תובעת מזונות או שיכפו לגרשה וכתבת שיש מי שאומר כיון שהוא משועבד לאשתו לזונה לא היה יכול לישבע ליתן חצי מה שירויח לאחר והוי שבועה לבטלה תשובה אין בדבריה כלום דאפי׳ אם מוכר אדם נכסיו אין מוציאין מהן למזון האשה והבנות כ״ש אם שיעבד גופו דאין שיעבוד חל על גופו של אדם בשום ממון שהוא חייב ואלמלא השבועה לא היתה המתנה כלום כי נתן לו דבר שלא בא לעולם אבל בשביל השבועה שנשבע צריך לקיימה וששאלת על יהודים שנהרגו בדרך ולסוף ט״ו ימים מצאו והכירו ראשו של אחד מהם שהיה עדיין שלם בסימנים מובהקים ושאר הגוף אכלוהו חיות תשובה דע כי אינו עדות להתיר את אשתו דתנן בפרק האשה בתרא אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ואין מעידין אלא עד ג׳ ימים כי המת משתנה אחר ג׳ ימים ואותן שמצאו רגלו והכירו הבתי שוקים כי היו שלו סימן מלבושיו לא הוי סימן שפעמים משאיל אדם מלבושיו לאחרים ועכו״ם שאומר שהוא ועכו״ם אחרים הרגו ואומרים הסימנים שהיו בכל אחד ואחד ושמותם לא ידע הא תנן אין מעידין על סימני הגוף כגון ארוך או קטן או חיור או סומק לא הוי סימן אבל אם אמר סימן מובהק כגון שהיה חסר אחד מאיבריו או יותר ברגליו או בידיו או שום שינוי בא׳ מאיבריו סומכין עליו: עדות על תלמיד אחד שמת והתיר א״א הרא״ש ז״ל את אשתו ואת גיסתו בהיותי במיורקא ראיתי תלמיד אחד והראה לי אגרת חתומה בחתימת מורינו הרא״ש ז״ל והיה כתוב שמו של התלמיד אשר וסיפר לי שהוא בא מטוליטולא ושלמד לפני מורינו רבי אשר והראה לי תוספות מקצת מסכתות שחבר מורינו הרב הנזכר ולפי הדבר שהגיד ומצאתי אמת נתברר לי שבא מטוליטולא ויצא ממנו ללכת לארצו אח״כ בא תלמיד א׳ ושמו ר׳ שמואל ובמל״ת אמר תלמיד חשוב אשכנזי שפירש מכאן ושמו רבי

אשר ולמד לפני הרב רבי אשר ז״ל בא בציציליא בעיר שהייתי ונתאכסן עמי והיה עמי יום או יומים ואח״כ נטל רשות ללכת ופטרתי אותו בלויה וראיתי שנפל בדרך ואמרתי לו תחזור כיון שאתה חולה ולא רצה לחזור אחר ימים מועטים בא אלי המגיד והגיד לי שאותו תלמיד היה חולה נוטה למות והלכתי שם לבקרו ואני החזקתיהו בדברים ובמה שיכולתי ולא הועיל ואחר זמן מועט נפטר לבית עולמו ועשיתי לו כבוד גדול במותו וקברו אותו יראה לי שאשתו של ר׳ אשר מותרת לינשא בעדות זו כדאיתא בהדיא בשילהי יבמות מעשה באדם אחד שבא להעיד עדות אשה לפני חכמים אמרו לו בני היאך אתה יודע בעדות זו אמר להם אני והוא מהלכים בדרך ורדפו אחרינו עכו״ם ונתלה ביחור של תאנה ופשחו והחזיר את העכו״ם לאחריו אמרתי לו יישר כחך אריה א״ל מנין אתה יודע שכך קורין אותי בעירי יוחנן בן יונתן ארי׳ דמכפר שיחיא לימים חלה ומת והשיאו חכמים את אשתו אלמא אע״פ שלא הכירו אלא ע״י שסיפר לו שמו ושם מקומו התירו את אשתו וכן בנדון זה שהגיד להם שמו ושלמד הנה אצלינו והראה להם תוספות שידוע לנו שהוליכם עמו מכאן הרי נתברר לנו שאותו ר׳ אשר שיצא מכאן ומת ואנו מעידים וידוע לכל בני חבורתינו שמיום בואו לכאן לא בא שום אדם ללמוד לכאן ששמו ר׳ אשר אלא אותו רבי אשר בר רב סיני והוא היה מארץ רוסיא ובא לכאן עם בחור אחר ששמו ר׳ יהונתן לפיכך כיון שידוע לנו שרבי אשר בא מארצו ולמד פה אצלנו והועד עליו שמת אשתו מותרת: וששאלת אשה שמחלה כתובתה ונדוניתה לבעלה מחילה גמורה והיא טוענת שעשתה המחילה מפני שהיה מגזם לה לגרשה או לישא אחרת מפני שאינה יולדת אין זה טענת אונס לבטל המחילה כי בדין היה עושה לישא אחרת כדי לקיים מצות פריה ורביה והיא שיחדתו בממונה מלישא אחרת ועוד שאין האונס ידוע ולא מסרה מודעה מעיקרא:

סימן קיט

א הלכות גיטין

כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ותנן ב״ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא״כ מצא בה ערות דבר דדרשי ליה לקרא כפשטיה אם לא תמצא חן בעיניו לפי שמצא בה ערות דבר וב״ה סברי אפילו הקדיחה תבשילו דדרשי לקרא הכי כי מצא בה ערות דבר או ערוה או דבר אחר שפשעה כנגדו ור׳ עקיבא סבר אפילו מצא אחרת נאה הימנה דדריש לקרא הכי והיה אם לא תמצא חן בעיניו פי׳ חן של נוי או שמצא בה ערות דבר והלכה כב״ה שאם פשעה כנגדו יכול לגרשה אבל לא יגרשנה כדי ליקח נאה הימנה בד״א בזיווג שני אבל בזיווג ראשון אין למהר לגרשה דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות לפיכך אין לו לגרשה בשביל שפשעה כנגדו אבל אם מצא בה ערות דבר או פריצות מצוה לגרשה דכתיב גרש לץ ויצא מדון והרמב״ם כתב אין למהר לשלח אשתו ראשונה אבל אם שנאה ישלחנה ול״נ דהאי דכתיב כי שנא שלח מוקמינן ליה בזיווג שני אבל בזיווג ראשון אין לשלחה אלא א״כ מצא בה ערות דבר בין בזיווג ראשון ובין בזיווג שני בכל עניין שעבר וגירשה אין כופין אותו להחזיר לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה וכן היושב עם אשתו ודעתו לגרשה עובר משום אל תחרוש על רעך רעה ויכול לגרשה בלא דעתה אבל האיש אינו מוציא אלא לרצונו לפיכך קטנה מתגרשת אע״פ שאין בה דעת אפילו אם קבל אביה קדושיה שהן דאורייתא או חרשת שנתקדשה כשהיתה פקחת ונתחרשה אבל נשתטית שאינה יודעת לשמור עצמה לא יוציאנה אפי׳ אם יודעת לשמור גיטה שעשו בה תקנת חכמים כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר לפי שאין בה דעת לשמור את עצמה וכתב הרמב״ם לפיכך מניחה ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה ואין מחייבין אותו בשאר וכסות ועונה שאין כח בבן דעת לדור עם השוטים ואינה חייב לפדותה ולרפאותה ואם גירשה הרי זו מגורש׳ ומוציאה מביתו ואינו חייב עוד ליטפל בה ע״כ ומדברי הרמ״ה יראה שחייב במזונותיה שהוא כתב שאפילו גירשה שחייב במזונותיה וכל תנאי כתובה לבד מתשמיש המטה שאסור דאי אמר׳ פטור מה הועילו חכמים בתקנתן ועוד כיון דאמור רבנן לא יוציא לא מצי מפיק לה ולא גרעה ממגורשת ואינה מגורשת דבעלה חייב במזונותיה ע״כ וא״כ כ״ש כל זמן שלא גירשה שחייב בכל וגם על מה שפטרו מלרפאותה כ׳ הראב״ד ואם בת רפואה היא למה לא יתחייב לרפאותה וכמה יש משתטות מחמת חולי וחוזרו׳ ומתרפאו׳ ע״כ אשה שנתגרשה משום פריצו׳ אין ראוי לאדם כשר לישאנה שלא יכניס לביתו רשעה שהוציא זה מביתו: הגרושה לא תינשא לאחר בכל אותה שכונה שדר בה המגרש ואם הכפר קטן אסורה בכל הכפר ואם גירשה השני אז אינה אסורה לדור אלא במבוי שדר בו הראשון אבל חוץ למבוי מותר׳ לוה ממנה קודם שגירשה לא תתבע ממנו בעצמה אלא ע״י אחר ואם שניהם באין לפנינו והוא תובעה משמתינן להו בד״א שנתגרשה מן הנישואין שאז רגילה עמו אבל מן האירוסין לא ואם ידועה שהוא רגיל עמה אפי׳ מן האירוסין נמי לא:

סימן קכ

א אין האשה מתגרש׳ אלא בכתב דכתיב וכתב לה ספר כריתו׳ ונתן שיכתוב בכתב שהוא פוטר אותה ומתירה לכל ונותנו בידה ואומר לה שהוא מתירה בו וזהו שנקרא גט, וגט זה צריך שיכתבנו הבעל או יצוה לסופר לכותבו: וכותבין אותו על כל דבר ובלבד שיהא תלוש ובכל דבר שרישומו ניכר ושיהיה כתיבתו לשם איש המגרש והאשה המתגרשת בו ויחתמו בו ב׳ עדים כשרים ויתנו לה הוא או שלוחו לידה או ליד שלוחה ויאמר לה שנותנו לה לפטרה בו פטור גמור בלא תנאי או בתנאי כמו שירצה צריך שיכתבנו הבעל דכתיב וכתב לה או שלוחו בצוויו יכתוב ואף אם שלוחו כתבו צריך שיהא משל הבעל לכך צריך שהסופר יתן הקלף והדיו לבעל במתנה קודם כתיבה והבעל יתן שכרו ומפני תקנת עגונות תקנו חכמים שהאשה תתן השכר של הסופר ותקנהו לבעל כתב הרמ״ה האומר לעדים כתבו גט ותנו לאשתי אין צריכין לזכות לו הנייר קודם כתיבה אלא אע״ג דכתבו מדידהו ויהבו לה כיון דבשליחותו קעבדי מכי יהבו לה בשליחותיה דבעל כמאן דיהבו לבעל והדר בעל ויהיב לאתתא דמי דכיון דמזכה לאיתתא בשליחותיה אקנויי אקנו לבעל לגרושי ביה ונמצא זכיית הבעל וגירושי האשה באין כאחד ואי גזל נייר וכתב ביה גיטא ויהיב לה כשר אפילו נתנו לה קודם יאוש שהרי אינה חייבת להחזירו לבעלים שיש כאן שינוי שם ושינוי מעשה וכותבין לו הגט אע״פ שאין אשתו עמו והוא שיהיו מכירים ויודעים העדים והסופר שזהו פלוני ואשתו פלונית ובשעת הסכנה כותבים אע״פ שאין מכירים לא יכתבנו הסופר ולא יחתמו בו העדים עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום וכשיאמר להם הבעל יכתבו הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום ואפי׳ שאמר לג׳ שיש עליהם תורת ב״ד לכותבו ולחותמו אין להם לומר לאחרים לעשותו ואפי׳ אמר להם אמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו ואף אם הוא חרש אפי׳ הוא שומע אלא שאינו מדבר או אפי׳ פיקח וכתב להם בכתב ידו שיכתבו ויחתמו לא יעשו עד שישמעו מפיו והרמב״ם כתב נשתתק וכתב בכתב ידי שיכתבו גט לאשתו אם דעתו מיושבת עליו כותבים ונותנין שאין דין מי שנשתתק כדין החרש וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה והרמ״ה כתב באומר לשנים אמרו לסופר לכתוב ולעדים שיחתמו ואמרו להם וכתבו וחתמו וגירש בו שהיא ספק מגורשת ורב אלפס כתב שאינו גט כלל וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב ע״י כולם כולכם כתובו אחד כותב במעמד כולם אמר לעשרה כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמים ואחד נותן כתב הרמב״ם אפי׳ אם היה הכותב אחד משני העדים החתומים בו והוא השליח שנותנו לה הרי זה כשר ויראה מדבריו שהוא מכשיר כתב סופר ועד ולקמן בעינן לברורי שהוא פסול אמר כולכם חתמו כולם חותמים בו ושנים שחותמין בו תחילה הרי הם משום עדים והאחרים משום תנאי לפיכך אם היו השאר פסולים או שחתמו זה היום וזה מחר אפי׳ בי׳ ימים כשר מת אחד קודם שחתם ה״ז פסול היה א׳ מהשנים הראשונים פסול ה״ז פסול ודוקא שחתם קודם שחתמו האחרים אבל חתמו האחרים למטה תחלה ואח״כ חתם פסול למעלה כשר בתחתונים הכשרים והרמ״ה כתב לכתחילה אין לקרוב או פסול לחתום עמהם אפי׳ חותם בסוף אפי׳ חתמו שנים הראשונים ביומיה והקרוב או פסול אחר כך ואי חתום בדיעבד בתר דחתימו תרי כשרי כשר והוא דחתימי הנך תרי ביומיה ואי אמר כולכם משום עדים לא מתכשר עד דהוו כולם כשרים וחתימי ביומיה. מנאם שאמר אבג״ד יחתמו גט לאשתי ולא אמר כולכם כולם יחתמו בו בחשבון שמנה בין אם היה שם יותר מחשבון שמנה בין לא היה שם יותר מחשבון שמנה והאידנא תקינו חכמים בגט דכולכם כתובו כל חד מנכון פירש רש״י תיקון חכמים בגט שאדם מצוה לכתוב במעמד רבים שיכתבו בפירוש שכך אמר כתבו כל א׳ מכם שלא יטעו לומר שצוה לכולם ומשמע מדבריו שיפרשו שכך אמר אפי׳ אמר סתם ושאר מפרשים פירשו שתקנו שיפרש דבריו ומיהו כתב גאון דאפי׳ בתר תקנה אי אמר סתם ולא אמר כולכם כשר אע״פ שאמר במעמד כולם:

סימן קכא

א צריך שיהיה בדעתו בשעה שמצווה לכתו׳ הגט לפיכך אחזו רוח רעה בשעה שמצווה לכתו׳ אין כותבין אותו אפילו לכשיבריא וכתב הרמב״ם וכן השכור שהגיע לשכרותו של לוט ואמר כתבו אין כותבין היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לוט הרי זה ספק היה בריא בשעה שצוה לכותבו ואח״כ אחזו החולי אין כותבין אותו בעודו בחליו ואם כתבו ונתנוהו בחליו אינו כלום לא שנא מת מתוך החולי לא שנא נתרפא אבל לכשיתרפא כותבין אפי׳ אם בחליו מיחה מלכותבו אין באותו מיחוי כלום ונותנין אותו לכשיתרפא וא״צ לימלך בו פעם שנית לפיכך שכיב מרע שמצווה לכתוב גט לאשתו צריך לדקדק בו שהיה שפוי בדעתו בשעת כתיבה ובעל העיטור כתב שאין צריך אלא כיון שצוה לכתוב כותבין אפי׳ אם נשתתק וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה מי שנשתתק ושאלוהו אם ירצה שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו לומר הן בודקין אותו בדברים אחרים ששואלין אותו דבר שראוי להשיב עליו אם רואין שדעתו מיושבת עליו שרומז על תשובת לאו הרכנה כדרך בני אדם על לאו ועל הן הרכנת הן ג״פ בכל אחד כותבין ונותנין ולא יבדקו ג״פ הן או ג״פ לאו זה אחר זה אלא חד הן ותרין לאו ותרין הן וחד לאו ולא יבדקוהו בדברים הנמצאים באותו הזמן אלא בקיץ שואלין אותו אם רוצה בפירות של החורף ובחורף אם רוצה בפירות של הקיץ אם ישיב הן ודאי שוטה הוא ואם ישיב לאו פקח הוא אבל אם שאלוהו בקיץ אם רוצה

ללבוש בגדים חמים הראויין לחורף ומשיב הן אינו בחזקת שוטה דשמא אחזו קור וכן אם משיב הן בחורף על בגדי הקיץ יש לתלות שמא אחזו חום והוי ספק מגורשת ודוקא בשנשתתק או אלם השומע ואינו מדבר סומכין על רמיזתו להוציא אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר אינו מוציא את אשתו ברמיזה במה דברים אמורים שנשאה כשהיה פיקח ונשתטה או נתחרש או שנפלה לו יבמה מאחיו אבל נשאה כשהוא חרש אפי׳ היא פקחת מוציא ברמיזה וגוסס פירש רש״י שהוא חשוב כמת ואינו מוציא את אשתו וכן פסק ר״ח אבל ר״י כתב שחשוב כחי ויכול לגרש וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל שחטו בו שנים או רוב שנים וכן ראוהו מגוייד או צלוב והחיה אוכלת בו ורמז ואמר כתבו גט לאשתי כותבין ונותנין כל עוד שנשמתו בו אע״פ שבודאי ימות מהמכה׃

סימן קכב

א אמר לעדים לכתוב הגט ולחתום וליתנו לה וטעו בכתיבתן או שכתבוהו ונאבד יכולין לכתוב אחר ולא אמרינן שלא עשאן שלוחין אלא לגט אחד וכתב א״א הרא״ש ז״ל ומיהו אם לא נאבד ומסופקין אם הוא כשר אם לאו מכמה חומרות שנהגו להחמיר ואין להם שורש ועיקר מן התורה הרי עשו שליחותן אם הוא כשר לפיכך טוב להנהיג שיאמר הבעל לעדים ולסופר לכתוב ולחתום עד שיהא הגט כשר לפי דעתם בלא שום פקפוק אמר לסופר ולעדים כתבו וחתמו ותנו לשליח ונאבד מיד השליח בהא ודאי לא עשאם שלוחים אלא להגיע ליד השליח ואינן יכולין לכתוב גט אחר אפי׳ אם אמר כתבוהו ותנוהו ליד השליח ויוליך לא אמרינן שעשאן שלוחין עד שיוליך אלא מיד כשנתנוהו ליד השליח עשו שליחותו ואין כותבין גט אחר עד שישאלוהו ואם כתבו אחר ונתגרשה בו הרי זו ספק מגורשת אבל אם כתבו גט פסול ונתנו לשליח ודאי יכולין לכתוב אחר׃

סימן קכג

א הכל כשרים לכתוב את הגט ואפילו האשה בעצמה כותבת גיטה ומקנה אותו לבעלה וחוזר ונותנו לה וכתב הרמ״ה ודוקא שיאמר לה הבעל תחילה לכותבו שצריך שיכתבנו הוא או שלוחו דאי לאו הכי אינו כלום אפילו ריח הגט אין בו חוץ מחש״ו ועבד ועכו״ם וישראל מומר לעכו״ם או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו״ם וחש״ו יכולין לכתוב הטופס ויעמוד פיקח גדול על גביו ויאמר לו לכתוב לשמו ויניחו מקום התורף שהוא מקום האיש והאשה ומקום הזמן ומקום הרי את מותרת לכל אדם שיכתבנו גדול פיקח אבל אם אין גדול עומד על גביו לא יכתוב אפי׳ הטופס והתורף לא יכתוב אפי׳ אם גדול עומד על גביו אבל עכו״ם ועבד לא יכתוב אפילו טופס אפילו אם ישראל עומד על גביו ומדברי הרמב״ם יראה דלא בעינן עומד על גביו אלא לכתחילה שהוא כתב אם כתב אחד מהחמשה טופס והניח תורף וכתבו פיקח גדול לשמו כשר מותר להניח חש״ו לכתוב טופס הגט לכתחלה והוא שגדול עומד על גביו אבל עכו״ם ועבד אין כותבין טופס לכתחילה אפילו שישראל עומד על גביו ע״כ והר״י פוסל אפי׳ בחש״ו ואפי׳ גדול עומד על גביו וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה כתב הרמב״ם כתב גט בשבת או בי״ה בשוגג ונתנו לה ה״ז מגורשת כתבו וחתמו בזדון בי״ט אינה מגורשת שהרי העדים פסולים מן התורה׃ כתבו וחתמו בזדון ביום טוב ונתנו לה בפני עדים כשרים הרי זה גט פסול׃

סימן קכד

א על כל דבר תלוש כותבין הגט אפילו על איסור הנאה אפילו על עלה של זית אע״פ שהוא דבר המזדייף כשר אפי׳ לזמן מרובה ולא חיישינן שמא היה בו תנאי ונמחק והוא שיהיו עדי מסירה לפנינו אבל בעדי חתימה אפי׳ הם לפנינו פסול אבל בדבר שאינו מזדייף כשר בעדי חתימה לחוד וכותבים אותו על יד העבד וקרן הפרה ונותנין לה העבד והפרה והוא שיהיה בעידי מסירה אבל לא יחתוך יד העבד וקרן הפרה ויתן לה דבעינן שלא יהא מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתינה וכתב הרשב״א ודוקא שכתב על בעלי חיים או מחובר לקרקע שעוקר דבר מגידולו אבל דבר אחר לא וכ״כ בשם רש״י שהיה מכשיר גט שנכתב בקלף גדול ונחתך ממנו אח״כ ומעשה היה בימי רבינו יצחק בר׳ מנחם ופסלו ונחלקו עליו בני דורו וכך הביא בעל העיטור תשובה להכשיר ובה״ג פוסל אותו אם נחתך ממנו כלום וכ״כ ר״ת וכן מסקנת א״א הרא״ש ז״ל וכתב מיהו דוקא כשנחתך מקלף גדול הוא דחשיב מחוסר קציצה אבל אם חתכו ממנו דבר מועט כדי ליפותו לא מקרי מחוסר קציצה ומ״מ כתב בסדר כתיבת הגט וז״ל ויחתוך הסופר הקלף למדת הגט שלא יצטרך לחתוך עוד ממנו ע״כ לפיכך אם טעה הסופר בגט לאחר שכתב קצתו ומתחיל באותה הקלף יחתוך תחילה המיעוט שכתב כתב בעל העיטור כתבו על ספר אע״פ שיש ענינים אחרים בתוכו ונתן לה הכל כשר אין כותבין אותו על המחובר אפילו יתן לה המחובר כמו שהוא דבעינן ונתן בידה כתב הטופס במחובר ותלשו והשלים עליו התורף כשר אבל אם כתב גם התורף במחובר אפי׳ בדיעבד פסול והרמ״ה פסק כרבי

יהודה ופסול עד שיכתוב כולו בתלוש ולא נהירא וכתב עוד כל היכא דפסלינן מחובר אפי׳ תלוש ולבסוף חברו פסול ואפילו כתבו וחתמו בתלוש ואחר חתימתו חזר וחברו ואח״כ תלשו ונתנו לה פסול ולא מיבעיא אם אשרוש אחר כתיבה וחתימה אלא אפי׳ לא אשרוש נמי פסול כיון דמחוסר מעשה מקמי נתינה דבעינן וכתב ונתן שלא יהא מחוסר מעשה משעת כתיבה עד שעת נתינה כתבו על חרס של עציץ נקוב כשר ויתן לה החרס כמו שהוא ולא חיישינן שמא יקטום שבר ממנו ויתן לה והוא שיהיו עדי מסירה לפנינו שחרס דבר המזדייף הוא כתבו על עלה של עציץ נקוב פסול שמא יקטום ויתן לה וכתב בעל העיטור אבל כשאינו נקוב כשר אפי׳ אם קוטם ונותן לה אבל להלכות גדולות ולר״ת פסול עבד שהוחזקו בו שהוא שלו וגט חקוק עליו והיא מוחזקת בו ואומרת שמסרו לה בעדי מסירה להתגרש בו פסול אפי׳ העדים חקוקים בכתובת קעקע בענין שאינו יכול להזדייף לפי שאינה נאמנת דשמא עכשיו נכנס לרשותה וכ׳ הרמ״ה דחיישינן מספק לחומרא והויא ספק מגורשת ואי ניסת לשני תצא בגט אבל לא היה העבד בחזקת שהוא שלו והעדים חקוקים בו בענין שאינו יכול להזדייף ויוצא מתחת ידה הרי זו מגורשת אפי׳ אם אין עדי מסירה לפנינו ואצ״ל שאם מביאה עדי מסירה שאז הוא כשר אפילו אם עדי חתימה יכולין להזדייף אם הגט חקוק על טבלא שהיה ידוע שהוא שלה ויוצא מתחת ידה ואומרת שנתנתו לו וחזר ונתנו לה ומביאה עדי מסירה הרי זו מגורשת דודאי אקנויי אקני ליה ואם העדים חקוקים בענין שאינו יכול להזדייף אפי׳ אין עדי מסירה לפנינו מגורשת כתבו על טס של זהב ואמר הרי זה גיטך ותתפרע בזהב שבו בכתובה נתקבלה גיטה וכתובתה:

סימן קכה

א כותבין הגט בכל דבר שרישומו ניכר בדיו בסם בסיקר׳ בקומוס ובקנקנתום באבר בשחור ובשיחור פי׳ באבר חתוכי אבר מעורבים במים שחור פחמים מעורבים במים שיחור אירמנטי והרמב״ם כתב כתבו בשחור ובשיחור באבר כשר ואין כותבים בהם לכתחלה ואין נראה כן מל׳ א״א ז״ל וכותבין אותו במי עפצים והוא שלא יהיה הקלף מעופץ אבל אם הוא מעופץ לא שאין מי עפצים ניכר על קלף מעופץ אין כותבין במי פירות חקקו על הטבלא חקק ירך האותיות שנמצא הכתב שוקע כשר חקק תוכו וסביבותיו ונמצא הכתב בולט פסול חקק הגט בחותם והכה בו על הטס עד שנראי׳ כתיבת הגט בהם פסול לשון הרמב״ם חפר יריכי האותיות כשר וכן אם חקק היריכות מאחורי הטס עד שבלטו פני הטס אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן כמין דינרי זהב פסול שאין זה כתב המקרע על העור תבנית כתב או שרשם על הטבלא תבנית כתב הרי זה כשר ע״כ: אין צריך שיהיו האותיות מוקפים גויל ומ״מ נהגו להחמיר לעשות מוקף גויל ויש שמצריכין לעשות בו זיינין באותיות שעטנ״ז ג״ץ ובספר התרומה כתב שאין צריך ויש למנוע מלעשותן ואם יש בו אותיות דבוקים יכול לגרר הדיו שביניהן להבדילם אבל אם נפלה טיפת דיו בתוך האות ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו לתקן האות דהוה ליה חק תוכות וכתב בספר התרומה ואף אם רוצה לעשות מ״ם פתוחה ונמשכת ידו ונסתמה אין יכול לגרר הדביקות לפתחה דה״ל חק תוכות ונוהגין לשרטטו וכתב רב האי לפי שנקרא ספר ונוהגין לעשותו י״ב שיטין רמז לדבר בשם ר״ת גט עולה י״ב ואם חסר מי״ב או יתר עליה לא נפסל ויחתוך הקלף שיהא ארכו יותר על רחבו וכתב בספר התרומה ולא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל לתוך הגליון ולא יהא בו שום טשטוש ולא יכתבנו על המחק כתב הרמב״ם צריך שיהא הגט מבואר היטב באותו כתב שיכתבנו עד שידעו לקרותו הקטנים שיודעים אותו הכתב שאינם לא נבונים ולא סכלים כקטנים אלא בינונים ולא יהא הכתב מעוקם ולא מבולבל שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה היה בו משמעות ב׳ ענינים או שהיה בכתב עקום או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנה ענין אחר הואיל ונקרא לענין אחר אע״פ שיש בו משמעות גירושין ויש בו מענין גירושין ה״ז פסול ע״כ שאלה לאדוני אבי ז״ל גט הבא מארץ מרחק ויש בו אותיות שמשתנות ממדינה למדינה שיש מקומות שכותבין נון זקופה כמו זי״ן ורי״ש כותבים גג שלה קצר עד שנראה כמין יו״ד תשובה צריך שיהא נקרא כתב הגט במקום כתיבתו לינוקא דלא חכים ולא טיפש ואם לאו אין כאן גט כלל כתב עוד הרמב״ם גט שנמחק בו אות או תיבה שתלה בין השיטין אם מטופס הגט הרי זה כשר ואם מהתורף אינו גט ואם חזר ופירש בסוף הגט שאות פלוני תלויה או על המחק אפילו מתורף הגט כשר וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב שהוא קרע של ב״ד הרי זה גט בטל אבל נקרע קרע שאינו של ב״ד כשר: נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר נמחק או נטשטש ובבואה שלו קיימת אם יכול לקרות כשר ואם לאו אינו גט בד״א כשהגט יוצא מתחת ידה בעידי חתימה ואין כאן עידי מסירה אבל אם יש עדים שנמסר לה הגט לפניהם והיה כשר הרי זה כשר אע״פ שתורף הגט על המחק או בין השיטין או שהוא קרוע שתי וערב כשנתנו לה בפניהם עד כאן ורבינו סעדיה כתב דמחק בשמו ושמה פסול אפי׳ אם הוא מקויים ושאר מחקים אם נתקיים כשר בדיעבד אבל לא לכתחילה ורבינו נסים כתב כדברי הרמב״ם ז״ל שבכל מקום שנמחק ונתקיים כשר ובטופס כשר אפי׳ בלא קיום וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל בתשובה שגט שיש בו מחקים וקיומים כשר:

סימן קכו

א הגט כשר בכל כתב ובכל לשון שיכתבנו ויהיה ענינו שמגרשה ופוטרה ממנו ומתירה לכל אדם כגון הרי את מותרת לכל אדם ויהיה מבואר שלא יהיה בו לשון המתפרש לב׳ ענינים עד שאדם יכול לומר לכך נתכוון או לכך אלא יהיו הדברים שאין בו ספק באותו לשון אלא שמשמעותו אחד שפלוני מגרש אשתו פלוני׳ וצריך שיכתוב בו ודן דיהוי ליכי מינאי גט פטורין וכולי ונהגו בכל המקומות לכתוב בלשון ארמית וזהו נוסחו בכך וכך בשבת כך וכך לירח פלוני כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני אנא פלוני בר פלוני דממתא פלונית דיתבא על נהר פלוני וכל שום אוחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי ולאתרי ולאתריהון דאבהתי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת פלונית בת פלוני דממתא פלונית דיתבא על נהר פלוני וכל שום אוחרן וחניכא דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי ולאתריהון דאבהתיכי דהות אנתתי מן קדמת דנא וכדו שבקי׳ ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי דתהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין ואינש לא ימחא בידיכי מן שמיא מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תרוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין כדת משה וישראל: בשלישי ברביעי בחמישי מליאים יו״ד בשני בששי חסר יו״ד כתב ה״ר פרץ ביום ראש חודש יכתוב ביום אחד לירח פלוני בשני יכתוב בשני ימים בשלשה בארבעה כולן לשון זכר בה״א לבסוף וכן באחד ועשרים בשנים ועשרים בשלשה ועשרים וכן כולם ובחשבון השנים יכתוב לשון נקבה כגון בשנת חמשת אלפים ואחת לבריאת עולם שתים שלש ארבע כולם בלא ה״א לבסוף וכן אחת עשרה שתים עשרה עד עשרים ומשם ואילך עשרים ואחת עשרים ושתים עשרים ושלש המנין המועט לשון נקבה וכן לעולם ואם יכתוב גט ביום ראשון של חדש אייר יכתוב ביום ל׳ לחדש ניסן שהוא ר״ח אייר וכן בכל ראשי חדשים שהם ב׳ ימים וביום שני של ראש חדש יכתוב באחד לירח פלוני כי חשבונו מיום השני ואם השנה מעוברת יכתוב באדר הראשון לירח אדר הראשון ובשני יכתוב לירח אדר השני כתב א״א הרא״ש ז״ל ראיתי בנוסח טופס הגט של רב אלפס שכתוב בו איך אנא פלוני בר פלוני וכן בשאר טופסי גיטין ואינו נופל על הלשון דודאי בשאר שטרות שכותבים העדים דבר שנתקיים לפניהם שייך למימר זכרון עדות איך נעשה דבר זה לפנינו אבל לשון נוסח הגט היא ספירת דברים שהבעל מספר שבזמן הזה הוא מגרש את אשתו ולא שייך למיכתב אלא בזמן הזה אני פלוני מגרש את אשתי הלכך טוב שלא לכתוב איך ומה שנהגו לכתוב ולאתריהון דאבהתיכי תמהתי למה נהגו לכתוב כך מאחר שאין מזכירין מקום אביו ומקום דירת אבי האשה ע״כ ולא יכתוב ודין מלא אלא חסר יוד ולא יכתוב ואיגרת מלא יוד אלא ואגרת ודתהויין ודתצביין כל אחד בג׳ יודי״ן כתב א״א הרא״ש ז״ל בתיקון הגט של רבינו יוסף טוב עלם דיתיהוייין דיתיצביין כל אחד ואחד חמשה יודי״ן כי די תיהויין הן ב׳ תיבות אשר תהיי ודי הוא תרגום של אשר וכן די תיצביין אשר תרצנה ואני אומר דאף הכותב דתהויין תיבה אחת אינו טעות עד כאן ולורכיה לוי״ו דתרוכין ולוי״ו דשבוקין ולוי״ו שנייה דוכדו ולאו דוקא לורכיה טפי משאר וי״ן אלא שצריך לדקדק בהן שלא יקצר בהן עד שיהו נראות כמו יוד ויכתוב תרוכין שבוקין חסר יוד ראשונה ופיטורין מלא בב׳ יודין ולמהך חסר יוד ויזהר יפה ברגל של ה״א דלמהך שירחיקנה מגגה וכן בכל ההי״ן צריך שיזהר שלא יגע הרגל למעלה אלא שבזה צריך ליזהר יותר לפי שבזה משתנה כל המשמעות ולא לכתוב לאתנסבא אלא להתנסבא כתב הרמב״ם ועל דרך זה צריך ליזהר בכל כתב ובכל לשון שיכתוב שלא יהא בהם משמעות שני ענינים עד כאן כתב הר״ר פרץ לא ימחא בא׳ וצריך שלא יהא בשיטה אחרונה לא ספר תרוכין ולא גט פטורין ולא אגרת שבוקין אלא כדת משה וישראל לבד ויעשה ממנו אותיות ארוכות כדי שלא יסיים באמצע השיטה דאיכא למיחש אם יסיים באמצע השיטה שמא יחתמו העדים מיד בחצי השיטה הנשאר ואין ראוי לעשות כן שאלות לא״א הרא״ש ז״ל ששאלת גט שהיה בשיטה אחרונה יותר מכדת משה וישראל אם נפסל בכך דע כי לא נפסל בכך ומה שכתב וישראל אל״ף למ״ד כאחד אינו נפסל ומה שכתב לא ימחא באל״ף אם בא הגט לידה אין לפוסלו בכך וששאלת אם כתבו עדים נתגרשה פלונית בגט כשר ואח״כ נתגלה שהיה בו טעות הדבר פשוט שאין עדות העדים מועיל להכשיר גט פסול אלא תלינן שמא לא דקדקו העדים ולא הרגישו בטעות או שלא היו יודעים בטיב גיטין ידעו שהוא טעות ששאלת גט שכתוב בו למנין אנו מנין ודילג השין וכתב ברביעי ב׳ ימים לירח שבט ודלג ולא כתב בשבת וגם יום רביעי היה כ״א יום לשבט והוא כתב כ׳ הגט כשר שאין לחוש לדילוג השי״ן דכיון שאנו מכירין סגנון הדבר בשביל דילוג אות אחד אין לפוסלו וכן בשביל שדילג בשבת אין לפוסלו כי ברביעי אין לו פירוש אחר אלא בשבת כיון דכתיב בתריה כ׳ יום לחדש וגם אין לפוסלו במה שכתב כ׳ לחדש שבט והוא כ״א ונמצא שהקדים זמן הגט יום אחד והוי גט מוקדם דכיון שידוע שר״ח שבט היה ביום חמישי ורביעי בשבת אי אפשר להיות כ׳ בחדש אלא כ״א תלינן בטעות הסופר שלא היה זכור קביעות החדש ולא הוי מוקדם אע״ג דקיימא לן דוקא עד רובו של חדש טעו אינשי בקביעא דירחא אבל משעבר רובו של חדש לא טעו בו אינשי הכא אין חילוק דע״כ טעה שהרי דבריו סותרים זה את זה אם הוא רביעי הוא כ״א לחדש ואם הוא כ׳ בחדש כמו שכתב הרי הוא ביום ג׳ ועל כרחו טעה או בקביעות החדש הנכון או בין יום שלישי לרביעי ובימי השבוע לא שכיחי דטעו אינשי הילכך תלינן הטעות בקביעות החדש ואין כאן הקדמה והגט כשר כתב הרמב״ם אם לא האריך בווי״ן או שלא כתב יודין היתרות או שכתב יודין שלא היו לו לכתוב הגט פסול וכל כיוצא בזה בכל לשון הגט פסול ובעל העיטור כתב משמייהו דרבוותא דכל הני דקדוקי דוקא

כשהבעל כתב הגט או שהסופר כותבו מפיו ובא הבעל ואמר כוונתי לשנות כדי לקלקלה אבל אומר לסופר לכתוב ולחתום גיטו סתם וטעו באחד מאלו והבעל אין מערער הגט כשר ותינשא לכתחל' וכן כתב רב האי אי יהיב בעל רשותא לסופר למכתב וטעה בהון או במקצתהון אי איתיה לספרא מתקן להו ואי לא ניתקן ומינסבא בהאי גיטא לא מפקינן לה ואי אתיא לאינסובי ואתא בעל ומערער ואומר האי דכתיב ודין דינא אמרי ולכך כיונתי לא מינסבא ואי מינסבא לא מפקינן לה וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל תשובה לו ששאלת שליח הולכה שהביא גט ולא היו הווי"ן ארוכים אם רשאין ב"ד להאריכן תשובה אין יכולין להאריכן ואם ניתן לה הגט ואין הווי"ן ארוכים והבעל רחוק מכאן לא הייתי פוסלו בשביל זה וכן אם יש בו תקנת עיגון כגון שהובא ממקום רחוק יאריכו הווי"ן כי מסתמא הבעל צוה לכתוב כתיקון חכמים ואם לא כתב הסופר כראוי ניחא ליה לבעל שיתקנוהו ועל זה יש לסמוך בשעת הדחק:

סימן קכז

א צריך לכתוב הזמן בגט כיצד בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני כך וכך לחשבון פלוני שחכמים תקנו לכתוב בו הזמן משום שפעמים שאדם נשוי קרובתו ותזנה תחתיו וירצה לחפות עליה ויתן לה גט אחר הזנות ולא יכתוב בו הזמן היא תאמר קודם הזנות נתגרשתי אבל כיון שתקנו לכתוב בו הזמן ואם תאמר כן צריכה להביא ראיה אבל לא הוצרכו לתקן זמן כדי לידע מתי תיטול פירות מנכסים שהיו בידו דקי"ל יש לבעל פירות עד שעה שיתן הגט לידה וכשיגיע הגט לידה תלך לב"ד ותראה להם גיטה ויכתוב לה ב"ד הזמן שנתגרשה בו ואם נתגרשה בגט שאין בו זמן לא תינשא ומיהו אם ניסת בו לא תצא אפי' אם אין לה בנים ואם הקדים הזמן פסול ומ"מ נכתב ביום ונחתם בלילה של אחריו אפי' מכאן ועד עשרה ימים פסק א"א הרא"ש ז"ל שהוא כשר בשעת הדחק שא"א ע"י גט אחר והרמ"ה כתב שהוא פסול וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה אם נתגרשה בגט מוקדם ולא נודע פסולו עד שקדשה אחר דלא תפסי בה קידושי שני ואינה צריכה גט ממנו ומותרת לחזור לראשון השולח גט ממקום למקום אע"פ שמקדים הזמן שהרי כתב הזמן מיום הכתיבה שאינו יודע מתי מגיע לידה כשר כיון דאית ליה קלא שהקול יוצא בשליחות הגט וכל אדם יודע שנכתב קודם שנמסר לה ואם תבא לגבות הפירות שמכר הבעל משלה צריכה להביא ראיה מתי בא הגט לידה ופסק ר"י דכל גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא על ידי שליח שימסרנו לה על ידי שליח דבהכי אית ליה קלא כדאמרינן גבי גיטין הבאין ממדינת הים אית להו קלא לפי שיש קול להולכת השליח ולביאתו ומידע ידעי אינשי זמן המסירה ה"ה נמי בגט שנכתב קודם שנמסר אע"פ שאם היה מוסרו מידו לידה היה פסול משום דאתיא למיטרף מלקוחות שלא כדין מיום שנכתב כשנתנו ליד שליח ליתנו לה אית ליה קלא ולא נפיק מינה חורבה ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב הרי שאמר לשנים לכתוב גט ולחתום וליתנו לאשתו ונתאחר הדבר ימים או שנים או שנמצא הגט בטל והוצרכו לכתוב לה גט אחר כשכותבין הזמן והמקום אין כותבין לא הזמן שאמר להם הבעל לכתוב בו ולא אותו המקום כיצד היה בירושלים כשאמר להם הבעל והיו עומדים בתשרי ונתאחר עד ניסן והרי הן בלוד כותבין זמן מניסן ובלוד וא"א ז"ל כתב דברי רבינו יצחק לפסק הלכה: סתם גט הבא לפנינו אנו תולים שביום שנכתב נמסר ואינה צריכה להביא ראיה מתי בא לידה אבל אם יש בו ריעותא כגון שנמצא מושלך צריכה להביאה ראיה מתי בא לידה גט שזמנו מאוחר כשר לגרש בו ופי' הראב"ד כשר לגרש בו מיד בשעת הכתיבה ור"ח פי' שאינו גט אלא עד הזמן שכתוב בו אפי' אם נותנו לה מיד כי אין הגירושין חלין אלא עד הזמן שכתוב בו ויש לבעל פירות עד הזמן שכתוב בו והרמב"ם פסל גט המאוחר שכתב גט שיש עליו עדים ואין בו זמן או שהיה מוקדם או מאוחר או שנכתב ביום ונחתם בלילה אע"פ שהיו עסוקים באותו ענין או שכתב הגט בירושלים וטעה וכתב בלוד פסולים וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה וכתב עוד שאין לסמוך על מה שפסל נכתב ביום ונחתם בלילה אף על פי שעסוקים באותו ענין כתב עוד הרמב"ם חתך ממנו הזמן ונתנו לה או שלא כתב שם היום אלא בשבת ראשונה או שנייה בחדש פלוני או בשנת פלוני ולא הזכיר החדש ואפי' בשבוע פלוני כשר וכ"כ בו היום גירשתיך שמשמע היום הזה שיצא בו הגט ואיני יודע מכשיר חתך ממנו הזמן דהיינו אין בו זמן וכן השיג עליו הראב"ד: בימי חכמי התלמוד היה דרכם למנות לשנות המלכים ואם שינה ומנה לחשבון אחר הגט פסול והאידנא נוהגין בכל המקומות למנות לבריאת עולם:

סימן קכח

א צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים שם בשעת חתימה ואם שינה והזכיר בו מקום אחר פסול אבל על מקום עמידת הסופר בשעת כתיבה אין לחוש לפיכך אם נכתב במקום אחד ונחתם במקום אחר יזכיר שם המקום שנחתם בו ובסה"ת כתב שצריך להזכיר בו ג"כ מקום עמידת הסופר ולכך אמר שצריך שיעמדו הסופר והעדים במקום אחד וכ"כ הרמ"ה וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה שינה מקום עמידת העדים כתב ר"ח שאם ניסת בו הולד ממזר וכ"כ הרמ"ה שאפילו אם נשאת תצא אבל הולד כשר מן השני ודוקא מן השני אבל מן הראשון הוי ממזר ול"נ לא"א הרא"ש ז"ל ור"ת

פסק שהולד כשר אבל לא תינשא בו לכתחילה ולפירש״י תינשא בו לכתחילה וכן הוא דעת רב אלפס וכותבים שם מקום הבעל והאשה פי׳ מקום עיקר דירתו כגון פלוני שממקום פלוני ואם יש לה שתי שמות כותב שממקום עיר פלוני וכל שום וחניכה דאית לה וכתב הרמ״ה כשמגרש בעירו כותב שם העיקר בפרט וכולל שם הטפל בכלל שום וחניכה וכשמשלח הגט למקום אחר צריך לפרט שניהם שם מקום הכתיבה ושם מקום הנתינה ואם רגיל בשני מקומו׳ כותבים שם מקום עיקר דירתו והוא אותו שדר בו י״ב חדש ואם קנה בה בית דירה מספקא לן אי מיקרי דירה ולכך טוב לכתוב וכל שום אחרן דאית ליה ולאתריה ומן הדין היה צריך לכתוב שם העיר של הלידה אלא דחיישינן שמא יטעה בעיר מולדתו ואם כתבה ולא טעה בה כשר וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאין צריך לכתוב אלא שם מקום עיקר דירתו אבל א״צ להזכיר מקום עמידת הבעל והאשה בשעת הכתיבה ולא מקום לידתן דעירו ועירה לא קאי אלא אמקום עיקר הדירה וגם עירו ועירה אין עיכוב בכתיבתן דמתני׳ לא קאמר אלא אם שינה בהם אבל אין עיכוב בכתיבתן נוהגין באשכנז ובצרפת לכתוב מקום עירו ועירה של עמידה ודירה ולידה היכא דיודעים משום חששא דשני יוסף בן שמעון ואם טעה ושינה מקום הלידה זה היה מעשה והכשירו רבינו הם דדוקא בעיקר מקום הדירה הוא דאיכא חששא משום שהוא ידוע לכל וכל אדם נקרא על שם מקום דירתו ממקום פלוני וכשרואים שינוי במקום אומר הוא לא גירש אלא אחר הוא שגירש אבל מקום לידת האיש אינו ידוע וגם אינו נקרא על שם מקום לידתו וליכא חששא:

סימן קכט

א כותבין שם האיש והאשה בגט ואם יש לאחד מהם שני שמות כותבין שם העיקר שלו וכל שום וחניכה דאית ליה אבל אין כותבין שם הטפל וכל שום וחניכה דאית ליה בד״א לכתחלה אבל בדיעבד אפילו לא נכתב אלא אחד מהם כשר והרמב״ם פסל שכתב כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכתב וכל שום וחניכה שיש לו הרי זה פסול וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברׄ ראשונ׳ ואם חניכתו ידוע וניכרת בכ״מ והכל קורין אותו בה אלא כשחותם בשטר או קורא בספר קורין אותו בשם המובהק אז סגי בחניכה לחוד אפי׳ לכתחילה וכן בחניכת שם המשפחה סגי ודוקא עד שלשה דורות אבל מכאן ואילך לא והא דכשר בדיעבד כשכתב שם הטפל וכל שום וחניכה דאית ליה דוקא למגרש במקום הכתיבה אבל אם עומד במקום אחד ומגרש במקום אחר והוחזק בשני המקומות באלו שני השמות שידוע הוא שיש לו שני שמות אבל בני מקום זה אין מכירין בשם שיש לו במקום אחר צריך לכתוב שניהם וכותב שם מקום הנתינה וכל שום וחניכה דאית ליה ואם לא כתב כן פסול ואם ניסת בו הולד ממזר וכל י״ג דרכים האלו בה אבל אם לא הוחזק בשני השמות שאין יודעים במקום הכתיבה שיש לו שם אחר במקום הנתינה וגם במקום הנתינה אין יודעים שיש לו שם אחר במקום הכתיבה א״צ לכתוב אלא השם של מקום הכתיבה ולא כל שום וחניכה דאית ליה ואפי׳ אם יודע לנו אח״כ שיש לו שם אחר במקום אחר הגט כשר שאין לנו אלא בשם שהחזיק לעצמו וכתב הרמ״ה שאין חילוק בין אם מגרש במקומו לשולח הגט במקום אחר לעולם צריך לכתוב שני השמות אלא כשמגרש במקומו כותב שם העיקר בפרט והטפל כולל וכותב אני פלוני וכל שום וחניכה דאית לי ואם כתב שם טפל בפרט וכולל שם העיקר הויא ספק מגורשת ואם גירש בשם שלא הוחזק בו כלל אע״ג דכתב וכל שום וחניכה דאית לי לא הוי גט כלל וכששולח הגט למקום אחר צריך לפרט שני השמות בפרט שם מקום הכתיבה ושם מקום הנתינה ומומר אין לו לגרש אלא בשם ישראל ואם גירש בשם עכו״ם אע״פ דכתב וכל שם שיש לו פסול וגר ששינה וכתב שמו של גיותו כשר והני ספרי דפלגי יקרא לבעלי זרועות וכתב פלוני החכם או רב או נשיא אע״ג דלא קרו ליה אינשי הכי ואיהו נמי לאו בר הכי אין זה שינה שמו והגט כשר כיון דקרי ליה בשמיה בפירוש אע״ג דפליג יקרא דלא חזי ליה לאו שינוי השם הוא וכ״כ ר״ת במומר המגרש שא״צ לכתוב אלא שם של יהדות כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה שאם לא הזכיר שם אבי האשה אלא כינויו או אפילו לא הזכירו כלל שהוא כשר וכתב עוד על אחד ששמו יוסף בן שמעון והמיר אביו והבן היה לו לגרש ולא רצה להזכיר שם אביו וכתב יוסף בן שמואל שהגט פסול שהרואה אומר אחר מגרשה כי שם בעלה יוסף בן שמעון וזה היה יוסף בן שמואל:

סימן קל

א צריך שיחתמו שני עדים כשרים למטה משיטה התחתונה של גט ולא יניחו כדי אויר שני גיטין בין חתימתם לשיטה התחתונה ואם הניחו אויר שני שיטין הגט פסול והרמב״ם כתב שאם יש עדי מסירה כשר אפילו אם הניחו שני שיטין והראב״ד השיג עליו כי שמא תתן תנאי בגט באותן ב׳ שיטין ותוציא גיטה בעדי חתימה ונמצא זה במזוייף מתוכו דאתו למימר שסומכין על עידי חתימה ויתחילו בראש השיטה שלא ישאר חלק בגליון הגט לפני חתימתן ולא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב שום דבר אחר שאינו מענין הגט דאיכא למיחש שמא לא כיונו העדות לחתום אלא על אותו דבר כדאמרינן כתוב למטה בגט שאלו בשלומה פסול שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום אבל אם כתב ושאלו כשר שהוי״ו חוזר על של מעלה ועל הכל חתמו וכן כל כיוצא בזה חתמו בראש הגט או מצדו בימינו או בשמאלו או מאחוריו פסול אלא למטה דוקא ואף כשחתמו למטה צריך שיהא גב החתימה כלפי הגט ולא תהיה רגלי החתימה כלפי הגט לפיכך כתב ב׳ גיטין באורך הדף ראשו של זה בצד ראשו של זה וחתמו באמצע שניהם פסולים שהרי הם כב׳ ראשי הגיטין ואם כתבן זה תחת זה כסדר והעדים בין שניהם העליון כשר ואם כתב סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקראים עמו שתבא גב חתימתן כלפי כתב הגט כשר ובכולן כתב הרמב״ם שאם יש כאן עידי מסירה שהוא כשר: שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני שכתבו בב׳ דפין זה אצל זה והעדים חתומים תחת חצי השני כשר והוא שיהיה ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום אלא שהסופר כיון לכך מתחילה אבל אם אינו ניכר פסול דשמא שני גיטין היו כתובים זה אצל זה השמאלי נכתב בגובה של המגילה יותר מהימיני והיה שום תנאי בימיני למטה וחתם התחתון מהימני והעליון מהשמאלי וכיון אותם ביחד: וכתב הרמב״ם שאפילו אם מסרו בפני עדי מסירה שיהא ספק מגורשת ואיני יודע למה כיון שיש כאן עדי מסירה הם זכורים אם היה בו תנאי ואפשר שרוצה לומר שאנו חוששין שהסופר מעצמו עשה כן מפני שנזדמן לו הענין בכך כתב שני גיטין בב׳ דפין במגילה אחת זה אצל זה והעדים יוצאין מתחת זה לזה את שהעדים נקראים עמו כשר כגון אם שמם תחת הימיני ושם אביהם תחת השמאלי אז הימיני כשר ואם שמם תחת השמאלי ושם אביהם תחת הימיני כגון שחתמו בשני שיטין כזה אז השמאלי כשר חמשה שכתבו ה׳ גיטין לחמשה נשותיהן אם כתבו בכלל שכתבו בכך וכך בשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית פירוש אחר שכתב הראשון גירש ופלוני לפלונית מסיים כל ענין הגט וכן אמר כל חד לאשתו אחר שכתב גירש פלוני לפלונית פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי וכל טופס הגט וב׳ עדים חתומים למטה כולן כשרים ותנתן המגילה ליד כל אחת ואחת ודוקא שכתב ופלוני בוי״ו שהוא מחברו אבל אם כתב פלוני בלא וי״ו אין כשר אלא האחרון וכתב הרמב״ם ותנתן לכל אחת בעידי מסירה ואם אין שם עידי מסירה כלל כל מי שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת ולמאי דבעינן למכתב שכל גט שבא לפנינו חתום אין צריך לבקש אחר עדי מסירה ואם לא נמסר בפני עדים פסול אפילו עדים חתומים בו ה״נ אין צריך שיהו עדי מסירה לפנינו אלא כולן מתגרשות בו ואחת תתפוש אותו בשביל כולן או תתן אותו לכל אחת כשתצטרך לה ואם אין שם עדי מסירה כלל אין שום אחת מתגרשת בו אפי׳ אותה שיוצאה מתחת ידה אבל אם כתב בכך וכך גירש פלוני לפלונית והשלים הגט והתחיל אחר תחתיו באותה המגילה וכתב ביום זה או בכך וכך גירש פלוני לפלונית והשלים הגט וכן בכולן והעדים חתומים מלמטה אין מתגרשות בו אלא אותה שגיטה למטה שהעדים חתומים על גיטה גם בזה כתב הרמב״ם אם נתנה מגילה זו לכל אחת בעדי מסירה כולן מתגרשות ואם אין שם עדי מסירה אין מתגרשות בו אלא אותה שגיטה באחרונה כתב אנו פלוני ופלוני מגרשין נשותינו פלונית ופלונית והשלים הגט אין שום אחת מהן מתגרשות שאין ב׳ נשים מתגרשות בגט אחד ואם חזר ופירש אח״כ בגט פלוני מגרש פלונית ופלוני לפלונית כולן כשרים ותנתן לכל אחת ואחת וכתב הרמ״ה דה״ה נמי אם כתב פלוני מגרש פלונית ופלוני לפלונית הוי ב׳ נשים בגט אחד אא״כ סיים על כל אחד ואחד כל ענינו של גט כדפרישית לעיל כשחותם העד צריך לפרש שמו ושם אביו כגון יוסף בן יעקב עד כתב יוסף עד או בן יעקב עד או יוסף בן יעקב ולא כתב עד כשר אבל כתב יוסף לבד ולא כתב עד פסול ומיהו אם היו שני גיטין בשני דפין זה בצד זה וחתם באחד יוסף לבד וחתם בשני בן יעקב עד שניהם כשרים שעד שכתב בשני הוא חוזר ג״כ על הראשון והוה ליה כאילו כתב יוסף עד: ולא יחתמו אלא זה בפני זה ואם חתמו זה שלא בפני זה פסול ומיהו כתב ר״ת חתמו שנים זה בפני זה ורוצה להחתים בו שלישי שלא בפניהם שפיר דמי נכתב הגט בכתב עברי ועדיו חתמו בכתב יונית או איפכא או שעד אחד חתם עברית והשני יונית כשר וכתב הרמב״ם ז״ל והוא שיהו העדים מכירין לשון הכתב והכתיבה אבל אם היה קצת הגט בלשון אחד ומקצתו בלשון אחר פסול: עדים שאין יודעים לקרות אחד קורא בפניהם והם חותמים וכתב הרמב״ם והוא שיכירו לשון הגט ונראה דאפי׳ אין מכירין לשונו אם הקורא לפניהם מתרגמו לפניהם שפיר דמי ודוקא בגיטי נשים הקילו בכי האי גוונא משום עיגונא אבל בשאר שטרות לא יסמכו על אחד שיקרא לפניהם עד שיהיו שנים או ראש ב״ד וסופר שלו כההיא דר״נ שהיה דיין מומחה וסופר ב״ד קורא לפניו וחותם ואם אין העדים יודעים לחתום רושמין להם צורת האותיות על הגט באבר או בדבר אחר שאין רישומו ניכר שפסול לכתוב בו והם ממלאים אותו בדיו אבל אין רושמין להם בדבר שכשר לכתוב שא״כ כתב העליון אינו כלום ולא הקילו לעשות כן אלא בגיטי נשים אבל בשאר שטרות דיין המחתים אותם בכי האי גווגא

מנגדינן ליה והשטר כשר והרמ״ה כתב דאפי׳ בגט לא שריא לכתחילה אלא לקרוע להם נייר חלק אבל לצייר להם אפי׳ ברוק לא וכ״ש באבר או במי מילין אפי׳ על גבי מי מילין דלא דכיון שרישומו ניכר לפי שעה גזרינן אטו סיקרא וכיוצא בו ודוקא לכתחלה אבל בדיעבד שציירו להם ברוק או באבר או במי מילין כשר ותתגרש בו לכתחילה אבל ציירו להם במיא דאברא או בעפצא על גבי מגילתא דלא עפיצא וכל כיוצא בזה שהתחתון כתב וחתמו עליו אע״פ שהעליון ניכר יותר אינו גט ואם נתגרשה בו פסולה לכהונה ופי׳ מקרעין הנייר פי׳ הרמ״ה לא שישרטו להם צורת האותיות של שמותיהן על הנייר של הגט והם ימלאו השרטים דיו אלא חותכים צורת האותיות של שמותיהן בנייר חלק בפני עצמו ונותנין אותן על גב הגט במקום שיש להם לחתום והם ממלאים הקרעים דיו והוא עובר דרך הקרעים ונרשם בגט וכן פר״ח גט שחתמו בו כותיים או שאר פסולים או אפילו אחד כשר ואחד פסול ה״ז פסול אפילו יש כאן עידי מסירה שהרי הוא מזוייף מתוכו חתם בו הסופר שכתבו ועד אחד עמו פסול לדעת התוס׳ לפיכך אם אמר לשנים כתבו גט ותנו לאשתי לא אמר כלום כי הסופר היה צריך לחתום עם הב׳ וזה א״א ואם חתמו בו ב׳ והסופר כתב א״א הרא״ש ז״ל לכתחילה אין לעשותו אבל בדיעבד כשר אבל הרמב״ם מכשיר חתם הסופר ועד וכן פסק הרמ״ה: נעשה בערכאות של עכו״ם ועידי עכו״ם חתומים עליו פסול אפי׳ כתבו ישראל ונמסר בעידי מסירה ישראל ושמות עדי העכו״ם החתומים בו מובהקים וניכר לכל שהם עכו״ם וליכא למיחש דילמא אתי למסמך עלייהו אפילו הכי פסול והראב״ד מכשירו אפי׳ לכתחלה ור׳ חננאל פוסלו לכתחילה ומכשירו בדיעבד וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה אבל אשה שמביאה גט לפנינו שנתגרשה בו לינשא בו ושמות עדיו כשמות עכו״ם אם הם שמות שאין דרך ישראל לקרות בהן כלל תינשא בו שודאי ישראל הן שלא היו טועים מחתימי הגט להחתים שמות כאלו אם לא שידעו שישראלים הם ואם הם שמות שדומין קצת לשמות ישראל חיישינן שמא טעו מחתימי הגט והם סבורין שהם ישראל ושמא עכו״ם היו ולא תינשא בו גט שאין עליו עדים אפי׳ ניכר שהוא כתב יד הבעל או שאין עליו אלא עד אחד אפי׳ ניכר כתיבת הגט שהיא כתיבת יד סופר ב״ד או אפילו שהיא כתיבת יד הבעל פסול ומיהו אם ניסת בו לא תצא אפילו אין לה בנים:

סימן קלא

א צריך שתהא כתיבת הגט וחתימתו לשם האיש והאשה לא שנא טופס ל״ש תורף לפיכך לא יכתוב הסופר טופסי גיטין כדי שיהו מצויין אצלו בכל עת שירצה וכשיבאו להתגרש כותב התורף לשמו ואפי׳ בדיעבד שכתבו כבר כתב הרמב״ן שפסול לגרש בו וכן כתב הרמ״ה ואפי׳ אם ניסת תצא והרמב״ם מכשירו אפי׳ לכתחילה לגרש בו אם כתבו וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל ולי נראה דלא נפסל אלא לכתחילה אבל בדיעבד שכתבו כבר כשר לגרש בו ומ״מ טוב להחמיר ולגרשה בגט אחר אם הבעל לפנינו לא נכתב לשמו פסול לכך צריך ליזהר כשהבעל מצוה לסופר לכתוב שיאמר כתוב לשם פלונית אשתי וכן יאמר הסופר בפיו כשמתחילו לכתוב והעדים החותמים צריך שיהיו שם בשעה שהסופר כותבו ושיכירוהו שזהו הגט שכתב הסופר לשמה ומיהו אפי׳ אם אינם שם אלא בתחילת הכתיבה ושמעו שמתחיל לכתוב לשמה שפיר דמי כיצד שלא לשמה סופר שהיה כותב גיטין להתלמד וכתב שם איש בעלמא ושם אשתו ושם עירם ובא האיש שנכתב בשמו לגרש בו פסול ויותר מכאן אפי׳ צוה א׳ לכתוב גט לגרש אשתו ונמלך ומצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לו לגרש בו כיון שלא נכתב לשמו ואפי׳ יש לו ב׳ נשים ששמותיהן שוין וצוה לכתוב לגרש בו אחת מהן לא יגרש בו השנייה ואפי׳ אמר לסופר כתוב ואיזו שארצה אגרש בו וכתב הסופר על דעת זה פסול כיון שלא פירש לשם איזו הוא כותבו ואפי׳ תלה בדעת אחרים שאמר לו כתוב לאיזו שתצא בפתח תחילה אגרשנה בו פסול דאין ברירה ובכולן לא הוי גט כלל דאפי׳ לכהונה לא נפסלה אם נתגרשה בו חוץ מאיזה שארצה אגרש או לאיזה שתצא בפתח תחילה שהוא גט לפוסלה לכהונה ואם נכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה לא מהני ואפי׳ אם נכתב לשמה אם לא חתמו העדים לשמה פסול כתב הרמב״ם יש אומרים שהוא בטל לגמרי מפני שהוא מזוייף מתוכו ויראה לי כיון שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם שאינו מזוייף ממש הואיל ונמסר בעדים הוי גט פסול מדבריהם:

סימן קלב

א אמר לסופר כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה וכנס וגירשה בו הוי גט כיון שבידו לגרשה עתה בד״א שכתב בו זמן הנתינה אבל אם כתב בו זמן הכתיבה פסול צוה לכתוב גט לגרש בו אשה בעלמא לכשיכנסנה כתב הרמב״ם שאין גט וליבמתו הוי ספק מגורשת וא״א הרא״ש ז״ל כתב דאפי׳ לאשה דעלמא הוי גט למ״ד אדם מקנה דשלב״ל שנים ששמותיהם שוין ושמות נשותיהן שוין ושלחו ב׳ גיטין ונתערבו זה בזה נותנין שניהם לזו ושניהם לזו בעידי מסירה דממה נפשך יגיע לכל אחת גיטה בידה ואם נאבד אחד מהן גם השני בטל וכתב בעל העיטור ש״מ ספק נערה ספק בוגרת ונותן גט לאביה ואח״כ נותן לה מתגרשת ממ״נ ואיני יודע מה צריך ליתנו ליד אביה שגם נערה מקבלת גיטה כדלקמן: המביא גט ונפל ממנו במקום שהשיירות מצויות או אפילו במקום שאין השיירות מצויות ובעיר שנכתב הגט הוחזקו שנים ששמותיהן ושמות נשותיהן שוין אם מצאו לאלתר שראה

שלא עבר שום אדם שם משעה שנפל עד שמצאו או אפילו לא מצאו לאלתר ויש לו סימן מובהק או טביעות עין בגט או אפילו אין לו סימן וטביעות עין בגט אלא שמצאו בכלי שהיה בו הגט ויש לו סימן או טביעות עין בכלי ויודע שלא השאילו לאחר או שמצאו קשור בכיס או בארנקי ובטבעת שלו או שמצאו בביתו בין כליו כשר ולא חיישינן שמא אחר הוא ולא נכתב לשם זה האיש אבל לא מצאו לאלתר כגון שאינו יודע אם עבר אדם שם אם לאו ואין לו טביעות עין וסימן בכלי ולא בגט פסול דשמא לא זהו הגט שנאבד אלא אחר ששמו כשמו של זה כתבו ונפל ממנו ואפילו אם עדים מעידים שהאחר שהוחזק כשמו של זה לא היה בעיר כשנכתב הגט פסול וכן אם ראה שעבר אדם שם פסול אפילו לא שכיחי שיירות ולא הוחזקו שני יוסף בן שמעון ואפי׳ היה עכו״ם שעבר שם אא״כ עידי הגט אומרים מעולם לא חתמנו על גט אחר ששמו כשם האיש הזה אז הוא כשר אפי׳ אם אינם מעידים שזה התובעו הוא אותו שחתמו לו וכתב הרמ״ה אע״ג שאינן מעידים בפי׳ שזהו חתימת ידם כגון שאין הגט עתה בפנינו אפי׳ הכי כשר וכגון דלא איתחזק דאיכא עדים אחרים ששמם כשמם של אלו אבל אם יש עדים אחרים ששמם כשם אלו אינו כשר עד שיעידו שזהו חתימת ידם או שיאמרו העדים אנו מכירים הגט שיש לנו בו סימן מובהק שיש בו נקב בצד אות פלוני ואפי׳ אינם אומרים הסימן עד אחר שיראו אותו ואם התובעו אומר הסימן אינו מועיל אא״כ יאמר אותו קודם שיראה הגט אבל בטביעות עין אין מחזירין אותו לתובעו שאין מועיל טביעת עין להכשירו אלא כשמוצאו אותו בעצמו שאבד לו והיכא שלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון ולא שכיחי שיירות מחזירין אותו בלא סימן אפי׳ שהה כדי שיעבור אדם שם וכל זה כשהבעל מודה שנתנו לאשה או שהיא נותנת בו סימן מובהק הא לאו הכי אין מחזירין לה כדלקמן בסימן קנ״ג בד״א דמחמירין לפסול בחד צד לריעותא בהוחזקו שנים ששמותיהם שוין או בשיירות מצויות בגט מפני שאיפשר לכתוב אחר אבל לענין מיתה כמו שמעידים על יוסף בעל פלוני׳ שמת אשתו מותרת אא״כ שיירות מצויות וגם הוחזקו באותה העיר שנים באותו השם והרמב״ם חילק שבמקום שהשיירות מצויות חשיב לאלתר כל שלא שהה אדם שם אף ע״פ שעבר שם ובמקום שהוחזקו שנים ששמותיהן שוין לא חשיב לאלתר אא״כ לא עבר אדם שם ואינו נראה כן אלא אין חילוק ביניהם כדפרישית וכן השיג עליו הראב״ד׃

סימן קלג

א צריך שיהיו שני עדים כשרים בשעת מסירת הגט שימסרנו לה בפני שניהם מסרו לה שלא בעדים או אפי׳ בעד אחד או שנמצאו עידי מסירה פסולין אינו גט ואע״פ שצריך למוסרו לה בעדים תקנו חכמים להחתים עליו ב׳ עדים שמא ימותו עידי מסירה ויבא הבעל ויערער לקלקלה לכך תקנו עידי חתימה ומשרואין אותן חתום בו תולין שבודאי נמסר כראוי בעידי מסירה אבל אם ידוע שלא נמסר בעדים אינו גט כלל ורב אלפס ז״ל כתב ודאי לכתחלה צריך עידי מסירה ועידי חתימה אבל בדיעבד שלא היו אלא עידי מסירה או עידי חתימה או שנמצאו עידי מסירה פסולים סגי בעידי חתימה ולא אמרינן עדיין היא א״א הואיל ואיכא עידי חתימה והם כשרים והגט יוצא מתחת ידה גט מעליא הוא וכ״כ הרמב״ם חתמו בו שנים ועבר ונתנו בינו לבינה או שנמצאו עידי מסירה פסולין ה״ז כשר הואיל ועדים שבו כשרים והרי הוא יוצא מתחת ידה ויש מהגאונים שהורו שהוא פסול וא״א ז״ל כתב כדברי הגאונים׃

סימן קלד

א צריך שיבטל כל מודעא קודם שיתן הגט שאם מסר מודעא בפני ב׳ ואמר גט זה שאני רוצה ליתן לאשתי דעו שאני אנוס ליתנו ולכן אני אומר בפניכם שיהא בטל הרי הוא בטל אע״פ שלא לקח בקנין אע״פ שאין מכירין את אונסו ואפי׳ אינו אומר אמת שאינו אנוס כיון שבטלו אינו גט ואע״פ שנותנו אח״כ לא אמרינן שבטל המודעא שמסר עד שיאמר בפירוש שמבטל המודעא ואז היא בטילה וא״צ קנין כתב א״א הרא״ש ז״ל ואם מסר מודעא ואמר אף אם אבטלנה לא תבטל אם בטל מודעא ומודעא דמודעי עד סוף כל מודעי הכל בטל כשם שמועיל ביטולו על מודעא אחת כך מועיל על כמה מודעות ועל כל תנאין שהתנה וכן עמא דבר דלא כהרמב״ם שכתב אמר גט זה שאכתוב לאשתי בטל הוא וכל דבר שאבטל בו מודעא זו הרי זה בטל וכתב אחרי כן גט ונתנו לה אף ע״פ שביטל המודעא קודם שיכתוב הגט ויתנו לה הרי הגט בטל אם כן מה תקנת דבר זה שיאמרו העדים קודם כתיבת הגט אמור בפנינו שכל דברים שמסרת שגורמין כשיתקיימו אותן הדברים לבטל גט זה הרי הם בטלים והוא אומר כן ואח״כ אומר להם לכתוב ולחתום וליתן לה ולא יניחוהו לילך עד שיגיע הגט לידה כדי שלא יבא לבטלו ולא המוסר מודעא ולא המבטל מודעא צריך קנין ע״כ והמגרש אשתו מרצונו אין כאן חשש אם לא יבטל מודעא דכיון דמדעתו מגרש אינו חשוד לקלקלה בידי שמים עכ״ל א״א הרא״ש ז״ל ומ״מ לכתחלה טוב הוא שיבטל מודעא ואפילו במגרש מרצונו והא דאינו גט כשהיה אנוס דוקא כשאנסוהו שלא כדין אבל אנסוהו כדין כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו ב״ד עד שהוציאה הוי גט ומצוה על כל ב״ד שבכ״מ ובכל זמן לכופו לגרשו ואם מסר מודעא תחילה כדי לבטלו משמתינן ליה ואפי׳ אנסוהו שלא כדין שאינו

גט להתירה פוסלתה מיהא מן הכהונה ואם אנסוהו עכו״ם לגרש אפילו אנסוהו כדין שחייב להוציא אינו גט להתירה אלא לפוסלה לכהונה ואם אנסוהו שלא כדין אפי׳ ריח הגט אין בו לפוסלה לכהונה אבל אם ב״ד של ישראל כופין אותו ע״י עכו״ם ואומרים לו עשה מה שב״ד ישראל אומרים לך וכופין על כך הוי גט וכתב הרמ״ה דוקא בזה הלשון אבל אם עכו״ם כופין אותו ואומרים לו תן גם אע״פ שישראל אומר להם לכופו פסול ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל דכיון שישראל אומר להם לכופו אפי׳ אם העכו״ם אומרין ליתן גט כשר:

סימן קלה

א העדים שנותנין הגט לפניהם צריכין לקרותו קודם נתינה ולאחריה ואם קראוהו אחר הנתינה ולא לפניה הוי גט ותינשא לכתחלה לא קראוהו כלל ונאבד והוא אומר שלא היה גט מה שנתן לה אלא שטר בעלמא לא תינשא ופסולה לכהונה ואם ניסת לא תצא והרמב״ם כתב אפי׳ אומר הבעל גט כשר היה הרי זו ספק מגורשת קראוהו ונתנוהו לבעל והכניסו לבין ידיו לכתחלה צריך לקרותו פעם שנית קודם שיתנהו לה לא קראוהו ונתנו לה והוא אומר שהחליפו ונתן לה שטר אחר ונאבד הרי זו מגורשת ותינשא לכתחלה כיון שקראוהו פעם אחת ואם הגט בידו ומראה אותו נאמן כל זמן שלא נישאת כדלקמן נתן לה נייר חלק ואמר לה ה״ז גיטך אם לא בדקו הנייר במי נירין לראות אם היה שום דבר כתוב בו או אם יבדקו ותפלוט הכתיבה הרי זו ספק מגורשת ואם יבדקוהו ולא תפלוט הכתיבה אין כאן חשש גירושין וכתב הרמ״ה ואם נשרף או נאבד קודם בדיקה אין חוששין כלל ושריא אף לכהונה זרק לה כתב בפני עדים בין החביות ואמר לה ה״ז גיטך ובקשוהו ומצאו מזוזה או שטר אחר אין חוששין לגירושין שזה ודאי שנמצא הוא שזרק ודוקא שלא קראוהו אבל אם לאחר שקראוהו שהיה גט וחזר הבעל ולקחו מידה וזרקו ונמצא מזוזה הוי ספק מגורשת נמצאו ב׳ או ג׳ מזוזות חוששין שמא גט שזרק גררוהו עכברים והרי זו ספק מגורשת:

סימן קלו

א נותן לה גט הוא או שלוחו לידה או ליד שלוחה ואומר בשעה שנותנו לה הרי את מגורשת ממני בגט זה ומותרת לכל אדם או הרי את משולחת ממני ואם שלוחו נותנו לה אומר הרי את מגורשת מפלוני בעלך וצריך שתדע בשעה שמקבלת גיטה שהוא גיטה ושהיא מקבלת אותו להתגרש בו אבל אם נותנו לה בחזקת שהוא שט״ח אינה מגורשת אא״כ יאמר לה אח״כ ה״ז גיטך או שיודיענו לעדים תחלה כדלקמן נתנו לה בשתיקה והיה מדבר עמה על עסקי גיטה והיו עדיין עסוקים באותו ענין הוי גט ואם לאו אינו גט ואם אמר לה איני אישך איני בעלך אינו גט אפילו לפוסלה לכהונה אפילו היה מדבר עמה על עסקי גיטה דכתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו אמר לה הרי את לעצמך ה״ז גט אבל אמר לה הרי את בת חורין לא אמר כלום ואם יש אחד בעיר ששמו כשמו ושם אשתו כשם אשתו אינו יכול לגרש אלא בפני האחר שמא יכתוב גט ויתננו לאשת האחר ששמו כשמו ויאסרנה על בעלה אין מגרשין בשבת ואם השעה צריכה לכך כגון שכיב מרע שתקף עליו החולי ורוצה לגרש כדי שלא תיזקק ליבום אם הגט ברשותו יתן לה הרשות ותזכה בו ובגט שבתוכו אבל לא יטלטל הגט ליתנו לה מפני שהוא מוקצה ואם אי איפשר בלא טלטול כגון שאין הגט מונח ברשותו יטלנו בידו ויתננו לה שלא העמידו דבריהם במקום שכיב מרע:

סימן קלז

א צריך שיתירנה היתר גמור שתהא מותרת לכל אדם אבל אם אמר לה הרי את מגורשת ממני ותהא מותרת לכל אדם חוץ מפלוני שתהיה אסורה לו או שאומר אלא לפלוני אינו גט ויטלנו ממנו ויחזור ויתננו לה ויתירנה לכל אדם אבל אם אמר לה ע״מ הרי הוא כשאר תנאי גט והגט גט והיא תקיים התנאי בין א״ל ע״מ שלא תינשא לו או ע״מ שלא תבעלי לו או על מנת שלא תהיה מותרת לו והרמ״ה כתב ע״מ שלא תהיה מותרת לפלוני לא הוי גט ול״ג לא״א הרא״ש ז״ל: היה אותו פלוני שהוציא מכלל גט אסור לבא עליה משום ערוה כגון שהוא אביה או אחיה לא הוי שיור והגט גט כיון דבלאו הכי לא תפשי בה קידושין אבל אם שייר מי שתופשין לו בה קידושין אפי׳ בעבירה כגון חייבי לאוין הוי שיור התירה לכל חוץ מפלוני והוא קטן הוי שיור ואינו גט ולדברי ר״ח הוי ספק מגורשת שייר בעל אחותה מיבעיא אי הוי שיור כיון שראויה לו אחרי מות אחותה או ששייר מי שעתיד עדיין לילד או שאמר לה חוץ מזנותיך פירוש שתהיה מותרת להנשא אבל בזנות תהיה באיסור א״א או שתהיה מותרת לכל מי שיבא עליך כדרך כל הארץ אבל שלא כדרך הרי את באיסור אשת איש או שתהיה מותרת להתקדש בכסף אבל לענין שטר וביאה תהיה באיסור א״א או שאמר לה תהא מותרת לכל אלא שישאר לי רשות עליך להפר נדריך וליורשך בכולהו מיבעיא ולא איפשיטא והויא ספק מגורשת א״ל הרי את מותרת לכל אדם חוץ מראובן ושמעון וחזר ואמר לה

בשעה שמסר לה הגט לראובן ושמעון מיבעיא אם נאמר שחזר ממה ששייר ומתירה אף לראובן ושמעון או נאמר שלא רצה להתירה אלא לראובן ושמעון או אם חזר ואמר בשעת מסירה לראובן ולא הזכיר שמעון או לשמעון ולא הזכיר ראובן או אם אמר אף לשמעון בכולהו מיבעיא אי הוי שיור ולא איפשיטא והויא ספק מגורשת והרמב״ם כתב דלראובן ושמעון ודאי הוי גירושין לראובן אינה מגורשת לשמעון או שאמר אף לשמעון הוי ספק מגורשת אמר לה ה״ז גיטך והרי את מגורשת ממני היום ולמחר את אשתי כתב הרמב״ם שאינה מגורשת וא״א הרא״ש ז״ל כתב שהיא מגורשת:

סימן קלח

א אע״ג דכתיב וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה אינו דומה נתינת הבעל לקבלת האשה דנתינתו צריך שתהא מידו ממש או מיד שלוחו אבל קבלה אינה צריכה שתקבלנו בידה ממש אלא לרשותה מדלא כתיב ונתן לה אלא בידה דרשינן לרשותה כיצד אמר לה טול גיטך מע״ג קרקע אינו כלום או אפי׳ היה מונח ע״ג ידו והיה קרובה אליו ולקחתו משם אינו גט כיון שלא סייע בנטילתו או אפי׳ היתה ידו סגורה והגט בתוכה ופתח הוא ידו ולקחתו מתוכו שסייע בנטילתו אפ״ה אינו גט כיון שלא קירב הגט אליה אבל אם אוחז הגט בראש האחד ומושיטו לה והיא לקחה אותו בראש השני הוי גט וכן אם הגט תחוב לו תחת חגורתו על מתניו וצמצם מתניו ונתחלחלו והטה עצמו לצדה ונטלתו קרינן ביה שפיר ונתן אבל אם צמצם מתניו ולא הטה עצמו אליה או שהטה עצמו ולא צמצם מתניו לא הוי נתינה והרמב״ם כתב בזה שהוא גט וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה נתן הגט לידה ונשאר החוט שהוא קשור עדיין בידו אם הקשר אמין עד שיכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת ואם לאו מגורשת ואם הקשר אמין שהיה יכול לנתקו ולהביאו אצלו אילו לא קפצה ידה אלא מחמת שקפצה ידה אינו יכול לנתקו ולהביאו אצלו בזה כתב ר״ת דלא הוי נתינה כיון שגמר הנתינה היתה מכח שקפצה ידה ור״י כתב דהוי שפיר נתינה כיון שהתחיל בנתינה וא״א הרא״ש ז״ל הסכים לדעת ר״ת נתנו לה כשהיא ישנה וננערת והגט הוא בידה אומר לה ה״ז ניטיך וא״צ לחזור וליטלו ממנה וליתנו לה אבל אם לא אמר ה״ז גיטיך אפי׳ אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה אינו כלום כיון שהיא היתה ישנה וכן אם נפל מידה בעודה ישנה אף ע״פ שחזרה ולקחתו אינו גט עד שיחזור ויתננו לה ויאמר הרי זה גיטך כתב הרמ״ה דה״ה אם מסר מודעא על הגט ונתנו לה ואח״כ בטל המודעא מרצונו וא״ל תתגרשי בגט שנתתי לך כבר אין צריך לחזור וליטלו ממנה כיון שמכח נתינת הבעל באה לידה אע״ג דמעיקרא לא הוה בדעתו ליתנו לה בתורת גירושין אמר לעדים ראו גט שאני נותן לאשתי ואמר לה בשעה שמסרו לה כנסי שטר חוב זה הרי זה גט אע״פ שלא אמר ה״ז גיטך ולא אמרינן שבטלו אח״כ שהרי הודיע לעדים שנותנו לה בתורת גירושין ולא אמר כן אלא מפני הבושה או שהיה ירא שלא תקבלנו וכתב הרמ״ה דוקא שלא אמר להו לעדים מעיקרא קמה אבל אמר להו מעיקרא קמה ראו גט שאני נותן לה וחזר ואמר כנסי שטר חוב זה ש״מ לית ליה כיסופא מינה וא״כ למה אמר כנסי שטר חוב ש״מ בטולי בטליה וכל כה״ג עבדינן לחומרא וצריכה ממנו גט שני ואם קבלה קידושין מאחר צריכה גט מזה ומזה ואם מת אע״פ שלא נתן לה גט אחר פסלה מן הכהונה ע״כ אבל אם לא אמר תחילה ראו גט זה שאני נותן לה ואמר לה כנסי שטר חוב זה צריך שיאמר לה ה״ז גיטך אבל אין צריך ליטלו ממנה ולהחזיר וליתנו לה וכתב הרמ״ה דוקא דאמר כנסי דמשמע לשם פקדון בעלמא אבל אם אמר לה מעיקרא זכי בשטר חוב זה מגו דקנתה ליה בנתינה קמייתא לצור על פי צלוחיתה אע״ג דאמר לה בתר הכי הרי זה גיטך לית לה תקנתא עד שיטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה:

סימן קלט

א קבלתה כיצד זרק לה הגט בחצירה בין שהוא קנוי לה או שאול או מושכר הרי זו מגורשת בד״א שהיא עומדת בחצירה והוא משתמר לדעתה אבל אם אינה עומדת שם אע״פ שהוא משתמר לדעתה אינה מגורשת כתב הרמ״ה אם נתן הגט בחצירה ואח״כ בא שם ואמר לה הרי זה גיטך אע״פ שעדיין הגט שם אינה מגורשת עד שתטלנה משם או עד שיטלנו משם ויתננו לה להתגרש בו דבעינן שתהא סמוכה לחצר בשעת נתינת הגט לתוכה וכן בגיטה וחצירה באין כאחד בעינן שעומדת בצד החצר בשעת נתינה ואע״ג דאזלה בתר הכי והדר אתיא ואקניה החצר בתר דאתיא ואמר לה ה״ז גיטיך מגורשת כיון שהיא סמוכה לחצר תחילה וסוף וה״ה בחצר דידה בעינן דתיהוי סמוכה לה בעידן דלימא לה ה״ז גיטך ואי לא סמוכה לה מתחילה ועד סוף מספקא לן ולחומרא עבדינן בה ע״כ: היתה עומדת על גגה וזרקו לה לראש הגג אם יש לו מעקה כיון שהגיע לאויר תוך מחיצת המעקה או אפילו אין לו מעקה והגיע לתוך ג׳ טפחים סמוך לקרקעית הגג הרי זו מגורשת אפילו נשרף קודם שנח והוא שקדם גט לדליקה שהרי ראוי לנוח אלמלא האש שבא אחר שזרקו אבל אם קדם האש לא שלעולם לא היה ראוי לנוח ברשותה ומדברי הרמב״ם יראה שאם נשרף אפילו אחר שהגיע תוך ג׳ טפחים סמוך לגג אינה מגורשת אפילו קדם הגט לדליקה ואינו נראה כך בגמרא היה הוא בגגו וזרקו לה לחצרה אם מחיצות החצר גבוהות מהגג בענין שמיד כשזרק הגט מאויר הגג נכנס לאויר מחיצות החצר מגורשת אפי׳ נמחק קודם שהגיע לארץ וכגון שנמחק לאחר שהתחיל לירד דכשזרקו מידו כדי

להעבירו המעקה צריך לזורקו כלפי מעלה ואם נמחק בעודו דרך עלייה אפילו יצא מתוך מחיצות הגג ונכנס לאויר מחיצות החצר לא הוי גט אא״כ הוא דרך ירידה לאחר שהתחיל לירד היה לה קנה נעוץ בחצרה והוא עולה למעלה ממחיצות החצר וזרק הגט עליו אינה מגורשת שאינו משתמר שם זרקו לה לרשותה ועבר כל רשותה ויצא חוץ לרשותה אינה מגורשת אע״פ שהיה בתוך ג׳ טפחים סמוך לקרקע בתוך רשותה כיון שלא היה סופו לנוח ברשותה שתי חצירות זו לפנים מזו החיצונה שלו והפנימית שלה וכותלי החיצונה גבוהות מכותלי הפנימית וזרקו לה לפנימית כיון שהגיע כנגד אויר הפנימית אפי׳ למעלה ממחיצותיה והוא בתוך אויר מחיצות החיצונה מגורשת ובקופה כי האי גוונא וזרקו לה לפנימית אינה מגורשת עד שיגיע לתוך חלל מחיצות הפנימית ומיהו כשיגיעו לחללן מגורשת אע״פ שעדיין לא נח בשוליה כיון שסופו לנוח ומיירי שאין לחיצונה שולים ונמצא שעומד הפנימית ע״ג הקרקע שאם היה לה שולים הוי ליה כליו של לוקה ברשות מוכר והויא ספק מגורשת והרמב״ם כתב שאינו גט עד שינוח בשוליה היתה בחצרו וזרקו לה שם אינה מגורשת אפילו היא יושבת במטה ונפל הגט במטה אינה מגורשת אלא א״כ הגיע לידה או לכלי מן הכלים שלה שאין הבעל מקפיד על מקומו כגון צלוחית או כפיפה קטנה וכיוצא כהן וכן אם נפל למטה שלה שהיא גבוה י׳ טפחים מגורשת שהיא חלקה מקום לעצמה ואין הבעל מקפיד על מקום רגלי כרעי המטה שלה השאיל לה הבעל חצרו וזרק לה לתוכו מגורשת היה בחצר מקום חלוק לעצמו שיש בו ד״א על ד״א או אפילו אין בו ד׳ על ד׳ והוא גבוה עשרה טפחים או אפילו אין בו ד׳ על ד׳ ולא גבוה י׳ והוא חלוק בשם לעצמו חשוב מקום לעצמו ואינו שאול לה בכלל החצר ואם נפל הגט שם אינה מגורשת אבל אם השאיל לה גגו ונפל הגט על גג אחד שיש לו אצלו מגורשת כיון שאין דיורין קבועין בגג אינו מקפיד עליו ומדברי הרמב״ם יראה שאפילו נפל לה הגט על גג של כל אדם והיא יכולה ליטלו משם שהיא מגורשת שכתב היתה עומדת על גגה וזרקו לה ונפל על גג אחר הסמוך לו אם יכולה לפשוט ידה וליטלה מגורשת שאין בני אדם מקפידין על מקום זה היתה עומדת בר״ה וזרקו לתוך ד׳ אמותיה מגורשת בד״א שאין הבעל עומד עמה בתוך ד׳ אמותיה אבל אם עומד עמה בתוכה אפילו קדמה היא וזכתה בהן אינה מגורשת עד שיגיע לידה וכן אם זרקו לה ברשות הרבים והוא רחוק ממנה אפילו אם היא יכולה לשמרו ולא הוא אינה מגורשת עד שיגיע לידה שנים אומרים הגיע לתוך ד׳ אמותיה ושנים אומרים לא הגיע הוי ספק מגורשת ור״ח כתב אפילו זרק לה גט בחצרה לא משתריא לעלמא עד דמטי לידה ותמה א״א הרא״ש ז״ל על דבריו וכאשר כתבתי היא הסכמתו היתה ידה קטפרס וזרקו לתוכה ונפל לארץ אם נח בתוך ארבע אמותיה מגורשת לא נח בתוכו אלא נתגלגל מיד מתוכו לחוצה להן מיבעיא אי אויר של ד׳ אמות קונות ולא איפשיטא והוי ספק מגורשת ואם עומדת על שפת הים או אצל האש שמיד כשנפל מידה נפל למים או נשרף אינה מגורשת נתנה ביד עבדה ורגליו קשורות בחבל שאינו יכול להלך והוא ישן שמשתמר לדעתה ה״ז גט וי״א שאם ידיו ורגליו קשורות בחבל והיא אוחזתו בידה ומשמרתו י״א שהוא גט אפילו ניעור וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאינו גט אא״כ הוא ישן ורגליו כפותו׳ וכן יראה דעת הרמב״ם שכ׳ נתן הגט ביד עבדה והוא ניעור והיא משמרתו אפילו היה כפות איגו גט נתנו ביד עבדה והוא ישן והיא משמרתו הרי זה גט פסול היה כפות ה״ז מגורשת ע״כ נתנו ביד עבדו והוא ישן וכפות ונתן לה העבד במתנה כיון שזכתה בעבד זכתה גם בגט והיא מגורשת וכן אם נתנו בחצירו ונותן לה חצירו זכתה בשניהם אבל אם נתנו בחצירו של כל אדם והאחר נתן לה החצר או שקנאתו ממנו אינה מגורשת:

סימן קמ

א האיש עושה שליח להוליך גט לאשתו וזהו שנקרא שליח להולכה ואינו גט עד שיגיע גט לידה לפיכך יכול לחזור בו עד שיגיע גט לידה וכל דין האיש עם האשה בענין נתינת הגט בקריאתו ודבורו כן דין שלוחו עמה כתב בעל העיטור אמר לשליח הולך גט זה לאשתי בפני עדים ואם יאבד תכתוב גט אחר עד שיבא הגט לידה לית ליה רשות למימר לספרא למכתבי׳ דמילי לא ממסרי לשליח ואם כתב הוא בעצמו ונתנו לה בפני עדים כשר ותנשא בו לכתחילה דעידי מסירה כרתי בדיעבד ע״כ: האשה עושה שליח לקבלה והיא מגורשת בקבלתו מיד כשיגיע הגט לידו ובהא מספקא לן אם דינו כדין האשה לכל דבר לענין שאם זרק לחצרו או לתוך ד׳ אמותיו שתהיה מגורשת ומסתברא שדינו כדין האשה לכל דבר ובין אמרה לו התקבל לי גיטי או טול לי או יהא לי בידך כולן לשון קבלה הן ויכולה ג״כ לעשות שליח להובאה שתאמר לו הבא לי גיטי ודין זה כדין שליח הולכה של הבעל שאינו גט עד שיגיע לידה אבל האיש אינו יכול לעשות שליח קבלה שאינו יכול לעשות שליח לחובתה שלא מדעתה: ואפילו אם היה קטטה ביניהם ואמר לאחר זכה בגט זה בשבילה אינו כלום דלעולם חובה הוא לה: עשאתו שליח לקבלה וכשבא לבעלה אמר איני רוצה שתהיה שליח לקבלה אלא להולכה נתבטלה שליחות הקבלה שאין הגט גט אלא כפי רצון הבעל ואפי׳ לא אמר לו איני רוצה שתהיה שליח לקבלה אלא אמר לו הולך גט זה או תן לה לא הוי כזכי ולא נתגרשה עד שיגיע לידה אבל אמר לו הולך לה גט או זכי לה בגט זה או התקבל והיא עשאתו שליח לקבלה נתגרשה מיד בקבלתו ומדברי בעל העיטור יראה היכא דאמר ליה זכי לה או התקבל לה והיא רצה בו שנתגרש׳ מיד בקבלתו אפילו לא עשאתו שליח לקבלה שכתב על שם הגאונים אמר לו זכי לה בגט זה ובא לחזור אינו יכול ופירש הוא דבריהם כיון דא״ל זכי לה והיא רצונה בו מתגרשת אבל בעל כרחה אינה מתגרשת ואין נראה

אלא כל זמן שלא עשתה אותו שליח אין יכול לזכות לה שחוב הוא לה וא״כ יכול לחזור בו: לא עשאתו שליח לקבלה והבעל אומר תתקבל לה או הולך לה לכשיגיע לידה מגורשת שאדם יודע שאין בידו לעשות שליח לקבלה והתקבל והולך לה קאמר עשאתו שליח להביא לה גיטה ובא לבעל ואמר אשתך עשאתני שליח לקבל לה גיטה והוא אמר הילך כמו שאמרה היא אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת שהרי הוא עוקר שליחותו ממה שנתרצה להיות שליח להובאה מפני שיש בו טורח יותר שצריך להגיע גט לידה והבעל ג״כ לא עשאו שליח להולכה כיון שאמר לו הילך כמו שאמרה היא נמצא שאין כאן שליחות כלל ואפילו נמלך אח״כ להוליכו לה אינו כלום כיון שלא בא לידו בתורת שליחות. ודוקא שאמר לו הילך כמו שאמרה אבל אמר לו הולך או זכי לה ודאי עתה עשאו שליח להולכה ואדעתא דהכי קבלו וכשיגיע לידה מתגרשת: עשאתו שליח לקבלה ובא לבעל ואמר אשתך עשאתני שליח להובאה וא״ל הילך כמו שאמרה היא כיון שהגיע גט לידה מגורשת שהרי לא עקר שליחותו אלא נתרצה להיות אפי׳ שליח להובאה ואם נשרף הגט או אבד קודם שהגיע לידה הויא ספק מגורשת:

סימן קמא

א האשה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה בד״א שעשתה שליח אחר לקבלו ממנו אבל אם אמרה לשליח הבעל לפני עדים תהיה גם שלוחי לקבלה הרי זו ספק מגורשת ואם מת חולצת ולא מתייבמת ובספר התרומה כתב שאינה יכולה לעשות שליח לקבלו מיד שליח בעלה וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה נערה המאורסה אע״פ שמתגרשת בקבלת גיטה לידה כמו בקבלת אביה אינ׳ יכול׳ לעשות שליח לקבלה אבל אביה יכול לעשות שליח לקבלה בד״א כשיש לה אב אבל אין לה אב או שנישאת יכולה לעשות שליח לקבלה קטנה אפי׳ אין לה אב או שנשאת אינה יכולה לעשות שליח לקבלה אבל היא בעצמה מקבלת אותו בד״א שאין לה אב או שנישאת אבל אם יש לה אב והיא ארוסה בהא איכא פלוגתא דרש״י פירש בתחילה דוקא אביה מקבל גיטה ולא היא וכן פירשו רבינו האי והרי״ף ושוב חזר בו רש״י ופירש שהיא בעצמה יכולה לקבלו וכן פר״י וכתב א״א הרא״ש ז״ל וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ראוי לנו להחמיר שלא תקבלנו אלא ע״י אביה והא דקטנה מתגרשת ע״י עצמה כשיש בה דעת להבחין בין גיטה לחפץ אחר כגון בת ו׳ ובת ז׳ דהיינו בפעוטו׳ שמקחן מקח וממכרן ממכר ומפרשי ליה כבר ו׳ וכבר ז׳ כל חד וחד לפום חורפיה אבל פחות מכאן אינה יודעת לשמור גיטה ואינה מתגרשת בו ופירש רש״י אפילו בקבלת אביה אבל רבינו חננאל פידש דוקא בקבלתה אינה מתגרשת אבל אם יש לה אב והיא עדיין ברשותו מתגרשת בקבלה ולזה הסכים אדוני אבי הרא״ש ז״ל וכל היכא שיש לקטנה יד לקבל גיטה יש לה תורת חצר לקבלו שאם זרקו לתוכו מגורש׳ כשהיא עושה שליח לקבל׳ צריכה לעשותו בפני ב׳ עדים וצריך השליח לקבל הגט בפני שנים אפילו אם השנים המעידים על השליחות הם המעידים על קבלת הגט או אחד מעיד על השליחות ואחד מעיד על הקבלה ואחד מצטרף עם כל אחד להיות מעיד זה ועל זה כתב בעל העיטור מה שצריך שנים על הקבלה דוקא כשאין השליח כשר אבל אם הוא כשר מצטרף עם עד אחר כתב הרמב״ם בד״א כשאבד הגט או נקרע אבל אם יוצא מתחת יד שליח קבלה אין צריך עדים אפי׳ נתנו לה הבעל בינו לבינה כשר אע״פ שלכתחילה לא יתן לו אלא בפני עידי מסירה וכ״כ בשליח הובאה שלכתחילה נותנו לה בפני שנים עבר ונתנו לה בינו לבינה יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים ואם מת הואיל והגט יוצא מתחת ידה מקויים בחותמיו ה״ז גט כשר ולמאי דכתבינן לעיל דאף באשה עצמה אם לא נמסר לה בפני עדים פסול א״כ הוא הדין נמי בשלוחה המקבל אותו ומיהו הא דבעינן שצריך שתביא שני עדים שנמסר לה בפניהם מיירי כשאין מכירין חתימת העדים החתומים על הגט אבל אם נתקיימו חתימת העדים שעל הגט אין צריך שתביא עדי מסירה בפנינו רק שיאמר השליח שקבלו בפני שנים ומתירין אותה על פי הגט שחתום בעדים שאנו תולין שבא לידו כראוי כדפירשתי לעיל ובשליח הובאה והולכה כתב הרמב״ם שאין צריך לעשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות זה אלא להודיע אמיתת הדבר לפיכך אם הודו השליח והמשלח אין צריך עדים אבל בירושלמי יש עשה שליח להוליך לה גט צריך להחזיקו בפני שנים ואין שליח משם השנים וא״א הרא״ש ז״ל הביאו לפסק הלכה ופירש אותו אין השליח משם השנים שהרי הוא בא במקום הבעל עכ״ל ויראה מלשונו דאפי׳ כמקום א׳ אינו עולה כיון שנתן טעם לדבר שהוא במקום הבעל ונ״ל שעולה במקום אחד שהירושלמי אינו אומר אלא שאינו במקום ב׳ אבל עולה במקום עד אחד הלכך נראה שעולה במקום אחד דהא קי״ל (קידושין מג.) אמר לשנים גרשו את אשתי הן הן שלוחיו הן הן עדיו הה״נ אמר לא׳ עולה במקום א׳ וא׳ מצטרף עמו וכן דייק לישנא דירושלמי דקאמר אינו עולה במקום שנים אבל במקום א׳ עולה וכן דקדק בעל העיטור לשון הירושלמי וכ״כ הרמב״ם ז״ל שהשליח הוא עד אחד הילכך נראה שהוא עד אחד והשני שחתום עמו על השליחות צריך שיתקיים חתימתו קודם שיתן השליח גט לאשה בד״א בא״י אבל בחוצה לארץ א״צ כדלקמן: כתב א״א הרא״ש ז״ל בין שליח האשה בין שליח האיש אין צריך שישמעו מפיהם שממנים אותו שליח לפיכך בין האיש בין האשה יכולים לעשות בפני עדים שליח העומד במקום אחד והעדים כותבין וחותמין שמינה לפלוני שליח: בעל שעשה שליח להולכה צריך שיאמר לו תן גט זה לאשתי או שיאמר לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו גט ויתנו לאשתו או לשון שמשמעו שיגרשנה כמו גרשוה או שלחוה או שבקוה או תרכוה או

כתבו אגרת ותנו לה אבל אם אמר פטרוה פרנסוה עשו לה כדת עשו לה כנימוס עשו לה כראוי אין כלום ואם כתבו ונתנו לה אינו כלום אמר להם עזבוה הוציאו׳ התירוה הניחוה הועילו לה ה״ז ספק אם משמעות מלות אלו הוא לשון גירושין או לשון דבר אחר לפיכך לא יכתבו ויתנו ואם כתבו ונתנו לה הרי זו ספק מגורשת אבל אמר כתבו גט לאשתי ולא אמר תנו יכתבו ויתנוהו לידו אבל לא יתנוהו לידה שלא עשאם שלוחים אלא לכתוב ולא לגרש בד״א בבריא אבל בחולה לאחר ג׳ ימים או תוך ג׳ ימים ונתחזק עליו החולי אע״פ שלא אמר אלא כתבו כותבין ונותנין שדעתו לומר תנו אלא שהוא בהול מחמת החולי וכן הדין ביוצא בשיירא ומפרש בים וביוצא בקולר בין על עסקי ממון בין על עסקי נפשות שנותנין אע״פ שלא אמר אלא כתבו: בריא שאמר כתבו וכתבו ונתנו לה ואח״כ המית את עצמו כגון שעלה לגג ונפל ומת ה״ז גט שדעתו לומר תנו אלא שהיה בהול אבל אם עלה ודחפו הרוח ונפל ומת אינו גט ספק אם הרוח דחפו או מעצמו נפל כתב הרמב״ם שהוא ספק גט עד שיודעים בודאי שהרוח דחפו והראב״ד השיג עליו וכתב שהוא ודאי גט והכי איתא בירושל׳ וכך הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל וכן מי שהוא מושלך בבור ואומר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי ופירש שמו ושם אשתו ושם עירו ושם עירה יכתבו ויתנו אע״פ שהעלוהו ולא הכירוהו שזהו שעת הסכנה שכותבין ונותנין אע״פ שאין מכירין וכגון דחזו ליה בבואה דבבואה הא לאו הכי חיישינן שמא שד הוא ואין כותבין וה״מ במושלך בבור או בשדה במקום ששדים מצויים אבל אדם שאומר בלילה כתבו גט לאשתי לא חיישינן שמא שד הוא וכותבים ונותנים אע״ג דלא חזו ליה בבואה דבבואה כתב הרמב״ן שאם היו שם ג׳ ואומר כל השומע קולי וכולי אחד כותב ושנים חותמים ואין צריך במעמד כולם אע״פ שאמר כל השומע שלא כיון לרבות בעלים אלא ליתן רשות לכל שנים איזה שירצה רשאי היו רבים עומדים ביחד ואמר הוליכו גט לאשתי איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כולם ואם אמר ב׳ מכם יוליכוהו יוליכוהו ב׳ אפי׳ היה בכללם אב ובנו דעתו גם על הבן ונעשה הבן שליח במקום האב והאב או הבן יצטרפו עם אחד מהם להיות שלוחים אמר לחבורה כולכם הוליכוהו אינו גט עד שיוליכוהו כולם והאידנא תיקון חכמים שהאומר במקום מעמד רבים הוליכו גט לאשתי שיפרש בהדיא הוליכוהו א׳ מכם ואפי׳ אמר סתם ולא פירש אחד מכם סגי בחד כדפי׳ לעיל בכולכם כתובו מדברי הר״ף מ״ש בתיקון שטרות שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום נראה שאין צריך אלא לפי שכתוב בה שנותן הבעל לשליח רשות לעשות כמה שלוחים ואפי׳ לא יחלה ולא יאנס ע״כ בתשובה והורגלו עתה לעשות הרשאה לשולח גט וז״ל:

בפנינו עדים חתומי מטה בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלוני׳ מסר פב״פ לפב״פ גט להוליך לאשתו פב״פ וכך אמר לפנינו פב״פ לשליח פב״פ הולך גט זה לאשתי פב״פ ותהא ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה ליתן גט זה לאשתו פב״פ כל מקום שתמצאנה אתה או שלוחך או שליח שלוחך והגט שנעשה עליו פב״פ שליח להוליכו ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם בפלונית מתא בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם ועידיו החתומין בו פב״פ ופב״פ ובפנינו בטל פב״פ הבעל כל מודעות שמסר על גט זה וגם בפנינו קבל עליו פב״פ הבעל בחרם שלא לבטל את הגט ואת השליח ומה שראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו: וימסרנו הבעל לשליח בפני עדים ויקראוהו לפני מסירה ולאחר מסירה וכך יאמר הבעל לשליח הולך גט זה לאשתי פלונית בת פלוני ותהא ידך כידי ופיך כפי ועשייתך כעשייתי ותהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם וקודם מסירתו לשליח יבטל כל מודעי דאית ליה וגם יקבל עליו חרם שלא לעשות שום ביטול בגט והשליח אומר לאשה הילך גט מפלוני בעלך המכונה פב״פ והתקבלי גיטך והרי את מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם ואם הבעל רך בשנים טוב להצריך לדקדק אחריו אם הביא סימנים כשעושה שליח שאין קטן עושה שליח ומיהו אם יש לו זקן בפניו אין לחוש: שליח קבלה צריך שטר הרשאה וז״ל:

זכרון עדות שהיתה בפנינו חתומי מטה בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני פלונית המכונה פלונית בת פלוני העומדת היום במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני מינתה בפנינו את פב״ב להיות שליח לקבל גיטה מיד פלוני בעלה המכונה פב״ב ובפנינו אמרה לזה פב״ב שלוחה התקבל לי גיטי מיד פב״ב בעלי ותהא ידך כידי וקבלתך כקבלתי ותזכה לי בו ותקבלהו לי ומיד כשיגיע הגט לידך אהיה מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם ומה שנעשה בפנינו ושמענו וראינו כתבנו וחתמנו לראיה על מינוי שליחות קבלת גיטה והכל שריר וקיים: ויחתמו בו ב׳ עדים כשרים וצריך שיהיו בני אדם ידועים שתהיה חתימתן ניכרת במקום הנתינה ואף אם יקיימוהו בהנפק צריך שתהיה חתימת הדיינין ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה וגם צריך ליזהר ולדקדק שתהיה האשה שעושה שליח לקבלה גדולה בשנים ובסימנים ואם אין השנים ידועות כי אם על פי האב צריך רבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן ובשעת נתינת הגט ליד השליח יושיב הבעל בית דין כשרים שאין קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה ולא לשליח קבלה ויראו שטר ההרשאה אם החתימות ניכרות ואחר שיכירו חתימות ההרשאה יביא הבעל הגט ויקראוהו קודם הנתינה ויחזירוה לו ויבטל כל מודעא ויתנהו ליד השליח ויאמר לו התקבל גט זה לפלונית אשתי המכונה פלונית בת פלוני והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם ולא יטיל בו שום תנאי ויקראוהו אחר הנתינה והדיינים יכתבו עדותן וימסרנו ליד השליח וזה לשונו:

בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני אנו ב״ד חתומי מטה

במותב תלתא כחדא הוינא ובא פלוני המכונה פלוני בן פלוני העומד היום בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני וגירש לאשתו פלוני בתת פלוני ה״פ (ולא יכתוב שם מקומה כיון שאינה עומדת שם לקבל גיטה מפלוני בעלה) ונתן גיטה ליד פב״ב שעשאתו אשתו שלוחה לקבל גיטה מיד בעלה פלוני בן פלוני ואמר לו התקבל גט זה לאשתי פלונית המכונה פלונית בת פלוני והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם וקודם נתינתו בטל לפנינו כל מודעי דהוה ליה שאם מסר שום מודעא שתהא מבוטלת ולא נתן לה שום תנאי בגירושין אלא גירשה גירושין גמורין והגט קראנוהו וראינוהו כשר כדת וכהלכה ומחמת שראינו גירושי פלונית בת פלוני מר׳ פלוני בן פלוני בעלה שנתן גט ליד שלוחה לקבלה כתבנו לה שטר זה להיות בידה לראיה והכל שריר וקיים

פלוני בן פלוני דיין

פלוני בן פלוני דיין

פלוני בן פלוני דיין

וגם הבעל יכתוב תחת החתימות כך

אני פלוני החתום מטה המכונה פלוני בן פלוני העומד היום בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני גירשתי אשתי פלונית בת פלוני וגירשתיה בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני ביד פב״ב שלוחה בפני ב״ד פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני החתומים בשטר של מעלה וגירשתיה גירושין גמורין בביטול כל מודעי ובלא שום תנאי ככל הכתוב למעלה ושטרם וחתימתם היא אמתי ובעבור שהכל אמת כתבתי גם אני שטר זה להיות לה גם כתב ידי לראיה ולזכות שלא יהא לי פתחון פה לערער על דבר זה והכל שריר וקיים: פלוני בן פלוני. ע״כ מדברי הר״ף הנה הפליג להחמיר ואחר כל זה כתב הנה פירשנו דין שליח לקבלה אבל נכון שלא תעשה אשה שליח לקבלה שאין אדם יכול לצאת ידי חובתו נקי כי ברוב הפעמים אינו מצוי שיהיו ג׳ בני אדם ידועים וחתימתן ניכרת במקום כתיבת הגט עדים שיכירו חתימת כל השלשה דיינים וצריך שהג׳ דיינין שהן בשעת נתינה שיכירו החתימות שחתמו בשטר שעשתה אותו שליח קבלה ולא סגי בחתימות שיקיימוהו מעיר לעיר דשמא לא יכירו החתימות מכולם וצריך לקיים כל שלשה בגט דקיום שטרות בג׳ לכך נכון להחמיר שלא לעשות שליח לקבלה ע״כ הכל כשרים לשליחות הגט בין לקבלה בין להולכה אחד האיש וא׳ האשה חוץ מחש״ו עבד ועכו״ם שהם פסולים לכל ענייני שליחות בין לקבלה בין להולכה וה״ר יוסף ן׳ מיגאש כ׳ דעבד אינו פסול אלא לקבלה אבל להולכה שרי וא״א הרא״ש ז״ל כתב בסברא ראשונה היה השליח קטן כשנתן לו והגדיל והביאו או חרש ונתפקח שוטה ונשתפה עבד ונשתחרר עכו״ם ונתגייר פסול אבל אם ניתן לו הגט כשהוא פקח ונתחרש וחזר ונתפקח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר כיון שתחילתו וסופו בכשרות כ׳ הרמב״ם הקרובים כשרים לעדות זה וכן הפסולים מדבריהם בעבירה כשרים לעדות זה אבל הפסולים מדברי תורה פסולים להביא הגט ואם הביאו ה״ז פסול בד״א כשנתקיים בחותמיו אבל אם לא נסמך בו אלא על דברי הפסולים בעבירה מן התורה אינו גט כלל ואין דעת א״א הרא״ש ז״ל כן שכתב כל הפסולים מדברי סופרים יכולין להביא הגט אפילו בח״ל ואם היו פסולים מדברי תורה פסולים להביאו וכתב הרמ״ה שפסולים בין בארץ בין בח״ל וא״א הרא״ש ז״ל כתב שאין פסולים אלא בח״ל ואם היו פסולים כשנתמנו שלוחים וחזרו בתשובה קודם שנתנוהו לאשה כ׳ הרמ״ה שכשרין וכן מסתברא דבני כריתות נינהו ואינן פסולים אלא דחשדינן להו דמחמת ממון קא מסהדי שיקרא וכיון שעשו תשובה מהימני דלא בעי תחילתן וסופן בכשרות ואם הגט מקויים אפילו לא עשו תשובה כשר דבני כריתות נינהו ולשיקרא ליכא למיחש ועוד כתב אדוני אבי ז״ל על מה שכתבו הגאונים בגט שכרכוהו בבגד ונתן הבגד לעכו״ם ואמר לו הולך בגד זה לישראל ויתננו לאשתי שלא תינשא בגט זה ואם ניסת לא תצא אף ע״פ שלא מינה העכו״ם שליח לגירושין וכתב הוא ז״ל ודאי אם עשה הבעל את העכו״ם שליח וא״ל שימנה הוא ישראל במקומו הוי פסול דאין שליחות לעכו״ם וגם לא הוי בר כריתות אלא כיון שלא עשה העכו״ם אלא מעשה קוף בעלמא ומינה הבעל בכתב שליח לישראל שבאותו מקום למה יפסל הגט וכן נוהגין באשכנז ובצרפת ע״פ ר״ת לשלוח גט קידושין ע״י עכו״ם וממנה בכתבו ישראל שבאותו מקום שליח: השולח גט לאשתו ואין השליח מכירה יתנהו לה ע״פ ב׳ שיעידו בפניו שהיא זאת אשתו אמר לשליח הולך גט לאשתי ואמר לו איני מכירה או כיוצא בזה שאמר לו אני מתבייש ליתנו לה ואמר א״כ תנהו לפלוני שהוא מכירה ויתנהו לה ראשון לא נעשה שליח לגירושין רק להוליך הגט לאותו פלוני לפיכך אין יכול ליתן הגט לאשתו ולא לעשות שליח אחר להוליך הגט לאותו פלוני ואותו פלוני הוא שליח לגרש ונותנו לה או משלחו לה ביד אחר אם נאנס או חולה אבל אם עשה שליח ליתן גט לאשתו לאחר ל׳ יום ואירעו אונס שאינו יכול ליתנו לה לאחר ל׳ יום יכול לעשות שליח בתוך ל׳ שיתנהו לה לאחר ל׳ יום אע״פ שאינו עתה שליח לגירושין כיון שלאחר ל׳ יום יהיה שליח לגירושין ובלבד שיאמינה שאפי׳ אם יאמר שבטל הגט תוך הזמן שתהא נאמנת לומר שלא בטלו שכל מי שנותן גט כה״ג לאחר זמן אינו גט אלא א״כ יאמינה בכך כדלקמן וכתב הרמ״ה דוקא שלא יתן מיד הגט ליד שליח הב׳ אלא ימסור שליחותו לב״ד והם לא יעשו לשני שליח אלא עד לאחר ל׳ יום אבל לא יתנו לשליח אע״פ שמתנה עליו שלא יתננו לה עד לאחר ל׳ יום שמא לא ידקדק בשליחותו ויתנו לה קודם: השולח גט ע״י שליח ואמר לו

אל יתנהו לה אחר אלא אתה ונתנו לאחר ונתנו לה פשיטא שאינו גט שהרי פירש שלא יתנהו לה אחר אלא אפי׳ אמר ליה הולך לה סתם לא ישלח לה ביד אחר כל זמן שיכול להוליכו חלה או נאנס שאינו יכול להוליכו ישלחנו ביד אחר ואפי׳ אמר ליה אתה הולך כיון שלא פירש שלא יוליכנו אחר ור״ח פירש דבהולך סתם יכול לשלחו ע״י אחר אע״פ שלא חלה ובאתה הולך לא ישלחנו אלא א״כ חלה ורב אלפס כתב כסברא ראשונה וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל והשליח שיעשה שליח יכול ג״כ לעשות שליח אחר אם אירע לו אונס אפי׳ עד מאה והרמ״ה כתב דשליח שני יכול לעשות שליח אפי׳ בלא אונס דדוקא שליח ראשון דתלה בקפידא דבעל יש חילוק בין חלה ללא חלה אבל בשליח שני אין חילוק ורב אלפס כתב דוקא שאירעו אונס כמו הראשון וא״צ לומר אם פירש שיעשה שליח אחר שעושין כמה שלוחים אפי׳ עד ק׳ אפי׳ שלא בפני ב״ד אם הוא בא״י או הגט מקויים רק שיעשו זה לזה שליח בפני עדים ואפי׳ מת השליח הראשון לא נתבטל השליחות כל זמן שהבעל קיים מת הבעל בטלו כולם כתב הרמ״ה שאם מת השליח השני לא נתבטל בכך שליחות של ראשון ויכול ליטלו מיורשיו של ב׳ ויוליכנו לה או ישלחנו ביד אחר ולא נאמר בזה כבר עשה שליח שליחותו כדאמרינן גבי עדים שחתמו בשטר ונאבד השטר לפי שלא נגמרה שליחות זה עד שיגיע גט לידה: שאלה לגאון אשה עשתה שליח לקבלה וחלה השליח אותו שליח עושה שליח אחר או לא עד דאמר לו בפירוש שוי שליח בתר שליח והיכא דשויתיה שליח להולכה ולא פירשו מי מצי שוי שליח בתר שליח או לא ואי נמי שויה ב׳ שלוחים לקבלה ואמרה איזה מכם שיגיע אצל הבעל תחלה וכן אם הגיעו ביחד איזה מכם שיתבענו יהא שליח לקבלה יש מן הדין ליחד אחד מהם או לא וכן אם עשתה שליח לקבלה וחששה שמא לא ימצאנו אותו שליח ועשתה שליח אחר לקבלה מי אמרינן נתבטל שליח הראשון או לא והסכימו דעתו עם חכמי הדור נהי שידו כידה לענין קבלה לענין שוי שליח לא מצי משוי עד דאמרה ליה בפירוש ודוקא לקבלה אבל להולכה מצי משוי דשליח הולכה מכח בעל קא אתי וכאילו בעל בעצמו עשאו שליח ובעל העיטור כתב על דברי הגאון ומסתברא דבמקום שהבעל עושה שליח ושליח שליח גם האשה עושה שליח ושליח שליח ואם שלחה ב׳ שלוחים או שליח אחר שליח כיון שלא בטלה בפירוש קבלת השליח כיון שהגיע הגט ליד הראשון מגורשת והרמ״ה כתב ושליח קבלה אינו יכול לעשות שליח אפי׳ חלה ואפי׳ אמרה לו התקבל סתמא שלא אמרה התקבל אתה ולא עוד אלא אפי׳ נתנה לו רשות לעשות שליח אחר אינו יכול דלא מסרה לו אלא מילי ומילי לא מימסרן לשליח וכתב עוד בין אם עשתה ב׳ שלוחים לקבלה בזה אח״ז או שעשה הבעל ב׳ שלוחים להולכה זה אחר זה בטל שליחות הראשון בעשיית השני אם לא שגילו דעתם כשעשאו הב׳ שעדיין חפצים בראשון ואין דעת א״א ז״ל כן שכתב בתשובה אשה שמנתה שליח לקבל גיטה מיד בעלה בכל מקום שימצאנו וכאשר ארכו לה הימים עשתה שליח אחר גם כן לבקשו ואח״כ בא שליח ראשון והביא הגט ואין ידוע אם הגיע לידו קודם מנוי הב׳ אם לאו ונסתפקת אם מנוי שליחות הב׳ הוי ביטול שליחות הראשון דע כי לא נתבטל שליחות הראשון בכך ושניהם שלוחים ואיזה מהם שמביא הגט היא מגורשת בו ע״כ וגם מ״ש שאפי׳ אם נתנה רשות לשליח קבלה לעשות אחר שאינו יכול לעשותו משום דמילי לא מימסרן לשליח לא נהירא דלא אמרינן מילי לא מימסרן לשליח אלא כשמוסר לו דבר לעשותו אינו יכול למוסרו לאחר כגון מי שעשה שליח לחתום גט שאינו יכול לומר לאחר לחתמו אבל כשאמר לו בהדיא לומר לאחר לחותמו יכול לעשותו כדאמרינן לקמן באומר לשנים אמרו לפלוני ויכתוב בו לפלוני ולפלוני ויחתומו דלא הוי מילי. השליח ששינה בשליחותו ממה שאמר לו הוא או היא אין הגט גט כיצד א״ל תנהו לה במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר אל תתנהו לה אלא בעלייה ונתנו לה בבית או איפכא אל תתנהו לה אלא בימין ונתן לה בשמאל או איפכא אינו גט כתב הרמ״ה אל תגרשנה אלא בימינך הוה ליה כאילו אמר לו את הולך ואינו יכול לעשות שליח שני אא״כ חלה ונראה דאפי׳ חלה נמי אינו יכול לשלחו ביד אחר דהויא ליה כאילו פירש לא יגרשנה אחר אלא אתה אבל אם אמר לו תן גט זה לאשתי והרי היא במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר ה״ז גט שאין זה קפידא אלא מראה לו מקומה כתב הרמב״ם א״ל תנהו לה ביום פלוני ונתנה לה בתוך הזמן אינו גט אל תתנהו לה אלא ביום פלוני ונתנו לה בין מלפניו בין מלאחריו אינו גט שהרי הקפיד על עצמו של יום ומשמע מדבריו אבל כשאומר לו תנהו לה ביום פלוני יכול לאחר ובלבד שלא יקדים וכך היא שאמרה לשליח קבל גיטי במקום פלוני וקבלו במקום אחר אינו גט אבל אם אמרה הבא לי גיטי ממקום פלוני והביאו ממקום אחר הוי גט אמרה לו התקבל לי גיטי במקום פלוני ופעמים תמצאנו במקום אחר בכ״מ שיקבלנה הוי גט ובלבד לכשיגיע למקום שאמרה היא אמר הבעל לשליח טול ממנה חפץ פלוני אם לא הקפיד שיטול ממנה החפץ תחילה אפי׳ הגיע הגט לידה תחלה ואח״כ נטל החפץ הוי גט לפיכך יכול השליח לשלחו ביד אחר אבל אם הקפיד לומר שיטול החפץ תחלה אינו גט אא״כ יגיע החפץ לידו תחלה לפיכך לא ישלחנו ביד אחר שאפי׳ אם תתן החפץ ליד השליח הכ׳ תחלה אינו גט כיון שלא הגיע ליד השליח הראשון תחלה ואפי׳ אם אחר שקבל השני החפץ ונתן לה הגט בא ליד השליח הראשון אינו גט כיון שלא הגיע הגט לידה בתורת גירושין אלא יקחנו הראשון מידה ויחזור ויתננו לה בתורת גירושין אחר שהגיע לידו החפץ כתב הרמ״ה הוא הדין נמי בכל תנאי שהתנה הבעל עם השליח כגון אל תגרשנה אלא בבית או בעלייה שאינו יכול לשלחו ביד אחר שמא לא ידקדק השני בשליחותו ויתבטל הגט והרמב״ם כתב שאם הגיע החפץ ליד השני קודם שנתן לה הגט שהוא גט וכן פירש״י וכתב עוד שאפי׳ א״ל תן לה הגט ואח״כ קבל החפץ שלכתחלה לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר ואם שלחו ביד אחר הוי גט וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא

ראשונה כתב הרמב״ם אפי׳ לא אמר קח החפץ תחילה ואח״כ תן הגט אלא אמר קח החפץ ותן הגט הוי קפידא שיקח החפץ תחילה ואם שינה אינו גט והרמ״ה כתב בזה שהיא ספק מגורשת ולא תינשא ואם נישאת לא תצא: שליח המביא גט מא״י נותנו לה ומתגרשת בו וניסת אף ע״פ שאין מכירין חתימת העדים וגובה כתובתה מבני חרי אבל לא ממשעבדי ואם בא עד אחד וערער לומר שהוא מזוייף אין שומעין לו באו שנים וערערו אפי׳ נישאת כבר תצא בא הבעל וערער יתקיים בחותמיו ואם לא יתקיים תצא אבד הגט הרי זו ספק מגורשת לפיכך נשים שהן בחזקת ששונאות זו את זו והן חמותה וצרתה ויבמתה ובת חמותה ובת בעלה אינן נאמנות להביא גיטה בא״י דשמא מזוייף הוא והן מכוונות לקלקלה שתינשא ותיאסר על בעלה אבל בח״ל נאמנות כדלקמן וכתב הרמ״ה ואם אומרת בפני נכתב ובפני נחתם אפי׳ לא״י כשרות להביאו שאז אין הבעל יכול לערער ונמצא שאין יכולה לקלקלה עשתה שליח לקבלה בעדים והגט יוצא מתחת ידו והבעל אומר מזוייף הוא יתקיים בחותמיו וכיון שנתקיים בחותמיו או בעידי מסירה כשר ואם הוא מודה שכתבו אלא שאומר שלא נתנו לו בתורת גירושין אלא בתורת פקדון והשליח אומר שקבלו בשבילה שתתגרש בו אם שלשתן בעיר אחת הבעל נאמן דאם איתא דבתורת גירושין יהביה לו לדידה הוי יהיב לה ודוקא כשטוען שלפקדון נתנו לו אבל אם טוען שעשאו שליח להולכה ורצה לחזור בו קודם שיגיע לידה אינו נאמן ואם אינן בעיר אחת השליח נאמן ומיירי שאומר שמסרו לו בפני עדים ועל כן טוב ליזהר שלא לגרש ע״י שליח כשהבעל והאשה שניהם בעיר כיון דמצי מיפק מיניה חורבה שאם יטעון שלא נתנו לו בגירושין שהוא נאמן והרמב״ם כתב שהשליח נאמן בכל ענין אפילו אין הגט בידו רק שיש עדים שראוהו בידו וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה ואם היא אומרת בפני קבלו השליח לגירושין נאמנת וי״א דוקא שהגט ביד האשה ואומרת שהשליח קבלו לגירושין ואח״כ נתנו לה וכן כתב הרמב״ם וא״א הרא״ש ז״ל כתב דאפילו אם הוא ביד השליח נאמנת נאבד הגט והיא אומרת שקבלתו מיד השליח כראוי ונתגרשה בקבלתה אף ע״פ שהבעל והשליח שניהם מודים שבא ליד השליח כדי שיתנו ליד האשה שתתגרש בו אינו גט כיון שאין עדים שראו הגט ביד האשה ואין כאן ב׳ עדים אלא השליח לבד ומ״מ כיון שחזקה שליח עושה שליחותו הויא ספק מגורשת ואם בעלה כהן אסורה לו ולעלמא לא משתריא עד דיהיב לה גיטא אחרינא ואם מת אסורה לכהן ואם יש לה יבם חולצת ולא מתייבמת וכתב הרמב״ם אפילו אמרה בפני נתנה לשליח לגירושין ונתנו לה הואיל והשליח והבעל מסייעים אותה איפשר שתעיז פניה ושמא עדיין לא נתגרשה כתב הרמב״ם שליח קבלה שקבל הגט לאשה ושלחו לה בפני עדים והגיע הגט לידה ואינה יודעת אם בעלה שלחו או שליח קבלה שלחו או שלוחו של בעל ה״ז מגורשת בא הבעל וערער שלא נתנו ה״ז יתקיים בחותמיו שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שידו כידה ואע״פ שהיא אינה יודעת הרי העדים יודעין ואם לא יתקיים בחותמיו אינה מגורשת בעל שכתב גט לאשתו ואח״כ נתייחדת עמו דקי״ל שלא תתגרש בו שזהו גט ישן כדלקמן ואם נתגרשה בו תינשא לכתחילה היינו דוקא כשהגט ביד הבעל ונתנו מידו לידה אבל אם שלחו לה ע״י שליח ונתייחד עמה אחר שנתנו ליד השליח ונתנו לה השליח לא תינשא בו ואם נישאת לא תצא כיון שהשולח גט לאשתו ע״י שליח אינו גט עד שיגיע גט לידה הוא חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה עד שיגיע לידה ואם מת קודם שיגיע לידה לא יתנהו לה ואם בטלו קודם שיגיע לידה הוי בטל ואם בא גט לידה אחר שבטלו אינו גט ומשבא לידה אינו יכול לבטלו אפילו חזר בו תוך כדי דיבור ולכתחילה אין לו לבטלו אלא בפני שליח ששלח או בפניה אבל בדיעבד אפילו בטלו בפני ב׳ אחרים הוא בטל וא״צ לבטל בפני ג׳ שלחו ע״י י׳ יכול לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה ואפי׳ לא בטל כל אחד ואחד בפני ב׳ מן השוק אלא שבטלו בפני שליח לבדו מותר לכתחלה ואותם שבטל שליחותן בטל ואינם יכולין ליעשות שלוחים אלא אם כן יתמנו פעם אחרת ודוקא שלא יבטל שליחות כולן זה שלא בפני זה דכיון דאפילו אם בטל לכולן שלא בפניהם הוי בטל נפיק מינה חורבה דזימנין דבטיל לכולהו שלא בפניהם ולא ידעי ואזלי ויהבי לה גיטא ומנסבא בה ומיהו אם עבר ובטל כולן הוי בטל ול״ש עשאם שלוחים לכתוב וליתן גט ול״ש עשאם שלוחים להולכה אם בטל מקצתם לא נתבטלו כולם ול״ש עדות ול״ש שליחות שנתבטלו מקצתן לא נתבטלו כולם אלא שכשעשאם שלוחים לכתוב וליתן הגט צריך שישאר שליחות של שנים קיים דאי אפשר ליתנו לה בפחות משנים אבל כשעשאם שלוחים להולכה אפי׳ לא נשאר קיים אלא שליחות של אחד מהם יכול ליתנו לה אפילו עשאם כולם שלוחים ביחד כ״ש אם עשאם שלוחים בזה אחר זה והרמב״ם כתב כיון שבטל שליחות קצתם נתבטלו כולם וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה וכן השיג עליו הראב״ד בד״א שהוא בטל כשבטלו בפירוש אבל גילה בדעתו שחפץ בביטולו כגון שבא אליו השליח ואמר לו לא נתתיו לה עדיין ואמר לו ברוך הטוב והמטיב דגילה בדעתו שהוא חפץ במה שלא נתנו לה וכיוצא בזה אינו בטל ולא עוד אלא אפילו היה מחזר לרוץ אחר השליח לבטלו ולא הספיק להגיע אליו עד שנתנו לה לא הוי בטל ובאיזה לשון מבטלו אמר בטל הוא אי אפשי בו לא יועיל לא יתיר לא יעזיב לא ישלח לא יגרש יהא חרס הרי הוא כחרס באחד מאלו הלשונות שאמר הרי הוא בטל אבל אם אומר פסול הוא אינו גט אינו מועיל אינו מתיר אינו מעזיב אינו משלח אינו מגרש חרס הוא כחרס הוא אינו לשון ביטול ואם אמר בטל ולא אמר הוא מיבעיא אי הוי לשון ביטול ולא אפשיטא ואם נתגרשה בו הוי׳ ספק מגורשת והרמב״ם פירש דמיבעיא בביטול שמשמעותו פועל עבר כתב הרמ״ה אמר יהא פסול הוא בטל אע״פ שאינו יכול לפסול גוף הגט כיון שאמר יהא לשון להבא רוצה לומר יהא פסול לגרש בו מידי דהוה איהא חרס אע״ג דחזינן דלאו חרס הוא אמרינן כיון דמודה דלאו חרס הוא אמרינן יהא כחרס לענין

גירושין קאמר ה״נ יהא פסול לגירושין קאמר וכ״כ ה״ר מאיר כהן בהרי הוא פסול דמהני מידי דהוה אהרי הוא כחרס ונ״ל דלא דמי דשאני יהא חרס או הרי הוא כחרס דשם זה אי אפשר להתקיים על הגט כלל לפיכך צריכין לפרש דבריו שיהא כחרס לענין שלא להתגרש בו וכיון שלהבא משמע דבריו קיימים אכל יהא פסול או הרי הוא פסול כיון ששם זה יכול להתקיים על הגט ר״ל שיהא פסול וזה אינו פסול שאינו יכול לפוסלו מעתה הלכך אינו כלום והא דאמרינן פסול שאינו מועיל פירש״י שאינו מועיל לבטל הגט אבל ערעור הוא לפוסלו וצריך שיתקיים בחותמיו וכן פירש הרמ״ה ככל הנך דלא הוי לשון ביטול שהוא ערעור לפוסלו וצריך לקיימו בחותמיו ודאי אם גילה דעתו מעיקרא שרוצה לבטלו ואמר אחד מאלו הלשונות אינו כלום שאינם לשון ביטול אבל לא גילה דעתו מעיקרא שרוצה לבטלו ואמר אחד מאלו הלשונות כיון שנוכל לפרש דבריו שרוצה לערער עליו אם לא נתקיים בחותמיו הוא נאמן ואם נתנו השליח אח״כ ליד האשה אינו כלום אבל נתקיים בחותמיו כשר: השולח גט ובטלו יכול לחזור ולגרש בו בד״א בסתם שאז לא בטל אלא השליחות אבל אם מפרש שמבטל הגט או שמבטל גט שבידו אינו יכול לחזור ולגרש בו כתב הרמב״ם השולח גט ומבטלו בפני ב׳ אחרים או המוסר מודעה על הגט מכין אותו מכת מרדות שמרבה ממזרים בישראל שהיא לא תדע ותינשא ונמצא בניה ממזרים השולח גט לאשתו נותנין אותו בחזקת שלא בטלו ובחזקת שהוא קיים אפי׳ הניחו זקן או חולה והרמ״ה כתב דוקא בזקן שהוא פחות מבן שמונים או מבן ק׳ שנה ולמעלה אבל מבן פ׳ עד בן ק׳ לא ואם נתנו לה תינשא לכתחלה וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה שאין חילוק אבל הניחו גוסס לא שמא כבר מת אבל כל זמן שהוא חי יכול לגרש כדפרישית לעיל ואם נתנו לה הוי ספק מגורשת: וכן עיר שהקיפוה חיל מאותו מלכות והיו במצור וספינה המטורפת בים והיוצא לידיני נפשות הם בחזקת חיים ואם גט של אחד מאלו ביד השליח יתנהו לאשתו והיא בחזקת מגורשת אבל עיר שכבשוה כבר או עיר שהקיפוה חיל ממלכות אחרת וספינה שטבעה ומי שגררתו חיה או מי ששטפו נהר והיוצא ליהרג בדיני ישראל אפילו יצא אחר פסק דין או בדיני עכו״ם קודם שחתמו עליו פסק דין הם ספק חיים ואם גט של אחד מאלו ביד השליח לא יתנהו לאשתו ואם נתנו הוי ספק מגורשת אבל היוצא ליהרג בדיני עכו״ם אחר פסק דין חשוב כמת ובלבד שעידי ישראל מעידים שיצא ליהרג והרמ״ה כתב שגם ביוצא ליהרג בדיני עכו״ם חשוב כספק חי אפילו אחר פסק דין וא״א הרא״ש ז״ל כתב כסברא ראשונה שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ששאלת ראובן מינה שליח להוליך גט לאשתו בכל מקום שימצאנה ואמר לשליח אם תאבה האשה ללכת אחריך ולבא אלי לאשבילייא אקיימנה ואם לא תאבה פטור אותה בגט והשליח הביאה עמו לאשבילייא והוא מקום שנמסר בו השליחות ובבואם שמה השליח והאשה כבר הוחזק ראובן בדרך והאשה תובעת שיגרשנה בזה הגט ונסתפקת אם יכול לגרשה תשובה הגט כשר לגרש בו כי לא בטלו הבעל ולא נתבטל בשביל שבאה לאשבילייא כי התנה אם תבא אלי אקיימנה והיא לא באתה אליו אלא לאשבילייא כי פנה משם טרם בואם ואפי׳ אם היה עדיין ראובן באשבילייא כשבאו שמה האשה והשליח ולא היה רוצה להתפייס עמה היה יכול השליח ליתן הגט כי לא הטיל תנאי במינוי השליחות שיתבטל אם תבא האשה לאשבילייא אלא דברים בעלמא אמר אם תבא עמך אקיימנה וגילוי דעתא בגט לאו מילתא הוא וששאלת בענין השליח לאחר שנתן הגט ליד האשה ואמר בפני נכתב ובפני נחתם ועידי הגט לא היו בעיר אם יכול לישאנה תשובה לא ישאנה אע״פ שנכתב הגט ונחתם באשבילייא כיון שלא היו העדים בעיר בשעת נתינת הגט ולא נתקיימה חתימתן א״כ ב״ד שהיו בשעת נתינת הגט לא יתנו אותו בלא קיום החתימות אם לא אמר בפ״נ ובפ״נ וכיון דאדיבורא דידיה סמכינן אסורה לו ואפילו אם היו העדים בעיר בשעת נתינת הגט אם לא היו במעמד נתינת הגט צריך השליח לומר בפ״נ ובפ״נ ואסורה לו ואפי׳ אם ניסת כבר תצא ואע״ג דקיימא לן בהא אם כנס לא תצא ה״מ בדיעבד אבל זה שהתרית בו ועבר על התראה וכנסה מפקינן מיניה ומכין אותו מכת מרדות וששאלת לשון מינוי השליחות קנינא מר׳ יונה שנתן ד׳ אמות קרקע בחצרו לר׳ שלמה ואגבן מינהו שליח להוליך גט לאשתו וכו׳ אלא שאחר כן כתב זה הלשון ויותר על זה ר׳ יונה זה מינה עוד שליח בעדו בגט הנזכר לסופר הנזכר הכותבו בענין שיתנהו בעדו לר׳ שלמה זה ואמר ר׳ יונה לסופר תן בעדי הגט הנזכר מידך ליד ר׳ שלמה ותכף שיגיע מידך לידו תהיה מגורשת ממני ומותרת לכל אדם מי אמרינן בטל שליחות הראשון או לא תשובה אע״ג דלכאורה משמע שבטל שליחות ההולכה ועשאו שליח לקבלה שהיה סבור שיש בידו למנות שליח לקבלה יראה לי שאין לתלות בזה שחזר בו משליחות ההולכה אלא ודאי תלינן הענין בטעות הסופר שזה המגרש לא רצה להמתין עד שיכתוב הגט ומינה לר׳ שלמה שליח ליתנו ומינה עוד לסופר שליח שיתננו בשליחותו לר׳ שלמה בשביל שמינה שליח על שליח טעה ואמר מיד לכשיגיע הגט ליד השליח תהיה מגורשת ממני וכך היה לו לומר לסופר תנהו לשליח שיתנהו לאשתי ומיד לכשיגיע לידה תהיה מגורשת ממני והשמיט הבעל זה או אמר והסופר השמיטו הלכך לא תלינן שחזר בו ועשאו שליח לקבלה דאדם יודע שאין בידו לעשות שליח לקבלה ואפי׳ אם תמצא לומר שהיה עם הארץ ולא ידע זה למה יש לנו לתלות בחזרה יש לנו לומר דליפות כחו נתכוון אם הועיל שליחות הקבלה שתתגרש בו מיד ואם לאו ישאר שליחות ההולכה במקומו והלשון שכתב ויותר על זה שר׳ יונה מינה עוד שליח וכו׳ משמע שלתוספת נתכוון ומימר אמר תתגרש כל היכי דמיגרשא לכן הן אם נתלה הדבר בטעות הן אם נתלה בתוספ׳ אין כאן ביטול שליחות ההולכה: ראובן עשה לבנו שליח להוליך גט לאשתו וכשבא לאמו לא רצה ליתנו לה אא״כ תתן לו כך וכך אמר לו א׳ מהזקנים כלום אתה עושה זה אלא כדי שלא תינשא בלא דעתך תמסור לנו הגט וכשתרצה לינשא נודיעך ונתנו להם ע״פ הדברים

האלה לאחר זמן בא בעלה ועדיין היה הגט ביד הזקן וביטל הגט ונתייחד עמה ואמר הזקן שהוא שליח לקבלה ונתגרשה בקבלתו ושני חביריו הזקנים עדים בדבר תשובה אם יש עדים ששמעון בנה היה שליח של הבעל ובעדים נתנו ליד הזקן ושהיה הזקן שליח האשה לקבלה בעדים הגט גט ואין ביטול הבעל מועיל אחר שבא ליד שליח לקבלה ומה שנתייחד אח״כ עמה ודאי לא בעל לשם קידושין כי היה סבור שהיה גט בטל ובעל אדעתא דקידושין הראשונים הלכך מותרת לעלמא או יקיימנה:

סימן קמב

א המביא גט ממ״ה והבעל עשאו שליח להוליכו לאשתו צריך שיעמוד על כתיבתו וחתימתו ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם אבל מא״י אין צריך וטעמא משום דבחוצה לארץ אין עדים מצויין לקיימו ואם תינשא בו היום או מחר יבא הבעל ויערער ולא תוכל למצוא עדים לקיימו לכך תקנו שלא תתגרש בו עד שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם והאמינוהו ואז לא נחוש לערעורו של הבעל אבל בא״י שתוכל לקיימו תינשא בו אע״פ שלא אמר בפני נכתב ובפני נחתם ומטעם זה אפי׳ חמש נשים שאינן נאמנות להביא גט בא״י כדפרישית לעיל נאמנות להביאו בח״ל ולומר בפני נכתב ובפני נחתם דליכא למיחש שמא מכוונות לקלקלה כיון שאין הבעל יכול לערער במה דברים אמורים כשהערעור בלא ראיה אפילו מביא עד אחד אבל אם מביא ב׳ עדים שהוא מזוייף הרי הוא בטל שלא האמינו לשליח שאומר בפני נכתב ובפ״נ אלא לדחות ערעורו אבל במקום שמכחישין אותו לא האמינוהו ובא״י נמי אם אומר בפני נכתב ובפני נחתם מועיל לדחות ערעורו של בעל אע״פ שלא היה צריך וכמו שאין צדיך לקיים עידי הגט כשאומר בפ״נ ובפ״נ כך א״צ לקיים עידי השליחות אלא נאמן לומר שהבעל עשאו שליח בעדים אף על פי שאין מכירין חתימת עידי השליחות או אפילו אין לו שום עדות בשליחות אלא שאמר שהבעל עשאו שליח כראוי נאמן והרמ״ה כתב דאף בא״י שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם נאמן על השליח לומר שהבעל עשאו שליח וכשנותנו ליד האשה כשמביאו ממדינת הים צריך שיתננו לה בפני ג׳ שיהיו דיינין אלא שאם הוא ראוי לדון שאינו לא קרוב ולא אשה מצטרף עם שנים ואם לאו צריך ג׳ זולתו והר״ף מחמיר וכתב אע״ג דקי״ל כר׳ יוחנן דאמר בפני ב׳ טוב ליתנו בפני ג׳ שלא יבאו לטעות כשהשליח קרוב או אשה וכתב עוד אין צריך שישבו הג׳ אע״פ שהן כעין דיינין לקבל עדות השליח שאומר בפני נכתב ובפני נחתם והשליח צריך לעמוד כשאומר בפני נכתב ובפני נחתם אמנם שמעתי ממורי ה״ר מנחם בר׳ שמואל שהיה מצריך להושיב הג׳ דיינין לקבל עדות השליח ואולי לא אמר אלא לכתחילה אבל בדיעבד אין לחוש אם עמדו: ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שנתנו ליד האשה או סמוך לו מיד בתוך כדי דיבור לפיכך נתנו לה ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנשתתק פסול ולא תינשא בו אא״כ יתקיים בחותמיו ואם איחר יותר לאומרו לא מהני אא״כ יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר בשעה שנותנו לה בפני נכתב ובפני נחתם והרמ״ה כתב אי איתנהו לעידי מסירה קמן או אפי׳ ליתנהו כלל ואיכא עדים דידעי בהאי שליח דמסריה להאי גיטא ניהלה בעדים אין צריך ליטלו ממנה וליתנה לה פעם אחרת אלא אומר לה בפני עידי מסירה או לפני העדים שיודעים שהוא מסרו לה בעדים גט שנתתי לה בפניכם או בפני פלוני ופלוני בפני נכתב ובפני נחתם וכי קאמר שצריך ליטול ממנה ולחזור וליתנו לה מיירי שאין כאן עידי מסירה ולא שיודעין שמסרו בפני עדים וכתב עוד וצריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם בפני האשה ומסתברא דאי אמר להו לסהדי ולא אמר לדילה וליתיה לשליח לחזור ולומר לא מצרכי לה מידי אחרינא וא״א ז״ל כתב כסברא ראשונה אם עושה השליח שליח כגון שחלה או נאנס יעשנו בפני ב״ד ואומר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שנותנו לשליח וכן אחר לאחר עד ק׳ וכל אחד יאמר לפני ב״ד שליח ב״ד אני ואין צריך שלשה אלא שנים והוא מצטרף עמהם וכן יאמר האחרון כשנותנו לידה וכשבא לעשות שליח אחר אין צריך שיהיה בפניו אלא אומר בפני ב״ד הרי פלוני שלוחי אפילו שלא בפניו וכן יכול למסור שליחותו לבית דין לעשות שלוחין שהם יעשו אחרים ויכולים לעשותו שלא בפני השליח הראשון לא אמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם ונתנו לה לא תינשא בו ואפילו אם ניסת כבר תצא אם לא יחזיר ויתן כדפרישית ומיהו אין הולד ממזר ואם נאבד הגט הויא ספק מגורשת ואם בא הבעל וערער הוי ספק ממזר סומא פסול להביא הגט בחוצה לארץ שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם לפיכך כשר בארץ ישראל וכן בחוצה לארץ אם היה פקח כשנותנו לו ונסתמא כשר דלא בעינן תחילתו וסופו בכשרות והוא שיכיר האשה בטביעת קול אבל אם אין מכירה בטביעת קול לא ולא מהני מה שאחרים אומרים לו שהיא זאת אע״ג דמהני בפקח: וכתב הרמ״ה אם יש עדים שהבעל מסר לו זה הגט לגירושין כשר שהרי בר שליחות הוא ואינו פסול אלא משום שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכיון שיש עדים אין צ״ל בפ״נ ובפ״נ ויהיב לה באפי הנהו סהדי גופייהו וכשר דלא בעינן לקיימו אלא עידי מסירה גרידתא בעינן והא דבעי באפי הנהו סהדי גופייהו דלא ליהוי סהדותייהו חצי דבר ואם נתקיים בחותמיו אפילו הוא סומא מתחילה ועד סוף ולא מסריה ניהליה בסהדי כשר אפילו במדינת הים האשה עצמה מביאה גיטה ואומרת בפני נכתב ובפני נחתם כגון דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית להתם שרי שליח להולכה וקבלי את גיטיך מיניה דהשתא הוי כמו שליח שעושה שליח שצ״ל בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שיצא הגט מידו אי נמי דאמר לה הוי שליח עד דמטית בבי דינא פלונית וכי מטית להתם אימא בבי דינא בפני נכתב

ובפני נחתם ולשוי אינהו שליח ליתנו לך שאם לא התנה עליה כך אינה צריכה לומר דבר כיון שגיטה יוצא מתחת ידה ועדים חתומים עליו ומתירין אותה לינשא אע״פ שאין מכירין חתימת העדים שעדים החתומים על הגט נעשה כמי שנחקרה עדותן בב״ד כל זמן שאין מערער וכן כתב הרמ״ה שהאשה המביאה גיטה ואומרת שבעלה נתנו לה במקום פלוני להתגרש בו מיד נאמנת ואינה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואף ע״פ שאין מכירין החתימות ואפי׳ אמר לה אל תתגרשי בו אלא בב״ד פלוני תנאה הוי כאילו אומר לה אל תתגרשי בו אלא עד ל׳ יום וכשיגיע ל׳ יום או לכשתבא לב״ד פלוני והגט ברשותה מתגרשת בקבלה ראשונה ואינה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם: כתב הרמב״ם נכתב בארץ ישראל ונחתם בחוצה לארץ צ״ל בפני נכתב ובפני נחתם נכתב בחוצה לארץ ונחתם בא״י אין צ״ל בפני נכתב ובפני נחתם ור״ת כתב דהאידנא בכל המקומות חשיבי ניידי וצ״ל בפני נכתב ובפני נחתם אין צריך שיעמוד השליח על כל כתיבתו רק שיתחיל הסופר לכתוב בפניו או אפי׳ לא ראה מהכתיבה כלל אלא כשתיקן הקלף והקולמוס לכותבו אמר לכתוב בו הגט לשמו ולשמה סגי ואין צריך שיראה אח״כ ויכירנו אם הוא אותו שתיקן כי מסתמא כיון שאמר לכתוב את הגט בשעה שתיקן הקלף כן עשה ומיהו אם שמע שאומר לכתוב את הגט לשמה ולא ראה תיקון הקלף והקולמוס לא מהניא דשמא לא כתבוהו מיד וכתבוהו לאחר זמן לשם אחר ששמו כשמו ורש״י פירש לא ראה שום דבר אלא שמע העברת הקולמוס על קלף שקולו נשמע בשעת הכתיבה סגי וכל זה דוקא בכתיבת הגט אבל בחתימתו כל מקום שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם צריך שיראה כל החתימות מתחילה ועד סוף וכן אם היה בבית כשהתחיל הסופר הגט ויצא הסופר לחוץ והשלימו כשר ולא חיישינן שמא מצאו אדם אחר ואמר ליה לכותבו לשמו ואם בא להחמיר ולכוין על כתיבת כולן אין שומעין לו שלא להוציא לעז על כתיבת גיטין הראשונים: אמר בפני נכתב ולא אמר בפני נחתם או אמר בפני נחתם ולא אמר בפני נכתב או שאמר בפני נכתב חציו האחרון ונחתם כולו בפני או שאמר בפני נכתב כולו ונחתם חציו אינו כלום אפי׳ הוא בעצמו העד השני אבל אם הוא ואחר עמו מעידים על חתימת העד השני שלא חתם בפניו שפיר דמי ואין צריך לומר אם שנים אחרים מעידים עליו ואם היו ג׳ חתומים בו וחתמו שנים בפניו ואחר שלא בפניו כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה שהוא כשר ואם ב׳ שלוחים להביאו א״צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם אלא ינתן לה אע״פ שאינו מקויים בחותמיו ותינשא בו ומ״מ כשיבא הבעל יכול לערער ולומר מזוייף הוא וצריך שיתקיים בחותמיו ואין צריך שיהיו שניהם אדוקין בגט אלא אפי׳ הוא ביד האחד ואמר שהבעל עשה שניהם שלוחים להוליך גט זה לאשתו והאחד נתנו במעמד חבירו ואפי׳ לא עשה שליח אלא א׳ והשני מעיד על שליחותו אין צ״ל וכ״כ הרמ״ה וכתב עוד היכא ששניהם שלוחים דלא סגי דלא מסרי לה תרוייהו ומקיימת כולה מילתא בבת א׳ אבל חד דמייתי אע״ג דאיכא תרי דמסהדי אשליחותיה א״נ חד דמצטרף בהדיה לא איפסיקא מילתא לאכשורי ביה סתמא דהא ודאי צריך ליתנו לידה בפני עידי מסירה ואי לא מסר לה באפי עידי שלוחים גופייהו אף על גב דמסר לה באפי סהדי אחריני לא מתכשר דהוה ליה שליחות דכל כת וכת חצי דבר ובהא אפילו רבנן מודו דלא מצטרפות ע״כ לפיכך שנים שמביאים גט ואחד אמר בפני נכתב וא׳ אמר בפני נחתם אם אין שניהם שלוחים לא ינתן דכל זמן שלא אמר אחד בפני נכתב ובפני נחתם לא אמר כלום ואמירתו כמאן דליתיה דמי ואם שניהם שלוחים ה״ז ינתן דכל אחד אמירתו כמאן דליתיה הרי יש כאן ב׳ שלוחים וכן אם שנים אומרים בפנינו נכתב וא׳ שלישי אומר בפני נחתם אם אין שליח אלא א׳ לא ינתן ואם ב׳ מהם שלוחים ינתן אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם אם האומר בפני נכתב הוא שליח אפי׳ אם הוא לבדו ה״ז ינתן דכיון דשנים מעידים על החתימה הרי מתקיים בחותמיו אבל אם אחד מהאומרים בפני נחתם הוא לבדו שליח לא ינתן עד שיהא אחר עמו:

סימן קמג

א המגרש על תנאי ה״ז כשאר כל מעשה שנעשה על תנאי שאין המעשה מתקיים אא״כ יתקיים התנאי ואם לא יתקיים התנאי אין כאן גט כלל ואפי׳ אם הוא כהן מותרת לו ובלבד שיהא כהלכתו שיהא כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ושיוכל להתקיים המעשה על ידי שליח ושיהיה בדבר שתוכל לעשותו כדפירשתי בהלכות קידושין אבל אם לא נעשה כהלכתו התנאי בטל והגירושין קיימין ולכשיתקיים התנאי מתקיים הגט למפרע משעת נתינה לפיכך מת הבעל או נשרף הגט או נאבד קודם קיום התנאי הוי גט בד״א שאומר מעכשיו או ע״מ דהוי כמעכשיו כיצד אמר לה ה״ז גיטך ע״מ שתתני לי ר׳ זוז לאחר ל׳ יום חל הגט מיד ולכשתתן לו תהיה מגורשת למפרע אפילו אם נשרף הגט ומ״מ לאחר לא תינשא עד שתתן ואם נישאת כתב הרמ״ה שיוציא עד שיתקיים התנאי ואם קיימה התנאי יקיים והרמב״ם כתב שיכולה לינשא מיד ולא חיישינן שמא לא תתן כיון שהיה התנאי במעכשיו או בעל מנת ולא נהירא דבהדיא קתני בברייתא על זה ולאחר לא תינשא עד שתתן ואם לא נתנה לו בחייו שוב לא תוכל לקיים התנאי אפי׳ אם תתן ליורשיו דע״מ שתתן לי משמע לי ולא ליורשיי כיון שלא תוכל לקיים התנאי בטל הגירושין וחולצת או מתייבמת והרמב״ם כ׳ חולצת ולא מתייבמת ולא נהירא אבל לא אמר ע״מ אלא ה״ז גיטך אם תתן לי מאתים זוז לאחר ל׳ יום לא חל עד שעת נתינה ואם נקרע או נאבד קודם נתינה אינה מגורשת אמר לה ה״ז גיטך ע״מ שתתני לי ק״ק זוז ולא רצה לקבלם נתנה לו בעל כרחו כתב רב האי דהוי גט והרמב״ם כתב

דהויא ספק מגורשת וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל אמר לה ע״מ שתתני לי מאתים זוז ומחל לה עליהם לא הוי כאילו נתנם לו ולא הוי גט ע״מ שתתן לי איצטליתי ואבדה אפילו אם נתנה לו דמיה אינו גט אלא אם כן הוא מתרצה בקבלת הדמים אבל כי מתרצה מיהא הוי גט אע״פ דאילו מחלה עליה לא הוי גט על מנת שתתני לי מאתים זוז בתוך שלשים יום נתנה לו בתוך שלשים יום מגורשת לא נתנה לו תוך ל׳ יום אינה מגורשת כתב הר״ם כהן אפילו לא נתנו לו עד ל׳ יום בסופו מגורשת דעד ל׳ יום שיהיו שלימים קאמר ואם אמר לה בתחילת יום ראשון לחדש ונתנה לו המעות בסוף ליל ראשון לחדש שני הויא ספק מגורשת דמספקא לן אי בעינן ל׳ יום מעת לעת או ל׳ יום כדאמרי אינשי דלא קפדי בהדי ליליא דעבר לה מיומא קמא וצריכה גט שני ואם מת קודם שיתן לה גט שני חולצת ולא מתייבמת כתב הרמב״ם מת בתוך ל׳ יום כיון ששלמו שלשים יום ולא נתנה לו אינה מגורשת לא קבע זמן לנתינתה ומת קודם שנתנה אינה יכולה ליתן ליורשיו שלא התנה עליה אלא שתתן לו ולא בטל התנאי שהרי לא קבע לו זמן לפיכך אע״פ שאבד הגט או נקרע קודם שימות הרי זו מגורשת מספק ולא תינשא לאחר עד שתחלוץ ואיני מבין דבריו כיון שאינה יכולה לקיים התנאי לעולם א״כ למה לא יתבטל הגט: התנה עמה שתעשה דברים ולא פירש כמה כגון ע״מ שתעשה לי מלאכה או שתשמשי את אבא או תניקי את בני כתב הרמב״ם דהוי כמפרש יום אחד ואם עשתה עמו מלאכה יום אחד או ששמשה את אביו יום אחד או הניקה את בנו יום אחד בתוך הזמן שהתינוק יונק שהוא כ״ד חדש דהוי גט וכן הוא דעת ר״י אבל לדעת א״א הרא״ש ז״ל צריכה לשמש את אביו כל ימי חייו ולהניק את בנו עד שישלמו כ״ד חדשים ללידתו וכ״כ הרמ״ה ותוך הזמן אינה רשאה לינשא שמא לא תקיים התנאי וה״מ דלא בעי ב׳ שנים שלימים אלא עד שיהא לולד ב׳ שנים היכא דאתני מקמי דשלמו ליה ב׳ שנים אבל לאחר ששלמו ב׳ שנים ע״כ לאו לשיעורא זוטא דהיינו ב׳ שנים איכוין אלא לכל זמן שהתינוק ראוי לינק כרבי יהושע דאמר אפי׳ ג׳ וד׳ שנים ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל אלא אפי׳ לא הניקתו אלא שעה אחת קיימה תנאה כיון ששלמו ב׳ השנים כתב עוד הרמ״ה אמר לה ע״מ שתשמשי את אבא ושתניקי את בני יום אחד אם שמשתו והניקתו יום אחד בליל שבת ויומו ה״ז גט ואם לאו אף ע״פ ששמשתו והניקתו מעת לעת ומת הבן או האב אינו גט והוא שיהיה יום אחד בתוך ב׳ השנים של הנקת הולד ע״כ ונ״ל שאם אמר לה על מנת שתניק לבני ו׳ חדשים רואים אם נשאר לזמן הנקת העובר דהיינו עד שתהיה לו ב׳ שנים יותר מו׳ חדשים אז ודאי לאו לצעורה מיכוין אלא להקל מעליה שלא תניק עד שישלימו כ״ד חדשים ואם כן אם מת הבן תוך ו׳ חדשים אחר שהניקה מעט הוי גט אבל אם לא נשארו ו׳ חדשים להנקת העובר אז ודאי כיון שפירש ו׳ חדשים לצעורה קא מכוין ואם מת תוך ו׳ חדשים אינו גט מת האב או הבן אחר שהתחילה להניק או לשמש אפי׳ יום אחד הוי גט אבל מתו קודם שהתחילה כלל אינו גט פירש ע״מ שתשמשי או תניק ב׳ שנים מת בתוך הזמן שאין העכבה מצידה או שאמר האב איני חפץ בשימושך לא מפני שהכעיסתו אלא שהעכבה תלויה בו קאמר רשב״ג שהוא גט כיון שהעכבה אינה מצידה וחכמים אומרים אינו גט ופסק ר״י כרשב״ג והרי״ף כחכמים וכ״כ הרמב״ם א״ל לפני ב׳ כשאמסור לך גיטך יהיה ע״ת שתשמשי את אבא ב׳ שנים ולא מסרו מידו לידה אח״כ א״ל בפני עדים אחרים ע״מ שתתני לי ר׳ זוז ומסרו לה בפני כולם בסתם לא בטלו דבריו האחרונים את הראשונים אלא הוי כאומר לה עשי אחד מאלו הדברים אם תרצה תשמשי את אבא או תתני לי ר׳ זוז ואין אחד מהראשונים ואחד מהאחרונים מצטרפין להעיד ע״ת אלא יתקיים בחותמיו בלא תנאי עד שיהיו שנים הראשונים או שנים האחרונים אבל אם אמר לה תחילה ע״מ שתתני לי ר׳ זוז וחזר ואמר ע״מ שתתני לי ש׳ זוז בטלו דבריו האחרונים את הראשונים וצריכה ליתן ג׳ מאות זוז וכ׳ הרמ״ה ה״ה איפכא שאמר תחילה ג׳ מאות זוז ואח״כ אמר מאתים: ה״ז גיטך ע״מ שתחזיר לי הנייר מגורשת ותקיים תנאה ה״ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת לא שנא אמר על הנייר של עיקר הגט לא שנא על הנייר שבין השיטות ל״ש אם אותיות הגט מעורות ודבוקות זו בזו לא שנא אם אינן דבוקות זו בזו התנה על דבר שאי איפשר לקיימו כגון ע״מ שתעלי לרקיע או שתרדי לתהום או שתבלעי קנה של ד׳ אמות אינו תנאי והגט גט אע״פ שלא תוכל לקיימו שלא כיון אלא להפליגה בדברים בד״א בדברים שאי איפשר לה לקיים כלל אבל דבר שאיפשר לה לקיימו אפי׳ באיסור כגון ע״מ שתאכלי בשר חזיר הוי תנאה שאפשר לה שתאכלנו ותלקה ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה שאינו מתנה שתאכלנו עכ״פ שאם לא תאכלנו לא תתגרש בד״א כשהאיסור תלוי בה לעבור עליו אבל אם תלוי באחרים שא״ל ע״מ שתבעלי לאבא לא הוי תנאי שאביו לא ישמע לה לעשות איסור אמר לה ע״מ שלא תבעלי לאבא ונבעלה לא הוי גט אבל כ״ז שלא נבעלה לו מותרת לינשא ולא חיישינן שמא תבעל אמר לה ע״מ שלא תינשא לאבא וניסת לו הוי גט שאין לו בה נישואין אמר לה ע״מ שתינשא לפלוני ונישאת לו הוי גט כשאר תנאי אבל אמרו חכמים לא תינשא לא לאותו פלוני ולא לאחר לאותו פלוני לא שמא יאמרו מחליפין נשותיהן זה לזה במתנה לאחר לא תינשא כל זמן שלא נתקיים התנאי בנשואי פלוני ואם ניסת לאותו פלוני לא תצא ניסת לאחר קודם שניסת לאותו פלוני תצא ואם תקיים התנאי שתינשא לאותו פלוני הוי גט למפרע ואם לא תקיים התנאי הוי בניה ממזרים כתב הרמ״ה דתצא ולא יחזיר עולמית ואפי׳ לאחר מיתת הבעל אפילו נתן לה הבעל גט שני לאחר נישואי שני דאי לא יתקיים תנאה דגט ראשון ולא מצי לאהדורה דכי אינסבה ליה מעיקרא באיסור אשת איש אינסבא ליה ואיתסר עליה איסור עולם כמו סוטה שאסורה לבועלה אפילו לאחר מיתת הבעל ה״נ כיון דלא איקיים תנאה דגט ראשון לא מצי לאהדורה אפי׳ לאחר מיתת הבעל נמי לענין חשש דאיסורא כחיי הבעל דמי דכי היכי דבחיי הבעל תצא משום דחיישינן דילמא לא תקיים תנאה לאחר

מיתת הבעל נמי תצא חיישינן דילמא לא תקיים תנאה ופגע באיסור סוטה אבועל ואי אקיים תנאה נמי אסורה אשני לאהדורה דהא לא משכחת דמקיימת תנאה בחיי שני אא״כ גירשה וניסת לבעל התנאי ותו לא מצי שני לאהדורה דהוה ליה מחזיר גרושתו מן הנישואין וה״מ שניסת לשני אבל נתקדשה תצא ולא יחזיר אלא לאחר מיתת הבעל או שיתן לה הבעל גט שני בלא תנאי אבל בתר דמקיים התנאי בגט דאשון לא מצי לאהדורה דהוה ליה מחזיר גרושתו מן האירוסין אמר לה ע״מ שלא תנשאי לפלוני ה״ז גט ומותרת לינשא מיד כיון שבידה לקיימו שאי איפשר לינשא לו אלא מדעתה ואין תקנה להתירה לו אא״כ יקדשנה המגרש ויחזור ויגרשנה סתם אבל אין תקנה להתירה במה שיטלנו מידה ויחזור ויתננו לה סתם כי כבר אינם ברשותו שגט גמור נתן לה אלא שהטיל בו תנאי ואם נישאת לאחר וגירשה האחר אפי׳ סתם לא הותרה עדיין לאותו פלוני ואם נישאת לו בטל הגט ובניה ממזרים מן הראשון זנתה עמו הולד כשר והגט כשר שלא התנה אלא על נישואין ע״מ שתבעלי לפלוני נתקיים התנאי שנבעלה לו בין בזנות בין בנישואין ה״ז גט ובירושלמי קאמר לכתחילה לא תבעל לו דהא אינה מגורשת עד שתבעל לו נמצא תחילת ביאה באיסור שעודה א״א והרשב״א כתב כיון דקי״ל האומר ע״מ כאומר מעכשיו דמי א״כ כשבועל פנויה היא דלכשיתקיים הגט פנויה היא למפרע על מנת שלא תבעלי לפלוני הויא גט ולא תינשא עד שימות אותו פלוני דחיישינן שמא תבעל לו באונס ומטעם זה נמי ע״מ שתתני לי מאתים זוז לא תינשא עד שתתן שמא לא תתן שלא יהיה לה ממה ליתן וצריך שלא יתנה עליה תנאי שעומדת בה כל ימיה כגון ע״מ שלא תאכל בשר ולא תלכי לבית אביך כל ימי חייך שאם התנה כך אין זה כריתות אבל ע״מ שלא תאכלי בשר עד זמן קצוב הוי גט ותינשא מיד שהרי בידה לקיימו שלא תאכל בשר ולא תכנס לבית אביה כל אותו הזמן ואפי׳ אם הרחיק הזמן יותר מכדי חיי האדם כיון שהוא דבר פסוק: כתב הרמב״ם אמר לה ע״מ שלא תינשא לפלוני אין זה כריתות כמו על מנת שלא תשתי יין או שלא תלכי לבית אביך ולא נהירא דכיון שאיפשר שימות אותו פלוני בחייה ויתבטל התנאי הוי שפיר כריתות ולא דמי לשלא תלכי לבית אביך שאפי׳ לאחר מיתתו אסורה ליכנס בו שנקרא על שם אביה וכתב עוד הרמב״ם ע״מ שלא תשתי יין זה לעולם ונשפך היין אין זה כריתות משום שלא הותרה במה שנאסרה ובתוספתא איתא בהדיא בהיפך זה דקתני ע״מ שלא תעלה באילן זה לעולם ונקצץ האילן ה״ז גט כתב הרמב״ם כל תנאי שאינו כמעכשיו או בע״מ אלא אמר לה אם תעשה כך וכך יהא גט יכול הבעל לבטל התנאי או להוסיף על התנאי או להתנות תנאי אחר כל זמן שלא נתקיים התנאי ראשון אע״ג שהגיע הגט לידה אינה מגורשת ואם מת הבעל או נאבד הגט קודם שיתקיים אינה מגורשת ולכתחלה לא תינשא עד שיתקיים ואם נישאת לא תצא אבל אמר מעכשיו או ע״מ כיון שנתקיים התנאי חל הגט למפרע משעת נתינה ואינו יכול לבטל הגט ולא להוסיף על התנאי משיגיע גט לידה ואם אבד הגט או נשרף אפילו מת הבעל קודם שיתקיים ה״ז מקיימת התנאי אחרי מותו וכבר היא מגורשת משהגיע הגט לידה ויכולה להנשא אע״פ שעדיין לא נתקיים התנאי ואין לחוש שהיא לא תקיים הואיל והוא כמעכשיו או בע״מ ע״כ וכן יראה מדברי רב אלפס שכתב בתשובה נתן גט על תנאי צריך שימסור הגט ליד האשה בכדי שלא יוכל לבטלו ור״ל משהגיע הגט לידה שוב אינו יכול לבטלו ונראה דמה שחילק בין תנאי דמעכשיו לתנאי דאם דבמעכשיו תהא מגורשת למפרע אפי׳ מת הבעל או נשרף הגט מה שאין כן בתנאי דאם יפה חילק אבל מ״ש דבמעכשיו יכולה לינשא מיד אע״ג שלא נתקיים התנאי נ״ל שאינו תלוי בזה דאע״פ שחל למפרע מ״מ אינה יכולה לינשא בתנאי שאין בידה לקיימו אע״פ שהוא חל למפרע אם יתקיים שמא לא יתקיים ולא יחול הגט לעולם כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה באחד שנתן גט במעכשיו אם לא יבא תוך שתי שנים שיכול לבטל התנאי ותינשא מיד כי בביטול התנאי חל הגט למפרע משעה שיבא הגט לידה וכתב הוא הדין בכל תנאי שמתנה בשעה שנותן הגט ומבטלו אח״כ קודם שיתקיים התנאי שהוא בטל אע״פ שהתנאי לטובתה ולא היתה מקבלת הגט אלא בתנאי זה ואינו רוצה בביטולו אפ״ה יכול לבטלו דכיון שבא הגט לידה מגורשת דלא בעינן דעתה וכ״כ בעל העיטור שיכול לבטלו כל זמן שלא יתקיים:

סימן קמד

א כשם שקיום הגט תלוי בתנאי שתולה באשה כמו שביארתי כן הדין בתנאי שמתנה עליו שאם יתקיים התנאי יתקיים הגט ואם לאו לא יתקיים כיצד אמר לה ה״ז גיטך מעכשיו אם לא אבא בתוך ל׳ יום או שאומר על מנת שלא אבא בתוך שלשים יום אם בא בתוך ל׳ יום נתבטל הגט לא בא נתקיים הגט למפרע אע״פ שנאנס ולא יכול לבא כגון שחלה או שעכבו נהר אין שומעין לטענת אונס שלו אפילו עומד וצווח ראו שאני אונס כיון שלא התנה חוץ מאם יקראנו אונס וכן אמר הרי זה גיטך על מנת שאם לא אפייסך שתתרצי בתוך שלשים יום יהא גט ופייסה ולא נתרצית הוי גט אע״פ שהוא אנוס שהרי פייסה בהרבה פיוסים ולא נתרצית ואפשר שתתרצה אם היה לו ממון הרבה והוא אנוס שאין לו אפי׳ הכי אין אונס בגיטין בד״א באונס של חולי או שלא היה יכול לעבור הנהר דשכיח קצת אבל אונס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או הכישו נחש כיון דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה להתנות עליו ומבטל הגט והיא זקוקה ליבם ואם לא אמר מעכשיו אלא אם באתי בתוך ל׳ יום יהא גט ואם לא באתי בתוך ל׳ יום לא יהא גט כתב הרמב״ם שלא חל הגט עד תשלום שלשים יום בשלא בא לפיכך אם מת בתוך הזמן אינו גט כלל ומתייבמת והראב״ד כתב דהוי גט ומותרת לשוק והרמ״ה חילק וכתב

על פה שלא כתב התנאי בגט אינו גט כלל ומתייבמת ואם כתב התנאי בגט הוי ספק חולצת ולא מתייבמת וי״א שלעולם הוי ספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת וכן דעת התוס׳ שחולצת ובמעכשיו אם לא אבא תוך י״ב חדש אע״פ דחל למפרע משעת נתינת הגט אם מת בתוך י״ב חדש לא תינשא עד סוף י״ב חדש ואם באה לינשא בתוך י״ב חדש צריכה חליצה ולא מדינא אלא משום דגזרינן מת אטו לא מת כיוצא בזה נתן לה גט בלילה ואמר לה ה״ז גיטך ע״מ שיזרח השמש ומת בלילה כשיזרח השמש הוי גט למפרע ואם אמר לה אם יזרח השמש ומת בלילה לדברי הרמב״ם אינו גט ולדברי הראב״ד הוי גט גמור ולדברי הרמ״ה ספק ואם אמר לכשתזרח השמש ומת בלילה לכ״ע לא הוי גט אמר לעדים אם לא באתי עד י״ב חדש כתבו גט ותנו לאשתי או שאמר כתבו גט ותנו לאשתי אם לא באתי עד י״ב חדש אין כותבין תוך י״ב חדש אפי׳ לא ירצה ליתנו עד אחר י״ב חדש כתבו בתוך י״ב חדש ונתנו לאחר י״ב חדש אינו גט כתבו ונתנו לאחר י״ב חדש ומת אם מיתה קדמה לגט לא הוי גט ואם גט קודם למיתה הוי גט ספק איזה קודם חולצת ולא מתייבמת כתבו גט ותנו לאשתי אם לא באתי לאחר השבוע לא יכתבו ויתנו עד שיעברו שני השמיטה הזאת שעומדים בה ושנה ראשונה של שמיטה שאח״כ ואם אמר אם לא אבא עד אחר השנה לא יכתבו ויתנו עד שיעבור חדש משנה שנייה ואם אמר אם לא אבא עד אחר חדש לא יכתבו ויתנו עד שיעברו ז׳ ימים מחדש השני: ואם אמר אם לא אבא עד אחר השבת לא יכתבו עד שיעברו א׳ ב׳ ג׳ ימים בשבת שנייה ואם אמר אם לא אבא עד אחר הרגל לא יכתבו ויתנו עד שיעבור ט״ו ימים אחר הרגל ובכולן אין מקדימין ממה שאמר אבל אם אחרו אין בכך כלום וכן הדין אם נתן הגט בידה ואמר לה ה״ז גיטך אם לא אבא אחר השבוע אינו גט עד שיעבור שנה שמינית וכן אחר השנה חדש ואחר החדש שבת ואחר שבת א׳ ב׳ ג׳ ור״ח פירש שאם נתן גט לאשתו ואמר ה״ז גיטך אחר השבוע אינו גט עד שיעבור שנה ראשונה של שמינית וחדש ראשון של שנה שנייה וכן באידך וכתב א״א הרא״ש על דבריו שהיא מתגרשת מיד אחר השבוע ולא דמי לאומר ה״ז גיטך אם לא אבא לאחר השבוע דלא מצי למימר שיהא גט אם לא בא בתוך שבוע דאם כן הוה ליה למימר אם לא באתי בתוך שבוע זו אלא ודאי מדתלה זמן ביאתו בלאחר השבוע ע״כ ר״ל אם לא יבא בזמן הנקרא אחר השבוע והיינו שנה משנת שבוע הבאה ובשנה חדש אחד מחדשי השנה הבאה ובחדש שבת אחד משבתות חדש שני ובשבת לישנא דעלמא לחלק ימי השבוע חציין נקראין אחר שבת שעברה וחציין נקראין קודם שבת הבאה אבל הנותן גט לאשתו שתתגרש לאחר שבוע למה לא תתגרש מיד לאחר שתעבור השמיטה כי קביעות הזמן היה כדי שלא תתגרש בתוך השבוע ואם היה בדעתו עד שתעבור שנה שמינית היה אומר אחר השבוע ע״כ כתב הרמב״ם אמר כתבו ותנו גט לאשתי לאחר השבוע אין כותבין אלא עד שנה של אחר השבוע ובשנה אין כותבין ונותנין עד חדש של אחר השנה ובחדש אין כותבין ונותנין אלא עד שבת שבחדש השני אמר כתבו ותנו לה לאחר השבת נותנין מיום שבת עד יום ג׳ אמר כתבו ותנו לה קודם השבת כותבין לה מיום ד׳ עד סוף יום ו׳ אחרו הזמן שאמר ואח״כ כתבו ונתנו לה כמו שאמר אחר החדש וכתבו ונתנו לה אחר ב׳ שבתות מחדש השני ה״ז פסול ע״כ וכתב א״א הרא״ש ז״ל על דבריו גם פי׳ זה אינו נכון דאם צוה לכתוב וליתן אחר השבוע כותבין מיד אחר השבוע ע״כ ויראה שהוא מפרש דברי הרמב״ם שרוצה לומר שלא יכתבו עד שנה אחר השבוע ואינו נראה כן מדבריו אלא אדרבה ר״ל שיכתבו מיד אחר השבוע ואין להם זמן לכותבו אלא בתוך השנה וכן באינך אמר לה ה״ז גיטך כל זמן שאעבור מכנגד פניך ל׳ יום שלא אראך יהא גט אע״פ שהיה הולך ובא ה״ז גט כשר וראוי להתגרש בו לכשיתקיים התנאי דהיינו שיהא ל׳ יום שלא ראה אותה אע״פ שהיה הולך ובא לא חיישינן שמא נתייחד עמה בנתיים והוי גט ישן והוא שהאמינה תחילה שאף אם יאמר שנתייחד עמה שתהא נאמנת להכחישו ולומר שלא נתייחד עמה ולא תינשא עד שיעברו ל׳ יום רצופים שלא יראנה וכתב הרמ״ה ודוקא שאמר כל זמן שאעבור ולא אמר מעכשיו אבל אמר לה מעכשיו אם לא אעבור או ע״מ שלא אעבור כשלא עבר חל הגט למפרע ואינו יכול לבטל תנאו ואין צריך להאמינה ולפי מה שכתבתי בשם א״א הרא״ש ז״ל דאף בתנאי דמעכשיו יכול לבטל אין חילוק וכן כל מי שנותן גט לזמן קצוב שאם לא יבא לאותו זמן שיהא גט אינו גט אא״כ יאמינה להכחישו ולומר שלא בא אף אם אמר שבא בד״א במגרש מן הנישואין אבל במגרש מן האירוסין א״צ להאמינה וכתב א״א ז״ל בתשובה אם כשהתנה תלה ביאתו בעדות שלא יתבטל הגט בבואו אא״כ יעידו עליו עדים שבא ועבר הזמן ואין מעידים עדים שבא הרי הוא גט אע״פ שלא האמינה כתב הרמב״ם דוקא כשהוא עמה במדינה ונתן לה גט לאחר זמן חיישינן שמא פייס עד שיאמר נאמנת עלי שלא פייסתי וכן בכל התנאים שתלויין ברצונה ואם רצתה מחלה אותה לבעלה בטל הגט דחוששין שמא פייס עד שיאמר נאמנת עלי אבל אם אינו במדינה ואמר ה״ז גט אם לא באתי בתוך י״ב חדש אין חוששין שמא בא בסתם שאין דרך בני אדם לבא בסתם ואם תם הזמן ולא בא ה״ז מגורשת ול״נ לא״א הרא״ש אלא בכל ענין צריך להאמינה וכ״כ הראב״ד:

סימן קמה

א שכיב מרע שאמר לאשתו ה״ז גיטך לאחר מיתה אינו כלום שאין גט לאחר מיתה וכן אם אמר ה״ז גיטך מחולי זה שיש במשמע לכשיפסוק חולי זה וימות וכן אם מתי לאחר מיתה משמע אמר מהיום אם מתי או מעכשיו אם מתי הרי זה גט וטוב לעשות שיאמר מעכשיו אם מתי שאם אמר מהיום שמא

אין דעתו אלא מסוף היום ואילך ואם מת קודם שיעבור היום אין גט לאחר מיתה והרמ״ה כתב דמהיום כמעכשיו דמי ואם מת קודם שיעבור היום מגורשת ודוקא שיש עדים שהגיע הגט לידה בחייו אבל אם אין עדים מתי יבא לידה אע״פ שכתוב בו זמן וכתוב בו מהיום כיון דלא משתריא אלא בעדי חתימה לא הוי גירושין דעדי חתימה אינם עושים אותו גט אלא אחר היום וכיון שמת קודם לכן הויא ספק גרושה וחולצת ולא מתייבמת אמר מהיום או מעכשיו ולאחר מיתה הוי ספק שמא חזר בו ממה שאמר מהיום או לא וחולצת ולא מתייבמת והרמ״ה כתב שאין מעכשיו כמו מהיום דאע״ג דמהיום ולאחר מיתה הוי ספק מעכשיו ולאחר מיתה הוי גט והיכא דאמר מעכשיו דהוי גט אפי׳ לא מת בחוליו אלא עמד הוי גט אף על פי דגבי מתנה אינו כך אלא מיד כשעמד נתבטלה המתנה בגט הוי גט אא״כ פירש בפירוש שאם יעמוד שלא יהא גט לכך צ״ל בשעת מסירת הגט אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט מעכשיו ואם לא מתי לא יהא גט ואז הוא בטל כשיעמוד ואם ירצה שלא יתבטל מיד כשיעמוד אלא עד זמן יאמר אם מתי עד זמן פלוני יהא גט מעכשיו ואם לא מתי עד זמן פלוני לא יהא גט: עמד מחוליו והלך בשוק בלא משענת כדרך הבריאים אע״פ שחזר וחלה ומת מהחולי הראשון בטל הגט כיון שנתרפא בינתיים לא הלך בשוק אפילו ניתק מחולי לחולי והלך בינתיים בביתו בלא משענת ה״ז גט ואין צריך אומד שודאי מחולי זה מת ואם עמד והלך בשוק על משענתו אם לא ניתק מחולי לחולי אלא שהכביד עליו חליו ומת אפילו היקל בינתיים א״צ אומד שודאי מחולי הראשון מת ואם ניתק מחולי לחולי כיון שעמד והלך בשוק על משענתו אומדין אותו אם מחולי הראשון מת ה״ז גט ואם לאו אינו גט לא עמד מחליו וגם לא מת מחמת החולי אלא נשכו נחש או נפל עליו הבית ומת לא הוי גט שלא התנה אלא על מיתה כדרכה אבל אונס כי האי לא שכיח ולא אסיק אדעתיה ולא הוי גט בין שיאמר מהיום אם לא אעמוד מחולי זה בין אם אמר בסתם אם מתי מחולי זה ור״ח פסק מהיום אם מתי מחולי זה ונפל עליו הבית או נשכו נחש אינו גט אם לא אעמוד מחולי זה ונפל עליו הבית או נשכו נחש הוי גט והרמב״ם כתב שאם לא אעמוד מחולי זה דהוי ספק מגורשת ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל אלא בתרווייהו לא הוי גט ש״מ שנתן גט ליד אחד ואמר לו זכה בגט זה לאשתי כדי שלא תפול לפני יבם ומת קודם שיגיע לידה הוי ספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת:

סימן קמו

א כתב הרמב״ם יש דבר שדומה לתנאי ואינו תנאי כגון המגרש לאחר זמן שקבע שאמר לה ה״ז גיטיך ולא תתגרש בו עד לאחר ל׳ יום ה״ז דומה לתנאי שאינה מגורשת עד לאחר ל׳ יום ואם מת הבעל תוך ל׳ יום או נשרף הגט או נאבד אינה מתגרשת ואינו תנאי שהמגרש ע״ת מגרש מיד אלא שמטיל תנאי בגט וזה אינו מגרש עד שיגיע אותו הזמן לפיכך המגרש ע״ת צריך לכפול תנאו וזה א״צ לכפול תנאו ולא לשאר משפטי התנאים: הניח הגט בצידי רה״ר בסוף ל׳ יום ונגנב משם לאחר ל׳ יום הרי זו מגורשת הואיל והיה קיים ביום שהיתה מתגרשת בו ויחדה אותו במקום שאינו רה״ר שצידי רה״ר אינו כרה״ר וכן אם תלה הגירושין במעשה דינו כדין המגרש אחר זמן כיצד אמר לה ה״ז גיטך ולא תתגרשי בו עד שתתני לי ר׳ זוז מתגרשת אחר שתתן ר׳ זוז וא״צ לכפול תנאו ולא לשאר משפטי התנאים שהרי לא פירש ע״ת אלא שתלה הגירושין בעשיית המעשה ואחר המעשה תתגרש ומה יש בין המגרש על תנאי לזה שקובע זמן לגירושין או שתלאן בעשיית מעשה שהמגרש ע״ת יש שם גירושין ואינם גומרים עד שיתקיים התנאי לפיכך כשמתקיים התנאי מגורשת אפילו אין הגט ברשותה וא״צ לחזור וליטלו אחר שיתקיים התנאי שהרי כבר הגיע לידה בתורת גירושין ואם ניסת קודם שיתקיים התנאי לא תצא אבל התולה גירושין בזמן או בעשיית מעשה לא בא הגט לידה בתורת גירושין אלא בתורת פקדון עד זמן שקבע או עד שנעשה המעשה לכך צריך שיהא הגט ברשותה או שתחזור ותטלנו או שיהיה במקום שיחדה אותו ואם ניסת קודם הזמן שקבע או קודם שנעשה המעשה תצא והולד ממזר שהרי הוא עדיין אשת איש גמורה הנותן גט לאשתו בידה ואומר לה אם לא תתני לי מאתים זוז אין זה גט או אין את מתגרשת לא אמר כלום שאין כאן גט לא על תנאי ולא גט התלוי במעשה מי שנתגרשה על תנאי וקדשה אחר קודם שתקיים התנאי אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו בטל הגט ואינה צריכה גט משני אבל אם נישאת ולא נתקיים התנאי בטל הגט וצריכה גט משני ע״כ והראב״ד כתב כמדומה לי שהוא מדמה זה לאשה שהלך בעלה למ״ה ואמרו לה מת בעלך שאם נתקדשה מותרת לחזור לו ואם נשאת אסורה לחזור לו ואין הנדון דומה לראייה דלעולם אסורה לחזור לראשון דמאן מוכח שלא נתקיים התנאי שהרי בידה לקיימו והיא מגורשת גמורה ואסורה לחזור לראשון הילכך בין כך ובין כך צריכה גט משני ואסורה לראשון:

סימן קמז

א המטיל תנאי בגט צריך שלא יכתבו בגט אלא יאמר אותו לה בשעה שמוסר לה גט דכל תנאי שנכתב בגט קודם התורף דהיינו והרי את מותרת לכל אדם פירש״י שהוא פסול אפי׳ אם נתקיים ואם נכתב אחר התורף כשר אם יתקיים ומוסיף עליה תנאי דחוץ מפלוני שאפי׳ אם כתבו אחר התורף פסול

אפי׳ אם חזר ומחקו ואם אמר אותו על פה לפני התורף פסול ולאחר התורף כשר אם חזר ובטלו אבל ר״י פי׳ דשאר כל תנאי בר מחוץ מפלוני אפי׳ נכתב קודם התורף אם לא נמחק ונתקיים כשר אבל אם נכתב לפני התורף ונמחק פסול אע״פ שבטלו וכגון שלא נתקיים דגזרינן אטו חוץ מפלוני דבההיא לא מהניא ביה מחיקה כיון שלא נכתב לשם כריתות והוא פסול אם נכתב בו אפילו אם נמחק אבל לאחר התורף אין שאר תנאי פסול אפילו אם נכתב בתוכו אם נמחק אפילו אם לא נתקיים כיון שמבטלו וכתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה פי׳ זה נאה ומקובל אלא שלא מלאני לבי להקל כי ראיתי שהחמיר בו הרמב״ם שכתב כיצד מגרש אדם על תנאי לא שיאמר כתבו גט לאשתי ע״ת או כתבו ותנו לה ע״ת ואצ״ל שלא יכתבו בגט על תנאי זה גירש פלוני לפלונית אלא יאמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום גט בלא תנאי ואח״כ נותן לה הגט ויאמר לה ה״ז גיטך ע״מ כך וכך או יאמר לשליח תן לה הגט ע״מ כך וכך כתב תנאי בגט אחר שגמר לכתוב תורף הגט ה״ז כשר בין שכתבו קודם חתימת העדים בין אחר חתימת העדים אבל כתבו קורם התורף אפילו כתב על מנת כך וכך הרי זה ספק כריתות שהרי נשאר לו זכות בגט וכן אם התנה ע״פ קודם כתיבת התורף ה״ז ספק גירושין כל המגרש על תנאי שמבטל הגט כגון חוץ מפלוני או שהתנה עליה שאר תנאי קודם כתיבת התורף אם היה התנאי כתוב בגט וחזר ומחקו ונתנו לה הרי זו ספק מגורשת ואם היה התנאי על פה הרי זה נוטל הגט ממנה וחוזר ונותנו לה בתנאי כשר או בלא תנאי כלל עכ״ל: ויותר מזה מחמיר רב אלפס שכתב בתשו׳ הנותן גט ע״ת צריך שימסור הגט לאשה כדי שלא יוכל לבטלו ולא ימסור ליד שליש ושטר התנאי ביד הבעל או ביד השליש אבל לכתוב התנאי בתוך הגט או מאחריו אינו רשאי שאם כתבו בתוכו ה״ל לבעל זכות בגוה ואינו כריתות ואם בא הבעל בתוך הזמן אפילו ריח הגט אין בו ומ״מ הורה א״א הרא״ש ז״ל הלכה למעשה בגט שהיה כתוב מעכשיו אם מתי מחולי זה קודם התורף ולא נכפל וחזר וכתב אחר התורף אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט מעת שאני בעולם והכשירו משום דלא חשיב תנאי מ״ש מעכשיו אם מתי מחולי זה אלא הוה כאומר מעת שאני בעולם מעכשיו ושעה א׳ קודם למיתתו דהכי מפרש ליה תלמודא נעשה כאומר מעת שאני בעולם והוי כאומר לאשתו ה״ז גיטך לאחר ל׳ יום דלא חשיב תנאה ואפילו את״ל תנאה הוי כיון שלא נכפל לית ליה דינא דתנאה והגט קיים אע״פ שלא נתקיים התנאי נמצא שאין כאן תנאי קודם התורף ולכך כפלו התנאי אחר התורף וכ״ש דאפילו תנאה ליכא אלא קביעות זמן למתי יחול הילכך הגט כשר:

סימן קמח

א לא יפטור אדם את אשתו בגט ישן ונקרא גט ישן כל שנתייחד עמה בין כתיבה לנתינה ואם נתגרשה בו תינשא לכתחלה והוא שנתן הגט מידו לידה כדפרישית לעיל לפיכך שכיב מרע שכתב גט לאשתו מעכשיו אם מתי לא יתייחד עמה אלא בעדים דקי״ל כר׳ יוסי שהימים שבין גט למיתה היא ספק מגורשת דמספקא לן אם חל הגט מיד או בשעת מיתה לפיכך היא כאשתו וחייב במזונותיה אלא שהבא עליה הוא באשם תלוי כיון שהיא כספק מגורשת לפיכך לא יתייחד עמה שאם אין גט חל עד שעת מיתה הרי הוא גט ישן ואם חל מיד הרי הוא ככל אדם המתייחד עם גרושתו שצריכה ממנו גט דשמא בעל לשם קדושין לפיכך אם נתיחדה עמו צריכה גט שני מספק ודוקא מן הנשואין שלבו גס בה אבל מן האירוסין לא והוא שראו ב׳ עדים ביחד שנתייחדו אבל אם ראו הא׳ בבקר והא׳ בערב אין מצטרפין ואם פירש בפירוש שלא יחול הגט אלא עד שעת מיתה ונתייחד עמה בנתיים בעדים או שנתן לה גט על תנאי ועדיין לא נתקיים אז ליכא למיחש שמא בעל לשם קידושין ומ״מ לא תתגרש בו לכתחלה אבל נתגרשה בו תינשא אפילו לכתחלה ויכול להתייחד עמה אפי׳ ע״פ עד אחד אפי׳ הוא עבד ושפחה חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה:

סימן קמט

א המגרש אשתו בין מן האירוסין בין מן הנישואין ובא עליה אח״כ בעדים קודם שנישאת לאחר צריכה ממנו גט שני שודאי בעל לשם קידושין שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם לא ראוה עדים שבא עליה אלא שנתייחד עמה אם היא מן הנישואין צריכה ממנו גט ב׳ שעדי ייחוד הן עידי ביאה ובעל לשם קידושין ואם היא מן האירוסין אינה צריכה ממנו גט שני שאין לבו גס עליה ולא אמרינן שבעל לשם קידושין כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה באחד שגירש ונתייחד עמה אח״כ וקודם שגירשה פעם שנית קדשה אחר לשם פלגש ושהתה עמו לשם פלגש שאסורה לשניהם וצריכה גט משניהם שודאי השני בא עליה ונאסרה עליו כיון שהיא א״א משום ייחוד של ראשון וצריכה גט משניהם ואע״ג דאמרינן הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה לא חשבינן לה א״א ודאי לצאת מן השני בלא גט כתב הרמב״ם הורו הגאונים שאפילו הבא על אשה בעלמא בעדים שצריכה ממנו גט שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והוא כתב שאינה צריכה וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל:

סימן קנ

א כתב הרמב״ם כל גט שפסול מדברי תורה אם נתגרשה בו עדיין היא כאשת איש ואם נישאת בו תצא והולד ממזר וצריכה גט משני מדבריהם ומהראשון מן התורה להתירה לעלמא ואסורה לשניהם לעולם וכל י״ג הדרכים שנוהגין באשה שהלך בעלה למ״ה ונישאת נוהגים בה אבל אם לא נישאת עדיין אלא נתקדשה מותרת לבעלה ואינה צריכה גט משני ואם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה חוץ מהמגרש אשתו וא״ל הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם שאע״פ שמן התורה אין כאן גט כלל פסולה לכהונה וזהו ריח הגט שפוסל בכהונה וכל גט שפוסל מדבריהם לא תינשא בו לכתחלה ואם נישאת לא תצא והולד כשר וכותבין לה גט אחר והיא יושבת תחת בעלה ואם אי איפשר לכתוב לה גט אחר והיה הבעל ותיק וגירש מעצמו הרי זה משובח בד״א שאין לו בנים ממנה אבל אם יש לו בנים ממנה לא יוציא מפני שמוציא לעז על הבנים וכל שהיא ספק מגורשת בין מחמת פסול שבגט או מצדה או מצד התנאי לא תינשא ואם ניסת תצא והולד ספק ממזר מי שגירש אשתו בגט שיש בו פסול מדבריהם או שיש בו צד ספק ורוצה להחזירה הרי זו מותרת לבעלה וא״צ לחדש הנישואין ולברך ז׳ ברכות ולכתוב לה כתובה עד שתתגרש גירושין גמורין ורב אלפס כתב דאפי׳ גט פסול דרבנן תצא והולד ספק ממזר חוץ מכתב ידו ואין עליו עדים או שיש עליו עדים ואין בו זמן או כתב ידו ועד אחד ויש בו זמן שבאלו הג׳ אם ניסת לא תצא אפי׳ אין לה בנים ורב האי כתב כסברא ראשונה כל פסולי גט דרבנן שוין אם ניסת לא תצא חוץ מגט ישן שתינשא בו לכתחלה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל׃

סימן קנא

א כתב הסופר השובר והגט וטעה ונתן השובר לאיש והגט לאשה ונתנום זה לזה וכמדומה להם שנתגרשה ולאחר זמן ערער הבעל לומר שלא נתגרשה שלא נתן לה אלא השובר והרי הגט עדיין בידו אם לא נישאת עדיין נאמן ויגרשנה ותהא מותרת מעתה ואם לא גירשה ועמדה ונישאת תצא מזה ומזה וכל הי״ג דרכים בה לא ערער הבעל עד אחר שנישאת אינו נאמן לאוסרה והרי היא בחזקת גרושה שאנו תולין שנפל ממנה והוא מצאו׃

סימן קנב

א הבעל שאומר גירשתי את אשתי אינו נאמן אפילו מכאן ולהבא וחוששין לדבריו שאם מת חולצת ולא מתייבמת וכתב הרמב״ם אפילו הודתה לו שגירשה אינו נאמן שמא מכוין לקלקלה או גירשה בגט פסול והיא אינה יודעת או שמא תעיז פניה כיון שהוא מאמינה לפיכך אומרים לו אם אמת הדבר הרי אתם קיימים גרשה עתה בפנינו ואם היא אומרת לו גרשתני והוא מכחישה נאמנת שאין האשה מעיזה פניה לומר לבעלה גרשתני אבל שלא בפניו מעיזה ואינה נאמנת אפי׳ אם ניסת או נתקדשה וכשבא מכחישה החזיקה בדבריה ואומרת לו שגירשה אינה נאמנת שלהחזיקה דבריה אומרת כן ואינה צריכה גט מהשני ואפי׳ אם היא בפניו אם היה קטטה ביניהם או שתובעת כתובתה דאיכא למימר שאומרת כן כדי לגבות כתובתה אינה נאמנת ואם ב׳ עדים אומרים שנתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי היא בחזקת אשת איש ואפילו אם הבעל לפנינו ואומרת לו גרשתני אינה נאמנת כיון שעדים מסייעין לה חיישינן שמא מעיזה פניה ואצ״ל זינתה תחלה שאינה נאמנת ומ״מ אם נישאת לא תצא אפי׳ אם נישאת אחר שבאו אותם שאומרים שלא נתגרשה בד״א כשאומרת שנתגרשה זה כמה ימים דאיכא למימר אבד גיטה ונישאת לאחד מעידיה ואומרת ברי לי שגרשני אבל אם היא אומרת שנתגרשה היום אפילו אם נישאת תצא שאומרים לה אם אמת שגרשך היום הראה גיטך וכן אם נישאת לאחר שאינו מעידיה או שאינה אומרת ברי לי שגרשני אפילו אם ניסת תצא כיון שהיא ספק א״א והולד ספק ממזר׃ שנים אומרים ראינו שנתגרשה ושנים אומרים לא ראינו שנתגרשה אפי׳ אם הב׳ שאומרים לא ראינו דרין עמה בחצר ה״ז לא תינשא ואם ניסת לא תצא והולד כשר שאיפשר שגירשה בצינעא אחד אומר נתגרשה ואחד אומר לא נתגרשה לא תינשא ואם נישאת אם היתה בחזקת א״א תצא בכל ענין ואם לא היתה בחזקת א״א אלא על פיהם אם יש הכחשה בעדותן כגון שאחד אומר נתגרשה ואחד אומר מעולם לא היו בה ספק גירושין תינשא לכתחילה ואם אין הכחשה בעדותן כגון שזרק לה גט אחד אומר קרוב לו ואחד אומר קרוב לה אם נישאת תצא לא היתה בחזקת אשת איש ובאה לפנינו ואומרת אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת כתב הר״ר יונה דוקא בתוך כדי דיבור אבל לאחר כדי דיבור לא מהימנא אא״כ נותנת אמתלא לדבריה והרמ״ה כתב שא״צ תוך כדי דיבור ומ״מ צריך שתאמר כן קודם שיסתלקו מאותו ענין כל זמן שתעסוק בו בתוך כדי דיבור של דיבור אחרון ונ״ל שא״צ לא לזה ולא לזה כיון שאינה עוקרת דבריה הראשונים אלא מוספת עליה לומר נתגרשה וכיון שלא ידענו שהיתה אשת איש אלא על פיה נאמנת ואם יש עדים שהיתה אשת איש אינה נאמנת ואם נישאת תצא ואפי׳ אם נשאת קודם שבאו העדים שהעידו שהיא אשת איש אבל פסולה לכהונה על פיה לעולם ואם מת חולצת ולא מתייבמת שחוששין לדבריה יש לה שני עדים שנתגרשה

מתירין אותה לינשא על פיהם אפילו אינה מוציאה גיטה וכן אם מוציאה גיטה מתירין אותה לינשא על ידו ואם יבא הבעל ויערער ויאמר לא נתתיו לה אלא ממני נפל אינו נאמן כיון שמודה שכתבו והרי הוא יוצא מתחת ידה: ערער לומר שנתנו על תנאי ולא נתקיים או בתורת פקדון או שהוא מזוייף ולא כתבו מעולם יתקיים בחותמיו או בעידי מסירה ואם לא יתקיים אינה מגורשת להיות מותרת לאחרים אבל פסולה לכהונה על פיה כתב בעל העיטור אפילו אם יתקיים בחותמיו אם העדים מערערים עליו פסול הוא עד שיתברר דתרי ותרי נינהו ואיני יודע מה ביורר יש אחרי הקיום כיון דחשיב כתרי ואפילו אם תביא מאה כתרי דמי אלא ודאי אין אחרי הקיום כלום דבתר בי דינא לא דייקינן: שאלה לא״א הרא״ש ז״ל ששאלת על גט שהוא מקוים במעשה ב״ד וז״ל במותב תלתא הוינן כדנפקא פלוני קדמנא גט כשר ועדיו כשרים ועדיו פלוני ופלוני ומערערים עתה על הגט לפוסלו שמביאים עדים שמעידים על אחד מעידי הגט שגנב ויש עדים שעשה תשובה והתשובה שראוהו מתענה ומניח תפילין וגם שבאה שבועה לידו ולא רצה לישבע ועוד עד אחד מעידי הגט אומר שכשצוה הבעל לכתוב הגט לא צוה לחתום וגם הסופר מעיד כן תשובה אם באו עדים שגנב הרי זה פסול והגט אינו גט ואע״פ שלא הכריזו עליו שהוא פסול מקודם שחתם ומה שאמרו עליו שעשה תשובה שהתענה ולא רצה לישבע כל זה אינו תשובה להכשירו עד שיעשה תשובה בממון שגנב והדיינין שכתבו שהגט ועדיו כשרים ישאלו למה כתבו שהגט ועדיו כשרים דאם יאמרו ידענו שגנב וגם ידענו שעשה תשובה והחזיר הממון שגנב הרי הגט כשר אבל אם יאמרו לא ידענו שגנב או שמא עשה תשובה הרי לא העידו על כשרותו והגט פסול ועוד כיון שהעיד הסופר שלא צוה לחתום וכן עד אחד אומר כן הגט פסול ואפי׳ אם כתב יד העד יוצא ממקום אחר נאמן לומר לא צוני לחתום ולבטל עדותו:

סימן קנג

א המוצא גט אשה בשוק אם האשה נותנת סימן כגון שאומרת נקב יש בצד אות פלוני ואומרת שכבר נתגרשה בו וממנה נפל יחזירהו לה אפי׳ אם הבעל מכחישה ואומר שממנו נפל ולא גירשה מעולם אלא שצוה לכתבו ולא נתנו עדיין אפילו אם גם הוא נותן בו סי׳ ואם אינה נותנת בו סימן והבעל מכחישה לא יתנוהו לא לו ולא לה ואם הבעל מודה שכתבו ואומר שיתנוהו לה להתגרש אם נמצא במקום ובשעה שראוי להחזיר דליכא למיחש שמאחר נפל כדפרישית לעיל יתנוהו לה ותתגרש בו מעתה ואם לאו לא יתנוהו לה ואם הוא מודה שנתגרשה בו והיא שואלת אותו לגבות בו כתובתה כההיא דתנן הוציאה הגט ואין עמו כתובה גובה כתובתה והוא אומר שכבר פרעה והחזירתו לו וממנו נפל מחזירו לה אפי׳ אינה אומרת נקב יש בו בצד אות פלוני רק כשאמרה סימן מובהק כגון שאומרת כך וכך אצבעות באורך הגט או ברחבו או שאומרת מדת אורך החוט הקשור בו אבל אם אמרה הגט היה ארוך או קצר ואינה מכוונת מדתו או החוט לבן או שחור או שאמרה שהיה מונח בחפיסה או בדלוסקמא אינו סימן להחזירו לה על ידו:

סימן קנד

א אלו שכופין אותן בשוטים להוציא וליתן כתובתה מוכה שחין וריח הפה וריח החוטם והמקבץ צואת כלבים והבורסקי והמחתך נחשת מעיקרו ואפילו היו בו קודם שנשאה וידעה שהיו בו בד״א שניסת לו סתם אבל אם התנה עמה תחילה צריכה לעמוד בתנאי ואינה יכולה לומר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל חוץ ממוכה שחין שאפילו התנה עמה תחילה כופין אותו להוציא והרמ״ה כ׳ דאפי׳ בסתם נמי אם ידעה בהם אין כופין אותו להוציא דסברה וקבילה ואם היו בו אחד מאלו הדברים ומת ונזקקה לאחיו ליבם וישנו גם כאחיו יכולה לומר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך אי איפשי לקבל וכל הני אי אמרה חפצה אני בו שומעין לה חוץ ממוכה שחין שאפילו חפצה בו אין שומעין לה לפי שתשמיש קשה לו לפיכך אם אמרה יהיה בעדים עמי שלא יקרב אלי שומעין לה האומר איני זן ואיני מפרנס או שאינו רוצה לשמש כופין אותו ויוציא מיד ויתן כתובה אם תרצה היא אבל מפני מומין שבו אין כופין אותו להוציא לא שנא נולדו בו אחר שנשאה ולא שנא היו בו קודם ואפילו מומין גדולים כגון נסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו בד״א בעין אחד או יד אחד או רגל אחת אבל נסמו ב׳ עיניו או נקטעו ב׳ ידיו או ב׳ רגליו כופין אותו להוציא וליתן כתובה: שאלה לא״א הרא״ש ז״ל באיש המשתטה מדי יום ויום ואומרת אשתו אבי עני הוא ומחמת דוחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי אפשי לקבל כי הוא מטורף ויראה אני פן יהרגני בכעסו אין כופין אותו לגרש שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים שכופין אלא תפייסנו לגרש או תקבלנו ותזון מנכסיו: מי ששואלת גט בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו אין שומעין לה ואם באה בטענה שחפצה לילד שיהיה לה בן שתשען עליו ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ שומעין לה אפי׳ יש לו בנים מאשה אחרת דשמא אח״כ נתקלקל וכופין ויתן מנה ומאתים אבל לא תוספת ויתן נדוניתה מה שהכניסה בד״א כשאין לחוש שמא עיניה נתנה באחר כגון ששהתה עמו י׳ שנים ולא ילדה אבל לא שהתה עמו י׳ שנים אין כופין אותו ואם ידוע שהוא עקר והיא באה בטענה יוציא מיד ויתן כתובה ואפילו שהתה עמו י׳ שנים אם תובעת כתובתה שיש לחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה או שיש לתלות בשום דבר אחר למה שואלת גט אין כופין אותו להוציא אלא כשאין לתלות בשום דבר ואם טוענת שאין לו גבורת אנשים לבא עליה כדרך כל הארץ ושואלת גט והוא

מכחישה נאמנת היא וכופין אותו להוציא מיד אפילו בתוך י׳ שנים דכיון שטוענת טענה שהבעל יודע אם הוא אמת אם לאו לא היתה מעיזה פניה בפניו אם אינו אמת אבל לא יתן כתובה כיון שהוא מכחישה ואם מגרשה מעצמו בלא כפייה יתן לה כתובה בד״א כשאין תובעת כתובתה אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת ואף להוציא אין כופין שאלה לא״א הרא״ש ז״ל אשה שטוענת שאין הבעל שוכב עמה בשום ענין כדרך שהבעל שוכב עם אשתו בדרך שאבנה ממנה ואינו יכול לבא עליה כדרך כל הארץ כדי שיהיו לה בנים וכשנשאה כדי שיהיו לו בנים נישאת לו ואינו יכול להוליד בשביל מה שכבר אמרה והאריך בתשובה והיוצא מכלל דבריו אף ע״פ שנראה כאילו טוענת שתי טענות שמתחלה טענה בשביל שאינה ראויה להיבנות ממנו ובטענה זו לא היינו כופין אותו להוציא ואחר כך אמרה שאינו יכול לבא עליה כדרך כל הארץ ובטענה זו כופין אותו להוציא יש לנו לפרש דברים בענין שלא יסתרו זו את זו שגם בתחילת דבריה כוונה לומר שלא בא עליה כלל וכופין אותו להוציא ויתן כתובה מנה ומאתים ונדוניא שהכניסה לו אבל לא תוספת דאדעתא למישקל ומיפק לא אוסיף לה שאלה ראובן שהה עם אשתו כ׳ שנה ולא ילדה והוא כדי לידע אם העכבה ממנו לקח אשה אחרת בקידושין ונתעברה ממנו ושוב הכניסה לחופה ועיקר דירתו עם הראשונה וכאשר ילדה השנייה נתן לה שכר היניקה מהולד ומת הולד ופסק מלזונה ותבעתו בדין והשביעוהו הדיינין להיות עמה ולזונה וזה לשון השבועה שישים בית דירה לפלונית ושידור עמה ביום ובלילה וכל מה שירויח שיביא לבית שהוא דר עמה ויוציאנו ביציאתה בצורך אכילה ושתייה ושאר הוצאות הצריכין לה ושיתן לה מלבושים כפי יכלתו ועמדה עמו כמו ו׳ חדשים ולא נתן לראשונה כלום ואין בידו לפרנס שתיהן ותובעת הראשונה שאר כסות ועונה ואם היה יכול להיות עם הראשונה מצד הדין יראה שלא נשבע לבטל עונתה אף כי נשבע שידור עם השנייה ביום ובלילה מ״מ לא קבל עליו שלא יצא מהבית אלא יצא לקיים עונתה ויחזור אמנם על המזונות יראה שנשבע לעבוד מה שקבל עליו כי לא היתה ידו משגת לפרנס שתיהן ויראה שלא תחול השבועה אמנם לפי תנאי הכתובה שכותבין אם עבר ונשא וכו׳ שיתן לה גט וכתובה יראה שחלה השבועה ויוציא הראשונה אמנם אם רוצה לישאל על השבועה הורני אם יכול לעשות בלא דעת השנייה כי עשתה לו טובה כי נתחייב לה מעות ממזונותיה ופטרתו בשביל שבועה זו גם הוא מתחרט על שבועתו ואומר שאיימו עליו ליתנו בבית הסוהר על מה שנתחייב לה מתוך הדחק נשבע לה עד הנה אני נושא ונותן אם היתה הראשונה בת בנים הואיל ואינו כך בלאו הכי חייב להוציאה מדרך הגמרא אמנם אין נוהגין כן אבל בנדון זה שכבר נשא אחרת וגם נשבע הורני מה אעשה אם נאמר לו לגרש הראשונה הואיל ואין לו ספק לשתיהן ואם יגרשנה מה יתן לה מנה ומאתים או יותר או גם נדוניתה וצריך לעשות שטר עליו כי אין בידו מאומה ופועל ידיו לא יספיק להוצאתו א״כ מתי יפרענה תשובה עונתה יכול לקיים אע״פ שנשבע שידור עם השנייה ביום ובלילה יכול ליכנס לבית ראשונה ולשמש עמה כי לא נשבע שלא יכנס לבית הראשונה אלא שיהיה עיקר דירתו עם השנייה וגם אם אינו יכול להיות עמה בקבע ביום ובלילה בשביל זה לא יוציא דלא אשכחן אלא האומר אי איפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה הלכך בשבועה זו אינו ביטול עונתה וחלתה השבועה לדבר זה אבל מה שנשבע שיוציא עם השנייה כל מה שירויח לענין זה לא חלתה השבועה כי כבר היה מחוייב לראשונה לפרנסה מכל מה שיזדמן ומחוייב נמי לפרנס השנייה אע״פ שהראשונה קדמה הילכך כל מה שיותר על כדי חייו יתן חצי לזו וחצי לזו ואין היתר לשבועתו כיון שנשבע לה על טובה שעשתה לו במחילת המזון ואם הראשונה תובעת גט צריך לגרשה כיון שאין לו לפרנס שתיהן ויכתוב שטר עליו ככל הכתוב בשטר כתובתה כתובת נדוניא ותוס׳ וכאשר תשיג ידו יתן לה שאלה על התשובה הראשונה אינה שואלת גט אלא מזונות ורואה אני שאינה מגרע כחה אף כי אין בת בנים וכי אינה יולדת ושאלתיך למה לא תחול השבועה על הממון הואיל ויכול לקיים השבועה ולקיים תנאי הראשונה שאם עבר ונשא וכו׳ ועוד שאלתיך למה מחוייב לפרנס השנייה הואיל והיה מחוייב לראשונה תשובה אין לגרוע כח הראשונה במה שאין לה בנים כיון שלא הוחזקה בג׳ אנשים וכן מוכח בפ׳ הבע״י דלא גרע כחה בין לענין מזונות בין לענין כתובה אע״פ שיש לו בנים מאשה אחרת כל זמן שלא הוחזקה בג׳ אנשים וששאלת למה לא תחול על השבועה על הממון וכו׳ מה קיום התנאי הוא אחר שאין לו לפרוע הכתובה כי התנאי הוא שיוציאנה בגט ויתן לה כתובה וששאלת למה חייב לפרנס השנייה הואיל והיה משועבד לראשונה מה קדימה שייך במזונות ופרנסה יכול לשעבד עצמו לכמה נשים דגופו של אדם יכול לשעבד עצמו לכמה חובות דלא שייך קדימה אלא בשיעבוד מקרקעי ובטענת מאיס עלי אם כופין אותו להוציאה כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה אע״פ שהרמב״ם כתב כי אמרה מאיס עלי כופין אותו להוציא ר״ת ור״י כתבו שאין כופין אותו להוציא ורא״ייתם ברורות וחזקות וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא למה נכניס ראשינו בין ההרים הגדולים ולעשות גט מעושה שלא כדין ולהתיר א״א וכל המעשה בטענה זו מרבה ממזרים בישראל ועל להבא אני אומר אבל אם לשעבר סמכו על דברי הרמב״ם מה שעשו עשו ואם היא ארוסה ואינה רוצה לינשא בטענת מאיס עלי ואביה פסק ליתן עליה ממון והארוס שואל מה שפסק ודאי כיון שבתו אינה רוצה לינשא לו אינו חייב ליתן שלא פסק לו אלא ע״מ שתינשא לו והיא אינה ברשותו לכופה שתינשא לו וששאלת אשה שיראה מבעלה שילך לארץ אחרת ושואלת שיגרשנה או שישבע שלא ילך תשובה אם ידוע שדעתו לילך ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שיגרשנה לזמן קודם שילך וששאלת מי שטוענת שיכפוהו לבעלה שיגרשנה מפני שהוא מוכתב למלכות והוא בורח ממקום למקום ואינו רשאי לעמוד במקום אחד מפני סכנת נפשות תשובה דבר זה תלוי בחקירת הדיינין אם הדבר ידוע שאינו רשאי

לעמוד במקום שנישאת מפני סכנת נפשות אין לך טענה גדולה מזו כיון שאינו רשאי לישאר אצלה והיא אינה חייבת לילך אחריו לארץ אחרת וכופין אותו לגרשה ואם רשאי להיות בעיר אע״פ שהוא מוכתב למלכות בעיר אחרת אין כופין אותו להוציאה נשא אשה ושהה עמה י׳ שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה או ישא אשה אחרת שראויה לילד ואפי׳ אמרה דיירנא בהדיה בסהדי שלא אתייחס עמו או שהוא אומר כן אין שומעין לה אלא יוציא ויתן כתובה הפילה תוך י׳ שנים מונין לה י׳ שנים משעה שהפילה הוא אומר הפילה תוך עשר שנים ורוצה למנות משעה שהפילה והיא אומרת שלא הפילה היא נאמנת הפילה ג״פ יוציא מיד ויתן כתובתה שהוחזקה להפיל מ״מ מותרת לינשא לאחר ואם הוא אומר שלא הפילה אלא ב״פ ואינו רוצה להוציאה והיא אומרת שהפילה עד ג״פ נאמנת וכתב הרמב״ם ועל כל זה משביעה שבועת היסת שלא הפילה או שהפילה ג״פ שבטענה זו יתחייב ליתן לה כתובה יש דבר ליתלות בו מה שאינה יולדת כגון שהיה הוא או היא חולים באלו י׳ שנים או שהיה חבוש בבית האסורים אין עולים להם מן המנין ופי׳ א״א הרא״ש ז״ל לא בחולי שמנעם מלשמש ולהוליד איירי דבהא לא הוה צריך למימר דפשיטא שאין עולין להם מן המנין אלא מיירי שהוא או היא חולה ומשמשין מטותיהן וראויין להתעבר אלא שאינן כשאר בני אדם חבושים בבית האסורים ומשמשין מטותיהם בבית האסורים אפ״ה אין עולין להם מן המנין שאנו תולין להם העון שגרם להם להיותם חולים או חבושים גם מנעם מלהוליד: אין ישיבת ה״ל ממנין י׳ שנים כתב א״א הרא״ש ז״ל י״א שבח״ל אין כופין להוציא אחר י׳ שנים דתלינן בעונש דירתו בח״ל בדחזינן באברהם שישיבת ח״ל לא עלתה לו מן המנין ולא מסתבר להורות כן שיבטל אדם מפ״ו בסברא רעועה כזאת דהא חזינן רובא דאינשי שפרין ורבין בח״ל ומה שלא עלה לאברהם ישיבת ח״ל לפי שצוהו הקב״ה לך לך מארצך ונתעצל ולא הלך לפיכך נענש וה״ה כל כיוצא בו שיש לתלות הדבר בשום עונש כמו בחולי או שחבושים בבית האסורין כדפי׳ תולים בו אבל כשאין שום דבר לתלות בו אין חילוק בין בארץ בין בח״ל והרמב״ן כתב שכך אנו לומדין מאברהם שאם שהה אדם י׳ שנים בח״ל ואח״כ נכנס לארץ אין ישיבת ח״ל עולה לו מן המנין ונותנין לו י׳ שנים מעת ביאתו לארץ אולי בזכות הארץ יבנה אבל מי שלא נכנס לארץ ודאי גם הוא יוציא אחר י׳ שנים בא להוציא תוך י׳ שנים בלא כתובה ואומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ נאמנת וצריך ליתן לה כתובה אם ירצה להוציאה וגם לאחרים שכופין אותם להוציא אם בא להפטר מכתובה שאומר שהיא גורמת והיא אומרת שהוא גורם נאמנת וצריך ליתן לה כתובה וכתב הרמב״ם ויש לו להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת בודאי ואם הוא אומר אשא אשה אחרת ואבדוק עצמי שומעין לו דאמר רבא נושא אדם כמה נשים והוא דאיפשר בסיפוקייהו ואם ילדה האחרת יוציא הראשונה בלא כתוב׳ ואם גם האחרת אומרת שאינו יורה כחץ יוציא מיד ויתן לה כתובה וגם לראשונה רוצה לבדוק עור כשלישית שומעין לו ואם גם השלישית אומרת שאינו יורה כחץ הוחזק ויוציא כולן ויתן לה כתובה והרמ״ה כתב שבקינן ליה למבדק נפשיה באחריתי ורשאי לשהות עמה י׳ שנים אם ילדה תצא הראשונה בלא כתובה ואם לאו יוציא שתיהן ויתן כתובה או ישא שלישית והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו ע״כ וכאשר כתבתי כן נראה שאם גם השנייה אומרת שאינו יורה כחץ שיוציא מיד כיון ששהה עם הראשונה י׳ שנים או אפילו לא שהה כיון שהוא בא להוציא את הראשונה מדעתה דליכא למיחש שנתנה עיניה באחד כולן יוציא מיד כדין הראשונה ואם מבקשת תוך העשר שיוציאנה בטענה זו אינה נאמנת אלא לאחד היא נאמנת וכגון שבאה בטענה זו כדפרישית לעיל גירשה הראשון יכולה לינשא לשני נישאת לשני ושהתה עמו י׳ שנים ולא ילדה דינה עמו כדין הראשון ולאחר שתצא ממנו לא תינשא לשלישי אם לא קיים פריה ורביה עברה וניסת לו ולא הכיר בה תצא מיד ואין לה כתובה הכיר בה יש לה כתובה ואם שהתה עם השלישי י׳ שנים ולא ילדה לא אמרינן כיון שהוחזקה עקרה תחזיר מה שנטלה משנים הראשונים דשמא עתה הלתה ומ״מ אם עדיין לא גבתה מחם אינה מוציאה מהם ואם ניסת לרביעי וילדה אחר שהוציאה הג׳ בלא כתובה אינה יכולה לגבות כתובה משלישי דשמא עתה נתרפאת כתב הרמב״ם אשה שבאת לב״ד ואומרת בעלי אינו יכול לשמש עמי שמוש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד או שאינו יורה כחץ יעשו הדיינין פשרה ביניהם ויאמרו לה ראוי לך שתתנהגי עם בעלך עדיין עד שתשהי עשר שנים ולא תלדי ואחר כך תתבעי ומגלגלין עמה בדבר ואין כופין אותה לשבת עמו ולא דנין אותה כדין המורדת אלא מאריכין בדבר זה עד שיעשו פשרה ע״כ כל הנושא בעבירה בין באיסור דאורייתא כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר בין באיסור דרבנן כגון שניות כופין אותו בשוטים להוציא וכתב רב אלפס דה״ה בכל הנך דקתני בהו יוציא שכופין אותו אפי׳ בשוטים וכן פירש״י כשנשא אשה ושהה עמה עשרה שנים ולא ילדה ב״ד כופין אותו להוציא ור״ח כתב כל היכא דאמור רבנן יוציא ויתן כתובה אין כופין אותו להוציא אלא אומרים לו כבר חייבוך הכמים להוציא ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריינא אבל לכפותו בשוטים לא אם לא שמפורש בו שכופין אותו להוציא כגון הנושא בעבירה והאומר איני זן ואיני מפרנס וכתב א״א ז״ל וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים כדי שלא יהא גט מעושה: סדר כתיבת הגט ונתינתו לא״א הרא״ש ז״ל הרוצה לגרש את אשתו יזמין לו סופר וב׳ עדים ויאמר לסופר כתוב גט זה לשם אשתי ויאמר לעדים חתמו עליו לשם אשתי ויאמר להם לכתוב ולחתום גט אחר גט כמה גיטין עד שיזדמן להם אחד שיהיה לפי רצונם ולא יכתוב הסופר ויחתמו העדים עד שישמעו מפי הבעל שצוה להם לכתוב ולחתום ולא מפי השליח ואפי׳ אמר לג׳ אמרו לפלוני שיכתוב ולפלוני ולפלוני שיחתמו לא יכתבו ולא יחתמו עד שישמעו קולו והסופר יתן

הקלף והדיו לבעל במתנה ושכר יתן הבעל ואם יתנו האשה הגט כשר ויאמר הבעל קודם נתינת הגט שמבטל כל מודעות ודברים שמסר שגורמים לבטל הגט ושהוא מגרש מדעתו בלב שלם בלי שום אונס ותנאי וטוב הוא שיהיה הבעל אצל הסופר והעדים עד שיכתוב ויחתום וינתן הגט כדי שלא יצא וימסור מודעא או יבטל הגט ואם יצא אין לפסול הגט בשביל זה כל זמן שלא שמענו שביטל ואם אין האשה בעיר וצריך לשלוח לה הגט טוב הוא שישביעו את הבעל בשבועת התורה שלא ימסור מודעא ושלא לבטל הגט ויחתוך הסופר הקלף למדת הגט שלא יצטרך לחתוך ממנו שום דבר אחר כתיבה הגט ויהיה ארכו יתר על רחבו ונקרא ארכו דרך קריאתו מתחילתו לסופו וישרטטו בו י״ב שיטין כמנין גט ובתחלת כתיבתו יאמר הסופר אני כותב גט זה לשם פלונית אשת פלוני ויהיו שם ב׳ עידי חתימה בשעה שמתחיל לכתוב הגט כדי שידעו שנכתב לשמה ויכירוהו בשעת חתימה ויאמרו העדים שחותמין לשמה ויחתמו זה בפני זה ולא יחתום הסופר בגט ויתחילו בראש השיטה שלא יניחו חלק בגליון מימין לפני החתימה ואם ירצו יחתמו זה אחר זה בשיטה אחת ואם ירצו יחתמו זה תחת זה בשני שיטות ואחר שיחתום יתנהו ליד הבעל ויתנהו ליד האשה כשהיא פתוחה ידה ויקראוהו העדים קודם נתינת הגט ואחר נתינתה ואם לא קראוהו קודם נתינה וקראוהו אחריה או קראוהו קודם נתינה ולא אחריה כשר אבל לכתחלה צריך לקרותו קודם נתינה ואחריה ובשיתן הבעל גט ליד האשה יאמר ה״ז גיטך הרי את מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם ואם הבעל שולח הגט לאשתו מחוץ לעיר צריך השליח המביא הגט להיות אצל הסופר והעדים כשכותבין וחותמין כדי שיוכל לומר בפ״נ ובפ״נ וכשיתן הגט ליד האשה יאמר תיכף נתינת הגט לידה ה״ז גיטך ששלח ליך בעליך והרי את מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם ואם ש״מ מצווה לכתוב גט לאשתו יזהר הסופר שיהיה החולה שפוי ומיושב בדעתו מתחלת כתיבת הגט עד גמר כתיבתו שאם תטרף דעתו בינתיים אף ע״פ שחזר לדעתו הגט פסול ובשעה שנותן הגט לידה יאמר ה״ז גיטך והרי את מגורשת ממני ומותרת לכלאדם על תנאי זה אם לא אמות לא יהא גט ואם מתי יהא גט מעכשיו ואם לא מתי לא יהא גט ולא יתייחד עמה אחר נתינת הגט אם לא שיהיה אחר עמהם ואפי׳ עבד או שפחה חוץ משפחתה מפני שלבו גס בה ושליח המביא גט ואומר בפני נכתב ובפ״נ א״צ להביא שטר שליחות שהבעל מינהו שליח אלא כמו שהאמינוהו על קיום הגט כך הוא נאמן על השליחות ומאד יש לכל אדם ליזהר שלא ישתדל בענין גיטין אם לא שיהיה בקי בהלכות גיטין כי רבו בהן הדקדוקין ובנקל יכול אדם לטעות בהן והוא פסול ממזרת וצור ישראל יצילנו משגיאות כתב ה״ר פרץ שגם הקולמוס צריך שיתן הסופר לבעל קודם הכתיבה וצריך לדקדק שיהיה כל הגט יבש היטב בשעת הנתינה וצריך לשום חרם על כל העומדים שם שלא יוציאו לעז על הגט ואם נשבע הבעל ליתן גט צריך שיתירו לו קודם שלא יהא דומה לאונס אך ערבון יתן אם ירצה שאין זה דומה לאונס:

סימן קנה

א הלכות מיאון

קטנה שאין לה אב או שיש לה אב והשיאה אביה ונתארמלה או נתגרשה שאין לו עוד רשות בה והשיאוה אחיה או אמה לדעתה כיון שקדושיה דרבנן אם אינה חפצה בבעלה אינה צריכה גט אלא יוצאת ממנו במיאון אבל השיאוה שלא לדעתה או אפי׳ לדעתה ואינה יודעת לשמור קדושיה אפי׳ מיאון אינה צריכה ולעיל בהלכות קידושין פירשנו דין קטנה שנשאת שלא לדעת אביה אם צריכה מיאון והמיאון הוא שתאמר אי אפשי בפלוני בעלי ואי אפשי בקידושין שקידשוני אמי ואחי ואפי׳ לא מיאנה אלא שנתקדשה לאחר אינה צריכה מיאון אחר ומבטלת מעשה הראשון אפי׳ אם היתה נישאת כבר וממאנת בין מן האירוסין בין מן הנשואין אפילו שלא בפני הבעל ושלא בפני ב״ד רק שיהא בפני שנים שיעידו על הדבר ור״ח כתב דלכתחילה בעינן ג׳ ובדיעבד כשר בפני שנים וכן כתב בעל העיטור וממאנת כ״ז שהיא קטנה אפי׳ ד׳ וה׳ פעמים וכשם שממאנת בבעל כך ממאנת ביבם אם מת הבעל ולא מיאנה בו והשנים שמיאנה בפניהם כותבין לה גט מיאון וחותמין לה ואינו כגט גירושין להיות נתינתו מגרשת לפיכך אין צריך לא כתיבה ולא מסירה ולא דבר ממשפטי הגט ואין כותבין בו טופס הגט שלא יראה כגט גמור ואתי לאיחלופי בגט וזהו נוסחו: **בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני שנת כך וכך למנין פלוני מיאנה פלונית בת פלוני בפנינו ואמרה אמי או אחי הטעוני וקדשוני או השיאוני ואני קטנה לפלוני בן פלוני והשתא גליתי דעתי קדמיכון דלא צבינא ביה ולא [קאמינא] קאימנא עמיה והשתא בדקנו פלונית ואתברר לנא דעדיין קטנה היא וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה להיות לזכות ולראיה בידה:** ואלו שממאנת בפניהם צריכין שיכירו אותה ואת בעלה לפיכך [כל מי] שיראה שמיאנה בפני שנים יכול לכתוב לה גט מיאון להתירה אע״פ שאינו מכירה שודאי הכירוה אותם שמיאנה בפניהם קטנה שממאנת אין לה כתובה מנה או מאתים אבל יש לה תוספת ואין לה מזונות ופירות כגון שהלך בעלה למדינת הים ולותה ואכלה או פדתה עצמה ואחר כך מיאנה אינו חייב לשלם אבל בעודה תחתיו חייב לזונה ולפדותה וכן אם יוצאה במיאון והוא לוקט פירות אפי׳ הם מונחים בעין הוא נוטלן ונכסים שהכניסה לו אם הם בעין בין של מלוג בין של צאן ברזל נוטלתן ואם אינם בעין צריך לשלם ומותרת בקרוביו וכשרה לכהונה ואינה צריכה להמתין שלשה חדשים מלהנשא ואם נישאת לאחר וגירשה או מת מותרת לחזור לראשון: וקטנה שנתגרשה יש לה כתובה ואסורה בקרוביו ואסורה לכהונה אבל גירשה והחזירה בעודה קטנה וממאנת בו וניסת לאחר אחר שמיאנה

בזה וגירשה השני מותרת לחזור לראשון שכיון שיצאה ממנו במיאון אחרי גירושין נתבטלו גירושין הראשונים אבל אם מיאנה בראשון ואח״כ החזירה וגירשה ונישאת לאחר וגירשה השני אסורה לחזור לראשון ולקרוביו אע״פ שיוצאה מן השני במיאון שכל שיוצאה ממנו במיאון לבסוף מותרת לחזור לו וכל שיוצאה ממנו בגט לבסוף אסורה לחזור לו הממאנת ביבם אסורה לאביו מפני שנראית לו ככלתו בשעה שמת בנו אבל מותרת בשאר קרוביו לפיכך מיאנה מאחד מהיבמים מותרת לשאר האחין: עד מתי הקטנה ממאנת עד שתביא ב׳ שערות או עד שתלד שאם ילדה חשובה כגדולה אבל כל זמן שלא ילדה ולא הביאה ב׳ שערות יכולה למאן עד שתהא בת כ׳ שנה שכ״ז שאינה בת כ׳ ולא הביאה ב׳ שערות חשובה כקטנה אפילו נולדו לה סימני איילונית אבל אם היא בת כ׳ ונולדו בה סימני איילונית חשובה כגדולה ואינה יכולה למאן והרמב״ם כתב היתה בת כ׳ פחות ל׳ יום ונולדו בה סימני איילונית הרי היא איילונית ע״כ ונ״ל דטעות סופר הוא אלא כך יש לו להיות אם היא בת י״ט שנה ול׳ יום דקי״ל דלא בעינן עשרים שנה שלימים כיון דלא תני בת כ׳ שנה ויום אחד כי היכי דתני ג׳ שנים ויום אחד ול׳ יום כשנה חשיב שנה אבל אין שום טעם לומר כ׳ שנה פחות ל׳ יום ואם היא בת כ׳ שנה ולא נולדו בה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות חשובה כקטנה עד שתביא שתי שערות או עד שתגיע לרוב שנותיה שהן ל״ו שנה אז חשובה כגדולה ואינה יכולה למאן אף על פי שלא הביאה שתי שערות וסימני איילונית יתבאר לקמן בעזרת השם בהל׳ ייבום אין שתי שערות סימן גדלות אא״כ באו מי״ב שנה ואילך אבל אם באו קודם לכן אפילו תוך שנת שנים עשר חשיבי כשומא ואינה נחשבת גדולה על ידם אא״כ הביאה אחרות אחר י״ב שנה ומיהו כשמוצאין לה ב׳ שערות אחר הזמן מחזיקין לה בגדולה ואפילו לחליצה ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן ואפילו נשים נאמנות לומר שהביאה שתי שערות אחר י״ב ור״ת כתב שאם הביאה שתי שערות ביום האחרון של שנת י״ב חשיבא שפיר גדולה: שתי שערות אין צריך שיהיה לכל אחד גומא אלא אפילו שנים יונקות מגומא אחת וכן ג״כ אם יש לה ב׳ גומות אפילו בלא שערות חשובה גדולה וקאמרי חכמים שצריך שיהיו שתי שערות במקום אחד ור׳ ישמעאל אומר אפי׳ אחד בגבה ואחד בכריסה או אחד בקשרי אצבעותיה של יד ואחת בקשרי אצבעותיה של רגל ופסק רב אלפס כרבנן וכ״כ הרמב״ם. ב׳ שערות צריכין שיהיו במקום בית הערוה, ובית הערוה כולו ממקום סימנים בין מלמעלה בין מלמטה בין על איברי הזרע עצמן וצריכין להיות במקום אחד ושיהיו בעיקרן גומות ואפי׳ שתיהן בגומא אחת הרי אלו סימנין ע״כ ור״י פסק כדברי שניהם להחמיר אחת בגבה ואחת בקשרי אצבעותיה לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהיו שניהם במקום אחד וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל. ולענין שיעור אורך השערות פליגי בהן תנאי ר׳ ישמעאל אומר כדי לכוף ראשן לעיקרן ורבי אליעזר אומר כדי לקרוץ בציפורן ורבי עקיבא אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג וקי״ל כדברי כולן להחמיר משיהיו כדי לקרוץ כציפורן לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהיו כדי לכוף ראשן לעיקרן והרמב״ם כתב משיהיו נטלות בפי הזוג חשיבא גדולה ויראה מדבריו שהוא קודם קריצתן כציפורן בד״א שיכולה למאן אחר י״ב שנה שבדקו אותה ולא הביא׳ שערו׳ אבל סתמא משיש לה י״ב שנה אינה יכולה למאן חזקה שהביאה שערות מ״מ לא תחלוץ עד שיבדקו אותה שהביאה שתי שערות ובד״א שיכולה למאן כשבודקין אותה ולא הביאה כשלא בעל אחר היות לה שנים עשר שנה ויום אחד אבל אם בא עליה אחרי כן אינה יכולה למאן שאע״פ שאין מוצאין לה סימנים חוששין שמא נשרו קודם שהוא ספק דאורייתא שאם היה ידוע שהיה לה שערות קודם שבא עליה הוי קידושין גמורים שודאי בעל לשם קידושין ואם קדשה אחר אינה צריכה ממנו גט וכיון שהוא ספק דאורייתא חיישי׳ שמא הביאה סימנין קודם שבעל וצריכה גט מספק ואם מיאנה בו אחר שנבעלה ונבדקה ולא נמצא לה ונתקדשה לאחר צריכה ממנו גט מספק ואסורה לחזור לו ואם ניסת תצא מזה ומזה והולך ספק ממזר ובסה״ת החמיר וכתב דבזמן הזה אינה ממאנת אחר י״ב שנה אע״פ שלא בעל משום דקי״ל גומות אע״פ שאין שערות ואין אנו בקיאין להבחין בדבר הזה שלא יהו בו גומות ועוד שמא הביאה ב׳ שערות אפילו אחד בגבה ואחד בכריסה או על קשרי אצבעותיה ומי יוכל לבדוק כל הגוף ולעמוד על אמיתת דבר זה הביאה סימנים אחר י״ב ולא בעל אח״כ הוו ספק קידושין ואם בא להוציאה צריכה גט מדרבנן ומיהו אם לא גירשה ועמדה ונתקדשה לאחר צריכה גט משניהם ואם ירצו מגרש ראשון ונושא שני אבל לא יגרש שני ונושא ראשון שמא יאמרו מחזיר ראשון גרושתו משנתארסה וכתב הרמב״ם דוקא היכא שלא בעל אחר שגדלה ונתקדשה לאחר צריכה גט מהשני ואסורה לחזור לראשון אבל בעל אחר שגדלה ונתקדשה לאחר אפילו גט אינה צריכה מהשני ומותרת לחזור לראשון ואפי׳ לא בעל אחר שגדלה ונתקדשה שצריכה גט מהשני ואסורה לחזור לראשון אם חטפה אחר דרך אונס וקדשה בביאה אינה צריכה גט משני ומותרת לחזור לראשון וכתב רב אלפס דוקא שלא בא עליה שני קודם גירושי ראשון אבל אם בא עליה שני קודם גירושי ראשון אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם כאשה שהלך בעלה למ״ה ונשאת לאחר שאסורה לשניהם וצריכה גט משניהם אבל ממזר לית בה דנשואי דרבנן נינהו ולא נשואי תורה וכ״כ הרמב״ם וסיים עוד אבל אם בא עליה ראשון קודם גירושי שני הולד ממזר והראב״ד ז״ל התיר אפילו בא עליה שני קודם גירושי ראשון וכתב על דברי רב אלפס כדי הוא הרב לסמוך עליו אף אם יאמר על המותר אסור כי בכאן אין איסור חמור ולא לגזור בה משום אשה שהלך בעלה למדינת הים שאם גזרו במקום שיש ערוה או איסור לאו דבר תורה נגזור במקום שאין איסור ערוה ולא איסור לאו דבר תורה הלכך אם יש כאן מי שמורה להיתר נשמע לו וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל:

סימן קנו

א הלכות יבום וחליצה

כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה מצות עשה היא מי שמת אחיו מאביו בלא זרע אפילו היה לו זרע ומת שייבם את אשתו או יחלוץ לה ולקמן יתבאר איזה מהן קודם לא שנא אשת אחיו מן האירוסין או אשתו מן הנישואין ובלבד שהיה להן ישיבה אחת בעולם ושלא תהיה היבמה ערוה עליו אבל אם היתה ערוה עליו או שנולד אחרי מות אחיו מותרת לזר בלא חליצה ולא יבום ואם הניח אחיו זרע ל״ש בן או בת או זרע הבן או זרע הבת עד סוף כל הדורות אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום ואפי׳ הניח זרע עובר עבירה או ממזר פוטר נשיו מן החליצה ומן היבום חוץ מבן שיש לו מן השפחה והכותית שאינו נקרא זרעו ואינו פוטר וכתב רב נטרונאי גאון דוקא בן שיש לו משפחה שאינה שלו אבל בן שיש לו משפחתו פוטר שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי שחררה קודם שבא עליה וגאון אחר כתב דמספקא ליה בההיא מילתא ואזלינן ביה לחומרא שאם אין לו זרע אלא בן שיש לו משפחתו ויש לו אשה ומת בלא בנים חולצת ולא מתייבמת ולענין ממונא אזלינן ביה לקולא ולא ירית אבל איהו גופיה לא מצי מזבנא ליה ירתי ואינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין ואם קדש בת חורין צריכה גט והרמב״ם לא חילק בין שפחתו לאחרת שכתב שאפי׳ יש לו בן משפחתו אשתו מתייבמת וא״א הרא״ש ז״ל הסכים לדברי רב נטרונאי. ואפי׳ היה הזרע גוסס או פצוע מכות שא״א לו לחיות פוטר מן החליצה ומן היבום ואפילו זרע שיולד אחרי מותו כגון שמת והניח אשתו מעוברת פוטר ודוקא לאחר שיולד ויהיה בר קיימא כגון שידוע שנולד לט׳ חדשים ולא משכחת לה אלא כשפירש ממנה אחר טבילתה ולא קרב אליה אחר כך או אפילו אין ידוע וחיה שלשים יום אחר שנולד והוא שגמרו צפרניו ושערו אבל אם ילדה ולא היה ל׳ יום אחר שנולד אפילו מת ביום שלשים או אפי׳ היה ל׳ ולא גמרו צפרניו ושערו הרי זה ספק נפל ספק קיימא וחולצת ולא מתייבמת ל״ש מת מחמת חולי ל״ש נפל מן הגג או אכלו ארי ומת ואם אין ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה אינה נאמנת להיות מותרת לזר אם מת תוך ל׳ יום ואם הפילה נפל אחרי מותו מתייבמת וה״ר פרץ כתב היכא דאיכא לאיסתפוקי שמא כלו חדשיו או אפי׳ ילדתו מת אסורה להתייבם וחולצת כדמוכח בנזיר גבי אהא נזיר כשיהיה לי ולד והפילה דהוי נזיר ספק לר׳ שמעון. שאלה לא״א הרא״ש ז״ל על יבמה שנישאת לשוק בחזקת שהיה לה ולד של קיימא והוציאו עליה לעז שלא היה של קיימא והביאה ב׳ עדים שהיה יותר מל׳ יום תשובה כיון שהביאה ב׳ עדים אפילו אם עדים אחרים מעידים שלא היה ל׳ יום מותרת לבעלה ואינה צריכה חליצה ואם אין העדים האחרונים מעידים עדות ברורה אלא הוציאו קול ולעז אפילו אי ליכא עדים שהיה ל׳ יום לא אסרינן לה בקלא דבתר נישואין. האומר זה בני או יש לי בנים נאמן לפטור אשתו מן היבום אפילו הוחזק באחים (ואפילו באו אח״כ עדים שיש לו אחים מותרת) אבל אם יש עדים שיש לו אחים אינו נאמן לומר יש לי בנים להתירה אמר בשעת קידושין יש לי בנים וחזר ואמר בשעת מיתה אין לי בנים אינו נאמן לאוסרה והרמ״ה כתב שחולצת ולא מתיבמת כתב הרמב״ם עד אחד נאמן להעיד שנולד בן לבעלה להתירה וכתב עוד מי שזינה עם פנויה או עם א״א ונתעברה ואמרה זה העובר ממנו הוא ואפילו הוא מודה לה אע״פ שהוא בנו לענין ירושה ה״ז ספק לענין יבום שכמו שזנתה עמו כך זנתה עם אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי והרי אין לו חזקה ולעולם ספק הוא ולהחמיר דנין בו ולא מתייבמת ע״כ וא״א הרא״ש ז״ל כתב בתשובה על אחד שהיה לו משרתת בביתו והיתה מיוחדת לו וילדה ואמר שהוא בנו שפוטר את אשתו מן היבום אף על פי שלא רצה ליכנס למילה כשמלוהו והביא דברי הרמב״ם וכתב דבריו תמוהין מאחר שקורהו ספק למה כתב שיורשו ומוציא הממון מחזקת היורשין הודאין ואי משום שהאב נאמן על בנו כרבי יהודה א״כ לענין חליצה נמי יהא נאמן ואף לפי דבריו בנדון זה שהיתה מיוחדת לו בביתו וילדה ואומר שהוא בנו אפשר דבכה״ג לא קאמר שתחלוץ כי הוא לא כתב אלא זנות באקראי פנויה דומיא דא״א. האשה שהלך בעלה ובנה למדה״י ובאו ואמרו לה מת בעלך מותרת לינשא לזר שנעמיד הבן בחזקת שהוא קיים. הלכה היא ובעלה ובנה ובאה ואמרה מת בעלי ואח״כ בני נאמנת ומותרת לזר מת בני ואח״כ בעלי אינה נאמנת שתתייבם אלא חולצת ולא מתייבמת. הלכה היא ובעלה לבד ובאה ואמרה ניתן לי בן במ״ה ומת בני ואח״כ מת בעלי נאמנת ומתייבמת מת בעלי ואח״כ מת בני אינה נאמנת וחולצת ולא מתייבמת וכתב הרמב״ם בד״א כשהיתה פסולה מתחלה לכהונה כגון שהיא גרושה או חללה או שאמרה במערה היינו כשמתו אבל אם אין הדבר כן אינה חולצת שמא יבואו עדים ויעידו שהדבר כן כמו שאמרה שהבעל מת תחילה נמצא שחליצה זו אינה כלום ותינשא לכהן ויאמרו חלוצה מותרת לכהן לפיכך לא תחלוץ ולא תתייבם אלא תשאר בחזקת זקוקה כמו שיצאת עד שיבואו עדים האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ואין לה בנים ובאו עדים שמת בעלה לא תתייבם ולא תינשא לעולם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה ולא אמרינן שתחלוץ אחר ט׳ חדשים למיתת הבעל ותינשא ממה נפשך שאם ילדה צרתה הולד פוטר ואם לא ילדה החליצה פוטרת דשמא ילדה ולד של קיימא והחליצה כמי שאינה ואולי תינשא לכהן ויאמרו חלוצה מותרת לכהן לפיכך אם היא גרושה או חללה תחלוץ אחר ט׳ חדשים ותינשא אבל לא תחלוץ בתוך ט׳ ותינשא אפי׳ אחר תשעה דשמא מעוברת היתה צרתה והפילה וכיון שהיתה צרתה מעוברת לא היתה חליצה זו חליצה:

סימן קנז

א מי שיש לו אח מכ״מ אפי׳ הוא ממזר זוקק אשת אחיו ליבום בין קטן בין גדול אפי׳ הוא גוסס או פצוע מכות שאינו יכול לחיות מהן לא תינשא כ״ז שהוא חי ובלבד שנולד בחייו אפי׳ לא יצא אלא ראשו ורובו לאויר העולם קודם שימות ואפי׳ עבד או שפחה נאמנים להעיד עליו שהוא אחיו מאביו אבל אם נולד אחרי מותו או שהוא אחיו מאמו אינו זוקק אשתו ליבום גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו הרי הם כזרים ואין להם אחוה זה עם זה לענין יבום אפי׳ אח׳ מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה ואפי׳ הם תאומים ונולדו בקדושה הרי הם כזרים ואין להם אחוה עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה כתב רב שרירא גאון נפלה לפני מומר ביון שהורתו ולידתו בקדושה זקוקה ליבם ומתעגנה עד דחליץ לה ורב יהודה כתב אי כד נסבה בעלה הוי יבם מומר לא בעי חליצה מיניה ואם היה הבעל מומר ויושבת תחתיו ומת בהמרותו בלא בנים אינה צריכה יבום דהא לאו אחיו הוא ואין זקוק לה חליצה ע״כ ולא ידענא למה לא תהיה אשת מומר זקוקה ליבם וגם מה חילוק יש בין אם היה יבם מומר כשנישאת או לא: לא היה מוחזק באחין ואמר יש לי אחין אינו נאמן בא אחד ואמר אני אחיו אינו נאמן ואפי׳ עד אחד מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציאה מחזקתה היה מוחזק באחין ואמר אין לי אחין או שאמר על מי שהוא מוחזק שהוא אחיו אינו אחי כתב ה״ר זרחיה הלוי שהוא נאמן להתירה והרמב״ם כתב שאינו נאמן וכן דעת רב אלפס וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל לא היה מוחזק באחין ויצא קול שיש עדים במדינת הים שיודעים שיש לו אחין הרי זו חוששת ותמתין עד שיבואו העדים ויעידו אשה שאין לה בן ולא אחין לבעלה וחמותה וחמיה במדינת הים ומת בעלה בכאן מותרת לינשא ולא חיישינן שמא ילדה חמותה זכר והיא זקוקה לו יצתה חמותה מכאן מעוברת חוששין שמא ילדה זכר:

סימן קנח

א כשם שהאשה נאמנת לומר מת בעלה שתינשא כך נאמנת לומר מת בעלה שתתיבם והיבם נכנס לנחלה על פיה אבל אינה נאמנת לומר מת יבמה שתינשא לשוק ואין האיש נאמן לומר מת אחי ואייבם את אשתו לפיכך הלכה היא ובעלה ויבמה למ״ה ובאה ואמרה מת בעלי ואח״כ מת יבמי או מת יבמי ואח״כ מת בעלי אינה נאמנת הלכה היא ובעלה לבד ובאה ואמרה ניתן לי יבם ומת בין שאומרת מת בעלה ואח״כ מת יבמה או יבמה ואח״כ מת בעלה נאמנת כתב הרמב״ם שעד אחד נאמן ביבמה להעיד שמת בעלה שתתייבם או שמת יבמה שתינשא לשוק ואפילו עבד ושפחה או עכו״ם מל״ת נאמן להעיד במיתת היבם כמו שנאמן במיתת הבעל ודין עדות זה לענין עדים המכחישין זה את זה במיתת הייבם כדין עדים המכחישין זה את זה במיתת הבעל וכן כתב רב אלפס דעד אחד נאמן ביבמה בין להתירה ליבם בין להתירה לעלמא ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב להתירה ליבם דוקא נאמן ובין אם אומר מת בעלך ובין אם אומר מת בנך ואח״כ בעליך אבל להתירה לעלמא לא מהימן בין אם אומר מת יבמך בין אם אומר מת בעלך ואח״כ בנך: חמש נשים שאינן נאמנות להעיד לאשה שמת בעלה כדפרישית לעיל אינם נאמנות ג״כ להעיד לה שמת יבמה: לפיכך נשי ב׳ אחים שבאות וכל אחת ואחת אומרת מת בעלי ואין להם בנים כל אחת אסורה מפני בעלה של חבירתה שהיא יבמה והיא זקוקה לו ואע״פ שאשתו נאמנת להעיד עליו שמת לגבי עצמה אין עדותה מועיל לזו שהיא יבמה ואם יש לזו עדים שמת בעלה ולזו אין עדים את שיש לה עדים אסורה משום יבמה ושאין לה עדים מותרת שעל בעלה נאמנת ועל יבמה יש עדים יש לזו בנים ולזו אין בנים ולשתיהן אין עדים את שיש לה בנים מותרת שאין לה בנים אסורה היו להם כאן שני יבמין ונתייבמו להן שהאשה נאמנת לומר מת בעלי שאתייבם ולענין יבום לא הוצרכו זו לעדות זו ומתו היבמין אסורות לינשא לשוק זו מפני בעלה הראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו דשמא עדיין הם חיים הרי זקוקות ליבום אע״פ שכבר נתייבמו בחזקת שמתו בעליהן נאמנות הן אצל עצמן אבל אי איפשר להתירה לזר אלא בעדות יבמתה שמעידה לה שמת יבמה ואין יבמות מעידות זו לזו שום צד היתר נתייבמו ונתגרשו הרי אלו מותרות לזר:

סימן קנט

א אע״פ שהיבמה אסורה לזר קודם שתתייבם או תחלוץ אם קדשה זר תפסי בה קידושין וצריכה גט ואם קדשה במזיד קנסינן ליה לאוסרה עליו אף אם ירצה היבם לחלוץ לה אלא יגרשנה ומותרת ליבם אם הוא ישראל וחפץ בה ואם הוא כהן אסורה לו וחולץ לה ומתירה ואם קדשה בשוגג שלא ידע שהיתה זקוקה ליבם אם ירצה היבם לייבם כופין את המקדש לגרש ואם לא ירצה לייבם חולץ לה ומותרת למקדש וצריך לקדשה פעם אחרת שתחלוץ כתב הרמב״ם אם חזר המקדש וקדשה אחר שחלץ לה יבמה אין מוציאין אותה ממנו ומשמע מדבריו אפי׳ אם קדשה תחלה במזיד ואדוני אבי הרא״ש ז״ל כתב כסברא הראשונה ואם נישאת לזר בין במזיד בין בשוגג בין שיש לו בנים ממנה בין שאין לו בנים ממנה תצא וכתב בעל העיטור אפי׳

מת היבם תצא ואפי׳ חזר ונשאה אחר שחלץ לה היבם תצא ודינה כדין האשה שהלך בעלה למד״ה וניסת ואח״כ בא בעלה שתצא מזה ומזה וכל י״ג דרכים בה וי״א אע״פ שדינה שתצא אין הולד ממזר וכ״כ הרמב״ם האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ואמרו לה מת בעלך ואח״כ מת בנך וניסת ואח״כ אמרו לה חלוף הדברים תצא והולד כשר וכאשר כתבתי תחלה כן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל זינתה מותרת ליבם נתייבמה בטעות כגון ששמעה שמת בעלה ונתייבמ׳ ואח״כ בא אם היתה נשואת אחיו אינה צריכה גט מהיבם ומותרת לחזור לבעלה ואם היתה ארוסה צריכה גט מהיבם שמא יאמרו תנאי היה לאחיו בקידושין ולא נתקיים ובדין נשאה זה וצריכה גט ולכך אסורה לחזור לבעלה אחר מיתת הבעל נזקקה אשתו לאחיו וזו היא שנקראת שומרת יבם ומחמת אותה הזיקה חשובה כארוסתו ליאסר בקרובותיה אפילו מת קודם שייבם או יחלוץ ואפילו נפלה לפני שני אחין שאין ידוע איזה מהם ייבם אותה או יחלוץ אפ״ה שניהם אסורים בקרובותיה לפיכך אם קידש אחד מהם אחות זקוקתו אסור לו לכונסה שהיא כאחות ארוסתו עד שייבם אחיו או יחלוץ לזקוקה ותפקע הזיקה ופירש ר״י דוקא כשקדש לאחותה משום שבשעת נישואין הוי כנושא אחות זקוקתו אבל אם כנסה לחופה אין צריך להמתין מלבעול דבשעה שכנסה אשתו גמורה היא ופקעה לה זיקה לגמרי ודוקא קדש לאחר שנזקקה לו שקדשה באיסור אבל אם קדשה קודם לכן כיון שלא היתה אחות זקוקתו מעולם לא גזור רבנן מת אחיו שלא נשארה זקוקה אלא לו מוציא את ארוסתו בגט ואת היבמה בחליצה מתה ארוסתו חוזרת היבמה להיתרה הראשון רצה חולץ רצה מייבם׃

סימן קס

א היבמה ג׳ חדשים הראשונים ניזונת משל בעלה מכאן ואילך אינה ניזונת לא משל בעלה ולא משל יבם עמדה בדין ותבעתו לייבם או לחלוץ ונתרצה לייבם ואירעו אונס שחלה או שהוצרך לברוח מחמת ממון או מחמת מרדין חייב במזונותיה וכתב א״א הרא״ש ז״ל דוקא ברח יש לה מזונות אבל לא ברח אפילו אירע הדבר שנתאחר זמן מועט מלייבם לא תקנו לה מזונות דלא שכיח שיתאחר מלייבם כיון דאיתיה קמן ונתרצה ואין לה מזונות אם לא שתבא בפני ב״ד ותתבע ממנו שייבם או שיתן לה מזונות׃ ואפילו אם ברח לא מיחייב אלא כשנתרצה לייבם דכיון דסופו לייבם הרי היא כאשתו וחייב במזונותיה אבל לא נתרצה לייבם אלא לחלוץ ואירעו אונס שהוצרך לברוח לא מסתבר שתקנו לה מזונות משל יבם ע״כ והרמב״ם אינו מחלק בין לייבם או לחלוץ ומחייב אפילו בלא נתרצה שכתב תבעתו לדין לייבם או לחלוץ וברח או חלה או שהיבם במדינה אחרת הרי זו ניזונת משל יבם בלא שבועה הניחה מעוברת ה״ז ניזונת עד שתלד ילדה ולד של קיימא הרי זו ניזונת כל ימי אלמנותה כשאר כל הנשים ע״כ נפלה לפני יבם קטן אין לה מזונות עד שיגדיל מעשה ידיה שלה לעולם אפילו היא ניזונית׃ נפלו לה נכסים בעודה שומרת יבם מוכרת ונותנת וקיים שאין ליבם בהם כלום עד שיכנוס ואפי׳ עשה בה מאמר בד״א בנכסי מלוג אבל נכצ״ב לא תמכור שיש ליבם זכות בהם ואם מתה כתובתה בחזקת יורשי הבעל ונ״מ בחזקת יורשי האשה ובנכסי צאן ברזל איכא פלוגתא דרבוותא לרש״י יחלקו בהן יורשי הבעל ויורשי האשה וכ״כ הרמב״ם ולר״ת כולם בחזקת יורשי הבעל כמו הכתובה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל וכי היכי דאיכא פלוגתא בנכסי צאן ברזל לאחר מיתה ה״נ איכא פלוגתא בחייה ובפירות לרש״י חולקים בהם היא והיבם ולר״ת הוא נוטל הכל נפלו לה הנכסים בעודה תחת בעלה ומת ונפלה לפני יבם אצ״ל שלא תמכור בנכסי צאן ברזל שהרי היבם אוכל כל פירותיה אלא אפילו נכסי מלוג נמי לא תמכור שגם בהם יש חלק ליבם בפירותיהן שחציים שלו והחצי שלה ואם מתה יחלקו בהם יורשיה ויורשי הבעל וכתובה ונכסי צאן ברזל הם בחזקת יורשי הבעל והרמב״ם כתב שאפילו נכסים שנפלו לה תחת הבעל ומת אין ליבם בהם פירות ואפילו בנכסי צאן ברזל ולא נהירא׃

סימן קסא

א מי שהיו לו נשים רבות ומת ולו אח ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת כולן ואין היבם יכול ליבם אלא אחת מהם ולא חולץ אלא אחת מהן היו בהן כשרות לכהונה ופסולות כמו גרושה או חללה בא לייבם מייבם לאיזו שירצה בא לחלוץ חולץ לפסולה ולא לכשרה כדי שלא לפוסלה לכהונה בחליצה היו לו אחין רבים ונפלו נשותיו לפניהם אחד מייבם או חולץ לאחת מהיבמות והותרו שאר הצרות ומצוה על הגדול שבהם לייבם או לחלוץ לא רצה חוזרים על כל האחין זה אחר זה דרך גדילתן לא רצו חוזרים אצל גדול ואומרים לו עליך המצוה או חלוץ או יבם וכופין אותו לחלוץ אבל אין כופין אותו לייבם אמר הגדול המתינו עד שיגדל הקטן או שהיה אחיו חרש ואמר המתינו עד שיבריא אין שומעין לו אלא אומרים לו עליך המצוה או חלוץ או יבם וכן אם היה גדול במדינה אחרת אין הקטן ממנו בשנים שהוא כאן יכול לומר על אחי הגדול המצוה המתינו לו עד שיבא אלא אומרים לזה שבכאן חלוץ או יבם׃ לא רצה הגדול לייבם אלא לחלוץ והקטן ממנו רוצה לייבם ביאת הקטן עדיפא אבל אם שניהם אין רוצים לייבם אלא לחלוץ

חליצת הגדול עדיפא מהקטן אע״פ שמצוה בגדול לייבם קדם הקטן ויבם זכה היו לו אחים רבים ומתו ונפלו נשותיהם לפניו אם אפשר לו לייבם את כולם מייבם ואם לאו חולץ למי שירצה מהן ומייבם למי שירצה מהן אחת מכל בית ובית׃

סימן קסב

א הכונס את יבמתו נאסרו צרותיהן עליו ועל שאר האחין ואם בא הוא או אחד משאר האחין על הצרה אין עוברין אלא בעשה לפיכך תפסי בה קידושין ואין הולד ממנה ממזר החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה היא וצרותיה עליו ועל שאר האחין ואינה אלא בעשה לפיכך תפסי בהו קידושין ואין הולד ממזר וכשם שהחולץ אסור בחלוצה כך אסור בכל קרובותיה כגון באמה ובבתה והיא אסורה בבנו ובאחיו ואפילו באיסור שניות כגון אם אמה ובת בן בנו כמו בגרושתו לפיכך מתה מותר באחותה והאחין מותרין בכל קרובות החלוצה החולץ מותר באחות צרת החלוצה ובשאר קרובותיה ואסור בצרת אחות החלוצה ופירש״י אפילו אם נשואה לאיש נכרי ור״י פירש אם היא נשואה לאיש נכרי מותרת ואינה אסורה לו אא״כ נשואה לאחין וכן הוא מסקנת א״א ז״ל׃

סימן קסג

א המייבם זוכה בנכסי המת ועומד במקומו ליטול חלקו בנכסי אביהן ודוקא במוחזק כגון שמת אביהם ואח״כ מת אחיו קודם שחלקו אז נוטל חלק אחיו בנכסי אביהם אבל לא בראוי כגון אם מת אחיו ואח״כ אביהם לא יטול חלק אחיו ואפי׳ במוחזק לא יטול אלא בגוף הנכסים אבל אם ישביחו הנכסים אינו נוטל חלק אחיו באותו שבח אפילו אם שבחו אחר יבום קודם חלוקה החולץ הוא כאחד משאר האחין לנחלה ואם האב קיים הוא יורש הכל ואם מת יחלקו האחין ביניהם יבם היבם לסוף ב׳ חדשים למיתת אחיו וילדה לסוף ט׳ חדשים ספק אם הוא בן ט׳ חדשים לראשון או בן ז׳ לשני ותובע הספק נכסי המת שאומר שהוא בנו והיבם אומר אני יורשו כי אתה בני אם אבי המת קיים אז יחלקו היבם והספק ביניהם אפילו אחד מהם מוחזק אין שומעין לו לחזקתו אלא חולקין ואם מת הסבא אז יטול היבם הכל ואם הסבא קיים דהוי דינא דיחלוקו הספק והיבם ומת הספק קודם חלוקה יחלקו הסבא והיבם ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי המת הוא אומר אני בן המת ואטול הכל והם אומרים אחינו אתה ואין לך חלק אלא כאחד ממנו החלק שהם מודים לו יטול הכל והשאר יחלקו ביניהם ויטול הוא החצי והן כולם החצי ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם לאחר שחלק היבם בנכסי המת ואומר הספק ממ״נ אם אחיכם אני תנו לי חלק עמכם ומה שלקחתי בנכסי המת עם אביכם אחזיר ונחלוק הכל ואם אינני אחיכם תחזרו לי נכסי אבי שלקח אביכם מנכסי המת בזה מחלוקת בין הפוסקים י״א שהדין עמו וי״א שהדין עם בני היבם וכתב א״א ז״ל כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא לא מפקינן מבני יבם ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא ואומר הספק אני בן המת ויש לי ליטול החצי אין שומעין לו ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי הסבא אומר הספק אני בן המת ויש לי ליטול החצי והם אומרים לא כי אלא אתה אחינו ואין לך אלא השליש כאחד ממנו בחצי שהוא מודה להם יטלו הם והשליש שהם מודים לו יטול הוא והשתות הנשאר שהם חולקים עליו יחלקו ביניהם ויטול הוא חציו והם חציו סבא ויבם בנכסי ספק או ספק וסבא בנכסי יבם חולקים׃

סימן קסד

א היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהיו לה צ׳ יום ממיתת הבעל חוץ מיום המיתה ויום היבום ויום החליצה חלצה או נתייבמה תוך שלשה חדשים ולא נמצאת מעוברת הרי זו פטורה ואינה צריכה כלום אבל לא תינשא לאחר אע״פ שחלצה עד שיהיו לה ג׳ הדשים ומיהו בשישלימו לה ג׳ חדשים למיתת הבעל תינשא אע״פ שאין לה ג׳ חדשים אחר החליצה אבל אם מת היבם תוך ג׳ חדשים או אפילו אחר הג׳ צריכה להמתין שלשה חדשים אחרי מיתתו חלצה ונמצאת מעוברת וילדה אם הולד של קיימא אין החליצה כלום ומותרת לכהונה ומותר בקרובותיה ואם הפילה או ילדה ולא היה ל׳ יום צריכה חליצה אחרת שחליצת מעוברת לא שמה חליצה וכתב הרמב״ם וחולץ לה או הוא או אחד משאר האחין וא״א הרא״ש ז״ל כתב שלא יחלוץ לה הוא אע״ג דחליצה קמייתא לאו כלום היא מ״מ הורעה זיקתו והרי הוא כאילו נתן גט ולא מצי חליץ חליצה כשירה ע״כ וכן ביאת מעוברת לא שמה ביאה לפיכך הכונס או חולץ ליבמתו תוך ג׳ חדשים ולה צרה לא תינשא עד שתלד זו דשמא תפיל ולא היתה הביאה והחליצה כלום והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם היבמה לא תתייבם בעת נדותה אבל חולצת היא ואם עבר ויבם ובא עליה בעת נדותה קנאה הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת מפרישין אותה ממנו ואם הפילה יחזור ויקיים ואם ילדה ולא שהה הולד שלשים יום הרי זו ספק וצריכה גט וחליצה והרמ״ה כתב כיון דספק הוא אין

מוציאין אותה ממנו ואם שהה ל׳ יום ה״ז של קיימא ויוציא ואינה צריכה כלום ואם יש לספקו בראשון כגון שכנסה לסוף ב׳ חדשים וילדה לסוף ז׳ ספק אם הוא בן ט׳ לא׳ או בן ז׳ לשני יוציא בגט והולד כשר ואם בא עליה אח״כ וילדה הוי ספק ממזר יבמה שילדה אחר מיתת הבעל ומת הולד בתוך ל׳ יום או ביום ל׳ חולצת ולא מתייבמת ואם עמדה ונתקדשה לשוק אם לישראל נתקדשה חולצת ואם לכהן נתקדשה שתיאסר עליו אם תחלוץ לא תחלוץ ואם נתייבמה כ׳ הרמ״ה כיון דספיקא הוא אין מוציאין אותה ממנו ולא נהירא דהא טעם דשרינן לה לכהן מספק משום דסמכינן אדרבנן דאמרי אע״פ שלא שהה הוי בר קיימא והיא מותרת לשוק וא״כ אדרבא מהאי טעמא נמי תצא מיבם דלרבנן הוי בר קיימא והוי אשת אחיו שלא במקום מצוה:

סימן קסה

א רב אלפס פסק שמצות יבום קודמת למצות חליצה וכ״כ הרמב״ם ורש״י כתב שמצות חליצה קודמת ומכל מקום אם שניהם לפנינו ורוצין לייבם שומעין להם ולא חיישינן שמא אינם מכוונים לשם מצוה אבל אם אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים הנכרים אם יכולין להטעותו שיאמרו לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מנה מטעינן ליה ואי לא כייפינן ליה וחליץ בכל אמתלא שתתן לדבריה ורבינו תם כתב דמצות חליצה קודמת ואפילו אם שניהם רוצים לייבם אין שומעין להן אא״כ ידוע שמכווני׳ לשם מצוה כגון שבא לב״ד לחלוץ ואמרו לו אי צבית ליבומי יבם מאז ודאי אי מייבמים מכוונין לשם מצוה כיון שבא לחלוץ מתחלה וכיוצא בזה אם רוצה לייבם וידוע שמכוין לשם מצוה והיא ממאנת אם יש לה טענה שהיתה מועלת לה אפילו כנגד בעלה כגון שהוא מאותן שכופין אותו להוציא כופין אותו נמי לחלוץ ואם לאו אם יכולין להטעותו שיחלוץ לה הרי טוב ואם אין יכולים להטעותו אין כופין לחלוץ וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל וכתב עוד בתשובה על יבמה שנפלה לפני יבם נער ולא רצתה להתייבם בטענה שאמרה שהוא נער ובער ואין לו במה לפרנסה והוא לא רצה לחלוץ עד שיתנו לו דבר קצוב וכתב שאם יכולים להטעותו שיחלוץ מטעין ליה ואם לאו כופין אותו לחלוץ בחנם ובספר המצות כתב שאם יש לו אשה אחרת שכופין אותו ומנדין אותו עד שיחלוץ מתוך שפסק רב אלפס שמצות יבום קודם משמע שיבמה שאינה רוצה להתייבם שדינה כדץ מורדת וכ״כ הרמב״ם יבמה הראוי להתייבם ולא רצתה להתייבם דינה כדין מורדת על בעלה וכופין אותו לחלוץ ותצא בלא כתובה הניח אחיו נשים רבות כל מי שתובע היבם לייבם ולא רצתה היא המורדת וחולץ לה ותצא בלא כתובה ושאר צרותיה שלא נתבעו נוטלות כתובתן כשאר האלמנות היו היבמים רבים ותבע אותה הגדול לייבם והיא אינה רוצה בו ורוצה באחיו אין שומעין לה שמצוה בגדול לייבם אמר הגדול איני רוצה לא לייבם ולא לחלוץ הרי אחי לפניך ותבע אותה אחד מן האחין לייבום והיא אומרת איני רוצה בו ורצתה באח אחד והוא רוצה בה אין זה מורדת מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו כולן שוין הואיל והיא רוצה באחד מהן והוא רוצה בה הרי לא מרדה ולא עוד אלא אם היה אחד מהם במדינה אחרת ואמרה הריני ממתנת עד שיבא וייבם אותי אבל זה איני רוצה בו אין זו מורדת ואומרים לזה שאינו הגדול ותובע אותה אם תרצה לחלוץ וליתן לה כתובה חלוץ ואם לאו הרי רצתה שתשב עד שיבא אחיך הואיל ואין לך דין קדימה עליו בא אותו שתלתה בו ולא רצה בה חוזרין אצל זה שתבע אותה לייבם והיא אינה רוצה ואומרים לה אין כאן מי שירצה לייבם אלא זה ומצות יבום קודמת או תתייבם או תצא בלא כתובה כדין כל מורדת ע״כ אבל לר״ת שמצות חליצה קודמת אין לה דין מורדת אלא כופין אותו לחלוץ אם הוא מאותן שכופין ואם לאו מטעין אותו אם יוכלו ואם לא יוכלו להטעותו אין כופין אותו אם ידוע שמכוין לשם מצוה אלא תשב לעולם: יבמה שנדרה הנאה מיבמה בחיי בעלה שיש הוכחה שלא כיונה לאסור עצמה על היבם או שנדרה הנאה מכל העולם בחיי בעלה כופין אותו לחלוץ ונותן לה כתובה נדרה מהיבם אחר מיתת הבעל או אפילו בחיי בעלה ונתכוונה בנדרה כדי לאסור עצמה על היבם מבקשין ממנו לחלוץ ואם אינו רוצה אין כופין וכתב רב אלפס שדינה כדין מורדת וכ״כ הרמב״ם שתצא בלא כתובה והראב״ד כתב שאין כופין אותו לחלוץ ומ״מ אין לה דין מורדת שתצא בלא כתובה וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל דאפילו למאן דאית ליה מצות יבום קודמת אין לה דין מורדת שתפסיד כתובתה כתב הרמב״ם יבמה שתבעה היבם לחליצה והיא אומרת איני חולצת ולא נוטלת כתובה אלא אשב בבית בעלי כשאר כל האלמנות אין שומעין לה אלא רצה מייבם רצה חולץ ונותן לה כתובה ולא עוד אלא אפי׳ אומרת אני ניזונת משלי ואשאר עגונה כל ימי אין שומעין לה שהיבם אומר כל זמן שאת זקוקה לי אין נותנין לי אחרת ואפילו היה נשוי איפשר שישא אשה אחרת או שתהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה כל יבמה שדינה שתחלוץ ולא תתייבם הרי זו נוטלת כתובתה אם יש לה כתובה כשאר כל האלמנות וכן אם היה יבמה מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים חולץ לה ונוטלת כתובתה נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם נסתחפה שדהו ואם אינו רוצה לייבם חולץ לה ונותן לה כתובה ע״כ:

סימן קסו

א מצות יבום וחליצה כך הוא שתלך היבמה אחר היבם למקום שהוא שם אפילו מב״ד הגדול לקטן ממנו ובאה לדיינים והם קוראין לו ונותנין לו עצה ההוגנת לשניהם אם הוא עצה לייבם שייבם ואם הוא עצה לחלוץ כגון שהוא זקן והיא ילדה או איפכא שיחלוץ בא לייבם דבר תורה א״צ לקדש שמן השמים הקנוה לו אלא בא עליה וכתובתה על נכסי בעלה הראשון ואם אין לראשון נכסים כתובתה על נכסי היבם וחכמים תקנו שלא יבא עליה עד שיקדשה קידושין גמורים בפני עדים ובשוה פרוטה וזהו שנקרא מאמר ואינו קונה קנין גמור כדלקמן ואין עושין בה מאמר אלא מדעתה כמו שהאשה אינה מתקדשת אלא מדעתה וקטנה שנתאלמנה מן האירוסין אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה וכותב לה כתובה כדין כל הנושא אלמנה דעלמא ואם בא עליה בלא מאמר קונה קנין גמור וא״צ לחזור ולקדש ומכין אותו מכת מרדות כדין מקדש אשה דעלמא בביאה וכותב לה כתובה ואם נולד לו בן ממנה א״צ לקרותו על שם אחיו המת מדברי בעל העיטור כתב הרב המחבר לעניות דעתי הכונס יבמתו מצוה רבה היא ומברך אקב״ו על בעילת יבמה ככל המצות דאע״ג דפליגי גבי מצות בעילה דלאו דיבמה איכא מ״ד דלא צריכא לברוכי ביבמה דברי הכל דצריך לברך ואיכא למ״ד דעל כניסת יבמה כשקדש יבמתו צריך לברך על כניסת יבמה וליתא דהא ברוך ברכת אירוסין ואי משום דמוסיף מצות יבום הא ליתא למצוה אלא בביאה ואנן כתבינן דכל מצוה התלויה באחר לא מברכינן עובר לעשייתן ע״כ: טופס כתובת יבמין: ביום פלוני כך וכך לשנת פלוני וכו׳ איך פלוני בר פלוני אתא קדמנא וכן אמר לנא אחי דמן אבא שכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת מורית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק ושבק הדא אתתא דשמה פלונית בת פלוני דממתא פלונית דהות נסיבא ליה וחזי לי מן דאורייתא לייבומה כדכתיב בספר אורייתא דמשה יבמה יבא עליה ואנא אפלח ואיזון ואפרנס יתיכי כהלכות גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין ומכסין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי כסף עשרין וחמשה זוזי דחזי ליכי כדהוו כתיבי בכתובה דכתב לך בעלך קדמאה ועלי מזונייכי וכסותייכי וסיפוקייכי ומיעל עלייכי כאורח כל ארעא וצביאת פלונית בת פלוני דנא ואתייבמת לפלוני בר פלוני יבמה כדי לאוקמי שמיה בישראל כדכתיב והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ודא נדוניא דהנעלת ליה מבי אבוה כך וכך וצבי הוא ואוסיף לה מדיליה כך וכך וקבל עלוהי פלוני דנא אחריות תוספת כתובה דנא עלוהי ועל ירתוהי בתריה מקרקעי ומטלטלי ואפילו מן גלימא דעל כתפיה: וכו׳ כדכתבינן בשאר כתובה דעלמא וצריך לשרטט אותה בשביל הפסוקים שכותבין בה והבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס כגון שאנסוהו עכו״ם והדביקוהו ביבמתו בעל כרחו ע״י קושי בין ברצון בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה כין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס בין שהיא ערה או ישנה בין כדרכה בין שלא כדרכה אפילו בהעראה קנה בד״א כשנתכוין לשום ביאה בעלמא ואפילו לא נתכוין אלא לביאת בהמה ובא על יבמתו קנאה אבל לא נתכוין לשם ביאה כלל כגון שהוא ישן או שכור שאינו מכיר כלום או שנתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו או שנתקשה לאשתו ונפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה וכן אם הדביקוהו ביבמתו בלא קישוי באבר מת לא קנה והא דביאת שוגג קנה ביבמתו בכל דרך דוקא כשנפלה לו מן הנישואין אבל נפלה לו מן האירוסין אינו קונה בביאה שוגג אלא לירש בנכסי אחיו ולהוציאה בגט ולפטור צרתה אבל אינו קונה ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה אבל בהעראה קונה לכל דבר אף כי נפלה לו מן האירוסין:

סימן קסז

א קטן פחות מבן תשע שנים אין ביאתו כלום ומבן תשע שנים ואילך ביאתו ביאה וקונה ביבמתו ודוקא ביבמתו ביאתו ביאה אבל באשה דעלמא לא לפיכך נשא אשה ולו אח אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום ואפילו ביבמתו אין ביאתו קונה בה קנין גמור אלא כמאמר לפיכך בן ט׳ שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה אבל אינו יכול לפוטרה בגט עד שיגדיל ויבא עליה אחר בך ואם לא בא עליה אח״כ ובא להוציאה צריכה גט וחליצה ואם בא עליה כשהוא קטן ומת קודם שהגדיל או מת אחר שהגדיל אבל לא בא עליה משהגדיל ולו אח חולצת ולא מתייבמת ואם משהגדיל נשא אשה אחרת ולא בא על יבמה משהגדיל ומת שתיהן חולצות ולא מתייבמות קטן אינו חולץ עד שיגדיל ויבדקוהו שהביא ב׳ שערות אחר שהגדיל אבל אם היו לו שערות קודם שהגדיל אינו נחשב גדול על ידם אא״כ יביא אחרות אחר שהגדיל ומ״מ אם מוצאין לו ב׳ שערות אחר שהגדיל לא חיישי׳ שמא היו לו קודם לכן: קטנה מבת נ׳ שנים ויום אחד ביאתה ביאה לכל דבר ואם בא עליה יבם קנאה קנין גמור שיכול להוציאה בגט אבל אינה חולצת עד שתגדיל ויבדקוה אם הביאה ב׳ שערות יבם קטן שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זו היבמה שנתייבמה ובא להוציאה ואמר שעדיין לא בעל וצריכה חליצה והיא אומרת שנבעלה ודי לה בגט בתוך ל׳ יום נאמן וצריכה חליצה וכיון שהיא אומר׳ שבעל ולפי דבריה צריכה גט אין די לה בחליצה ומבקשין אותו שיתן גט אבל אין כופין אותו ואם היא אומרת לא נבעלתי וחוא אומר שבעל נאמנת וכופין אותו לבעול או לחלוץ ואם גט יוצא מתחת ידה והוא אומר שבעל קודם הגט ודיה בגט והיא אומרת שלא בעל עדיין והשתא א״א לו לבעול כיון שלפי דבריה פסלה עליו בגט קודם שבעל כופין אותו לחלוץ ואם אחר ל׳ יום אומר לא בעלתי וצריכה חליצה והיא אומרת נבעלתי נאמנת ודיה בגט ואם היא אומרת לא נבעלתי והוא אומר שבעל נאמן ואין כופין אותו

לחלוץ ומ״מ היא שויתה עצמה חתיכה דאיסורא להצטרך חליצה ומבקשין אותו שיחלוץ לה ואפי׳ אם חזר והודה לדבריה שלא בעל ודי לה בחליצה אין שומעין לו וצריכה גט וחליצה ואפילו אם יש לה גט ממנו והוא אומר שנתנו לה קודם שבעל צריכה גט שני וחליצה ולענין איסור הצרה לדעת ר״י אינו נאמן לאוסרה אפילו הוא והיא אומרים שלא בעל אפילו תוך ל׳ יום ולדעת א״א הרא״ש ז״ל תוך ל׳ יום אם הוא אומר שלא בעל נאמן לאסור הצרה ואפי׳ אם היא אומרת שבעל אבל לאחר ל׳ יום אפי׳ אם שניהם אומרים שלא בעל אינם נאמנים לאוסרה:

סימן קסח

א משייבם היבם היבמה הרי היא כאשתו לכל דבר שיכול להוציאה בגט ולהחזירה ולא אמרי׳ כיון שכבר קיים מצות יבום חזר איסור אשת אח למקומה וכתובתה על נכסי בעלה הראשון ואם אין נכסים לראשון יש לה כתובה מנה משני כדין אלמנה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אבל כ״ז שיש לראשון אפילו הן ביד לקוחות אין לה מנכסי שני כלום גירשה והחזירה קודם שפרע לה כתובתה דינה כאשה אחרת שגירשה והחזירה שאין לה אלא כתובה אחת שהמגרש אשתו והחזירה על דעת כתובתה הראשונה הוא מחזירה וכיון שכתובתה על נכסי המת אין היבם רשאי למכור כלום מנכסי אחיו אלא יהיו כולם קיימין לשיעבוד כתובתה ואם מכר או נתן מהם מעכשיו בטלים לא שנא אם מכר או נתן קודם יבום או אחרי יבום ואפילו אם הניח מטלטלין כגון מעות או פירות תלושין ימכרם וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות והגוף יהיה קיים לשיעבוד כתובתה ואפי׳ היה הוא חייב לאחיו מנה לא יאמר הואיל ואני יורשו אחזיק במה שבידי אלא מוציאין אותו מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות והראב״ד כתב בזה שאין מוציאין אותו מידו והרמב״ם ז״ל כתב דאפילו בשאר מטלטלין שהניח אחיו משתמש בהן כמו שירצה ואינה יכולה לעכב עליו כיון שאין כתובה נגבית ממטלטלין אלא מתקנת הגאונים אין כח בתקנה זו למונעו מנכסי אחיו לאוסרו באחריות זו שלא ישא ויתן בהם ע״כ ורב אלפס כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל ואפילו גירשה וכנסה אח״כ סתם אינו יכול למכור דכיון שכנסה סתם לא נתחייב לה בכתובה אא״כ יתנו בשעה שמחזיר שכתובתה על נכסיו ואז יכתוב לה כתובה באחריות על כל נכסיו שקנה ושיקנה ויכול למכור וה״ה נמי בלא גירושין אם מתרצת לו שימכור ע״מ שיתחייב לה באחריות כתובתה שיכתוב לה אחריות על כל נכסיו שקנה ושיקנה יכול למכור: כתב הרמב״ם יבמה שלא היתה לה כתובה או שמחלה כתובתה זכה בנכסי אחיו ויכול למכור וליתן כחפצו וכשיכנוס יבמתו יכתוב לה מנה ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה כשאר כל הנשים וכתב עוד יבמה שלא היה לה על בעלה כתובה מפני שהיבמה אסורה עליו והרי היא מותרת לאחיו אם רצה היבם לייבם כונס ואין לה כתובה כדרך שלא היה לה על בעלה ודינה עם יבמה בתוספת כמו שהיה לה על בעלה אבל לא כתב לה בעלה כתובה או שמכרה לו או שמחלה צריך היבם לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות:

סימן קסט

א הלכות חליצה

בא לחלוץ יועדו ג׳ דיינים לחלוץ בפניהם שמצות חליצה בג׳ דיינים ישראלים כשרים שלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם ויבמה ואפי׳ הם הדיוטות רק שידעו להקרות את היבם והיבמה נמצא אחד מהם קרוב או פסיל או גר אפילו היה אביו גר ואמו מישראל פסול עד שיהא אביו ואמו מישראל ובספר המצות הכשיר אמו מגרים רק שיהא אביו מישראל ומיהו חליצה פסולה מיהא הוי לפוסלה על האחים אפילו ביחיד ואפילו בינו לבינה נמצאו עמי הארץ שאין יודעין אפילו להקרות החליצה כשרה ולכתחילה מצוה שיוסיפו שנים על הג׳ לפרסומי מילתא ואפילו הן ע״ה חלצה בג׳ חליצה כשרה כתב בעל הלכות צריכין למיתב חמשה בההוא בי דינא וכד כתבי גיטא לכתבו במותב תלתא הוינא וכן אמר רב צמח גאון ויקבעו מקום תחילה לומר נחלוץ במקום פלוני וכתב אבי העזרי רבותי אומרים בההוא יומא ואני ראיתי לאבא מורי שקבע מקום בערב ביום שלפניו: כתב הרמב״ם צריכין הדיינין לקבוע מקום ואח״כ תחלוץ לפניהם לא נועדו ולא קבעו מקום אלא נקרה מקרה והקרו הוא והיא לפניהם וחלצה חליצתם כשרה ע״כ אין חליצה כשרה אלא ביום חלצה בלילה חליצתה פסולה וצריך שיכירו אותו שאומר שהוא היבם שהוא אחי המת ושהיה בעולמו ושזאת היא אשת המת ומיהו אפילו אין כאן אלא עד אחד שמעיד עליהם שפיר דמי ואפילו הוא עבד או שפחה וצריך שידעו הדיינים שיש שלשה חדשים ממיתת הבעל ויבדקו היבם והיבמה אם הביאו ב׳ שערות ואם הוא בן י״ג שנה ויום אחד ואם היא בת י״ב שנה ויום אחד והיא נבדקת ע״פ נשים ואם רואים שגדלו דדיה ושנתמלא זקנו א״צ לבדוק יותר כתב הרמב״ם אין סומכין במנין השנים לא ע״פ קרובים ולא ע״פ נשים אלא ע״פ עדים כשרים להעיד ובסה״ת כתב אם אין השנים ידועות אלא ע״פ האב כגון שבאו ממקום אחר ואין מכירין אותו אינו נאמן להחזיקו בגדול אבל במקום שהוא דר והוחזק בעיני השכנים שלא על פי האב שבא לכלל שנים או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים נאמנים להחזיקו בגדול אם הביא ב׳ שערות ולא חיישינן שמא עדיין לא בא לכלל גדול ושומא נינהו ואפילו בלא חזקת השכנים אם יש להם ריבוי שערות או שהן ארוכות חזקה שבאו לכלל שנים ועל זה סומכין שא״צ לבדוק אם יש

בהן גומות אע״ג דקי״ל שצריך שיהיו בעיקר גומות אם יש רבוי שערות או שהן ארוכות א״צ לבדוק על הגומות וישבו הדיינין כמו שצריכין לישב בדין ויעמדו לפניהם היבם והיבמה שמצות חליצה מעומד לא עמדו אלא חלצו מוטין או יושבין חליצתם כשרה וישאלוהו אם ירצה לייבם או לחלוץ ואם אמר שרוצה לחלוץ יאמרו לו לבטל כל מודעות שמסר כמו גבי גט שאם מסר מודעא תחלה החליצה פסולה מי שכופין אותו לחלוץ בדין ומסר מודעא תחלה ולא בטלה משמתינן ליה ויתנו לו מנעל החליצה במתנה שצריך שיהא שלו אף ע״פ שמחזירו אח״כ קרינן ביה שפיר שלו וי״א שצריך שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשלו ואם לא נתנוהו לו כשר והמנעל צריך שיהא כולו של עור לפיכך צריך לתופרו בעור אבל רצועותיו א״צ שיהא מעור וכתב בסה״מ צריך שיהיה העור קשה קצת שיהיה דומה קצת לסנדל שמן הדין לא היה ראוי לחלוץ אלא בסנדל אלא שאינו מצוי לכך צריך שיהא דומה קצת לסנדל ולא יהיה תפור בו בגד בפנים ומאיזה עור שיהיה הסנדל שפיר דמי ולא כדברי ר״ת שכתב שצריך שיהיה עור בהמה טהורה דוקא ויהיה לו רצועות לקושרו בהן ולהדקו על הרגל וגם כמין קשר באזנו האחת שיכניסוה בנקב שיהיה לו באזנו השנית כדי להדקו יפה וכתב בסה״מ צריך שיהו הרצועות לבנות ושלא יהיה לו לשון כמו שרגילין לעשות במנעלין כדי שלא יהא מעל דמעל ושיהיה התפירה מבחוץ ושיהיה עשוי לצורת הרגל הימנית וינעלנו ברגלו הימני ויהיה למדת רגלו שלא יהיה גדול עד שאין ראוי להלוך בו ולא קטן עד שאין מכסה רוב רגל ולא יהיה קרוע עד שאינו יכול להלוך בו היה בגד פשתן תפור בו מבפנים או שתפירותיו בפשתן או שהוא של עץ או של סיב או שעם ומחופה עור או שהוא גדול ממדת רגלו ויכול להלוך בו או שהוא קטן ממדת רגלו ומכסה רוב הרגל ויכול להלוך בו או שלא היה שלו או שהוא עשוי בצורת רגל שמאלי ונועלו בימין או שחלץ באנפיליא של עור או בסמיכת הרגלים או במוק החליצה כשרה בדיעבד והרמ״ה כתב דבמנעל התפור בפשתן פסול אפילו בדיעבד אבל חלצה בשל עץ או של שעם שאינו מחופה עור או ברגל שמאל או שיהיה המנעל גדול עד שאינו יכול להלך בו או קטן שאינו מכסה רוב רגלו או קרוע שאינו יכול להלך בו או בסנדל שאין לו עקב או באנפיליא של בגד חליצתה פסולה כתב הרמב״ם חלצה במנעל של בגד אינה חליצה כלל אפילו לפסול על האחין: מנעל של עכו״ם שמניחין אותו ברגלי הדמות כו״ם לא תחלוץ בו ואם חלצה בו חליצתה כשרה אבל סנדל של תקרובת עכו״ם או של עיר הנדחת או שנעשה למת שנקבר בו אם חלצה חליצתה פסולה שהרי אינו עשוי להלוך בו כתוב בסה״מ אפי׳ אטר חולץ בימין של כל אדם אע״פ שהוא שמאלו וי״א שהוא חולץ בשתיהן במנעל של ימין לימין ובמנעל של שמאל בשמאל אבל אם שולט בשתי רגליו וכן היא בשתי ידיה אז יעשו בשל ימין וי״א שאיטר חולץ בימין שלו שהוא שמאל של כל אדם והכי מסתברא דבכה״ג אמרינן בתפילין שמניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם וינעול המנעל על רגלו כשהוא יחף ולא על בתי שוקים שלא יהא מעל דמעל ומטעם זה יש מדקדקים שלא יהא טיט דבוק במנעל בפנים שלא יהא מעל דמעל ויקשרנו קשר גמור ולא בעניבה וי״א שצריך שני קשרים זה על זה וכתב בספר המצות צריך שיהא הקשר על בשר שוקו ולא על אזני המנעל לכך כתב בספר המצות שצריך שיחתוך ממנו לפניו ולאחריו כמו פגימה ויכוין שיבא הקשר באותו מקום ולא באזני המנעל כדי שיהיה על בשרו ויכניס הקשר שבאזנו בנקב שבאזנו השנית וצריך שיקראו אותה בעמידה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואפי׳ אם היא מאותן שחולצות ולא מתייבמות שלא התירו להתייבם אפ״ה צריכה קריאה ויקראו אותה מלה במלה זו אחר זו בלשון הקדש רק לא אבה צריך שיקראוהו בנשימה אחת בלא הפסק והרמב״ם כתב מלמדין אותה שתהא רגילה לקרות לא אבה בנשימה אחת שלא יהיה משמע דבריה אבה יבמי ומאחר שתהיה רגילת לקרות אע״פ שלא קראה בנשימה אחת אין מקפידין על זה אבל אם אינה יכולה מרגילין אותה עד שתדע ע״כ וכן יראה מדברי רב אלפס שאם אינה יודעת לקרות כאחת אינו מעכב וא״א הרא״ש ז״ל כתב שצריך שתקרא אותו בלי הפסק ויקראוהו מעומד לא חפצתי לקחתה ואין לחוש אם יפסיק בין לא חפצתי וידחוק רגליו בקרקע ותגביה היא בידיה רגלו מעל הקרקע ותחלוץ המנעל ויעמוד היבם אצל הכותל או אצל עמוד וישען עליו כדי שיוכל לדחוק רגליו בקרקע וכיצד הוא חליצת המנעל שתתיר היא קשירת המנעל בידה הימנית ותתפוש רגלו בידה השמאלית ותחלוץ המנעל בידה הימנית כדי שתהא התרה וחליצה בידה הימנית ר״ת כתב שולפתה בימין ושמאל מסייעתה ובספר המצות כתב שצריך שיהא הכל בימין בלא סיוע השמאל ואם עשתה בשמאל או אפילו בשיניה כשרה וגדמת חולצת בשיניה לכתחילה התיר הוא הקשר ושמטה היא המנעל מרגלו או שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמוט וכתב א״א הרא״ש ז״ל הא דפסיל כשהתיר הוא דוקא שהוא בענין שלא היה יכול להלוך בו אם לא שהוא קשור לפי שהתרתו הוי כאילו שמטו כיון דסופו ליפול מעצמו אבל מנעל שיכול לעמוד ברגלו ולהלוך בו בלא קשירה וחלץ בו כשרה בדיעבד בלא קשירה לשון הרמב״ם ינעץ בארץ רגלו והיא יושבת ופושטת ידה בב״ד ומתרת רצועות המנעל וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ ע״כ. ואיני יודע למה כתב ויושבת והלא מצות חליצה מעומד ועיקר חליצה התרת המנעל וחליצתה ועוד למה הצריכה להשליכו לארץ אמר אמימר מאן דחליץ צריך למדחפיה לכרעיה פי׳ צריך לדחוק רגלו בארץ ופירש רב אלפס שאם לא עשה כן החליצה פסולה שהוא מדמה אותו לאידך דאמימר דאמר דמאן דמסני אלוחתא דכרעיה וחלץ חליצתו פסולה פירוש מי שרגליו הפוכות שכף רגלו למעלה ודורס על עליונו שפי׳ טעמא דלא חליץ מאן דמסגי אלוהתא דכרעיה משום דבעי למידחפיה אארעא וכיון דלא מצי למדחפיה לא חליץ וכן כתב הרמב״ם היתה רגלו עקומה לאחור או הפוכה על צדה או שמהלך על אצבעות רגלו אינו

חולץ שהחולץ צריך לנעוץ עקבו בקרקע וזה אינו יכול חלצה למי שהולך כך חליצתה פסולה והראב״ד כתב שאין טעם שתי מימרות דאמימר אחד דטעמא דמאן דמסגי אלוחתא דכרעיה פסולה לפי שנעלו נחלצת מעל כף רגלו ולא מעל רגלו וגם כשהוא הולך ראש נעלו הולך למטה מרגלו אבל אי לא דחיף לכרעיה לא מיפסיל החליצה בהכי וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל טעם שצריך לדחוק רגלו אינו אלא כדי שתהא טורחת לחלוץ רגלו דלפעמים מנעל של ב״ד גדול ממדת רגלו ונראה כיוצא מאיליו אם לא ידחוק רגלו בקרקע חלצה מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה פירש רב אלפס דאקשירה קאי שאם יהיה הקשר למעלה מן הארכובה הרי החליצה פסולה וכן כתב הרמב״ם ולדבריהם לא מצינו חליצה לקוטע אפילו נקטעה רגלו מן הארכובה ולמטה וכ״כ בסה״ת דקיטע פסול לחלוץ ור״ח פירש דאנקטעה רגלו קאי שאם נקטעה מהארכובה ולמטה חולץ מהארכובה ולמעלה אינו חולץ ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל וכתב דוקא שישאר כל כך משוקו שיכול להכניס המנעל בשוקו ולקושרו למטה מן הארכובה אבל אם נחתך שוקו סמוך לארכובה שאינו יכול לקשור המנעל בשוקו אלא למעלה מהארכובה פסולה קרעה המנעל מעל רגלו או ששרפתו פסולה היה לבוש שני מנעלים זה על גב זה וחלצה שניהם כשירה קרעה העליון בענין שחלצה התחתון ונשאר העליון במקומה חליצתה פסולה ותרוק בארץ כנגד פניו רוק הנראה לדיינים כשיוצא מפיה כתב הרמב״ם לא ראו הדיינים הרוק שיצא מפיה כשירה רקקה וקלטתו הרוח קודם שהגיע נגד פניו כגון שהיא ארוכה ממנו צריכה לרוק פעם אחרת אבל לאחר שהגיע הרוק כנגד פניו אפילו לא הגיע לארץ כשירה לפיכך אם הוא ארוך והיא קצרה קרינן ביה שפיר בפניו יבמה שרקקה דם אינה צריכה לרוק פעם אחרת וכתב רב אלפס דוקא במוצצת דאז אי אפשר לה בלא צחצוחי רוק אבל אם שותתת צריכה לרוק פעם אחרת אמר רבה יבמה שאכלה שום או גרגישתא וירקה לאו כלום הוא ורב אלפס לא הביא דברי רבה אולי רוצה לומר משום שאי אפשר בלא צחצוחי רוק שיוצא עם מה שאבלה ונהגו למונעה מלאכול כלום ע״כ והרמב״ם כתב אכלה שום וגרניר וכיוצא בו או מדברים המזיבין הרוק והיה רוק זב מפיה אינו כלום עד שיהיה הרוק מעצמה יראה מדבריו שאין לחוש אלא בדברים ידועים המזיבין הרוק ובספר התרומה כתב שצריך שלא תאכל כלום ואחר כך מקרין אותה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ומצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל שלשה פעמים נמצא סדר חליצה קוראה מאן יבמי וקורא לא חפצתי לקחתה וחולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש ואין הסדר מעכב שאפילו לא קראו תחילה לא היא ולא הוא או שהקדימה רקיקה לחליצה או שקראוה ואח״כ רקקה חליצתה כשירה ולא עוד אלא אפי׳ לא קראה ולא רקקה אלא שחלצה בלבד החליצה כשירה. צריך שיכוונו היבם והיבמה שתהא מותרת לזר בחליצה זו נתכוין הוא ולא היא או היא ולא הוא לא הותרה ומיהו חליצה היא לפוסלה על האחין לפיכך יבמה שגדלה בין האחין וראינו שחלצה נעלו של אחד מהם אסורה להתייבם שמא כיוונו לשם חליצה אבל כל זמן שלא ראינו שחלצה לאחד מהם מותרת להתייבם ולא חיישינן שמא חלצה וכן אם רקקה לפני היבם בפני בית דין אסורה להתייבם ומיהו דוקא כשרקקה רוק אבל רקקה דם לפניו אינה נפסלת בכך אא״כ יהא רוק מעורב בו ואם קראה לבד לא נפסלה בכך מלהתייבם הסומא לכתחילה לא יחלוץ ואם חלצה מהסומא חליצתה כשירה והראב״ד כתב שאם אין אח אלא הוא חולצת לכתחילה חליצת חרש וחרשת ואלם ואלמת פסולה ופוסלת אבל שוטה וקטן אין חליצתם כלום אפי׳ לפסול על האחין קטנה שחלצה לגדול נפסלה על האחין וא״א הרא״ש זכרונו לברכה השוה חליצת קטנה לחליצת קטן חליצה מוטעת כשרה היכי דמי חליצה מוטעת שאומר לו חלוץ לה על מנת שתתן לך כך וכך החליצה כשרה אפי׳ אינה נותנת לו כלום ואע״פ שהחליצה כשרה אף אם לא תתן לו מ״מ היא חייבת ליתן לו מה שהתנה כשאר שוכר שכיר לעשות מלאכתו שצריך ליתן לו שכרו אבל אם יש טענה שאינה חפצה בו והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה וצריכים להטעותו כדי שיחלוץ לה יכולה לומר משטה אני בך ואינה צריכה ליתן לו כלום אמרו לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה אינה חליצה להתירה כיון שלא כיון להתירה ומ״מ נפסלה בכך להתייבם וכופין אותו לחלוץ חליצה כשרה חליצה מעושת שלא כדין ע״י דייני ישראל שטעו וכפו לחלוץ פסולה ופוסלת ואם בדין כפו כשרה ועכו״ם שכפו מעצמו אפילו כדין פסולה ופוסלת כפוהו שלא כדין אינו כלום אפילו לפוסלה כפוהו דייני ישראל על ידי עכו״ם שכפוהו עכו״ם לעשות מה שישראל אומרים לו כשרה והרמב״ם כתב עכו״ם שכפו מעצמן אם הדין שיחלוץ חליצתה כשרה ולא נהירא חליצה פסולה אע״פ שהיא פסולה פוסלה על האחין ופוסל לכהונה ואוסרת עליו קרובותיה ואינה נישאת לזר עד שתחלוץ חליצה כשרה עכרה ונישאת לזר קודם שתחלוץ חולץ לה חליצה כשרה והיא תחת בעלה ואין מוציאין אותה ממנו: לאחר שחלצה כותבין לה ב״ד שחלצה בפניהם גט חליצה להתירה לינשא ואם לא כתבוהו לה כל שנים שראו החליצה יכולין לכותבה אע״פ שאינם מכירים לא היבם ולא היבמה שב״ד לא היו חולצין להם אם לא שהיו מכירי׳ אותם וצריכין לשרטטו מפני מקראות שבו לשון א״א הרא״ש ז״ל סידוד חליצה מצות חליצה בג׳ שיודעים להקרות ויקבעו דוכתא שאומרים נלך למקום פלוני ונחלוץ שם ומוסיפין עליהם עוד ב׳ אפילו עמי הארץ לפרסומי מילתא וחולצין ביום ולא בלילה בב״ד של ישראל ולא בב״ד של עכו״ם וצריכים הדיינים שיכירו שהיא אשת המת והוא אחי המת מאביו והכרה זו סגי בקרובים ונשים וצריכים לידע שהיא בת י״ב שנה ויום אחד והוא בן י״ג שנה ויום אחד ושהביאו ב׳ שערות והיבמה נבדקת ע״פ נשים ואם רואין שגדלו דדיה ושנתמלא זקנו אין צריכין בדיקה וצריך שישבו הדיינים והיבם והיבמה יעמדו וראיתי לרבותי שהעמידו היבם אצל הכותל או עמוד כי היכי דמצי למדחסיה

לכרעיה ואומרים ליבם אם ירצה לייבם ואם אומר שרוצה לחלוץ אומרים לו בטל מודעא כמו בגט דחליצה מעושה פסולה ונותנים לו ב״ד המנעל שיהא שלו ואחר החליצה יחזור ויתנהו לדיינים והמנעל צריך שיהא בו שתי רצועות לקושרו בהן על רגלו אע״נ דאית ליה חומרתא כמין קשר עגול ומכניסו בחור של רצועה וצריך שיהיו כל תפירות המנעל ברצועות ולא בפשתן ונועלו ברגלו וקושרו ברצועות על רגלו בקשר ולא בעניבה וברגל של ימין ומקרין ליבמה בלשון הקודש מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי מלה במלה זו אחר זו רק לא אבה יבמי יקראוה בפעם אחת ומקרין ליבם לא חפצתי לקחתה והיא מתרת בימינה קשר המנעל ושולפתו מעל רגלו בימינה וזורקה רוק מפיה לפניו וצריכים הדיינים לראות הרוק כשיוצא מפיה ולא תאכל היבמה כלום קודם חליצה ומקרין לה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל וכל הנמצאים שם אומרים חלוץ הנעל ג׳ פעמים ומשרטטים קלף וכותבין לה: **ביום פלוני כך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מונין בו כאן במקום פלוני אנחנא דייני דמקצתנא חתימי למטה במותב תלתא כחדא הוינא וסליקת קדמנא פלונית בת פלוני ארמלת פלוני בר פלוני והקריבה לקדמנא חד גברא דשמיה פב״פ וכך אמרת לנא פליניתא דא פב״פ דנא אחוהי דפלוני בעלי מאבוה הוא דהוינא נסיבא ליה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת וירית ומחסין ומוקים שמו בישראל לא שבק והדין פלוני אחוהי חזר ליבומי יתי וכען רבנן דייני אמרו ליה אי צבי ליבומי יתי ייבם ואי לא ליטלע לי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי מסאנא מעל רגליה וארוק באפוהי ואישתמודענוה לפלונית דא דהיא אנתתיה דפלוני מיתנא ואישתמודענוהו דפלוני דנא אחוהי דפלוני מאבוהי הוא ואמרינן ליה אי צבית ליבומי יתה ייבם ואי לא איטלע לה קדמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותירוק באנפך ועני ואמר לנא לית אנא צבי ליבומי יתה מיד אקרינוה לפלונית דא מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואף להאי פלוני אקרינא ליה לא חפצתי לקחתה ואטלע לה רגליה דימינא ושריא סיניה מעל רגלוהי ורקת באנפוהי רוקא דאיתחזי לנא בפומה על ארעא ותוב אקרינוה לפלונית דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ואנחנא דייני וכל דהוו יתבין תמן ענינא בתרה חלוץ הנעל תלתא זימנא ומדאיתעבידא עובדא דנא קדמנא שרינוה לפלונית דא למהך להתנסבא לכל גבר די תיצביין ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעלם ובעת מיננא פלונית דא גיטא דחליצתא דנא וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה לזכות ולראיה כדת משה וישראל:** וחתמין עליה תלתא ולא בעיא לאמתוני לבתר חליצה תלתא ירחא אלא שריא לאלתר לאינסובי לכל מאן דבעיא:

סימן קע

א אע״פ שמן התורה גט לא מעלה ולא מוריד ביבמה תקנו חכמים שכל גט שפוסל באשתו לכהונה כיוצא בו ביבמתו מועיל שאם א׳ מהאחין נתן לה גט פסלה ואת כל צרותיה עליו ועל כל האחין ואינה ניתרת בו לזר עד שיחלצו לה וכן המאמר שתקנו בה חכמים אינה קונה בה קנין גמור שאם בא להוציא אחר המאמר אינו יכול להוציאה בגט לבד שלא נפקעה הזיקה ע״י המאמר אלא צריכה גט למאמרה וחליצה לאפקועי הזיקה וכיון שאין מאמר קונה קנין גמור ולא גט דוחה דחייה גמורה לפיכך מועיל המעשה שנעשה אח״כ בין גט אחר גט או מאמר אחר מאמר או גט חליצה וביאה אחר המאמר או מאמר וביאה וחליצה אחר גט בין ביבם אחד וב׳ יבמות בין ביבמה אחת ושני יבמין בין בשתי יבמות וב׳ יבמין: כיצד יבם שנתן גט ליבמתו וחזר ונתן גט לצרתה נאסר בקרובות שתיהן או שני יבמים שנתנו שניהם גט ליבמה אחת זה אחר זה שניהם נאסרו בקרובותיה או שני יבמין ושתי יבמות כל אחד נתן גט לאחת כל אחד נאסר בקרובות של אותה שנתן לה גט וכשבאים להוציאה למ״ד חליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין בב׳ יבמין ויבמה אחת צריכה חליצה מכל אחד ואחד וכתב הרמב״ן והוא הדין נמי ביבם אחד וב׳ יבמות ונתן גט לשתיהן שצריך לחלוץ לשתיהן מדברי רש״י יראה דאפי׳ אם נאמר בשני יבמין ויבמה אחת צריכה חליצה מכל אחד ואחד ביבם אחד ושתי יבמות נפטרה אחת בחליצת חבירתה ולמ״ד חליצה פסולה אינה צריכה לחזור על כל האחין בין בשני יבמין ויבמה אחת בין ביבם אחד וב׳ יבמות סגי בחליצה אחת וכן הוא דעת א״א הרא״ש ז״ל וכן יש מאמר אחר מאמר שאם עשה מאמר בזו ואח״כ בזו או אחין בה או בחבירתה כל אחת צריכה גט למאמרה וחליצה לאחת מהן לפטור שתיהן וכן אם עשה מאמר בזו ואחר כך נתן גט או חלץ לה או לצרתה או שבא על צרתה או שאחר המאמר שלו נתן לה אחיו גט או חלץ לה או לצרתה או שבא עליה או על צרתה מועיל מה שנעשה אחר מאמר לאסור בעלת המאמר וליאסר בקרובותיה במעשה שנעשה אחר המאמר ולהצריך גט למאמר וביאה שנעשה אחריו וזה תקנתם עשה בה מאמר ונתן לה גט צריכה חליצה עשה בה מאמר וחלץ צריכה גט עשה מאמר בזו ונתן הוא או אחיו גט לזו נותן גט לבעלת המאמר והוא או אחיו חולצין לאחת מהן לאיזו שירצה ותפטר האחרת דקי״ל בעלת גט ובעלת המאמר כי הדדי נינהו ופירש״י כי הדדי נינהו וחולץ לאיזו שירצה ותפטר צרתה והריב״ם פירש ששתיהן צריכות חליצה וא״א הרא״ש ז״ל הסכים לפירש״י עשה מאמר בזו ובעל הוא או אחיו צרתה צריכות ב׳ גיטין וחליצה לאחת מהן עשה מאמר בזו וחלץ הוא או אחיו לזו בעלת המאמר צריכה גט וכן אם נתן לה גט ואח״כ בא עליה או עשה בה מאמר או בחבירתה או שחלץ לחבירתה או שאחר הגט שלו עשה בה אחיו מאמר או בא עליה או חלץ לה או לחבירתה מועיל מה שנעשה אחר הגט ליאסור בקרובותיה

ולהצריך גט למאמר שנעשה אחריו וזה תקנתא נתן לה גט ואח״כ בא עליה או עשה בה מאמר צריכה גט וחליצה נתן לה גט ואח״כ בא הוא או אחיו על צרתה או שעשו בה מאמר זו שבא עליה או שעשו בה מאמר צריכה גט וחליצה לא׳ מהן לפטור שתיהן הבעילה קונה קנין גמור וכן חליצה דוחה דחייה גמורה לפיכך אין המעשה שנעשה אחריהן מועיל לא לפסול את זו ולא ליאסור בקרובות כיצד בא על יבמתו וחזר הוא או אחיו וחלץ לה או לצרתה אין אותה החליצה כלום וכן אם אחיו חזר ונתן לה גט או לצרתה אינו כלום וכן אם חזר ועשה בה מאמר או בעל אינו כלום שכבר היא אשתו של אחיו ואין הקידושין תופסין באשת איש אבל אם בא הוא או אחיו על צרתה או עשו בה מאמר צריכה גט וכן אם חלץ ליבמתו וחזר הוא או אחיו וחלצו לצרתה אין אותה חליצה כלום ליאסור בקרובותיה או ב׳ יבמים שחלצו ליבמה אחת זה אחר זה אין חליצת האחרונה כלום ומותר בקרובותיה אבל אם אחד שחלץ ליבמתו בעל או קדש הוא או אחיו אותה או צרתה תפשי להו בהן קידושין וצריכה גט בין קדשה לשם אישות כגון שקדשה סתם בין לשם יבמות כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי לזיקת יבמין והראב״ד כתב קדשה לשם יבמין אינו כלום ואינה צריכה גט וכ״כ הרמב״ם ורב אלפס כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל והא דאין מעשה מועיל אחר ביאה דוקא בביאה כשירה שלא קדם לה מעשה אחר אבל ביאה פסולה כגון שנתן גט לזו ובעל את זו או עשה מאמר בזו ובעל את זו מועיל מעשה שיעשו אחריה שאם יחלוץ הוא או אחיו לשלישית יאסרו בקרובותיה וגם היא לא סגי לה בגט דאכתי נשאר בה זיקה אבל חליצה אפי׳ היא פסולה שקדם לה מעשה אחר כגון שנתן גט בזו או מאמר בזו ואח״כ חלץ לה או לצרתה אפ״ה אין מועיל אחריה כלום עשה מאמר ביבמתו ואח״כ נתן לה גט לזיקתו פסלה עליו ועל כל האחין וצריכה גט למאמרה וחליצה לזיקתה נתן גט למאמרה ולא לזיקתה נשארה זקוקה כמו שהיתה ופירש״י שאינה מותרת אלא לשאר האחין אבל המגרש אסור בה וכן כתב הרמב״ם וא״א הרא״ש ז״ל כתב שהיא מותרת אף למגרש וכן כתב הראב״ד ביאת בן ט׳ כמאמר בגדול לפיכך בא על היבמה פסלה על כל האחין ואם אהר שבא עליה חזר אחיו הגדול ובא על צרתה או שנתן לה גט או חלץ לה או לצרתה פסלה על הקטן וכן אם חזר הקטן ובא על צרתה או שאחיו בן ט׳ בא עליה או על צרתה פסלה עליו כדין מאמר אחר מאמר וכן אם עשה הגדול מאמר ביבמה וחזר אחיו בן ט׳ ובא עליה או על צרתה פסלה עליו כדין מאמר אחר מאמר ומאמרו של בן ט׳ אינו חשוב כמאמר בגדול ואינו מועיל אלא בתחילה אבל לא בסוף כיצד עשה קטן מאמר מועיל לפוסלה על האחין אבל אם עשה הגדול מאמר וחזר בן ט׳ ועשה בה מאמר או בצרתה אינו מועיל לפוסלה על האח הגדול אבל מאמרו של בן ט׳ אחר מאמר בן ט׳ איכא למימר שמועיל כיון שמאמר הראשון מבן ט׳ וגט וחליצה אין לקטן כלל לא בתחילה ולא בסוף גדול שעשה מאמר ביבמה או נתן לה גט ולה צרה כשבא לחלוץ א׳ מהן ולהתירן אין חליצת בעלת הגט או בעלת מאמר פוטרת הצרה אבל חליצת הצרה פוטרת לבעלת הגט לגמרי ולבעלת המאמר מחליצה וצריכה עוד גט למאמר ואם עשה מאמר בזו ונתן גט לזו חולץ לאיזו שירצה ופוטר השנייה כדפרישית לעיל וכתב הרמב״ם וכן אם נפלו לפניו איסור לאו או איסור עשה וצרתה חלץ לאסורה לא הותרה הצרה חלץ לצרה הותרה האסורה ג׳ אחיות יבמות שנפלו לפני ב׳ אחין יבמין אם נפלו כאחד שלא הספיקה ראשונה לחלוץ עד שנפלה שנייה ושלישית קאמר רב ששלשתן צריכות חליצה מכל אחד מהאחין ואם נפלה האחת תחילה וחלץ לה א׳ מהם כשתפול השנייה יחלוץ השני וכשתפול השלישית צריכה חליצה מכל אחד ואחד שחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין ושמואל אמר בין שנפלו כאחד כין בזה אחר זה חולץ לכולן ואיכא תרי שינויין בגמר׳ לשינוייא קמא אחד חולץ לאחת והשני לשנייה ואחד מהם איזה שירצה חולץ לשלישית דכל היכא דמצי למיחלץ חליצה כשרה לא תחלץ חליצה גרועה ולאידך שינוייא אחד חולץ לכולן אפילו בתחילה דלפטור נפשה פטרה אפילו בחליצה גרועה ופסק הרמ״ה כרב וכ״פ הרמב״ן והרמב״ם כתב יבמות רבות שנפלו מבית אחד שנבעלה אחת מהן ביאה פסולה או שניתן לה מאמר פסול כולן נאסרות ליבום וצריכה גט אותה שנבעלה או שניתן לה המאמר וצריכה אחת מהן חליצה להתירה לשוק נחלצה אחת מהן חליצה פסולה הותרה לינשא לזר אותה שנחלצה אבל צרתה אסורה עד שתחלוץ גם היא או עד שיחלצו כל האחין לאותה שנחלצה חליצה פסולה שאין חליצה פסולה מסלקת היבום עד שתחזור על כל האחין ע״כ ויראה מדבריו שפוסק כשמואל וכשינויא קמא דלפטור נפשה פטורה בחליצה גרועה והראב״ד פסק ג״כ כשמואל וכשינויא בתרא דאפילו לפטור נפשה אם אפשר בחליצה כשירה לא תחלוץ חליצה גרועה הילכך לכתחלה זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת ואחד מהם לשלישית ואי עבר חד וחלץ לכולהו מאי דעבד עבד ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל כתב הרמב״ם שני יבמין שייבמו שני יבמות הבאות מבית אחד ולא נודע מי ייבם תחילה שניהם יוציאו בגט ויותרו לזרים ואסורות ליבמיהם לפיכך ראובן שהיה בירושלים ולו ב׳ נשים אחת בעכו ואחת בצור ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור ושמעו שמת ראובן לא ייבם אחד מהם עד שידע מה עשה אחיו קדם אחד מהם וייבם אין מוציאין מידו עד שיודע שאחיו ייבם תחלה רצה לחלוץ קודם שידע מה שעשה אחיו אין מונעין אותו:

סימן קעא

א קטנה יתומה שהשיאוה אחיה קידושיה דרבנן כדפירשתי לעיל וכן חרשת קידושיה דרבנן מ״מ אין קידושי שתיהן שוות אלא קידושי הקטנה הם בספק אם קונין קנין גמור או אם אין קונין כלל וקידושי החרשת קונין במקצתה ומשיירים במקצתה לפיכך מי שהיה נשוי יתומה וחרשת ומת ונפלו לפני אחיו ליבום אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה וכיצד תקנתן דחרשת לאו בת חליצה היא ואם ייבם אותה ויחלוץ לקטנה לכשתגדיל תאסר עליו החרשת בחליצה דאידך שאין ביאת החרשת ביאה גמורה להפקיע כל הזיקה ונשאר עדיין זיקה בקטנה וחליצתה חליצה וקאמר רב חסדא כונס החרשת ומוציאה בגט וחולץ לקטנה לכשתגדיל וכ״פ הראב״ד ורב אלפס פסק כר״א שמלמדים הקטנה שתמאן וייבם החרשת ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל ואם יראה אחר כן לגרש החרשת הרשות בידו היו שתיהן חרשות או קטנות ביאת אחת מהן פוטרת צרתה אחת גדולה ואחת קטנה ביאת גדולה או חליצתה פוטרת הקטנה ואין ביאת הקטנה פוטרת הגדולה אחת פקחת ואחת חרשת ביאת הפקחת או חליצתה פוטרת החרשת ואין ביאת החרשת פוטרת הפקחת ואם שתיהן קטנות ובא יבם על אחת מהן וחזר ובא הוא או אחיו על השנייה לא פסל הראשונה עליו אבל אסור לא לקיים השנייה אלא מלמדין אותה שתמאן ויקיים הראשונה וכן אם שתיהן חרשות אין ביאת השנייה פוסלת את הראשונה והשנייה אסורה לו ויוציאנה בגט אחת קטנה ואחת חרשת בא על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לרש״י פסל הקטנה עליו וכן פירש הראב״ד ולפי זה יוציא שתיהן בגט והקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ אבל לגירסת רב אלפס לא פסל הקטנה עליו וכן הוא גירסת א״א הרא״ש ז״ל וכן כתב הרמב״ם ויוציא החרשת בגט בא על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה כתב הרמב״ם דפסל החרשת עליו ומלמדין את הקטנה שתמאן ויוציא החרשת בגט והשיג עליו הראב״ד דכיון ששתיהן יוצאות למה מלמדין אותה שתמאן ויראה מדבריו שסובר שחרשת תצא בגט והקטנה תשאר אצלו ול״נ אלא מלמדין הקטנה שתמאן ותשאר החרשת אצלו וכן יראה מדברי א״א הרא״ש ז״ל אחת פקחת ואחת חרשת בא על הפקחת וחזר ובא הוא או אחיו על החרשת לא פסל הפקחת והחרשת תצא בגט בא על החרשת וחזר ובא הוא או אחיו על הפקחת פסל החרשת והחרשת תצא בגט והפקחת בגט וחליצה אחת גדולה ואחת קטנה ובא על הגדולה וחזר ובא הוא או אחיו על הקטנה לא פסל הגדולה ומלמדין הקטנה שתמאן בא על הקטנה וחזר ובא הוא או אחיו על הגדולה מלמדין הקטנה שתמאן ותעקור קידושין הראשונים ויקיים הגדולה:

סימן קעב

א יש יבם ויבמה שאינן בני חליצה ויבום מפני שינוי שבגופם ומהן מפני איסור שעליהם ובאותם ששינוי בגופם מהם לא מייבמין ולא חולצין ומהן מייבמין ולא חולצין ומהן חולצין ולא מייבמין ובאותם שהאיסור עליהם מהם לא מייבמין ולא חולצין ומהם חולצין ולא מייבמין כיצד הסריס והאיילונית אינם בני חליצה ויבום לפיכך איילונית שחלצה לא נפסלה בכך לכהונה וכן הסריס שחלץ או שחלצו לאשתו אינו כלום היה לאיילונית צרה מותרת להתייבם ודוקא איילונית ודאית שיש בה סימני איילונית אבל ספק איילונית חולצת ולא מתייבמת ודוקא סריס חמה שלקה ממעי אמו אבל סריס אדם שהיה לו שעת הכושר חולצין לאשתו או מייבמין והוא חולץ ואינו מייבם מפני שפסול לבא בקהל ואם עבר ובא עליה קנאה ומוציאה בגט ואלו הן סימני איילונית כל שאין לה דדין או שתשמיש קשה לה או שקולה כקול האיש או שאין לה בשר גבוה ועגול כמין כף למעלה מאותו מקום ובאחת מאלו חשובה כאיילונית ואלו הן סימני סריס שערו לקוי ורך או שמחליק בשרו ורך כבשר האשה או כשמטיל מים בגומא אינו מעלה קצף או שאינן מחמיצין כששוהין לעמוד בכלי או שאינו עושה כיפה פירוש שאין קילוח השתן הולך למרחוק ועושה כיפה כשמטיל מים כלפי מעלה אלא יורדין מיד או שאין בשרו מעלה הבל כשיוצא ממרחץ בימות הגשמים או שקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה או שלא נתמלא זקנו אפילו הביא שתי שערות בערוה ואין לו שערות בזקנו כלל אפילו אין בו אלא אחד מאלו הסימנין חשוב סריס אבל אם יש לו ב׳ שערות בזקנו לא חשיב סריס עד שיהיו בו כל הסימנים אבל אם יש בו כל הסימנים חשיב סריס אע״פ שיש לו ב׳ שערות בזקן אע״פ שאם יש לו ב׳ שערות במקום אחד בכל הגוף מוציאין אותו מחזקת סריס היינו טעמא לפי שבמקום חזקן רגיל להיות שם שער לכך אינו יוצא על ידו מכלל סריס שאם יש לו כל סימני סריס נדון כסריס ואע״פ שהביא שתי שערות בזקן חשוב אין לו זקן כיון שלא נתמלא זקנו בד״א שע״י הסימנין נידונים כסריס ואיילונית כשיהיו בהם הסימנים אחר שהם בני כ׳ שנה אבל קודם לכן אפילו יש בהם סימני סריס ואיילונית ולא הביאו שתי שערות אין נידונין כסריס ואיילונית אלא תולין הדבר במה שהם קטנים ודינן כקטנים בפחות מבן עשרים אבל מבן כ׳ ואילך אם יש בהן סימני סריס ואיילוני׳ נידונין כסריס ואיילוני׳ אפי הביאו אחר כן שערות ואם אין בהן סימנים וגם לא הביאו ב׳ שערות אין נידונים כסריס ואיילונית אלא חשובים כקטנים עד רוב שנותיהן ומרוב שנותיהן נידונין כסריס ואיילונית אפילו אין להם הסימנין והרמב״ם כתב דמשהגיע לעשרים שנה פחות ל׳ יום ולא הביא ב׳ שערות ויש בו הסימנין חשוב כסריס וכתב עוד בד״א כסריס חמה אבל מי שנחתכו או ניתקו גידיו או ביציו הוא הנקרא סריס אדם כשיהיה בן י״ג שנה ויום אחד נקרא גדול שאינו מביא סימנים לעולם אנדרוגינוס כתב

הרמב״ם שדינו כסריס חמה שאינו בר חליצה ויבום וכן הוא לדעת רב אלפס אבל לדעת ר״י דינו כזכר גמור לכל דבר וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל וטומטום כתב הרמב״ם חולץ ולא מייבם מפני שהוא ספק ואם נקרע ונמצא זכר רצה חולץ רצה מייבם וכתב א״א הרא״ש ז״ל אפילו אם נמצא זכר שמא הוא סריס הלכך אם יש לו אחים אחרים וחלץ הוא פסל עליהן ואם אין לו אחים אלא הוא חולץ ולא מייבם אחים מן האם וגר ועבד משוחרר אפי׳ הם תאומים והורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה אינם לא חולצין ולא מייבמים פצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם והזקן לאו בני יבום נינהו אבל חולצין לפיכך מתו ולהם אחין מייבמים או חולצין לנשותיהן מתו אחיהם הם חולצין ולא מייבמים ואם בעלו קנו ופצוע דכא וכרות שפכה וסריס אדם יוציאו בגט חרשת קטנה ושוטה לאו בני חליצה הן אבל מתייבמות לפיכך אחת מאלו שנפלו לפני יבם אינו יכול לחלוץ אבל כונס ומוציא בגט אם ירצה וכן חש״ו לאו בני חליצה הם אבל מייבמים והחרש אינו יכול להוציא לעולם שאין גירושיו גירושין בד״א כשנפלה לו מאחיו פיקח אבל נפלה לו מאחיו חרש כשם שכנס אחיו ברמיזה כך יוציא ברמיזה והקטן יוציא בגט אם בא עליה לאחר שהגדיל ב׳ אחין א׳ פקח וא׳ חרש נשואין לשתי נשים נכריות פקחות מת חרש בעל פקחת אחיו הפקח רצה חולץ רצה מייבם מת פקח בעל פקחת אחיו החרש כונס ואינו יכול לחלוץ ואינו מוציאה לעולם שני אחין פקחין נשואין ב׳ נשים נכריות אחת פקחת ואחת חרשת מת פקח בעל חרשת אחיו פקח כונס ואינו יכול לחלוץ ואם ירצה יוציא בגט מת פקח בעל פקחת אחיו רצה חולץ רצה מייבם ב׳ אחין אחד פקח ואחד חרש נשואין לשתי נשים אחת פקחת ואחת חרשת פקח לפקחת וחרש לחרשת מת חרש בעל חרשת אחיו הפקח כונס ואם ירצה יוציא בגט מת פקח בעל פקחת אחיו החרש כונס ואינו מוציאה לעולם הסומא מייבם ואינו חולץ ואם חלץ חליצתו כשרה אשת הקטן והשוטה פטורין מן החליצה ומן היבום אבל אשת החרש והזקנה והעקרה הרי הן כשאר כל הנשים וחולצות ומתייבמות׃

סימן קעג

א היבמה שהיא אסורה ליבם והיא מחייבי כריתות או מיתות ב״ד אינה זקוקה ליבם ומותרת לזר בלא חליצה כיצד הרי שאחיו מאביו היה נשוי בתו או בת בתו או חמותו או אחת מכל העריות ומת ונפלה הערוה לפניו פטורה מן החליצה ומן היבום וכשם שהיא פטורה כך צרתה פטורה שאם היה נשוי עוד אחרת אף על פי שאינה ערוה על היבם פטורה כמו הערוה וכן צרת צרתה כגון שמת ראובן ולו ב׳ נשים ואחת מהן היא ערוה על שמעון אחיו ולו עוד אח לוי שאין אחת מהן ערוה עליו והלך לוי ויבם אותה שהיא צרת ערוה לשמעון ולו אשה אחרת ומת ונפלו שתיהן לפני שמעון שתיהן פטורות מן החליצה והיבום האחת שהיא צרת ערוה לשמעון והשנייה משום צרתה וכן עד עולם שאם נישאת צרת הצרה לאח רביעי ומת אבל אחת מכל העריות שהיא נשואה לנכרי שאינו אחיו מאביו ומת מותר לישא צרתה היבמה שהיא ספק ערוה ליבם כגון שקדש אשה בספק קידושין ואחותה נשואה לאחיו מאביו ומת אחיו ונפלה אשתו לפניו שהיא ספק אחות ארוסתו הרי זו חולצת ולא מתייבמת ומוציא אשתו בגט מספק ושתיהן אסורות יבמתו שהיא ספק אחות ארוסתו וגרושתו שהיא ספק אחות חלוצתו היתה היבמה באיסור ערוה על הבעל כגון שעבר או טעה ונשא בתו או חמותו ומת ונפלה לפני אחיו אין זו אשתו שאין קידושין תופסין לו בה ולא שייך בה לא חליצה ולא יבום ואם היה לה צרה חולצת או מתייבמת וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה היא ליבם כמו אשה נכרית ומותר בה ראיתי כדברי הרמב״ם שאם היתה היבמה בספק ערוה לבעל שחולצת ולא מתייבמת ויראה שהוא טעות סופר דממה נפשך תתייבם שאם לא היתה עליו ערוה הרי היא זקוקה ליבם ואם היתה עליו ערוה לא תפסי לו בה קידושין והרי היא ליבם כאשה נכרית היה לאחיו בערוה ספק קידושין או ספק גירושין כגון שזרק לה קידושין או גיטא ספק קרוב לו ספק קרוב לה או שגירשה בגט שכתב בכתב ידו ואין עליו עדים או שיש עליו עדים ואין בו זמן או שיש בו זמן ואין בו אלא עד אחד והוא כתב ידו ולו אשה אחרת ומת הצרה חולצת ולא מתייבמת מתה הערוה בחיי אחיו או גירשה או שהיתה הערוה קטנה ומיאנה באחיו ומת מותרת צרתה להתייבם ואפילו כנס הצרה קודם שגירשה הערוה כיון שלא היתה צרת ערוה בשעה שנפלה ליבום אבל לא מיאנה בו בחייו ומיאנה בו אחרי מותו צרתה חולצת ולא מתייבמת ספק אם מתה הערוה בחייו אם לא כגון שאחיו היה נשוי בתו ונפל הבית על שניהם ואינו יודע איזה מהם מת תחלה ולו אשה אחרת חולצת ולא מתייבמת היתה הערוה איילונית צרתה מתייבמת ולא מיבעיא אם לא הכיר בה דהוי מקח טעות שנמצא שלא היתה אשתו מעולם ואינה צרת ערוה אלא אפילו הכיר בה מתייבמת הצרה דכיון דאיילונית לאו בת יבום היא הרי היא כמי שאינה ולא נפלה הזיקה אלא על הצרה לבד יבם הצרה שהיה סבור שהערוה איילונית ואח״כ נמצא שאינה איילונית תצא מיבמה בלא גט והולד ממזר ניסת הצרה לזר שהיתה סבורה שאין הערוה איילונית ואח״כ נמצאת איילונית תצא מהבעל ומהיבם וצריכה גט מהבעל וחליצה מהיבם להתירה לזר ואם נתקדשה לזר מותרת ליבם כדפרישית לעיל ביבמה שנתקדשה לזר. מי שזנתה אשתו תחתיו בעדים וברצון ומת בלא זרע ונפלה לפני אחיו דינה כדין הערוה והיא וצרתה פטורות מן החליצה ומן היבום בד״א שזנתה בודאי אבל אם ספק זנתה אם לאו היא חולצת וצרתה חולצת או מתייבמת. אשת אחיו שלא היה בעולמו אינה בת יבום דכתיב כי ישבו אחים יחדו שהיו להם ישיבה אחת בעולם וכיון שאינה בת יבום הרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה שהיא ערוה ופוטרת צרתה כיצד ראובן שמת ונפלה אשתו לפני שמעון אחיו ואח״כ נולד לוי אחיו בין אם נולד

קודם שייבם שמעון אשת ראובן שמת בין אם נולד לאחר שייבמה שמעון ומת אסורה על לוי לעולם וכשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה כגון שהיה לשמעון אשה אחרת כתב הרמב״ם עשה שמעון מאמר באשת ראובן ומת קודם שכנסה הרי לוי חולץ לצרתה ולא מייבם שהיא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו במאמר שקנה קצת וא״א ז״ל כתב דאפילו מת בלא מאמר צרתה חולצת ולא מתייבמת דקי״ל יש זיקה קטנה שהיתה נשואה לאחיו מאמו או לאחי אמו ומת ונשאה אחיו מאביו ומת ונפלה לפניו ליבום ועודנה קטנה אינה יכולה למאן לעקור נישואין הראשונים כדי שתתייבם וצרתה חולצת ולא מתייבמת ונראה שאף היא חולצת אם תמאן היה אחיו נשוי קטנה שאינה ערוה עליו ומת ומיאנה הקטנה ביבם אסורה לו ומותרת לזר בלא חליצה ודוקא היא אבל צרתה מותרת לו ואפילו היא מותרת לשאר האחין שלא מיאנה בהן היה לאחיו באשתו ספק גירושין ומת ונפלה לפניו ליבום חולצת ולא מתייבמת דשמא הוו גירושין והרי היא גרושת אחיו שהיא בכרת אבל אם היו לאחיו בה ספק קידושין מתייבמת שאם היו בה קידושין הרי היא זקוקה לו ואם לא היו קידושין הרי היא נכרית המגרש אשתו גדולה או קטנה שהשיאה אחיה והחזירה ומת ונפלה לפני יבם מותרת לו אע״פ שהיתה אסורה לו בחיי אחיו משום גרושת אחיו משום שהיתה אשת אחיו שמיתת אחיו מזקיקין אותה לייבום ובאותה שעה לא היה לה שום איסור אבל קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה בקטנותה ע״י אביה והחזירה ומת בעודה קטנה אסורה ליבם שגירושיה גירושין גמורים ואין חזרתה חזרה גמורה וחולצת וכן הדין במגרש הפקחת ונתחרשה והחזירה ומת והיא חרשת ולענין צרתה כתב הראב״ד שהיא כמותה וחולצת ולא מתייבמת ורב אלפס כתב שהיא מתייבמת וכ״כ הרמב״ם ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל החזירה כשהיא קטנה או חרשת ונתגדלה או נתפקחת אצלו ואח״כ מת מותרת להתייבם אחות גרושתו היא אסורה לו מן התורה כאחות אשתו לפיכך נפלה לפניו ליבום פטורה היא וצרתה מן החליצה ומן היבום׃

סימן קעד

א יבמה שהיא אסורה ליבם בלאו או בעשה או באיסור שניות דרבנן היא חולצת וצרתה או חולצת או מתייבמת ואין חליצתה פוטרת צרתה אבל חליצת צרתה פוטרת אותה כדפרישית לעיל ואם עבר ובא עליה קנאה ונפטרת צרתה ומוציאה בגט היתה אסורה לבעלה באיסור לאו או עשה או איסור דרבנן ומותרת ליבם הרי היא זקוקה לו דכיון שלא היתה אסורה לבעלה אלא בלאו תפסי בה קידושין וכיון שמותרת ליבם יכול לייבם אותה חוץ ממחזיר גרושתו משניסת שאם החזיר אחיו גרושתו משניסת ומת חולצת ולא מתייבמת אחות חלוצה אסורה מדרבנן לפיכך נפלה לפני יבם חולצת ולא מתייבמת וכן צרתה אסורה מדרבנן וחולצת ולא מתייבמת מי שיש עליה זיקת שני יבמין היא וצרתה חולצות ולא מתייבמות כיצד ג׳ אחין נשואין ג׳ נשים נכריות ומת אחד מהם ועשה אחד מהנשארין מאמר ביבמתו ומת קודם שכנסה בין שיש לה צרה או אין לה צרה היא או צרתה חולצת ולא מתייבמת נתן לה גט ופי׳ שהוא למאמרו הרי בטל המאמר שעשה ואין עליה אלא זיקת יבם אחד ומתייבמת אבל אם נתן הגט סתם אסורה קטן שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת שאין ביאתו קונה קנין גמור ויש עליה זיקת שני יבמין מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וקדשה שמעון אחיו ומתו שניהם ונפלה לפני לוי אחיהם מתייבמת לו שאינה אשת שני מתים שאם קידושי ראובן קידושין אין קידושי שמעון כלום ואם קידושי שמעון קידושין אין קידושי ראובן כלום׃

סימן קעה

א יבמה שאינה ראויה להתייבם בשעת נפילה משום איסור ערוה אסורה עולמית אפילו אם יפקע האיסור כגון ב׳ אחין שנשואין ב׳ אחיות ומת אחד מהם ונפלה אשתו לפני השני שנשוי אחותה אפילו אם תמות אשתו אח״כ שפקע איסור אחות אשה אפ״ה אסורה ואפילו נפלה לפניו פעם אחרת אחרי מות אשתו כגון שהיה להם אח שלישי שלא היתה ערוה עליו וכנסה ומתה אשתו של זה שהיה נשוי אחותה ומת השלישי שכנסה וחזרה לפניו אסורה ל״ש מתה אשתו קודם שכנס השלישי ל״ש מתה אחר שכנס אע״פ שלא היתה אסורה עליו בנפילה אחרונה אפ״ה אסורה לו היא וצרתה כגון שהיתה אשה אחרת לאח הג׳ כיון שהיתה אסורה לו בשעת נפילה ראשונה אבל אם מותרת לו בשעת נפילה אפילו אם תיאסר אח״כ אם פקע האיסור חוזרת להיתרה כיצד ג׳ אחין ב׳ מהם נשואין ב׳ אחיות ומת אחד מהם ונזקקה אשתו לשלישי שאינו נשוי אחותה ולא הספיק לכונסה עד שמת האח הב׳ שהיה נשוי האחרת והרי שתיהן אסורו׳ עליו מתה האחרונה חזרה הראשונה להיתרה כיון שהיתה מותרת בשעת נפילה אע״פ שנאסרה בנתיים אבל אם מתה הראשונה לא הותרה האחרונה כיון שהיתה אסורה בשעת נפילה וכן אם היו שם עוד אחים וקדם אחד מהם וחלץ לאחרונה או שהיתה הראשונה אסורה לא׳ מן האחים וייבם את האחרונה שהרי היא מותרת לו הותרה הראשונה לשאר אחין שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהם נחלצה או נתייבמה למותר לה אבל אם האחרונה אסורה לאחד מהם משום ערוה הרי הוא מותר לייבם הראשונה ושאר האחין אסורים בשתיהן וחולצות ולא מתייבמות ד׳ אחים ב׳ מהם נשואים לב׳ אחיות ומתו הנשואין את האחיות בבת אחת או בזה אחד זה קודם שהספיקו לייבם לראשונה שתיהן חולצות ולא מתייבמות שא״א

לשום אחת מהן להתייבם משום איסור אחות זקוקה קדמו וכנסו אין מוציאין אותן מידם היתה אחת מהן אסורה לאחד מהיבמין משום איסור ערוה כגון שהיא בתו או אחת משאר כל העריות מותר בשנייה שהרי אין הערוה זקוקה לו ונמצא שאין לו זקוקה אלא א׳ והב׳ אסור בשתיהן היתה אחת מהן אסורה לזה משום ערוה והשנייה אסורה לב׳ משום ערוה האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה שכל א׳ אין זקוקה לו אלא א׳ אבל אם אין אסורות עליהם אלא באיסור לאו או עשה לא נדחית הזיקה מהם כיון שמן התורה הן בני חליצה ויבום וחולצות ולא מתייבמות נ׳ אחין ב׳ מהם נשואין ב׳ אחיות ומת אחד מבעלי האחיות ועשה הג׳ מאמר ביבמתו ואח״כ מת בעל אחות השנייה ונפלה גם האחות הב׳ לפני האח השלישי אינה נדחית מפני הראשונה שהיא אחותה כיון שלא עשה בה אלא מאמר שאינו קונה קנין גמור וגם אין יכול לכנוס הראשונה שהאחרונה אוסרתו ושתיהן אסורות עליו ויוציא בעלת המאמר בגט ובחליצה והאחרונה בחליצה וכתב הרמב״ם מת זה שעשה מאמר והיה לו אשה אחרת ונפלו שתיהן לפני בעל האחות השנייה בעלת המאמר פטורה מן החליצה ומן היבום שהיא אחות אשתו והאשה האחרת חולצת ולא מתייבמת שאין המאמר קונה קנין גמור שיפטור צרתה וא״א הרא״ש ז״ל כתב אפילו לא עשה הג׳ מאמר באחת מן האחיות אלא אחר שמת אחד מנשוי האחיות מת הג׳ ונפלה אשתו לפני בעל נשוי האחות האחרת אשתו חולצת ולא מתייבמת כיון שהיא צרת אחות אשתו בזיקה. ג׳ אחים ב׳ מהם נשואים ב׳ אחיות ואחד נשוי נכרית וגירש אחד מבעלי אחיות ומת אחיו נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת מותרת לאח הנשאר שלא היתה מעולם צרת ערוה שהרי גירש אחיו הערוה קודם שנזקקה לו הנכרית אבל אם מת נשוי נכרית קודם שגירש אחד מבעלי אחיות את אשתו אפילו אם לא כנס הנכרית ומת שנמצא שהיתה צרת ערוה בזיקה אסורה לאח הנשאר אפילו גירש הערוה קודם שמת וכל שכן אם לא גירש הערוה ומת אבל אם כנס בעל האחות את הנכרית וגירש הערוה ומת ל״ש גירש קודם שכנס הערוה ל״ש אח״כ מותרת הנכרית לאח הנשאר ב׳ אחים פקחים נשואים ב׳ אחיות קטנות או חרשות ומת אחד מהן תצא משום אחות אשה שהרי נשואי שתיהן שוות אחד נשוי פקחת ואחד נשוי חרשת מת בעל החרשת תצא משום אחות אשה מת בעל הפקחת בעל חרשת מוציא את אשתו בגט לפי שקידושי הפקחת לפיקח שהן דאורייתא אוסרת את אשתו עליו משום אחות זקוקה שאין כח בקידושי אשתו לדחות הפקחת משום אחות אשה לפיכך מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו כחליצה היתה אחת גדולה ואחת קטנה מת בעל הקטנה תצא משום אחות אשה מת בעל הגדולה היא אוסרת הקטנה עליו כדפי׳ גבי פקחת וחרשת ומלמדין הקטנה שתמאן בבעלה וייבם הגדולה ב׳ אחין א׳ פיקח וא׳ חרש נשואין לב׳ אחיות פקחות או אחת פקחת ואחת חרשת והפקחת נשואה לפיקח מת חרש בעל חרשת או חרש בעל פקחת תצא משום אחות אשה מת פיקח בעל פקחת החרש בעל החרשת או בעל הפקחת מוציא את אשתו בגט שאחותה הפקחת אוסרתה עליו ואשת אחיו אסורה לעולם שאינו יכול לחלוץ לה כיון שחרש הוא ב׳ אחין חרשים נשואין לב׳ אחיות פקחות או חרשות או אחת פקחת ואחת חרשת וכן ב׳ אחיות חרשות נשואין לב׳ אחין פקחין או חרשין או אחד פיקח ואחד חרש ומת אחד מהם תצא משום אחות אשה דכיון דב׳ האחין חרשין או ב׳ אחיות חרשות קידושיהן שוות וכמו שהן הקדושין כך היא הזיקה ויוצאת משום אחות אשה ואם היו נכריות יכניסו ואם ירצו להוציא בגט יוציאו דכמו שכנס אחיו ברמיזה כך יוציא גם הוא ברמיזה ב׳ אחין אחד פיקח ואחד חרש והחרש נשוי ב׳ נשים פקחות ואחת מהן ערוה על הפיקח ומת החרש שתיהן פטורות מן החליצה ומן היבום שאם נישואי הערוה נישואין הרי השנייה צרתה ופטורה ואם אין נישואי הערוה נישואין גם אין נישואי הצרה נישואין ואינה זקוקה לו היו שניהם פקחין ואחד מהם נשוי ב׳ נשים אחת פקחת ואחת חרשת והחרשת היא ערוה על אחיו השני הפקחת חולצת ולא מתייבמת שאין נישואי החרשת שהיא ערוה נישואין גמורים שתחשב זאת צרת ערוה:

סימן קעו

א מי שקידש אחת מב׳ אחיות ואינו יודע איזו קידש אפילו לא הוכרו מעולם שלא ניתנו לביאה הוו קידושין וצריך גט לכל אחת ואחת מת ולו אח חולץ לשתיהן שאינו יכול לייבם לא׳ ולחלוץ לשנייה שמא ישא אחות זקוקתו ולא לחלוץ לאחת ולייבם לשנייה שמא ישא אחות חלוצתו היה לו ב׳ אחין אחד חולץ ואחד מייבם לשנייה שאם היא זקוקתו הרי טוב ואם אינה זקוקתו היא לו כאשה נכרית ואחות זקוקה אינה שהרי כבר חלץ אחיו לאחותה קדמו ב׳ אחין וכנסו את שתיהן אין מוציאין אותן מידן שכל אחד ואחד יאמר הזקוקה נזדמנה לי ואפילו לא נזדמנה לי הזקוקה פקע האיסור כשייבם אחיו וכתב א״א הרא״ש ז״ל דוקא היכא שכל אחד ואחד אומר כנסתי הזקוקה אבל מי שעבר וייבם אחות זקוקתו בודאי יוציא כיון שבא עליה באיסור בודאי צריך להוציא ואפ״ה דוקא שקדמו וכנסו קודם שנמלכו בבית דין אבל אם נמלכו בב״ד ואמרו להם שיחלוץ האחד וייבם הב׳ והלכו שניהם ויבמו יוציאו כיון שעברו על דברי ב״ד ב׳ שקידשו ב׳ אחיות זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש ומתו ולזה אח ולזה אח כל אחד חולץ לשתיהם ואין שום אחד מהם יכול לייבם כדפי׳ לעיל לזה אחד ולזה ב׳ היחיד חולץ לשתיהן והשנים אחד חולץ לאחת תחילה ואח״כ מייבם הב׳ לשנייה אבל לא ייבם קודם שיחלוץ היחיד אפי׳ אחר חליצת אחיו שמא יפגע ביבמה לשוק קדמו השנים וכנסו אחר שחלץ היחיד אין מוציאין מידם אפי׳ שניהם כהנים

שכל אחת אינה אלא ספק חלוצה שחליצת אחת מהם אינה כלום וספק חלוצה לא גזרו בה רבנן היו לזה ב׳ אחין ולזה ב׳ אחין אחיו של זה חולץ לא׳ ואחיו של זה חולץ לאחרת ואח״כ בא האח הב׳ של זה ומייבם חלוצתו של זה והאח הב׳ של זה מייבם חלוצתו של זה ואם קדמו שני האחים של האחד וחלצו לשתיהן לא ייבמו הב׳ האחין האחרים של הב׳ לשתיהן אלא אחד חולץ וא׳ מייבם לשנייה קדמו הב׳ האחרונים וכנסו אחר שחלצו ב׳ הראשונים אין מוציאין מידם מי שהלך בעלה למ״ה ושמעו שמת וניסת ואח״כ בא בעלה ומתו שניהם ולזה אח ולזה אח אחיו של זה ושל זה חולצין ולא מייבמין. האשה שהיו לה בנים ולכלתה בנים וילדה היא וכלתה ב׳ זכרים במחבא ונתערבו הבנים וגדלו התערובות ונשאו נשים ומתו בני הכלה חולצין לשתיהם תהלה ולא מייבמין שכל אחת משתיהן ספק אם היא אשת אחיו שהיא מותרת לו או אם היא אשת אחי אביו שהיא ערוה לו ובני הזקנה אחר חליצת בני הכלה חולצין או מייבמין שאם היא אשת אחיו הרי היא יבמה ואם היא אשת בן הכלה הרי היא אשת בן אחיו ומותרת לו שכבר נחלצו מתו הבנים הודאין של הזקנה והכלה והספקות קיימין הספקות לנשי בני הזקנות חולצין ולא מייבמין שהיא ספק אשת אחי אביו ולנשי בני הכלה אחד מהספקות חולץ לה תחלה והשני מייבם ממה נפשך אם זה שחלץ בן הכלה הוא הרי חלץ לאשת אחיו וא״כ הספק השני הוא בן הזקנה ומותר לו לישא אשת בן אחיו אחר שנחלצה מיבמה ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה ולא כלום א״כ הספק השני הוא בן הכלה והרי הוא מייבם את אשת אחיו מי שלא שהתה אחר בעלה ג׳ חדשים וניסת וילדה ואין ידוע אם הוא בן ט׳ לראשון או בן שבעה לאחרון והיו לה בנים מן הראשון ומן השני וגדל הספק ונשא אשה ומת בנים מן הראשון ומן השני חולצין ולא מייבמים שלכל אחד מהם הוא בספק שמא אחיו הוא מן האם ולא מן האב וכן הספק לנשותיהן חילץ ולא מייבם היו לראשון ולשני לכל אחד בן אחד מאשה אחרת ומתו זה הספק חולץ או מייבם לנשותיהם שאם הוא אחיו מאביו הרי הוא יבמתו ואם אינו אחיו נכרית היא לו ומותר בה כיון שאין לה יבם אחר שתהא זקוקה לו מת הספק אחד מב׳ הבנים הודאי חולץ לה תהלה והשני מייבם ממה נפשך אם הוא אחיו הרי היא יבמתו ואם אינו אחיו נכרית היא לו וכבר נחלצה מחאה הא׳ שהוא יבמה ה׳ נשים שהיה לכל אחת בן ידוע ונתערבו חמשתן וילדו כאחת במחבואה וגדלו התערובות ונשאו נשים ומתו ונפלו נשותיהן לפני ה׳ הבנים הודאין שאין אחד מהם יודע איזו היא אשת אחיו זו היא תקנתם ארבעה מהודאין יחלצו לאחת והה׳ ישאנה אחר שנחלצה ד׳ חליצות שאם היא אשת אחיו הרי היא יבמה ואם אינה אשת אחיו נכרית היא לו וכבר נחלצה מיבמה שאחד מאלו הד׳ שחלצו לה היה יבמה וכן השנייה חולצין לה ד׳ והה׳ ישאנה נמצא שחמשתן נושאין ה׳ נשים אחר שנחלצה כל אחת ואחת ד׳ חליצות וה״ה נמי שאחד יכול לישא כולן אחר שיחלצו לה הד׳ אלא שזה יותר טוב שמא יזדמן לכל אחד לייבם את יבמתו ואם מת אחד מהבנים הודאין ד׳ הספקות יחלצו לה והה׳ ייבם היו קצת הודאין כהנים וקצתם אינם כהנים הכהנים חולצים ולא מייבמים שמא יפגעו בחלוצה ושאינם כהנים מייבמים היו קצת הודאין שיש להם באלו הספקות אחים שהם אחים מן האם שלא מן האב וגם יש לו בהן אחים מן האב חולצים ולא מייבמין כגון יעקב נשא לאה והיה לה בן מבועז ואשה אחרת שיש לו לבועז ילדה עם לאה אשת יעקב ועם שלש אחרות במחבואה נמצא שבן בועז מלאה יש לו בתערובות אח מאם שלא מן האב שהוא בן לאה מיעקב ובן בועז מאשתו האחרת הוא אחיו מן האב לפיכך אינו יכול לייבם לשום אחת שמא היא אשת אחיו מאמו מקצתם כהנים ומקצתם שיש להם אחים מן האם אלו ואלו חולצים ולא מייבמים:

סימן קעז

א הלכות אונס ומפתה

המפתה או מאנס בתולת ישראל קונסין אותו נ׳ סלעים כסף בין אם היתה בת גדול שבישראל או בת קטן שבישראל ואיזהו מפתה ואיזהו מאנס מפתה לרצונה מאנס שלא לרצונה וכתב הרמב״ם כל הנבעלה בשדה היא בחזקת אנוסה ודנין בו דין אונס עד שיעידו עדים שלרצונה נבעלה וכל הנבעלת בעיר היא בחזקת מפותה מפני שלא צעקה עד שיעידו שהיתה אנוסה כגון ששלף חרבו ואמר לה אם תצעק אני אהרוג אותך וכתב הראב״ד חזקה זו איני יודע מה תועלת יש בה אם יש עדים יבאו ויעידו ואם אין עדים אין שם קנס ואם לענין שלשה דברים אם יש טענה ביניהם כלל גדול בדין המע״ה והעיר והשדה שווים הם דין נ׳ סלעים הם הם קנס על המעשה הרע שעשה אבל מלבד זה צריך ליתן לה במפותה בושת ופגם אבל לא צער שאין למפותה צער ובאנוסה שיש לה צער צער ובושת ופגם ואלו אינן שוין בכל אדם אלא הכל לפי מה שהוא בושת הכל לפי המבייש והמתבייש שאינו דומה המבייש נערה חשובה ממשפחה מיוחסת למבייש בזויה ועניה ואינו דומה המתבייש מאדם חשוב למתבייש מאדם בזוי ונקלה לפ״ז רואין ב״ד מעלתו למעלתה ושמין כמה היה נותן אביה ומשפחתה ולא יארע להם דבר זה מאדם זה וכמוהו יתן לו. פגם רואין כמה שוה פחות ממה שהיתה שוה תחלה ושמין אותה כשפחה הנמכרת בשוק לפי יפיה ולפי משפחתה כיצד מי שיש לו עבד שחשוב בעיניו וחביב עליו עד שירצה להשיאו אשה יפה ומיוחסת כזאת כמה יוסיף ליתן לה כשהיא בתולה מבעולה. צער רואין לפי קטנו וקטנותה ולפי בריאותה כמה נצטערה וכן יתן מותר על חמשים של קנס וקונסין המאנס שצריך לישא אותה אפילו היא חגרת או סומא ואינו רשאי להוציאה לעולם אלא לרצונה לפיכך א״צ לכתוב לה כתובה ואם עבר והוציא כופין

אותו להחזירה דה״ל לאו הניתק לעשה דכתיב ולו תהיה לאשה אע״ג דכתיב קודם לא יוכל לשלחה כל ימיו הכי פירושו לא יוכל לשלחה שילוחים שתהיה בה כל ימיו אלא יחזירנה לפיכך אם עבר וגירש כופין אותו להחזירה ואינו לוקה מתה גרושתו קודם שיחזירנה או שנתקדשה לאחר או שהוא כהן שאסור בגרושה הרי זה לוקה שהרי עבר על לא תעשה ואין יכול לקיים עשה שבה ומיהו אם היא אסורה לו אפילו אינה אלא חייבי לאוין ועשה או אפילו שנייה דרבנן א״צ לישא אותה וכן אם נשאה ומצא בה ערות דבר יכול לגרשה ואם היא או אביה אינם חפצים שישא אותה יכולין לעכב אבל הוא אינו יכול לעכב בד״א במאנס אבל במפתה בין הוא או היא או אביה יכולין לעכב הנישואין ואם כנס המפתה אינו נותן נ׳ כסף אלא נותן לאביה בשת ופגם וכותב לה כתובה כמו לשאר הבתולות אבל מאנס אף על פי שכונסה צריך ליתן מיד הקנס ובושת צער ופגם ומיהו אם מת או מוציאה לרצונה א״צ ליתן לה כתובה שכסף קנסה יוציא בכתובתה כתב הרמב״ם אין האונס והמפתה חייב בקנס עד שיבא עליה כדרכה ובעדים וא״צ התראה באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה אם הראשון בא עליה שלא כדרכה חייב בבושת ופגם ולא בקנס ואם הוא האחרון אינו חייב אלא בבושת שכבר נפגמה וזה שבא עליה כדרכה בין הראשון או אחרון חייב בקנס ובשאר הדברים אבל אין בושת ופגם של בת שלא נבעלה כלל כבושת ופגם של זו שנבעלה שלא כדרכה ע״כ. וא״א הרא״ש ז״ל כתב שחייב בקנס אפי׳ שלא כדרכה ואם באו עליה הרבה זה אחר זה שלא כדרכה כולם חייבים בקנס וכן כתב הראב״ד מאימתי יש לה קנס משתהיה בת ג׳ שנים ויום אחד עד שתבגר בין אם יש לה אב או אין לה אב אבל קודם ג׳ שנים ולאחר שתבגר אין לה ור״ח פסק שאין קנס לקטנה אלא משנעשית נערה עד שתבגר וא״א הרא״ש ז״ל הסכים לסברא ראשונה גיורת ושבויה ושפחה שנתגיירו ונפדו ונשתחררו בת ג׳ שנים או פחות יש להן קנס ואם נתגיירו או נפדו או נשתחררו מבת ג׳ שנים ולמעלה אין להן קנס נתארסה ונתגרשה מן האירוסין יש להם קנס נתגרשה מן הנישואין אע״פ שהיא בתולה כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין לה קנס מי שיצא עליה שם רע כגון שבאו שנים והעידו עליה שתבעתם לזנות אין לה קנס אבל בשביל קול בעלמא על ש״ר שיצא עליה אינה מפסדת הקנס הבא על אסורה לו באיסור לאו כגון ממזרת נתינה וכותית או באיסור כרת כגון אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ונדה אם התרו בו לוקה ואינו משלם שאין אדם לוקה ומשלם ואם לא התרו בו משלם כיון שאינו חייב מלקות ואם בא על חייבי עשה או שנייה משלם לעולם כיון שאין בהן מלקות ואם בא על חייבי מיתות ב״ד כגון בתו ובת בתו ובת בנו בת אשתו בת בנה בת בתה אע״פ שלא התרו בו פטור מן הקנס כתב הרמב״ם הממאנת והבוגרת והאיילונית החרשת ושוטה אין להם קנס ולא נהירא שהרי הוא פסק כרבנן שקטנה יש לה קנס והאיילונית דינה כקטנה עד שתהיה בת כ׳ שנה ומשם ואילך דינה כבוגרת שמקטנותה יוצאת לבגר וכן בחרשת ושוטה השיג עליו הראב״ד וכתב יש לה קנס וכ״כ הרמ״ה ואפילו למוכת עץ ומדברי ר״י יראה שאין קנס לחרשת ושוטה ולא למוכת עץ כתב הרמב״ם כל בת שיש לה קנס יש לה בושת ופגם ואם היתה אנוסה יש לה צער וכל בת שאין לה קנס אין לה בושת ולא פגם אם נתפתתה וכן אם נאנסה חוץ מבוגרת וממאנת וחרשת ושוטה כיצד האונס את הבוגרת ואת הממאנת אף על פי שאין להן קנס יש להן בושת ופגם וצער והאונס השוטה והחרשת משלם את הצער בלבד אבל המפתה את כולן פטור מכולם עד כאן ואיני מבין דבריו דמה תלוי צער ובושת ופגם בקנס דאף על פי שאין להן קנס למה לא יהא להן שאר הדברים. בא עליה ומתה קודם שהעמידו האב בדין פטור כתב הרמב״ם ג׳ דברים של מפתה וארבע של אונס הם של אב נתארסה אחר שנתפתית אין האירוסין מוציאין מרשות האב והן שלו ואם אין לה אב הרי הן של עצמה והראב״ד כתב דצער לעצמה דכי היכי דאמרי׳ בשאר חבלות צערא דגופה לא אקני ליה רחמנא לאב ה״ה נמי הכא אפילו אם יש לה אב ואם לא הספיק האב להעמידו בדין עד שבגרה או ניסת או מת הכל לעצמה אבל אם העמידו בדין ואחר כך בגרה או ניסת כבר זכה בו משעת העמדה בדין והוא שלו ואם מת מורישו לבניו נערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה לפיכך המאנס אותה חייב והמפתה פטור שמהלה לו וכתב הרמב״ם שהקנס לבד הוא לעצמה אבל צער ובושת ופגם הוא לאביה וא״א הרא״ש ז״ל כתב שהכל לעצמה אין אדם משלם קנס ע״פ עצמו אלא ע״פ עדים לפיכך האומר אנסתי או פתיתי בתו של פלוני אינו משלם קנס אבל משלם צער ובושת ופגם כתב הרמב״ם אם הבת תבעתו ואומרת אנסת או פתית אותי והוא אומר לא היו דברים מעולם הרי זה נשבע שבועת היסת שאילו הודה היה משלם בושת ופגם וצער ע״פ עצמו אמרה לו אנסת אותי והוא אומר לא כי אלא פתיתי הרי זה נשבע שבועת התורה על דמי הצער ומשלם בושת ופגם שהרי הודה במקצת הטענה והראב״ד כתב שהצער לעצמה דצער דגופה אקני ליה רחמנא הלכך אינו מודה במקצת דהנך ג׳ דברים דאביה נינהו ומה שהודה לאביה הודה ומה שכפר לה כפר ועוד אם טען אביה טענת שמא הוא. אונס ומפתה דנין אותו בג׳ לפיכך דנין אותו בכל זמן ואפי׳ שלא בזמן הבית אבל צריך מומחין לפיכך אין דנין אותו בבבל ולא עבדינן בהו שליחותייהו אבל מתקנת הגאונים מנדין אותו עד שיפייס לחבריה וכ״כ הרי״ף מנהג שתי ישיבות אע״פ שאין גובין מנדין אותו עד דמפייס לחבריה וכד יהיב שיעור מאי דהזי למיתב שרינן ליה לאלתר בין איפייס כין לא איפייס: וכן נשאל מרב צמח גאון אלו נערות שיש להן קנס מהו לגבותו כדי שלא יהא חוטא נשכר ושלא יהו ישראל פרוצים בנזקין והשיב כבר אמרו חכמים אין גובין קנס בבבל אבל כדי שלא יהא חוטא נשכר ושלא יהו ישראל פרוצים בנזקין נהגו חכמים האחרונים לנדותו עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים כתב א״א ז״ל הנטען על הפנויה יש דעות חלוקות י״א שלא לכנוס משום לזות שפתים וי״א שמצוה לכנוס

כדאשכחן באונס ומפתה ולו תהיה לאשה ואני אומר נהי דחייבתו תורה לכונסה אחר שפגמה ה״מ בודאי אבל בקול דעלמא אין להחזיק הקול לפגום שניהם כתב הרמב״ם אני אומר זה שאמרה תורה אל תחלל את בתך להזנותה שלא יאמר אדם הואיל ולא חייבה תורה אונס ומפתה אלא שיתן ממון לאב הריני שוכר בתי הבתולה לזה לבא עליה בממון בכ״מ שארצה או אניח לזה לבא עליה בחנם שיש לאדם למחול וליתן ממונו לכל מי שירצה לכך נאמר אל תחלל את בתך להזנותה שזה שחייבה תורה לאונס ומפתה ממון ולא מלקות כשאירע הדבר במקרה שלא מדעת אביה שדבר זה אינו מצוי אבל אם הפקיר את בתו הבתולה לכל מי שיבא עליה גורם שתתמלא הארץ זימה שנמצא אב נושא בתו ואח נושא אחותו שאם תתעבר ותלד לא יודע כן מי הוא והמכין בתו לכך הרי היא קדשה ולוקה הבועל והנבעלת משום לא תהיה קדשה ואין קונסין אותו שלא קנסה תורה אלא לאונס ומפתה על זו שהכינה עצמה לכך בין מדעתה בין מדעת אביה הרי זו קדשה ואיסור קדשה אחד הוא בין בתולה בין בעולה ולפיכך אמרו חכמים שהיוצא עליה שם רע בילדותה אין לה קנס כמו שביארנו שהרי זו בחזקה שהפקירה עצמה לדבר זה לרצונה המוציא שם רע על בתולת ישראל ונמצא הדבר שקר לוקה ומשלם ק׳ סלעים כסף לאביה ואם היא יתומה הרי הוא של עצמה והמוציא שם רע על הקטנה ועל הבוגרת פטור מהקנס וכיצד הוא הוצאת שם רע בא לבית דין ואומר בעלתי כדרכה ולא מצאתי לה בתולים ומביא עדים שזינתה אם זינתה קודם אירוסין פטורה ואין לה כתובה ואם לאחר אירוסין זינתה סוקלין אותה הוזמו עדים לוקה ומשלם ק׳ כסף אבל אם לא הביא העדים אלא שהעידו מעצמן והוזמו הן נהרגין והוא פטור וכן אם הוציא עליה שם רע שזינתה שלא כדרכה והוזמו פטור לא בעל ואפילו אם בעל אלא שלא בעל כדרכה והוציא עליה שם רע אפילו שנבעלה כדרכה והוזמו עדיו אינו חייב אלא מכות מרדות מדרבנן ועוד יש בו דינין הרבה ואין רצוני להאריך בהן לפי שאינו נוהג עתה שאין דנין אותו אלא בב״ד של כ״ג:

סימן קעח

א הלכות סוטה

המקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה בזמן שבית המקדש קיים מביאה אל הכהן ומשקה אותה מי המרים ונבדקת על ידן אם נמצאת טהורה מותרת אבל אסורה לעולם עד שתבדק כי רק ההיתר תלוי בהשקאת המים בזמן הבית אבל באיסור אחר הסתירה אינו תלוי בזמן הבית שאפילו א״א להשקותה כמו בזמן הזה או שאינה ראויה להשקותה שיש דברים רבים שמונעים השתייה ויש נשים רבות שאינן ראויות להשקות כולן אסורות ובכאן אין רצוני להאריך לא בדברים המונעים לה השתייה ולא בנשים שאינן ראויות לשתות כיון שכולן אסורות ובלבד שיהא הסתירה והקינוי כראוי כיצד הקינוי אומר לה בפני ב׳ אל תסתרי עם איש פלוני אפילו הוא אביה או אחיה או עכו״ם או שחוף פי׳ שאינו מתקשה ואינו מוליד והוא שיהיה גדול אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני והוא קטן או עם בהמה לא הוי קינוי ומקנא לה בין אם היא ארוסה או נשואה או זקוקה ליבם כתב הרמב״ם קטנה שהשיאה אביה אם זינתה לרצונה אסורה לבעלה לפיכך מקנאין לה ולא להשקותה אלא להפסידה כתובתה אבל קטנה בת מיאון אין מקנאין לה לפי שאין לה רצון לאוסרה על בעלה ואפילו אם הוא כהן אינה נאסרת עליו והראב״ד השיג עליו וכתב והלא אמרינן פיתוי קטנה אונס הוא ועוד התראה לקטנה אינה התראה שאין לה דעת אלא אם זנתה אסורה ודאי לבעלה כהן ולא מצאתי הפרש בין קטנה לקטנה לענין פתוי לומר בת מיאון אין לה רצון ויתן הצער כמו אנוסה אלא כולן שוין להתפתות כקלות הדעת ע״כ וכיצד היא הסתירה שנסתרה בפני עדים עם פלוני שקינא לה עליו ושהתה כדי טומאה שהוא שיעור כדי לצלות ביצה ולגומעה קינא לה מב׳ שאמר לה אל תסתרי עם פלוני ופלוני ונסתרה עם שניהם כאחד ושהתה כדי טומאה אפי׳ הם ב׳ אחים או אביה או אחיה אסורה עד שתשתה אמר לה בפני ב׳ אל תדברי עם פלוני אין זה קינוי ואפילו נסתרה עמו ושהתה כדי טומאה מותרת או אמר לה אל תסתרי עם פלוני ודברה עמו בפני עדים מותרת שאין זו סתירה וכן אם נסתרה בפני עדים ושהתה כדי טומאה ולא קינא לה בפני עדים מותרת שאין אוסרין על הייחוד אפילו נסתרה יחד על דעת ערוה אא״כ קינא לה תחלה בפני ב׳ ומ״מ לא תתייחד אשה עם אנשים כדפרישית לעיל באיסור ייחוד. כתב בסה״מ לא יאמר אדם לאשתו בזמן הזה אל תסתרי עם פלוני דשמא הלכה כר״י דאמר קינא לה בינה לבין עצמו שלא בפני עדים הוי קינוי ועכשיו אין מי סוטה ותיאסר עליו לעולם בא ע״א והעיד לו שנסתרה עם אותו שקינא לה עליו ושהתה כדי טומאה אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו יוציאה ויתן כתובה ואם לאו מותרת לו ואם הוא בעצמו ראה שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה הרי זו אסורה עליו ויוציא ויתן כתובה שאינו יכול להשקותה ע״פ עצמו לא קינא לה ובא עד אחד ואמר לו זנתה והוא שותק אם הוא נאמן בעיניו ודעתו סומכת עליו כשנים יוציאה ויתן כתובה ואם לאו מותרת לו כתב א״א הרא״ש ז״ל בתשובה על אחד שהוציא קול על אשתו שזנתה ואמר שנתברר לו הדבר ואח״כ אמר אינו אמת אלא שמחמת הכעס שהכעיסתו הוציא עליה קול זה אם נתן אמתלא לדבריו מותרת לו ואם לאו אסורה לו עד כאן שמע העם מרננים אחר הקינוי והסתירה עד שהנשים נושאת ונותנות בה שזנתה מהאיש שקינא לה עליו אסורה ויוציאנה ויתן כתובה בעל שמחל על קינויו קודם סתירה קינויו מחול וכאילו לא קינא אבל לאחר סתירה אין קינויו מחול גירשה ה״ז כאילו מחל לה ואם החזירה צריך לקנאות לה פעם אחרת ואלו שב״ד מקנאין להם מי שנתחרש

בעלה או נשתטה או היה במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין ולא להשקותה אלא להפסידה כתובתה כיצד שמעו ב״ד שהעם מרננין אחריה קוראין לה ואומרים לה אל תסתרי עם פלוני באו עדים אח״כ שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה אוסרין אותה על בעלה לעולם וקורעין לה כתובתה וכשיבא בעלה או יבריא או יצא מבית האסורין יתן לה גט ואינו יכול להשקותה שהרי לא קינא בא עד אחד והעיד שנטמאה מאותו שקינא לה אינה שותה ותצא בלא כתובה אפילו עד הטומאה הוא עד אחד מעדי הסתירה ואפילו עבד או שפחה או אשה או קרוב כשר לעדות זה ואפילו נשים ששונאות זו את זו מעידות זו לזו לומר שנטמאה ונאמנת עליה לאוסרה על בעלה ושלא להשקותה אבל לא להפסיד כתובתה אבל נוטלת כתובתה ויוצאה בא עד אחד ואמר שנטמאה ואחר כך בא עד אחד ואמר לא נטמאה אין שומעין לאחרון שעד אחד בטומאת סוטה כשנים ואין דברי האחרון דוחין דברי הראשון שהוא כשנים באו שנים כאחד זה אומר נטמאת וזה אומר לא נטמאת או שבא אחד ואמר נטמאת ואח״כ באו ב׳ ואמרו לא נטמאת הרי זו שותה פי׳ בשעה שאתה אומר נטמאת ידענו שלא נטמאת לפיכך שותה שנתבטלו דברי האחד ואוקמה אחזקת ספק בא עד אחד כשר ונשים רבות כאחד העד הכשר אומר נטמאת והנשים אומרות לא נטמאת הרי זו שותה שעד אחד כשר ורבים פסולים כמחצה על מחצה דמי היו כולם פסולים הולכין אחר רוב דעות כתב הרמב״ם כיצד ב׳ אומרות נטמאת ושלש אומרות לא נטמאת הרי זו שותה ג׳ אומרות לא נטמאת וד׳ אומרות נטמאת אינה שותה היו מחצה על מחצה הרי זו שותה ע״כ כל שאינה שותה מפני עדי טומאה אסורה לעולם ותצא בלא כתובה כתב בה״ג שאין מוציאין על ידי עדי טומאה עד שיראה כמכחול בשפופרת ור״ח כתב שאין צריך רק שיראו אותם דבוקים זה בזה ונוהגין כדרך מנאפין וכ״פ רב אלפס ביבמות פרק כיצד וכן הוא מסקנת א״א הרא״ש ז״ל אשה שקינא לה בעלה ונסתרה ומת אינה נוטלת כתובתה כל שאסורה לבעל משום קינוי אסורה לבועל לפיכך האידנא שאסורה לעולם אחר קינוי וסתירה אסורה ג״כ לבועל ואם ניסת תצא ואם אין עדי טומאה אלא עדי כיעור פירשתי למעלה בסי׳ י״א כתב ר״ת ישראלית שהמירה ונישאת לעכו״ם ושוב חזרה בתשובה ונתגייר העכו״ם עמה וגירשה בעלה שמותרת לגר שנתגייר עמה וכ״כ א״א הרא״ש ז״ל ואע״פ שבודאי אסור לבעל מותרת לעכו״ם כתב הרמב״ם מצות חכמים היא על בני ישראל לקנאות לנשותיהן שנא׳ וקינא את אשתו וכל המקנא לאשתו נכנסה בו רוח טהרה ולא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה ואם עבר וקינא לה מתוך אחד מאלו הדברים הרי היא קנוי ואין ראויה לקפוץ ולקנאה בפני עדים תחלה אלא בינו ובינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסירה ממכשול וכל שאינו מקפיד על אשתו ובניו ומזהירן ופוקד דרכיהן תמיד עד שידע שהם שלימים מכל חטא נקרא חוטא שנאמר ופקדת נוך ולא תחטא׃

נשלם ספר אבן העזר. בעזרת האל העוזר